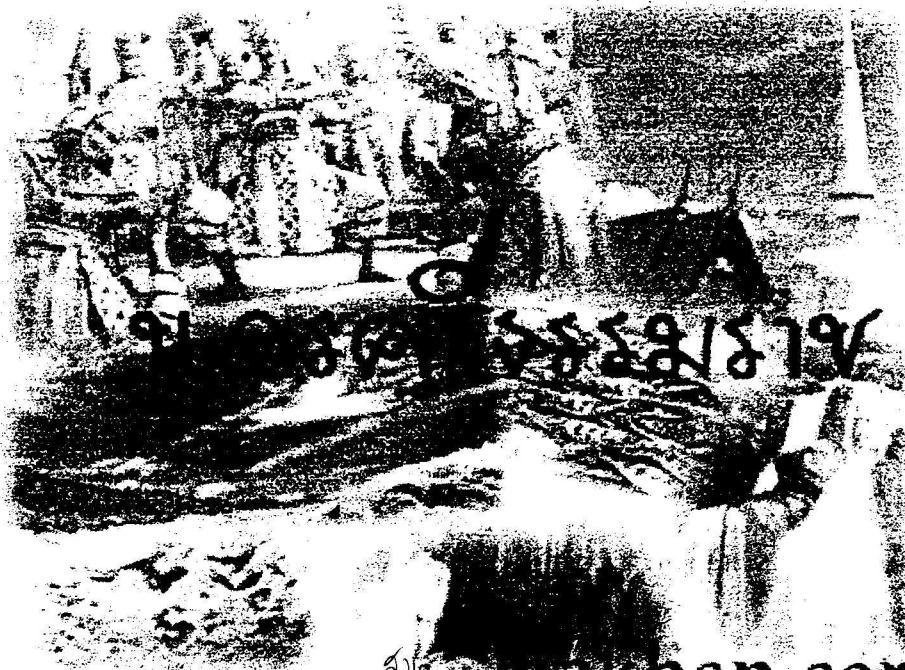

งานวิจัย
แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอมุขมนตรีศรีธรรมราช

เล่ม ๖

trakhon.com

เลขที่	DS589.N34 T62 2544 6.1
Lib Key	226871

โดย

รัชนี้ กัลยาณคุณาคุณิ

ได้รับทุนอุดหนุนจากภาควิชาตำรวจศึกษา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

เมืองนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดในภาคใต้ เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยโบราณ พบหลักฐานทางโบราณคดีเก่าแก่ตั้งแต่ยุคหินใหม่ มาจนถึงปัจจุบัน

ในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราชมีแหล่งประวัติศาสตร์ยุคต่าง ๆ อยู่ทั่วไป ทั้งที่บูรณะตกแต่งจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงติดอันดับของประเทศ เช่น วัดพระมหาธาตุ บางแห่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ผสมกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางธรรมชาติ เช่น วนอุทยานแห่งชาติกรุงชิง หรือบริเวณศาสนสถานของศาสนาต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ สถาปัตยกรรมหลายแห่งได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่นของสมาคมสถาปนิกสยาม เช่น กุฏิวัดวัง อาคารสำนักงาน ททท. ภาคใต้ เขต 2

ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช จุดเชื่อมแหล่งท่องเที่ยวจากชายทะเลฝั่งตะวันออกไปยังชายทะเลฝั่งตะวันตก คือ เป็นจุดเชื่อมศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนบน คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนล่าง คือ จังหวัดสงขลา ไปยังศูนย์กลางการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลตะวันตก คือ จังหวัดภูเก็ต นอกจากนี้ภายในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทุกรูปแบบ เช่น การเที่ยวชมธรรมชาติบนยอดเขาหลวงที่เป็นจุดสูงสุดในภาคใต้ มีชายหาดที่เป็นทั้งหาดทราย หาดหินที่สวยงาม และยังมีถ้ำธารที่ใช้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ล่องแพยางและเรือแคนูได้อย่างสนุกสนาน ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดหลากหลาย เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ งานสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระ ชิงเปรต เป็นต้น ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีศักยภาพที่จะพัฒนาขึ้นสู่ระดับนานาชาติได้โดยสะดวกง่ายดาย โดยการเปลี่ยนจากจุดแวะพักเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากพื้นที่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเดิมจะมีค่าใช้จ่ายด้านที่พัก อาหาร และอื่น ๆ สูงกว่าพื้นที่นครศรีธรรมราช

นอกจากนี้ข้อมูลต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวยังสามารถเป็นศูนย์กลางข้อมูลที่ดีทางการศึกษาท้องถิ่น โดยปรับให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

รัชนี กัลยาณคุณาวุฒิ

มีนาคม 2544

Synopsis

Nakhon Si Thammarat, the highest population province in Southern Region, is the important historical city. Many ancient historical evidences from Neolithic age through present time were discovered.

There are several historical sites from several ages throughout Nakhon Si Thammarat province. Many sites were renovated to be the country's famous tourist attractions such as Wat Phra Mahathat. Some sites were developed to be historical tourist attractions in combination with eco-tourist attractions such as Krung Ching National Park (Khao Luang National Park / Krung Ching waterfall) or in combination with religious places for Buddhism and Brahmans. Architectural buildings such as the Thai style monks' residence of Wat Wang and TAT's District 2 Southern Region office building received the best conservation effort award from the Siam Architects Society.

In term of tourism potential, Nakhon Si Thammarat links tourist attractions from eastern to western coastal by linking the upper southern tourism center at Surat Thani province with the lower southern tourism center at Songkhla and the western coastal tourism center at Phuket. More over, there are variety of tourist attractions in Nakhon Si Thammarat such as natural scenery at Khao Luang peak which is the highest of the peaks in southern Thailand, white sand and beautiful rocks line of beaches, as well as streams for rafting and canoeing activities. In addition, the diversity of Nakhon Si Thammarat unique culture and tradition originates interesting festivals such as Hae Pha Khun Thai Festival (a procession bearing a religious cloth to wrap around the Phra Borom Thai Chedi pagoda), Festival of the Tenth Lunar Month, Lak Phra Festival (a procession bearing a Buddha image around the city), and Ching Pret (a ceremony where the living try to appease the spirits by taking food to temples to make merit). As a result, Nakhon Si Thammarat has high potential to be an international tourist destination since traveling expenses in Nakhon Si Thammarat are more economical than other existing tourist centers.

Nakhon Si Thammarat's tourist attractions, more over, are valuable information centers for community education and can be transformed as centers for self-education.

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ขอบเขตและวิธีวิจัย	2
นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป	4
สภาพภูมิศาสตร์	4
ลักษณะภูมิอากาศ	6
ทรัพยากรธรรมชาติ	8
แหล่งน้ำที่สำคัญ	16
ประชากรและเขตปกครอง	20
การคมนาคมขนส่ง	21
สื่อสารและโทรคมนาคม	26
บทที่ 3 ประวัติความเป็นมา ที่ตั้ง และชื่อเมือง	28
อิทธิพลอารยธรรมต่าง ๆ	35
ความสัมพันธ์กับอาณาจักรศรีวิชัย	36
ความสัมพันธ์กับอาณาจักรสุโขทัย	40
ความสัมพันธ์กับอาณาจักรศรีอยุธยา	41
ความสัมพันธ์กับกรุงธนบุรี	44
ความสัมพันธ์กับกรุงรัตนโกสินทร์	50
บทที่ 4 พงสาวดาร จารึก ดำนาน	53
ศิลาจารึกหลักที่ 24	55
พงสาวดารเมืองนครศรีธรรมราชของหลวงอนุสารสิทธิกรรม (บัว ณ นคร)	56
จดหมายบอกข่าวถึงเจ้าพระยานครฯ	65
ดำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์	82
แหล่งท่องเที่ยวแยกรายอำเภอ	82
ประวัติวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและโบราณสถานที่สำคัญ	86
บทที่ 6 ผลสรุป และข้อเสนอแนะ	104
ศักยภาพทางการท่องเที่ยว	104
สภาพปัญหาและอุปสรรคด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว	104
ข้อเสนอแนะการพัฒนา	105
บรรณานุกรม	108
ภาคผนวก	111
ภาคผนวกที่ 1 สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	112
ภาคผนวกที่ 2 ประเพณีสำคัญ	121
ภาคผนวกที่ 3 เครื่องถมสามกษัตริย์	125

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ตารางแสดงทรัพยากรดินกลุ่มต่าง ๆ	8
ตารางที่ 2	ตารางแสดงลักษณะดินกับการใช้สอย	9
ตารางที่ 3	ตารางแสดงทรัพยากรป่าไม้	10
ตารางที่ 4	ตารางแสดงเนื้อที่ป่าที่ยังคงเหลืออยู่	10
ตารางที่ 5	ตารางแสดงเนื้อที่ป่าชายเลนที่ยังเหลืออยู่	11
ตารางที่ 6	ตารางแสดงทรัพยากรแร่ธาตุ	13
ตารางที่ 7	ตารางแสดงสถิติแร่	15
ตารางที่ 8	ตารางแสดงข้อมูลจำนวนประชากร/ตำบล หมู่บ้าน	20
ตารางที่ 9	ตารางแสดงค่านานพงสาวดาร ไบบอกที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว	54
ตารางที่ 10	ตารางแสดงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แยกรายอำเภอ	82

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพที่ 1	กราฟเส้นแสดงเนื้อที่ป่าคงเหลือ	11
ภาพที่ 2	กราฟแท่งแสดงเนื้อที่ป่าชายเลน	12
ภาพที่ 3	แผนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช	19
ภาพที่ 4	แผนที่เส้นทางคมนาคม	22
ภาพที่ 5	แผนที่สมัยโบราณ	32
ภาพที่ 6	แผนที่อาณาจักรอยุธยา	42
ภาพที่ 7	แผนผังแสดงสายตระกูลของพระเจ้าานครศรีธรรมราช (หนู)	45
ภาพที่ 8	แผนที่มณฑลสมัยรัตนโกสินทร์	51
ภาพที่ 9	แผนที่แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาในเขตอำเภอเมือง	83
ภาพที่ 10	ภาพพระบรมธาตุเจดีย์	87
ภาพที่ 11	ภาพพระบรมธาตุเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า	88
ภาพที่ 12	ภาพพระเบ็ญจคคและวิหารภายในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	90
ภาพที่ 13	ภาพเนินพระพุทธรบาทจำลอง	92
ภาพที่ 14	ภาพพระวิหารหลวง	92
ภาพที่ 15	ภาพพระพุทธรลีหิงส์	95
ภาพที่ 16	ภาพหอพระอิศวร	95
ภาพที่ 17	ภาพหอพระนารายณ์	97
ภาพที่ 18	ภาพกำแพงเมือง	97
ภาพที่ 19	ภาพสระล้างดาบศรีปราชญ์	99
ภาพที่ 20	ภาพเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงศูนย์กลางการท่องเที่ยวกภาคใต้	107

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของการศึกษา

ในมิติของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ นครศรีธรรมราชเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ยุคหินใหม่ (ประมาณ 5,500-2,500 ล่วงมาแล้ว) โดยมีหลักฐานจากเครื่องมือหินขัดและภาชนะดินเผา ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน และหลักฐานการแสดงการติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งการรับวัฒนธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี จากศูนย์อำนาจส่วนกลาง จากอาณาจักรต่าง ๆ ของประเทศเพื่อนบ้านโคจรอบและจากตะวันตก ทำให้พบร่องรอยและหลักฐานความเจริญกระจายอยู่ทั่วไป มีการก่อตั้งในสภาพของรัฐที่มีความเจริญรุ่งเรืองทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง หลักฐานชุมชนมีกระจายตัวอยู่ในบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ เช่น อำเภอสิชล ท่าศาลา จนถึงอำเภอเมือง ทางด้านศาสนาก็มีปรากฏร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ทั้งนิคมมหานิกายและนิคมกระจายอยู่ทั่วไป หลักฐานความเจริญของนครศรีธรรมราชอยู่ชัดเจนตามบันทึกของ ลังกาชาวอาหรับ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 ปรากฏชื่ออาณาจักรตามพรลิงค์ ในพื้นที่และมีความสัมพันธ์ติดต่อกับศูนย์อำนาจของอาณาจักรไทยมาโดยตลอด

ในสมัยโบราณกล่าวได้ว่านครศรีธรรมราช เป็นศูนย์กลางการปกครองภาคใต้ มีเมืองบริวารต่าง ๆ อยู่ถึง 12 เมือง ซึ่งใช้มาตรา 12 นักษัตรเป็นตราเมือง ในปัจจุบันแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญของนครศรีธรรมราช คือ “พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช” ซึ่งมีความเป็นมาที่ยาวนาน มีตำนานเชื่อมโยงกับเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลและแหล่งประวัติศาสตร์อีกมากมายที่ยังรอการศึกษา ค้นคว้า และต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญเป็นแหล่งความรู้ความภาคภูมิใจของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังสามารถผสมผสานกับกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วไปในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากศักยภาพดังกล่าวน่าจะปรับระดับจากจังหวัดที่มีการท่องเที่ยวระดับปานกลางสู่ระดับสูงได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานและจัดระบบข้อมูลทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสม
3. หาแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและจัดรูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงวิชาการและอนุรักษ์

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Data) โดยศึกษาวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จัดลำดับ ความเป็นมา เชิงประวัติศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แหล่งต่าง ๆ
2. ศึกษาเชิงประเมินค่า และหาคักยภาพของท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่พื้นที่ต่าง ๆ

ระเบียบวิธีวิจัย

กลุ่มตัวอย่างศึกษา

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
2. เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่

วิธีศึกษา

1. ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารตามระเบียบวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ (Historical Approach)
2. วิเคราะห์ข้อมูลตามศักยภาพ และหาความเหมาะสมให้คุณค่าเชิงพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว

การนำเสนอข้อมูล ในเชิงพรรณนาและแผนภูมิประกอบ

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. สร้างจิตสำนึกแก่ท้องถิ่นในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
2. เป็นแหล่งข้อมูลทางการศึกษาของท้องถิ่น
3. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่เหมาะสม

นิยามศัพท์

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีโบราณสถานหรือ โบราณวัตถุที่ปรากฏเรื่องราวความเป็นมาผูกพันกับประวัติศาสตร์ เมืองนครศรีธรรมราช ได้รับการขึ้นทะเบียนบูรณะตกแต่งเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ปรากฏอยู่ในที่ต่าง ๆ ภายในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยจำแนกออกเป็น

1. แหล่งประวัติศาสตร์เมือง เช่น เมือง และชุมชนโบราณ เป็นต้น
2. แหล่งประวัติศาสตร์ศาสนา เช่น วัด โบสถ์พราหมณ์ สุเหร่า เป็นต้น
3. แหล่งประวัติศาสตร์ยุคใหม่ เช่น กรุงชิง (แหล่งที่ตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) อนุสาวรีย์จำคำ เป็นต้น

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

สภาพทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ทางภาคใต้ตอนกลาง ระหว่างเส้นรุ้งที่ 08 25' 12.5" และเส้นแวงที่ 99 58' 17.5" องศาตะวันออก

ระยะห่างกรุงเทพมหานครโดยเส้นทางรถไฟ 816 กิโลเมตร โดยเส้นทางรถยนต์ 780 กิโลเมตร

มีพื้นที่ 9,942.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,214,064 ไร่ มากเป็นอันดับสองของภาคใต้รองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และอันดับที่ 16 ของประเทศ

มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอบ้านดอน

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอไทย ซึ่งมีฝั่งทะเลยาว 225 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดกระบี่

เขตการปกครอง

มีอำเภอและกิ่งอำเภอรวม 23 เขต ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 153 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราช แตกต่างไปตามลักษณะของเทือกเขานครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเทือกเขาที่มีความยาวตามแนวยาวของคาบสมุทร เป็นผลให้ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งได้เป็น 3 ส่วนคือ

1. บริเวณเทือกเขาตอนกลาง
2. บริเวณที่ราบชายฝั่งด้านตะวันออก
3. บริเวณที่ราบด้านตะวันตก

1. บริเวณเทือกเขาตอนกลาง

ได้แก่บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราช มีอาณาเขตตั้งแต่ตอนเหนือของจังหวัดลงไปถึงตอนใต้สุด บริเวณพื้นที่ของอำเภอที่อยู่ในเขตเทือกเขาตอนกลาง ได้แก่ อำเภอสิชล อำเภอนอม อำเภอท่าศาลา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอลานสกา อำเภอพรหมคีรี อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอชะอวด อำเภอจุฬาภรณ์ และอำเภอพระพรหม ในเขตเทือกเขานี้มีภูเขาสูงสุดในจังหวัด คือ เขาหลวง ซึ่งสูงประมาณ 1,835 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล

นอกจากนี้เทือกเขาดังกล่าวยังเป็นเส้นแบ่งเขตอำเภอระหว่างอำเภอทุ่งสง อำเภอนวก กับอำเภอชะอวด อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอลานสกา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช กับอำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อีกด้วย

บริเวณเทือกเขาตอนกลาง มีเส้นทางคมนาคมผ่านจากบริเวณที่ราบชายฝั่งตะวันออกไปยังบริเวณที่ราบด้านตะวันตกได้ คือทางหลวงหมายเลข 401 ซึ่งข้ามจากอำเภอสิชลอำเภอนอมสู่เขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และทางหลวงหมายเลข 4015 จากอำเภอลานสกาไปสู่อำเภอนวก ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช และทางหลวงหมายเลข 41 จากอำเภอร่อนพิบูลย์ไปสู่อำเภอทุ่งสง และกรมทางหลวงมีโครงการปรับปรุงขยายผิวจราจรถนนทางหลวงหมายเลข 4188 จากบ้านห้วยพานปากลง ถึงอำเภอนพพิตา ไปสู่อำเภอบ้านนาสารจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. บริเวณที่ราบชายฝั่งด้านตะวันออก

ได้แก่บริเวณตั้งแต่เทือกเขาตอนกลางไปทางตะวันออกถึงฝั่งทะเลอ่าวไทย จำแนกได้เป็น 2 ตอน คือ ตั้งแต่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชลงไปทางใต้ เป็นที่ราบที่มีความกว้างจากบริเวณเทือกเขาตอนกลางไปถึงชายฝั่งทะเลระยะทางประมาณ 95 กิโลเมตร มีแม่น้ำลำคลองที่ต้นน้ำเกิดจากบริเวณเทือกเขาตอนกลางไหลลงสู่อ่าวไทยหลายสาย นับเป็นที่ราบซึ่งมีค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัด สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปากพนัง และมีคลองสายเล็ก ในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชอีกหลายสาย เช่น คลองปากพญา และคลองท้ายวัง เป็นต้น อีกบริเวณหนึ่ง คือตั้งแต่อำเภอท่าศาลาขึ้นไปทางทิศเหนือ เป็นบริเวณฝั่งแคบ ๆ ไม่เกิน 15 กิโลเมตร อำเภอที่อยู่ในเขตที่ราบด้านนี้คือ อำเภอนอม อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทย และอำเภอชะอวด

3. บริเวณที่ราบด้านตะวันตก

ได้แก่ บริเวณที่ราบระหว่างเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาบรรทัดจึงมีลักษณะเป็นเนินเขาอยู่เป็นแห่ง ๆ อำเภอที่อยู่บริเวณที่ราบด้านนี้ คือ อำเภอพิปูน อำเภอทุ่งใหญ่

อำเภอฉวาง อำเภอนาบอน อำเภอบางขัน อำเภอถ้ำพรรณรา และอำเภอทุ่งสง ลำน้ำสำคัญ ได้แก่ ต้นน้ำของแม่น้ำตาปี ไหลผ่านอำเภอพิปูน อำเภอฉวาง และอำเภอทุ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังมีลำน้ำที่เป็นต้นน้ำของแม่น้ำตรังอีกด้วย คือน้ำตกโยงและคลองวังหีบซึ่งไหลผ่านอำเภอทุ่งสง ไปยังอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง และออกทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของนครศรีธรรมราช จากสภาพที่ตั้งใกล้เส้นศูนย์สูตร มีภูเขาและเป็นคาบสมุทรทั้งสองด้าน กล่าวคือด้านตะวันออกเป็นทะเลจีนใต้มหาสมุทรแปซิฟิก ด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามันมหาสมุทรอินเดีย ทำให้นครศรีธรรมราชได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม จากมหาสมุทรอินเดียและพายุหมุนเขตร้อน จากทะเลจีนใต้สลับกัน ดังนี้

1. ลมมรสุม ในแต่ละปี จังหวัดนครศรีธรรมราชจะได้รับอิทธิพลของลมมรสุม ดังนี้

1.1 ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ลมนี้มีทิศทางพัดผ่านมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามันเข้าสู่ประเทศไทยบริเวณชายฝั่งตะวันตกจึงมีฝนตกชุก ในส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราช นั้นเนื่องจากมีเทือกเขาทางตะวันตกและตอนกลางเป็นแนวกั้นทิศทางลม ทำให้ฝนตกไม่มากนัก อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จะอยู่ในช่วงประมาณ เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม

1.2 ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมนี้พัดผ่านอ่าวไทยเข้าสู่ภาคใต้ ทำให้เกิดฝนตกชุกในจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดตั้งอยู่ในด้านรับลมของเทือกเขา อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะทำให้ฝนตกมากในช่วงประมาณเดือนพฤศจิกายน-มกราคม

2. พายุหมุนเขตร้อน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อลักษณะอากาศของจังหวัดนครศรีธรรมราชกล่าวคือ พายุหมุนเขตร้อนเป็นระบบความกดอากาศต่ำที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 2 องศา ละติจูดก่อตัวขึ้นเหนือ่านน้ำในเขตร้อนระหว่างละติจูดประมาณ 5-20 องศาเหนือ โดยไม่มีระบบแนวปะทะเข้ามาเกี่ยวข้องและมีการหมุนเวียนชัดเจน ซึ่งตามข้อตกลงระหว่างประเทศได้แบ่งชนิดของพายุหมุนเขตร้อนตามความรุนแรง ดังต่อไปนี้

2.1 พายุดีเปรสชัน เป็นพายุหมุนเขตร้อนที่มีความเร็วลมสูงสุด ใกล้ศูนย์กลางที่มีผิวพื้น ไม่เกิน 34 นอต. (63 กิโลเมตรต่อชั่วโมง) ใช้สัญลักษณ์ D

2.2 พายุโซนร้อน เป็นพายุหมุนเขตร้อนที่มีความเร็วลมสูงสุดใกล้ศูนย์กลางที่ผิวพื้นตั้งแต่ระหว่าง 34-63 นอต. (63-117 กิโลเมตรต่อชั่วโมง)

2.3 พายุไต้ฝุ่น เป็นพายุหมุนเขตร้อนที่มีความเร็วลมสูงสุดใกล้ศูนย์กลางที่ผิวพื้นตั้งแต่ 64 นอต. (118 กิโลเมตรต่อชั่วโมง) ขึ้นไป

จังหวัดนครศรีธรรมราช ในช่วงตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมเป็นต้นไปจนถึงสิ้นเดือนพฤศจิกายน มีโอกาสเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากพายุหมุนเขตร้อน เพราะในช่วงดังกล่าว พายุมีโอกาที่จะเคลื่อนเข้าสู่จังหวัดและก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงมากที่สุด ซึ่งจากข้อมูลตั้งแต่ พ.ศ.2494-2539 ปรากฏว่าพายุเคลื่อนจากอ่าวไทย และขึ้นฝั่งที่จังหวัดนครศรีธรรมราช 10 ลูก ส่วนใหญ่มีกำลังแรงเป็นพายุดีเปรสชัน แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่มีชายฝั่งทะเลเป็นแนวยาวติดต่อกับอ่าวไทย จังหวัดนครศรีธรรมราชจึงมีโอกาสได้รับผลกระทบจากพายุที่มีกำลังแรงกว่าพายุดีเปรสชันด้วย โดยมีพายุ 2 ลูก จากจำนวนทั้งหมด 10 ลูก เคลื่อนที่มีขึ้นฝั่งขณะมีกำลังแรงขึ้นพายุโซนร้อน ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อจังหวัดทั้งจากกระแสลมที่พัดแรงจัด และฝนที่ตกหนักมากจนเกิดอุทกภัยเป็นบริเวณกว้าง พายุ 2 ลูกดังกล่าว ได้แก่ พายุโซนร้อน “แฮเรียต” ที่เคลื่อนขึ้นฝั่งบริเวณแหลมตะลุมพุก เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ.2505 นับเป็นภัยธรรมชาติที่รุนแรงที่สุดที่เคยเกิดขึ้นในจังหวัดนครศรีธรรมราช อีกลูกหนึ่งคือพายุโซนร้อน “ฟอร์เรสต์” ที่เคลื่อนขึ้นฝั่งเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2535

อุณหภูมิ จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่ในเขตร้อนจึงมีอุณหภูมิสูงสุดตลอดปี ปี 2542 อุณหภูมิเฉลี่ย 26.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดที่วัดได้เท่ากับ 38.9 องศาเซลเซียส เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2541 และต่ำสุดเท่ากับ 17.1 องศาเซลเซียสช่วงที่อุณหภูมิเฉลี่ยค่อนข้างสูง ได้แก่เดือนมีนาคม - พฤษภาคม และช่วงที่อุณหภูมิเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ได้แก่ เดือนธันวาคม - มกราคม

ลักษณะฤดูกาล นครศรีธรรมราชมีเพียง 2 ฤดู คือ

1. ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน มีอากาศร้อนตลอดฤดูกาล
2. ฤดูฝน แบ่งเป็น 2 ช่วงได้แก่

2.1 เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม เป็นช่วงที่รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แต่เนื่องจากมีเทือกเขานครศรีธรรมราชที่สูงชัน เป็นแนวกั้นทิศทางลม จึงมีฝนตกไม่มากนัก บริเวณที่ฝนตกในช่วงนี้ คือ พื้นที่ทางตะวันตกของเทือกเขา เช่น อำเภอทุ่งสง ทุ่งใหญ่ ฉวาง พิปูน เป็นต้น

2.2 เดือนพฤศจิกายน - มกราคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือช่วงนี้มีฝนตกหนาแน่น เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ด้านรับลม ทำให้เกิดอุทกภัยเป็นประจำทุกปี

ปริมาณน้ำฝน จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีฤดูฝนยาวนาน โดยเฉลี่ยแล้วในปีหนึ่งๆ มีฝนตกประมาณ 169 วัน ปริมาณน้ำฝนตลอดปีวัดได้ 2,381.3 มิลลิเมตร ช่วงที่ฝนตกมากที่สุด ได้แก่ เดือนตุลาคม พฤศจิกายน และธันวาคม โดยเฉพาะเดือนพฤศจิกายน มักจะเป็นเดือนที่มีปริมาณน้ำฝนสูงสุดแทบทุกปี ส่วนช่วงที่มีฝนตกน้อยที่สุด ได้แก่ เดือนมีนาคม - เมษายน

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน นครศรีธรรมราชมีเนื้อที่ประมาณ 6,214 ล้านไร่ เท่ากับร้อยละ 14.1 ของพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมด และเป็นร้อยละ 1.94 ของพื้นที่ประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติหลากหลายจนมีทรัพยากรดินที่แตกต่างกันถึง 7 กลุ่ม คือ

ตารางที่ 1 ตารางแสดงทรัพยากรดินกลุ่มต่าง ๆ

ลักษณะดิน	พื้นที่ (ไร่)	สัดส่วนร้อยละ	เขตพื้นที่เขต/อำเภอ
1. กลุ่มดินนา	1,992,084	31.16	ทุกอำเภอ ยกเว้นลานสกา พิปูน ฉวาง ทุ่งใหญ่ นานอน บางขัน
2. กลุ่มดินทราย	112,516	1.77	อำเภอเมือง ขนอม ท่าศาลา ชะอวด
3. กลุ่มดินตื้น	173,042	2.72	พื้นที่บางส่วนของอำเภอฉวาง ทุ่งสง ถ้าพรรณา ทุ่งใหญ่ บางขัน บานอน ทุ่งสง ชะอวด และร่อนพิบูลย์
4. กลุ่มดินกละ	2,303,230	36.24	ทุกอำเภอ ยกเว้นปากพนัง หัวไทร เขียวใหญ่
5. กลุ่มดินสภาพเป็นกรด	104,041	2.19	ร่อนพิบูลย์ หัวไทร เขียวใหญ่ ชะอวด ท่าศาลา เฉลิมพระเกียรติ
6. กลุ่มดินพรุ	15,996	1.67	หัวไทร ชะอวด เขียวใหญ่ เฉลิมพระเกียรติ
7. พื้นที่ภูเขา	1,564,600	24.62	ทุกอำเภอ ยกเว้นทุ่งใหญ่ ปากพนัง หัวไทร เขียวใหญ่ บางขัน

ที่มา : สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช

ดินในจังหวัดนครศรีธรรมราชนอกจากที่เป็นดินลาดชันเชิงซ้อนตามป่าเขาต้นน้ำประมาณหนึ่งในสามแล้ว อีกหนึ่งในสามเป็นสภาพต่างๆ ที่สามารถทำสวนได้ดี ดินเป็นกรด ดินทรายจัด และอีกเกือบหนึ่งในสามเป็นดินเหนียวทำนา คงมีเล็กน้อยเท่านั้นที่ไม่สามารถใช้สอยในเชิงการเกษตรได้ แต่ก็ก็เป็นความหลากหลาย

ตารางที่ 2 ตารางแสดงลักษณะดินกับการใช้สอย

	ลักษณะดิน	สัดส่วน	การใช้สอย
	ลาดชันเชิงซ้อน	36.77	ป่า, ดินน้ำ
	เหนียว	28.41	น้ำขังหน้าฝน, ทำนาดำ
	ดินดี	25.19	สวนต่างๆ
	ปนทราย	3.31	สวนยางพารา
	ทรายจัด	2.15	สวนมะพร้าว, ทุ่งหญ้า
	ร่วนเหนียว	1.66	ป่าละเมาะ, เลี้ยงสัตว์
	อินทรีย์	1.65	ลุ่มต่ำ น้ำขัง ป่าพรุ
	เลนน้ำทะเลท่วมถึง	0.65	ชายเลน ป่าชายเลน

ที่มา : สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช

ทรัพยากรป่าไม้

นครศรีธรรมราชมีพื้นที่ป่าไม้ ตามกฎกระทรวงตั้งแต่ พ.ศ.2495-2538 ประมาณ 1,925,689 ไร่ ซึ่งแยกเป็นป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ ป่าไม้เพื่อเศรษฐกิจ และป่าไม้เพื่อการเกษตร ดังตารางแสดงรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงทรัพยากรป่าไม้

รายการ.	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละของการใช้ประโยชน์
ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์	990,567.00	51.44
ป่าไม้เพื่อเศรษฐกิจ	748,085.00	38.85
ป่าไม้เพื่อการเกษตร	187,037.00	9.71
รวมพื้นที่ป่าไม้	1,925,689.00	100

ที่มา : สำนักงานป่าไม้จังหวัดนครศรีธรรมราช

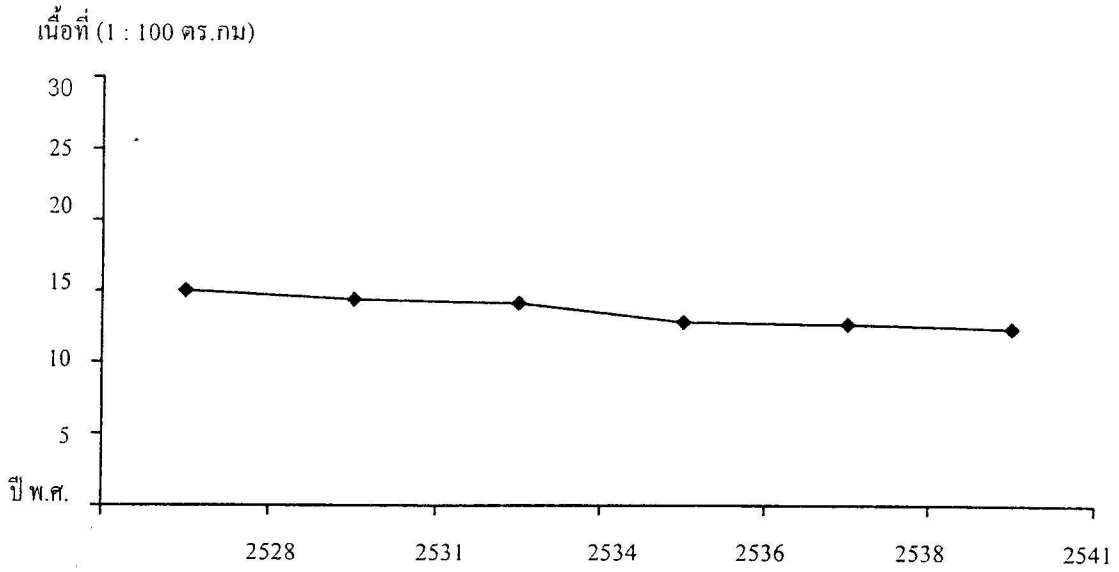
พื้นที่รับผิดชอบ

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่จังหวัด 6,214,064 ไร่ มีเนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติ 1,924,654 ไร่ จำนวน 69 ป่า

ตารางที่ 4 ตารางแสดงเนื้อที่ป่าที่ยังคงเหลืออยู่

เนื้อที่ป่าที่ยังคงเหลือ (ตร.กม)											
ปี พ.ศ. 2528		ปี พ.ศ. 2531		ปี พ.ศ. 2534		ปี พ.ศ. 2536		ปี พ.ศ. 2538		ปี พ.ศ. 2541	
เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่	
,499	5.08	,438	4.46	,409	4.17	,274	2.81	,261	2.68	,229	2.36

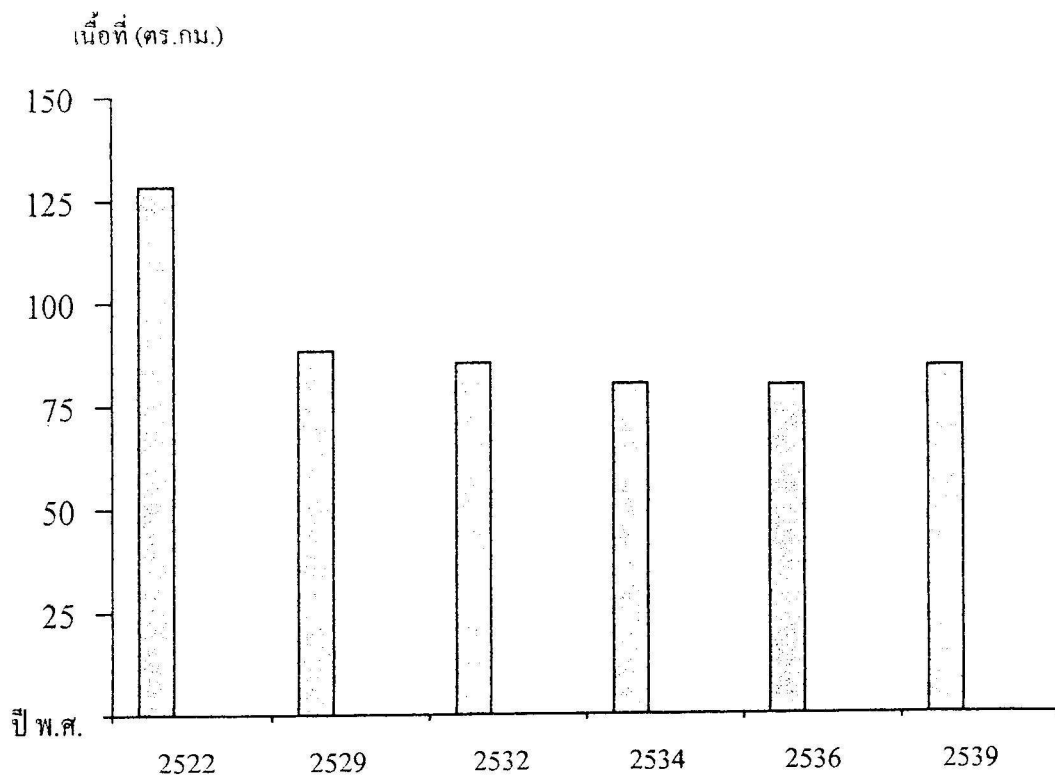
ภาพที่ 1 กราฟเส้นแสดงเนื้อที่ป่าคงเหลือ

ตารางที่ 5 เนื้อที่ป่าชายเลนที่ยังเหลืออยู่

เนื้อที่ป่าชายเลน (ตร.กม)											
ปี พ.ศ. 2522		ปี พ.ศ. 2529		ปี พ.ศ. 2532		ปี พ.ศ. 2534		ปี พ.ศ. 2536		ปี พ.ศ. 2539	
เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่		เนื้อที่	
28.32	.29	8.35	.89	5.21	.86	0.25	.81	9.96	.80	4.16	.85

ภาพที่ 2 กราฟแท่งแสดงเนื้อที่ป่าชายเลน

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีป่าไม้มากจังหวัดหนึ่ง มีทั้งเป็นป่าเขตภูเขา ป่าเนินเขา ป่าบริเวณที่ราบและป่าชายเลนริมฝั่งทะเล แต่ส่วนใหญ่มีราษฎรบุกรุกเข้าไป อยู่อาศัย และเป็นที่ทำมาหากินเป็นจำนวนมากแล้ว สามารถสรุปข้อมูลพื้นฐานได้ดังนี้

สรุปข้อมูลพื้นฐานด้านป่าไม้ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

1. อุทยานแห่งชาติ	4	แห่ง	เนื้อที่	564,000	ไร่
1.1 ทับซ้อนป่าสงวนแห่งชาติ	12	ป่า	เนื้อที่	257,255	ไร่
1.2 ไม่ทับซ้อนป่าสงวนแห่งชาติ	6	ป่า	เนื้อที่	306,745	ไร่
2. ป่าสงวนแห่งชาติ	69	ป่า	เนื้อที่	1,924,654	ไร่
2.1 ป่าสงวนแห่งชาติแยกตามชนิดป่า					
2.1.1 ป่าดงดิบ (ดิบชื้น, ดิบเขา)	56	ป่า	เนื้อที่	1,673,986.50	ไร่
2.1.2 ป่าพรุ	4	ป่า	เนื้อที่	165,825.50	ไร่
2.1.3 ป่าชายเลน ป่าชายหาด	9	ป่า	เนื้อที่	84,842	ไร่

2.2	ป่าสงวนแห่งชาติที่มอบให้ ส.ป.ก. 57	ป่า	เนื้อที่	735,333	ไร่
2.3	ป่าสงวนแห่งชาติที่กันคั้นกรมป่าไม้		เนื้อที่	207,977	ไร่
2.4	ป่าสงวนแห่งชาติที่กรมป่าไม้ดูแลรับผิดชอบตาม กฎหมาย (หักพื้นที่ที่มอบให้ ส.ป.ก. แล้ว)		เนื้อที่	1,397,298	ไร่
2.5	การอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ		เนื้อที่	57,687	ไร่
3.	พื้นที่ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 88	ป่า	เนื้อที่	2,008,298	ไร่
4.	พื้นที่ป่าไม้ที่คงสภาพป่าจากการแปลตีความภาพถ่าย ดาวเทียมคิดเป็น 12.36% ของเนื้อที่จังหวัด (ข้อมูลปี 2541)		เนื้อที่	768,125	ไร่
5.	พื้นที่ป่าชายเลนที่คงสภาพป่าจากการแปลตีความภาพถ่าย ดาวเทียม (ข้อมูลปี 2539) คิดเป็น 0.85% ของเนื้อที่จังหวัด		เนื้อที่	52,600	ไร่

ที่มา : สำนักงานป่าไม้จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทรัพยากรแร่ธาตุ

นครศรีธรรมราชมีแร่ธาตุต่างๆ มากมาย เช่น แร่วุลแฟรม ที่เขาศูนย์อำเภอฉวางแร่
แบไรต์ที่อำเภอท่าศาลา แร่ดีบุกที่อำเภอรัตนพิบูลย์ เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2535-2536 นครศรีธรรมราช
ชุดแร่ชนิดต่างๆ ได้จำนวน 5 ล้านตัน ราคามากกว่า 1,200 ล้านบาท ยิ่งกว่านั้นนอกจากชายฝั่งทะเล
ยังมี ก๊าซธรรมชาติที่ยังไม่ได้นำมาใช้ประมาณ 28,800 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีแร่ธาตุต่างๆ ตามตา
รางรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 6 ตารางแสดงทรัพยากรแร่ธาตุ

ชื่อแร่	สถานที่พบ
ดีบุก	อำเภอเมือง รัตนพิบูลย์ ท่าศาลา สีชล และพิปูน
วุลแฟรม	อำเภอเมือง รัตนพิบูลย์ ท่าศาลา สีชล ฉวาง และพิปูน
โคโลไมต์	อำเภอชะอวด ขนอม จุฬาภรณ์
เฟล็กสปาร์	อำเภอท่าศาลา สีชล กิ่งอำเภอนพพิตำ

	ยิบซัม	อำเภอทุ่งใหญ่ ฉวาง
	หินปูน	อำเภอทุ่งสง ขนอม
	หินดาน	อำเภอทุ่งสง
	บอลเคลย์	อำเภอร่อนพิบูลย์ ลานสกา สีชล ทุ่งใหญ่
	แบไรต์	อำเภอท่าศาลา กิ่งอำเภอนพพิตำ
0	ดินขาว	อำเภอทุ่งใหญ่

ที่มา : สำนักงานทรัพยากรธรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางแหล่งแร่ธาตุสูงมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะแร่ดีบุก วุลแฟรม ถึงแม้ว่าสถานการณ์ของราคาแร่ดังกล่าว มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ แต่ไม่ทำให้บทบาทของแร่ดังกล่าวลดน้อยลง อีกทั้งยังมีแร่อุตสาหกรรมอื่นได้แก่ หินปูน หินดินดาน เฟลด์สปาร์ ยิปซัม แบไรต์ บอลเคลย์ และหินอุตสาหกรรมชนิด หินปูน เพื่อการก่อสร้างทดแทน ยังผลให้แนวโน้มสำหรับอุตสาหกรรมเหมืองแร่และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง นับว่ายังมีอนาคตที่ดีอยู่

ทรัพยากรธรณีประจำท้องที่ (จังหวัดนครศรีธรรมราช) มีพื้นที่รับผิดชอบในท้องที่รวม 21 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ มีประทานบัตรจำนวน 98 แปลง รวมเนื้อที่ประมาณ 13,871 ไร่ มีหน้าที่หลักในการสนับสนุนและส่งเสริมการทำเหมือง งานบริการ และกำกับดูแลการประกอบกิจการ

น้ำบาดาล ตลอดจนควบคุมดูแลโรงโม่หินให้ปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ และข้อกำหนด โดยมุ่งเน้นการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

ตารางที่ 7 ตารางแสดงสถิติแร่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประจำปี 2541

ชนิดแร่	ผลผลิต	
ดีบุก	10,822	หาบหลวง
โคลโลไมต์	1,430	เมตริกตัน
เฟลด์สปาร์	373,778	เมตริกตัน
ยิปซัม	1,003,312.47	เมตริกตัน
หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์	2,997,597	เมตริกตัน
หินดินดานเพื่ออุตสาหกรรมปูนซีเมนต์	117,244	เมตริกตัน
บอลเคลย์	4,273	เมตริกตัน
แบไรต์	9,705	เมตริกตัน
ดินขาว	1,500	เมตริกตัน
หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน (เพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง) จากประทาน บัตร	2,151,786,419	เมตริกตัน
แร่พลอยได้จากการทำเหมือง		
- แร่เอนไฮโดรต์	30,000	เมตริกตัน
- แร่เหล็ก	55,000	เมตริกตัน

ที่มา : ที่ทำการทรัพยากรธรณีประจำห้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อมูลอื่นๆ

1. มีโรงงานประกอบกิจการ ไม้ บด หรือย่อยหิน	จำนวน	12	โรงงาน
2. อนุญาตให้เอกชนขุดเจาะน้ำบาดาล	จำนวน	56	บ่อ
3. อนุญาตให้เอกชนใช้น้ำบาดาล	จำนวน	474	ราย
4. จัดเก็บรายได้จากค่าธรรมเนียมและค่าภาคหลวงแร่	จำนวน	57,387,980.57	บาท
5. จัดเก็บค่าน้ำบาดาล	จำนวน	1,975,301.10	บาท

ทรัพยากรน้ำ

แม่น้ำลำคลองภายในจังหวัดมีอยู่หลายสาขา ส่วนใหญ่เกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาบรรทัด บางสาขาไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี บางสาขาไหลลงสู่อ่าวนครศรีธรรมราช และบางสาขาไหลลงสู่ทะเลอันดามัน แม่น้ำลำคลองเหล่านี้ล้วนมีขนาดเล็ก ชาวนครมักเรียกว่า “คลอง” แม่น้ำลำคลองที่สำคัญ มีดังนี้

1. แม่น้ำปากพนัง

ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาบรรทัด ในเขตตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด ไหลผ่านอำเภอชะอวด อำเภอเชียรใหญ่ และมีสาขาจากอำเภอหัวไทร ไหลมารวมกันที่บ้านปากแพรก กลายเป็นแม่น้ำปากพนัง ไหลลงสู่อ่าวนครศรีธรรมราช นับเป็นแม่น้ำที่สำคัญทางเศรษฐกิจของจังหวัดมาก โดยเฉพาะทางการเกษตรกรรม บริเวณลุ่มน้ำปากพนัง และสาขาเป็นบริเวณที่ราบ มีพื้นที่ประมาณ 800,000 ไร่ มีโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังดำเนินการ โดยกรมชลประทาน ได้วางโครงการเพื่อช่วยให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นประโยชน์ในการทำมาหากินมากที่สุด และได้ปรับปรุงระบบการชลประทานของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปากพนัง รวมพื้นที่ชลประทาน 480,000 ไร่ แบ่งเป็นระบบส่งน้ำและสูบน้ำ โดยมอบหมายให้สำนักชลประทานที่ 11 ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอปากพนัง เป็นผู้รับผิดชอบในด้านการคมนาคมขนส่ง แม่น้ำปากพนังเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างอำเภอปากพนังกับอำเภอหัวไทร ชีรใหญ่ ชะอวด และอำเภอจุฬาภรณ์ มาตั้งแต่โบราณแม้ในปัจจุบัน การขนถ่ายสินค้าโดยเฉพาะข้าว ก็คงยังใช้การคมนาคมทางเรือในแม่น้ำปากพนังอยู่มาก นอกจากนี้เรือเดินทะเลจากกรุงเทพฯ ยังเข้ามารับส่งสินค้าในแม่น้ำปากพนังถึงท่าเรือในตลาดอำเภอปากพนังปัจจุบันแม่น้ำปากพนังเป็นเส้นทางคมนาคมน้ำที่สำคัญ เป็นที่ตั้งของที่เทียบเรือประมง จังหวัดนครศรีธรรมราช และตลาดกลางกุ้งกุลาดำ แห่งที่ 2

2. แม่น้ำหลวง

เป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำตาปี ต้นน้ำเกิดจากบริเวณทิศตะวันตกของเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาภูเก็ต ส่วนที่เกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอพิปูนและอำเภอฉวาง ไหลผ่านอำเภอฉวางและอำเภอทุ่งใหญ่ เข้าเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเขตอำเภอพระแสง อำเภอนาสาร ไปรวมกับแม่น้ำคีรีรัฐนิคม (แม่น้ำพุมดวง) ที่อำเภอพุนพิน เรียกว่า “แม่น้ำตาปี” แล้วไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำสายยาวที่สุดของภาคใต้

3. คลองปากพูน

ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช บริเวณเขาหลวงทางด้านตะวันออกของเทือกเขา ยอดน้ำอยู่ที่น้ำตกพรหมโลก ในเขตอำเภอพรหมคีรี ไหลไปทางตะวันออก ผ่านตำบลบ้านเกาะอำเภอพรหมคีรีและบ้านท่าแพ ตำบลปากพูน อำเภอเมืองแล้วไหลลงสู่อ่าวนครศรีธรรมราช ต้นน้ำเรียกว่า คลองนอกท่า ใกล้ปากน้ำเรียกว่า คลองปากพูน เป็นคลองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมาแต่สมัยโบราณ

4. คลองปากพญา-คลองปากนคร

ต้นน้ำเกิดจากแหล่งน้ำหลายสาขาในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราช โดยเฉพาะที่เขาคีรีวงเขตตำบลกำโลน อำเภอลานสกา ไหลผ่านอำเภอเมือง ต้นน้ำเรียกว่า คลองท่าดี ผ่านตำบลกำแพงเขา ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง เมื่อไหลมาถึงสันทรายซึ่งเป็นที่ตั้งตัวเมือง คลองแบ่งแยกเป็นหลายสาขา สายหนึ่งไหลเลียบบัวเมืองขึ้นไปทางตะวันออก ผ่านตัวเมือง ที่สะพานรามศที่ตำบลท่าวัง ผ่านตำบลท่าซัก ออกทะเลที่ปากพญาเรียกว่า คลองปากพญาซึ่งเป็นคลองที่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของจังหวัดมีหลักฐานว่าแต่เดิมมีขนาดกว้างและลึก เรือกำปั่นขนาดใหญ่เข้ามาติดต่อค้าขายได้ถึงตัวเมือง พบซากเรือขนาดใหญ่ และปืนใหญ่ที่ตำบลท่าซัก แต่น้ำเสียดายที่หลักฐานเหล่านั้นถูกทำลายและเคลื่อนย้ายไปมากแล้ว

ส่วนคลองปากนครน้ำส่วนใหญ่มาจากคลองท่าดีเช่นเดียวกัน เข้าสู่ตัวอำเภอเมืองที่ตำบลมะม่วงสองต้น แล้วแยกเป็นสามสาย สายหนึ่งไหลเป็นคลองปากนครที่ท่านคร อีกสายหนึ่งไหลผ่านวัดสวนหลวง ลงคลองปากนครที่หัวตรุด สายที่สามไหลผ่านสะพานป่าเหล็ก (สะพานเทียรดล) นอกจากนี้คลองปากนครยังรับน้ำจากคลองไม้เสียบและแหล่งน้ำจากตำบลท่าเรือ ตั้งแต่หมู่บ้านจันทุน รวมกันเป็นคลองปากนคร ไหลลงสู่อ่าวไทยที่ตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

5. คลองเสาชาง

ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอลานสกา คลองนี้มีชื่อเรียกกันหลายชื่อตามท้องที่ที่คลองไหลผ่าน เช่น คลองเขาแก้ว คลองโคกคราม คลองชะเมา คลองบางจาก เป็นต้น กล่าวคือ เมื่อไหลจากน้ำตกกะโรม เรียกว่า คลองเขาแก้ว เมื่อไหลเข้าสู่อำเภอร่อน

พิบูลย์ เรียกว่าคลองเสาชิง เมื่อไหลผ่านบ้าน โศกครามอำเภอร่อนพิบูลย์เรียกว่าคลอง โศกคราม เมื่อไหลเข้าสู่ตำบลชะเมาเรียกว่า คลองชะเมา เมื่อถึงหนองน้ำมนต์ มีคลองแยกไปลงคลองปากนคร แต่ส่วนใหญ่ไหลออกทะเลที่ปากคลองบางจาก ตอนปลายของคลองนี้จึงเรียกว่า คลองบางจาก คลองนี้เป็นคลองที่แบ่งเขต อำเภอเมืองนครศรีธรรมราชกับอำเภอปากพนัง ในสมัยที่พระยาสุโขมนัยวิชิต เป็นเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ได้ขุดคลองนี้เชื่อมกับแม่น้ำปากพนัง เรียกว่า คลองสุขุม ที่ตำบลบางจาก กรมชลประทาน ได้สร้างประตูระบายน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ในลำคลองและป้องกันน้ำเค็ม ระบายให้แก่คลองสุขุม และช่วยการเกษตรกรรมพื้นที่ 58,200 ไร่

6. คลองกลาย

ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอนบพิตำ ไหลไปออกทะเลที่อำเภอท่าศาลา คลองกลายเป็นที่รู้จักของชาวนครศรีธรรมราช เพราะมีสะพานที่ยาวที่สุดในจังหวัด คลองนี้มีโครงการทำอ่างเก็บน้ำโดยกรมชลประทาน

7. คลองท่าทวน

ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชตอนบน ไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอสิชล

8. คลองน้ำตกโยง

ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชด้านตะวันตก บริเวณน้ำตกโยง

9. คลองมีน

ต้นน้ำเกิดจากภูเขาสามจอม (สูง 754 เมตร) ซึ่งเป็นภูเขาสูงหนึ่งในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ ไหลลงมาทางตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านบ้านห้วยฉนวนข้างเหนือ ผ่านบ้านเขาขาว สหกรณ์นิคมทุ่งสง บ้านลำสาข บ้านทุ่งสำน สถานีรถไฟหลักช้าง บ้านปากน้ำ คลองจันดี ไหลไปเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำหลวง หรือแม่น้ำตาปี และออกอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

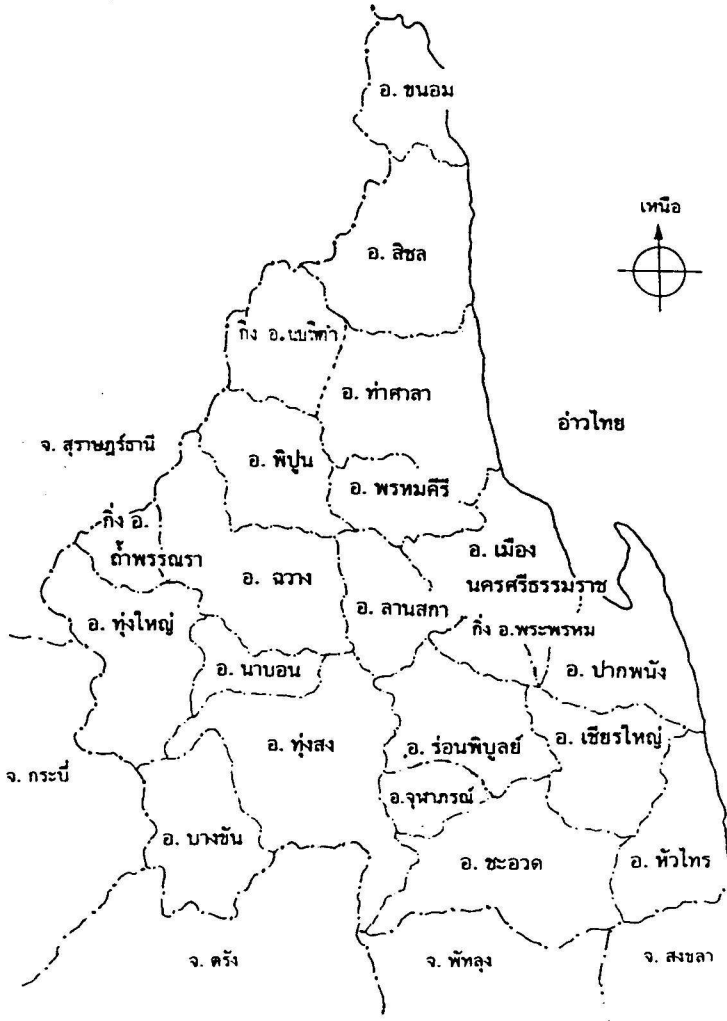
10. คลองท่าเลา

ต้นน้ำเกิดจากภูเขาวังทียบ อำเภอทุ่งสง เป็นภูเขาสูงหนึ่งในเทือกเขานครศรีธรรมราช ไหลลงทางใต้ผ่านบ้านประคู้ บ้านท่าเลา บ้านปึงทอง บ้านเขาปรีดี สถานีรถไฟทุ่งสง บ้านตลาดใน บ้านด่านปราบ บ้านห้วยชัน บ้านเขากลาย บ้านนาหลาน้ำ บ้านฉวาง บ้านเขาโร แล้วเข้าอำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง และออกทะเลอันดามันที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

11. คลองท่าโลน

ต้นน้ำเกิดจากภูเขาปลายเบ็กใกล้ๆ กับภูเขาวังทียบในอำเภอทุ่งสง ไหลลงทางใต้ผ่านบ้านท่าเลา บ้านเป็นคู้ ที่ว่าการอำเภอทุ่งสงด้านตะวันออก บ้านในหวัง บ้านด่านปราบ บ้านห้วยชัน แล้วรวมเข้าเป็นลำน้ำเดียวกันกับคลองท่าเลา ไหลผ่านภูเขากลาย บ้านเขาโร เข้าอำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง และออกทะเลอันดามันในเขตอำเภอกันตังที่บ้านปันหยี จังหวัดตรัง

ภาพที่ 3 แผนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่มา : ทำเนียบประเทศไทย หน้า 153.

ประชากร การเมือง การปกครอง การบริหาร

ประชากร

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีประชากรจำนวน 1,523,141 คน แยกเป็นชาย 759,108 คน หญิง 764,063 คน โดยเฉลี่ย มีความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 153 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอทุ่งสง อำเภอปากพนัง อำเภอท่าศาลา ตามลำดับ อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอฉ่ำพรรณรา

ตารางที่ 8 ข้อมูลจำนวนประชากร/ตำบลและหมู่บ้าน

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวน		จำนวนประชากร (คน)
		ตำบล	จำนวน	
1	เมืองนครศรีธรรมราช	13	110	269,560
2	เชียรใหญ่	10	97	49,159
3	ปากพนัง	17	136	117,138
4	ชะอวด	11	81	84,813
5	ทุ่งสง	12	108	147,991
6	ท่าศาลา	10	106	106,249
7	ร่อนพิบูลย์	6	54	87,516
8	สิชล	9	99	80,729
9	ลานสกา	5	40	39,947
10	พิปูน	5	40	27,687
11	หัวไทร	11	98	71,145
12	ทุ่งใหญ่	7	54	64,205
13	ฉวาง	10	82	68,833
14	ขนอม	3	32	26,770
15	นาบอน	3	30	27,618
16	พรหมคีรี	5	38	35,059
17	บางขัน	4	52	35,159
18	จุฬาภรณ์	6	24	30,469
19	ฉ่ำพรรณรา	3	28	17,056
20	พระพรหม	4	35	41,280

ข้อมูลจำนวนประชากร/ตำบลและหมู่บ้าน(ต่อ)

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวน		จำนวนประชากร(คน)
		ตำบล	จำนวน	
21	เฉลิมพระเกียรติ	4	35	35,368
22	กิ่งอำเภอนบพิตำ	4	28	27,690
23	กิ่งอำเภอช้างกลาง	3	31	31,700
	รวม	165	1,438	1,523,141

การคมนาคมขนส่ง

ทางบก

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเส้นทางรถยนต์ติดต่อกับกรุงเทพฯ และจังหวัดต่าง ๆ เช่น สุราษฎร์ธานี ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี นอกจากนั้นยังมีรถไฟสายใต้ทุกขบวนผ่านชุมทางทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช และมีทางรถไฟแยกจากชุมทางเขาชุมทอง ไปยังตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช และมีรถไฟชานเมืองไปยังจังหวัดใกล้เคียงระยะสั้น ๆ

ทางรถยนต์

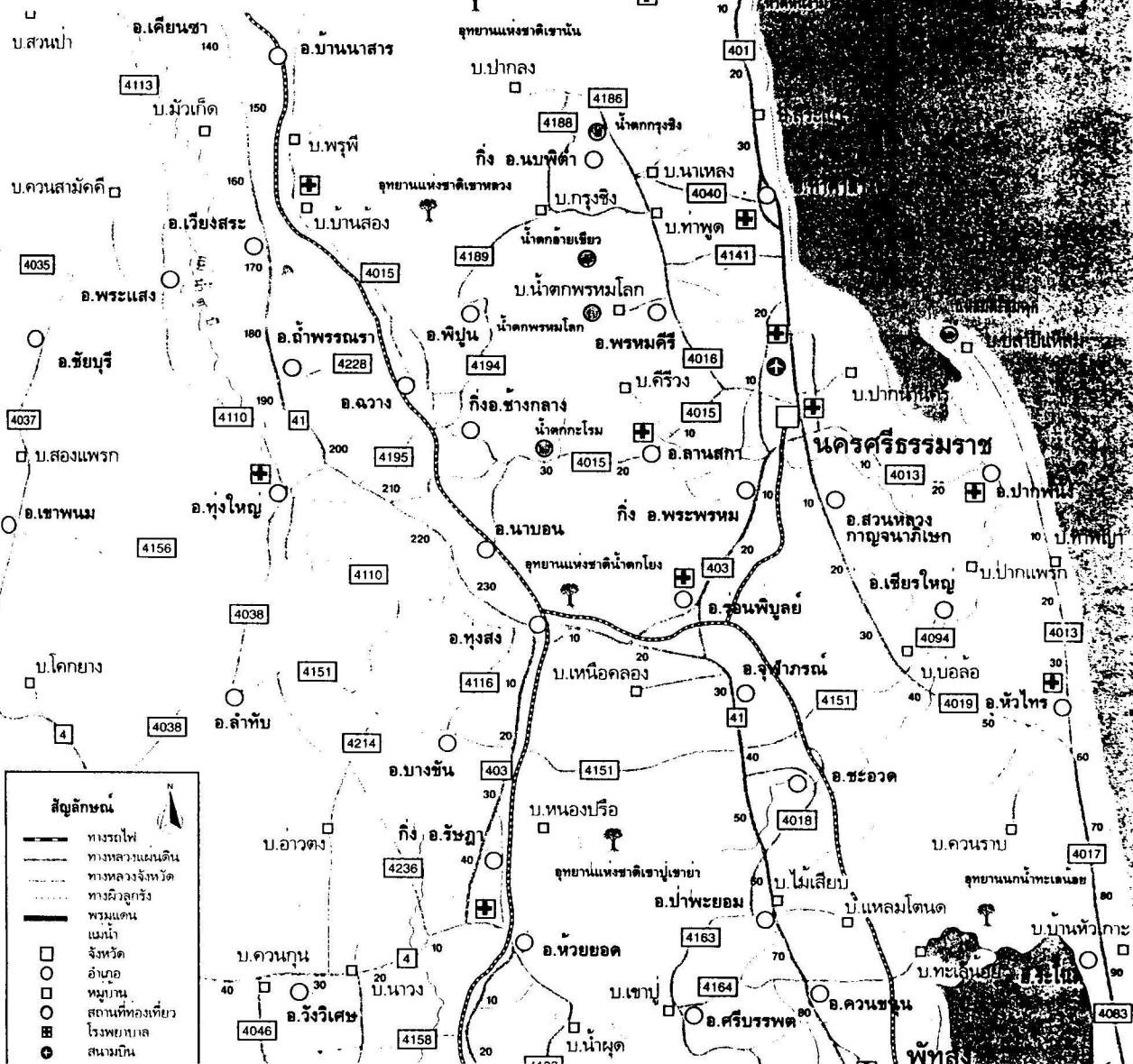
จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทางหลวงสายต่าง ๆ ที่สำคัญหลายทาง ทั้งทางหลวงแผ่นดินทางหลวงจังหวัด

ทางหลวงแผ่นดิน ภายในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช

ทางหลวงแผ่นดินสายประธาน	1 สาย
ทางหลวงแผ่นดินสายรองประธาน	5 สายทาง
ทางหลวงแผ่นดินสายจังหวัด	43 สายทาง

ภาพที่ 4 แผนที่เส้นทางคมนาคม

โรงเรียนและศูนย์บริการชุมชนวิท 59 : 1191 ถนนสุขุมวิทซอย 59
 คลองลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10110 โทร. 381-8300-3
 โรงเรียนและศูนย์บริการชุมชนเพชรบุรีอินท : โทร. 251-9507-8
 โรงเรียนสันติ โสภณคดี : ถนนพหลโยธิน กม. 10 โทร. 947-6329-30
 โรงเรียนไตรรงค์ พหลโยธิน : 436/11 พหลโยธิน 12 สภ.บางเขน พหลโยธิน
 ถนนพหลโยธิน 10400 โทร. 616-9400-8
 ศูนย์บริการเมือง 11 ตำบล
 กทม.เขต 1 : บริษัทเชียงใหม่สวิตเซอร์แลนด์ จำกัด โทร. (053) 221-036, 226-136-7
 กทม.เขต 2 : บริษัทโรดสเตอร์อินเตอร์เทรด จำกัด โทร. (044) 241-057
 243-117 : บริษัททอแมสันโรดสเตอร์ จำกัด 181/1-3 ถนนพระราม 5 เมือง
 รามอินทรา 10000 โทร. (013) 244-337-8
 กทม.เขต 3 : บริษัททีเค คอมส สโตร์ จำกัด โทร. (018) 780-616-20
 ภาคใต้ฝั่งตะวันตก : บริษัทเมืองไทยมอเดิร์น จำกัด โทร. (076) 218-838-43
 ภาคใต้ฝั่งตะวันออก : บริษัทอภินันทภัณฑ์เคอโรโตโรเตอร์ จำกัด โทร. (074) 252-082-3

ที่มา : แผนที่คู่มือท่องเที่ยวนครศรีธรรมราช อสท. กันยายน 2539.

1. โครงข่ายทางหลวงแผ่นดิน 41 เริ่มต้นจาก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผ่านจังหวัดสุราษฎร์ธานี เข้าสู่จังหวัดนครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอทุ่งสง อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอชะอวด เข้าสู่เขตจังหวัดพัทลุง ร่วมกับทางหลวงหมายเลข 403 เส้นทางหลวงจากนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอร่อนพิบูลย์
2. อำเภอทุ่งสง เข้าเขตจังหวัดตรัง
3. ทางหลวงหมายเลข 408 เส้นทางหลวงจากนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอเชียรใหญ่ ถึงอำเภอหัวไทร แล้วเข้าสู่จังหวัดสงขลาในเขตอำเภอระโนด ระยะทางจากจังหวัดนครศรีธรรมราชถึงสงขลาประมาณ 160 กิโลเมตร
4. ทางหลวงหมายเลข 401 ทางหลวงจากอำเภอท่าศาลา ผ่านอำเภอสิชลไปยังอำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ระยะทาง 125 กิโลเมตร
5. ทางหลวงหมายเลข 4103 ทางหลวงซึ่งตัดใหม่ เพื่ออ้อมค่ายวชิราวุธ จากบ้านนาถึงบ้านศาลาบางปู ยาวประมาณ 25 กิโลเมตร
6. ทางหลวงหมายเลข 4013 คือทางหลวงระหว่างนครศรีธรรมราช-ปากพนัง แยกจากทางหลวงหมายเลข 403 ที่ตำบลศาลามีชัย ถึงอำเภอปากพนัง ระยะทาง 28 กิโลเมตร
7. ทางหลวงหมายเลข 4016 ทางหลวงระหว่างตัวเมืองนครศรีธรรมราชถึงบ้านนาแหรง ผ่านอำเภอพรหมคีรี จนถึงในเขตอำเภอท่าศาลา
8. ทางหลวงหมายเลข 4015 ทางหลวงที่แยกกับทางหลวงหมายเลข 4016 ที่ตำบลท่าจิว อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ไปยังอำเภอลานสกา และอำเภอฉวาง
9. ทางหลวงหมายเลข 4019 ทางหลวงระหว่างตัวเมืองนครศรีธรรมราช ถึงสถานีรถไฟหลักช้าง บ้านจันดี ระยะประมาณ 28 กิโลเมตร
10. ทางหลวงหมายเลข 4102 ทางหลวงระหว่างตัวเมืองนครศรีธรรมราชกับบ้านปากนคร ระยะทาง 9.5 กิโลเมตร
11. ทางหลวงหมายเลข 4105 เป็นทางหลวงที่แยกจากทางหลวงหมายเลข 4014 อยู่ในเขตอำเภอสิชลไปยังบ้านเขาใหญ่ ยาวประมาณ 20 กิโลเมตร
12. ทางหลวงหมายเลข 4018 เส้นทางเริ่มจากอำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอชะอวดสู่จังหวัดพัทลุง ในเขตอำเภอกวนขนุน ต่อไปร่วมกับทางหลวงหมายเลข 4
13. ทางหลวงหมายเลข 4104 เส้นทางหลวงจากอำเภอฉวาง ผ่านไปยังจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเขตอำเภอนาสาร
14. ทางหลวงหมายเลข 4110 เส้นทางหลวงจากอำเภอทุ่งสง อำเภอทุ่งใหญ่เข้าสู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเขตอำเภอนาสาร

15. ทางหลวงหมายเลข 4154 เส้นทางสายบ่อล้อถึงลำทับ ระยะทางประมาณ 160 กิโลเมตร เส้นทางเริ่มจากอำเภอเชียรใหญ่ อำเภอชะอวด อำเภอทุ่งสง อำเภอทุ่งใหญ่ บางตอนผ่านอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ถึงลำทับในเขตอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่
16. ทางหลวงหมายเลข 4014 แยกจากทางหลวงหมายเลข 401 ที่อำเภอขนอม
17. ทางหลวงหมายเลข 0404 ตอนอำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา จากกิโลเมตร 110
18. ทางหลวงหมายเลข 4012 ทางหลวงจากอำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร ท่าพญา แยกจากทางหลวงหมายเลข 408 ที่อำเภอหัวไทร ระยะทาง 37.078 กิโลเมตร
19. ทางหลวงหมายเลข 4094 ทางหลวงที่แยกจากทางหลวงหมายเลข 4017 จากบ่อล้อไปสู่ อำเภอเชียรใหญ่ ระยะทาง 8 กิโลเมตร
20. ทางหลวงหมายเลข 4140 ทางหลวงระหว่างอำเภอท่าศาลา นบพิตำ ระยะทางประมาณ 22.50 กิโลเมตร ตัดกับถนนหลวงหมายเลข 4016 ที่บ้านนาหรง
21. ทางหลวงหมายเลข 4141 ทางหลวงระหว่างบ้านหน้าทับ-คอนคา ว่างลง ระยะทางประมาณ 19.872 กิโลเมตร
22. ทางหลวงหมายเลข 4132 จากตลาดพรหมโลก-น้ำตกพรหมโลก ระยะทางประมาณ 4.5 กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังมีรถทัวร์โดยสารจากนครศรีธรรมราชไปกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียงทุกจังหวัด อีกประมาณ 10 บริษัท

การคมนาคมทางน้ำ

ในสมัยโบราณ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเมืองที่ติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ โดยอาศัยทางน้ำเป็นหลัก โดยเฉพาะในแม่น้ำปากพนัง เคยเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอและจังหวัดอื่นๆจนถึงปัจจุบัน ยังมีเรือยนต์และเรือเดินสมุทรรับส่งสินค้าอยู่ แต่ได้ลดความสำคัญลงเนื่องจากการคมนาคมขนส่งทางบกเข้ามามีบทบาทแทน

ในปี พ.ศ.2532-2533 องค์การสะพานปลาได้ก่อสร้างท่าเทียบเรือประมงนครศรีธรรมราชที่อำเภอปากพนัง ซึ่งเป็นท่าเทียบเรือขนาดใหญ่ สามารถที่จะให้เรือขนส่งสินค้ามาขนถ่ายสินค้าได้แทนการไปขึ้นฝั่งที่จังหวัดสงขลา ทำให้การขนถ่ายสินค้าสะดวกรวดเร็วขึ้น ขณะนี้ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ และสามารถให้บริการตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา

สำหรับท่าเรือเอกชนที่ใช้ขนถ่ายสินค้า ได้แก่

- ท่าเรือบริษัทแร่สัมพันธ์ อ.ขนอม
- ท่าเรือของห้างหุ้นส่วนจำกัด สินแร่เจริญผล อ.ท่าศาลา
- ท่าเรือเอกชนที่ใช้ขนถ่ายสินค้าประเภทน้ำมัน ได้แก่ ท่าเรือค้าขายชายฝั่ง

ทางอากาศ

จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ก่อสร้างสนามบินมาตรฐานนานาชาติ โดยกรมการบินพาณิชย์ ได้รับงบประมาณในการก่อสร้าง จำนวน 1,043 ล้านบาท ในเนื้อที่ประมาณ 1,790 ไร่ ตั้งอยู่ที่ตำบลปากพูน อ.เมือง ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศเหนือประมาณ ๑5 กิโลเมตร สามารถรองรับเครื่องบิน เครื่องบิน โบอิงบินตรง กรุงเทพฯ - นครศรีธรรมราช ไปกลับทุกวัน ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัด นครศรีธรรมราชเติบโตขึ้น และสามารถตอบสนองความต้องการผู้โดยสารมากขึ้น

การไฟฟ้า

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีหน่วยงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งรับผิดชอบในการบริการ และจำหน่ายไฟฟ้าในพื้นที่ รวม 3 การไฟฟ้าฯ ดังนี้ คือ

1. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดนครศรีธรรมราช รับผิดชอบในพื้นที่รวม 10 อำเภอ และอีก 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง ลานสกา พรหมคีรี ท่าศาลา สิชล ขนอม ร่อนพิบูลย์ ชะอวด จุฬาภรณ์ พระพรหม และกิ่งอำเภอนบพิตำ
2. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อำเภอทุ่งสง รับผิดชอบในพื้นที่รวม 7 อำเภอ และอีก 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอทุ่งสง ทุ่งใหญ่ ฉวาง นาบอน พิปูน บางขัน ถ้าพรธรรมา และกิ่งอำเภอช้างกลาง
3. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อำเภอปากพนัง รับผิดชอบในพื้นที่รวม 4 อำเภอ คือ อำเภอปากพนัง หัวไทร เขียวใหญ่ และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

การประปา

มีหน่วยงานที่ให้บริการด้านการประปาของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีหลายหน่วยงาน บางหน่วยงานอยู่ในส่วนการบริหารของเทศบาล สำหรับหน่วยงานที่ให้บริการด้านการประปามีดังนี้

1. การประปาเทศบาลนครศรีธรรมราช
2. การประปาส่วนภูมิภาคปากพนัง
3. การประปาส่วนภูมิภาคทุ่งสง
4. การประปาส่วนภูมิภาคขนอม
5. การประปาส่วนภูมิภาคจันดี
6. การประปาส่วนภูมิภาคชะอวด

การสื่อสารและโทรคมนาคม

การสื่อสารเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ต้องเร่งรัดพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบโทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร ดาวเทียม เพื่อให้บริการแก่ประชาชนให้มากที่สุด ซึ่งสามารถติดต่อได้ตลอด 24 ชั่วโมง และติดต่อได้ทั่วโลก

สรุปการใช้เลขหมายโทรศัพท์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช (ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2542) รวม 49 ชุมสายโทรศัพท์ เลขหมายของทศท. เลขหมายจำนวน 38,349 เลขหมาย เลขหมายที่เปิดใช้ 26,970 เลขหมาย และเลขหมายของบริษัท TT&T เลขหมายจำนวนเต็มจำนวน 39,436 เลขหมาย เลขหมายเปิดใช้ 31,101 เลขหมาย

สื่อสารมวลชนในท้องถิ่น

1. หนังสือพิมพ์เสรีราษฎร์
2. หนังสือพิมพ์นคร
3. หนังสือพิมพ์ไทใต้
4. หนังสือพิมพ์ทักษิณ ไทม์
5. หนังสือพิมพ์ปวงชน

สถานีวิทยุ

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย
3. สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจตระเวนชายแดน
5. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
6. สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 4
7. สถานีวิทยุกระจายเสียงประจำท้องถิ่นที่ 4 (วปถ. 4 ทุ่งสง)

สถานีโทรทัศน์

1. สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. สถานีถ่ายทอดสัญญาณโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7
3. สถานีถ่ายทอดสัญญาณโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อสมท.
4. สถานีถ่ายทอดสัญญาณโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท.
5. สถานีถ่ายทอดสัญญาณโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5
6. สถานีถ่ายทอดสัญญาณโทรทัศน์ไอทีวี

การศาสนา

ชาวนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ถึงร้อยละ 95 รองลงมาได้แก่ ศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือร้อยละ 4.74 นอกจากนั้นเป็นศาสนาอื่น ๆ

1. ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่แพร่หลายที่สุด มีโบราณสถานและโบราณวัตถุทางพุทธศาสนา 573 แห่ง ชาวนครศรีธรรมราชยึดมั่นในประเพณีทางศาสนาและมีความผูกพันกับพระบรมธาตุเจดีย์ จนกระทั่งจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ชื่อว่า “เมืองพระ” เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา จะมีประชาชนจากสารทิศหลั่งไหลกันมาสักการะองค์พระบรมธาตุเจดีย์อย่างกันหลาม

2. ศาสนาอิสลาม ผู้นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษมาจากเมืองกัณฑ์ ปัตตานี และ ไทรบุรี อยู่รวมกันเป็นกลุ่มมัสยิด 102 แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง นอกจากนั้นกระจัดกระจายอยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา อำเภอหัวไทร อำเภอลิชด อำเภอปากพนัง อำเภอร่อนพิบูลย์

3. ศาสนาคริสต์ ผู้นับถือจำนวนเพียงเล็กน้อยในเขตอำเภอ อำเภอทุ่งสง อำเภอนาบอน อำเภอร่อนพิบูลย์ มีทั้งนิกายโปรเตสแตนต์และโรมันคาทอลิก มีโบสถ์คริสต์ 13 แห่ง

4. ศาสนापราหมณ์ เดิมมีความรุ่งเรืองในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชมาช้านาน มีโบราณสถานทางศาสนาพราหมณ์ปรากฏให้เห็นจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่การนับถือศาสนาพราหมณ์ในเมืองนครศรีธรรมราชปัจจุบันลดลงจนเกือบหมด ยังคงอยู่บ้างในพิธีกรรมต่าง ๆ ¹

¹สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล 2543 บรรยายสรุป จังหวัดนครศรีธรรมราช 2543. มปป. 2543.

ประวัติความเป็นมา

ที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช เป็น 1 ใน 14 จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์มาแต่อดีตควบคู่กับความเป็นมาของชาติไทย มีทรัพยากรธรรมชาติหลายประการ มีแร่ธาตุ ป่าไม้ ความงามตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก และชายทะเล มีโบราณสถาน โบราณวัตถุทั้งทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์และศาสนา ในส่วนของศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีก็มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นที่น่าสนใจ

นครศรีธรรมราชเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่งใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมากกว่า 1800 ปี หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่สืบค้นได้จากพ่อค้าโบราณชาวอาหรับ อินเดียและจีน ยืนยันว่า นครศรีธรรมราชมีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย

ชื่อเรียกพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราชที่ปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ

ก่อนที่จะมีชื่อว่า นครศรีธรรมราช นั้น เมืองนี้เคยมีชื่อเสียงต่าง ๆ กันหลายชื่อ เช่น ตามพริตส์ ตั้งมาถึง ตะคร ลิกอร์ โกลเค็ก ศิริธรรมราช และศรีธรรมราช เป็นต้น ชื่อเหล่านี้พอจะสืบสาวประวัติและที่มาได้ดังนี้

1. ตมพลิงคม หรือ “ตามพลิงคม (Tambalingam)” หรือ “กมล” หรือ “ตมลิ” หรือ “กะมะลิง” หรือ “ตะมะลิง” เป็นภาษาบาลีที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหานิทเทศ (คัมภีร์ปาติคิสมตคเตยย สุตต นิทเทศ ขุททกนิกาย มหานิทเทศ) ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 7-8 คัมภีร์นี้เป็นวรรณคดีอินเดียโบราณ กล่าวถึงการเดินทางของนักเผชิญโชคเพื่อแสวงหาโชคลาภยังดินแดนต่าง ๆ อันห่างไกลจากอินเดีย คือ บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ระบุชื่อเมืองท่าดังกล่าวข้างต้นไว้ด้วย
2. ตัน-มา-ลิง (Tan-ma-ling) หรือ “ตั้ง-มา-ลิง” เป็นชื่อที่เฉาจูกัว (Chao-Ju-Kua) และวังคาหยวน (Wang-Ta-Yuan) นักจดหมายเหตุจีน ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ เตอ-อี-ชี-เลียว (Tao-I-Chih-lioh) เมื่อ พ.ศ.1769 ความจริงชื่อตามพริตส์นี้ นักจดหมายเหตุจีนรุ่นก่อน ๆ ก็ได้เคยบันทึกไว้แล้ว ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในหนังสือซุงชิน (Sung-Shin) ซึ่งบันทึกไว้ว่า เมืองตามพริตส์ได้ส่งทูตไปติดต่อทำไมตรีกับจีนเมื่อ พ.ศ.1544 โดยจีนเรียกว่า “ตัน-เหมย-หลิว” (Tan-mei-leou) ศาสตราจารย์พอล วีทลีย์

(Paul Wheatley) นักปราชญ์ชาวอังกฤษได้กล่าวไว้ในหนังสือ The Golden Khersonese ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2504 (หน้า 66-67) ว่าชื่อ “Tan-mei-leou” นั้น ต่อมานักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญภาษาจีน ชาวฝรั่งเศส และอังกฤษ ได้ลงความเห็นว่ คำนี้ที่ถูกควรจะออกเสียงว่า Tan-mi-liu หรือ Tan-mei-liu

3. มัทมาลึงคัม (Madamalingam) เป็นภาษาทมิฬ ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกที่พระเจ้าราชนทรโจปะที่ 1 แห่งคทรม (Kadaram) ในอินเดียภาคใต้โปรดให้สลักขึ้นไว้ที่เมืองตันจอร์ (Tanjore) ระหว่าง พ.ศ.1573-1574 ภายหลังที่พระองค์ได้ส่งกองทัพเรืออันเกรียงไกรมาปราบเมืองต่าง ๆ บนคาบสมุทรมาลาจนได้รับชัยชนะหมดแล้ว ในบัญชีรายชื่อเมืองท่าต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงตีได้และสลักไว้ในศิลาจารึกดังกล่าวนี้ มีเมืองตามพรลิงค์อยู่ด้วย แต่ได้เรียกชื่อเพี้ยนไปเป็นชื่อ “มัทมาลึงคัม”

4. ตามพรลิงค์ (Tambralinga) เป็นภาษาสันสกฤต คือ เป็นชื่อที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 24 ซึ่งพบที่วัดหัวเวียง (ปัจจุบันเรียกว่า วัดเวียง) ตำบลตลาดไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สลักด้วยอักษรอินเดียกลาย ภาษาสันสกฤตเมื่อ พ.ศ.1773 คำว่า “ตามพรลิงค์” นี้ ศาสตราจารย์ ร.ค.ท. แสงมนวิฑูรย์ แปลว่า “ลิงค์ทองแดง” (แผ่นดินผู้ที่นับถือศิวลิงค์) ว่าชื่อ “ตามพรลิงค์” นี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสืบเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ เพราะศาสนาพราหมณ์เจริญสูงสุดในนครศรีธรรมราช จึงได้ค้นพบโบราณวัตถุสถานมากกว่าที่ใดในประเทศไทย และหลักฐานทางโบราณวัตถุในลัทธิไวศวนิกาย (Virasaivas) ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือแพร่หลายในอินเดีย ภาคใต้อีกพบเป็นจำนวนมากในเขตนครศรีธรรมราชก็รองรับอยู่แล้ว

5. ตมะลึงคัม (Tamalingam) หรือ “ตมะลึงโคม” (Tamalingomu) เป็นภาษาสิงหล ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สิงหลชื่อ อิลูตตานะกั้วมสะ Ehu-Attanagalu-vamsa ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ.1925 นอกจากนี้ในเอกสารโบราณประเภทหนังสือของลังกา ยังมีเรียกแตกต่างกันออกไปอีกหลายชื่อ เช่น “ตมะลึงคัม” (Tamalingamu) ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชื่อปูจาวลี (Pujavali) “ตมพลิงคะ” (Tamalinga) ปรากฏอยู่ในหนังสือชื่อ วินยะชสนนะ (Vinaya-Sanna) และในตำนานจุลวงศ์ (Chula-Vam-sa) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “.....พระเจ้าจันทกานูบังอาจยกทัพจาก “ตัมพลิงควิสัย” (Tambalingavisaya) ไปลังกา.....” เป็นต้น ชื่อเหล่านี้นักปราชญ์โดยทั่วไปเข้าใจกันว่าเป็นชื่อเดียวกันกับชื่อ “ตามพรลิงค์” ที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 24 ของไทย

6. กรุงศรีธรรมาสก ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 35 คือ ศิลาจารึกดงแม่นางเมือง พบที่แหล่งโบราณคดีดงแม่นางเมือง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ อันเป็นศิลาจารึกภาษามครและภาษาขอม จารเมื่อ พ.ศ.1710 มีความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระราชจากกรุงศรีธรรมาสก ถวายที่ดินหรือกัลปนาอุทิสให้ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพ

7. ศรีธรรมราช เป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 24 ซึ่งพบที่วัดหัวเวียง (วัดเวียง) อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลาจารึกภาษาสันสกฤตหลักนี้สลักขึ้นเมื่อ พ.ศ.1773 และได้กล่าวไว้ว่าสลักขึ้นในรัชสมัยของเจ้าผู้ครองแผ่นดิน ทรงมีอิศริยยศว่า “ศรีธรรมราช” ผู้เป็นเจ้าของคามพริงค์ (คามพริงค์เศวร) ต่อมาชื่อ “ศรีธรรมราช” นี้ได้ปรากฏอีกในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัย

8. สิริธรรมนคร หรือ สิริขัณมนคร ชื่อนี้พบว่าใช้ในกรณีที่เป็นชื่อของสถานที่ (คือเมืองหรือนคร) เช่นเดียวกับชื่ออื่น ๆ ที่กล่าวมา แต่หากเป็นชื่อของกษัตริย์มักจะเรียกว่าพระเจ้าสิริธรรม หรือพระเจ้าสิริธรรมนคร หรือพระเจ้าสิริธรรมราช ชื่อสิริธรรมนครปรากฏในหนังสือบาติเรื่องจามเทวีวงศ์ ซึ่งพระโพธิรังสี พระเถระชาวเชียงใหม่ เป็นผู้แต่งขึ้นในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ยังปรากฏอยู่ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งพระรัตนปัญญา พระเถระชาวเชียงใหม่ เป็นผู้แต่งขึ้นเป็นภาษาบาติเมื่อ พ.ศ.2060 และมีผู้อื่นแต่งต่ออีกจนเสร็จเมื่อ พ.ศ.2071 ส่วนในหนังสือสิทธิคนิทานซึ่งพระโพธิรังสี พระเถระชาวเชียงใหม่ได้แต่งขึ้นเป็นภาษาบาติเมื่อราว พ.ศ.1945-1985 ในรัชกาลพระเจ้าสามฝั่งแกน หรือพระเจ้าวิไชยดิศครองราชย์ในนครเชียงใหม่แห่งล้านนาไทย เรียกว่า พระเจ้าศรีธรรมราช

9. โลแค็ก หรือ โลกัก (Locac, Lochac) เป็นชื่อที่มาร์โคโปโล เรียกระหว่างเดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนเมื่อ พ.ศ.1835 โดยออกเดินทางจากเมืองท่าจินเจาของจีน แล่นเรือผ่านจากปลายแหลมฉวนตังตรงมายังตอนกลางของแหลมมลายู แล้วกล่าวพรรณนาถึงดินแดนในแถบนี้แห่งหนึ่ง ชื่อโลกแค็ก ซึ่งเข้าใจกันว่าน่าจะเป็นลิกอร์หรือนครศรีธรรมราช

10. ปาฏลีบุตร (Pataliputra) เป็นชื่อที่ปรากฏในเอกสารโบราณของลังกา ซึ่งเป็นรายงานของข้าราชการสิงหลที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งได้กล่าวถึงเมืองนี้ไว้ในตอนที่ขวกลับเพราะเรือเสียที่คลั่งหน้าเมือง โดยเรียกคู่กันในเอกสารชิ้นนี้ว่า “เมืองปาฏลีบุตร” ในบางตอน และ “เมืองละคอน” (Muan Lakon-ชาวสิงหลฟังคำที่มี “ง” สะกดเป็น “น” สะกดเสมอ ดังนั้นคำว่า “เมือง” (Muang) เขาจะจดเป็น “มูอัน” –Muan) ในบางตอน (ดู P.E.E. Fernando, “An Account of the Kandyan Mission Sent to Siam in 1750,” “The Ceylon Journal of Historical and Social Studies, Vol. 2. No. 1, (January, 1959), หน้า 67-82) เช่น “...ในวันอังคารที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2294 ในขณะที่เขากำลังมาถึงเมืองละคอน (Muan Lakon) ซึ่งเป็นแคว้นหนึ่งของสยาม เรือก็อับปางลง แต่ไม่มีผู้ใดได้รับอันตรายและทุกคนได้ขึ้นฝั่งยังดินแดนที่เรียกกันว่า เมืองละคอน ในดินแดนนี้มีเมือง (city) ใหญ่เมืองหนึ่งเรียกว่า “ปาฏลีบุตร” (Pataliputra) ซึ่งมีกำแพงล้อมรอบทุกด้าน...”

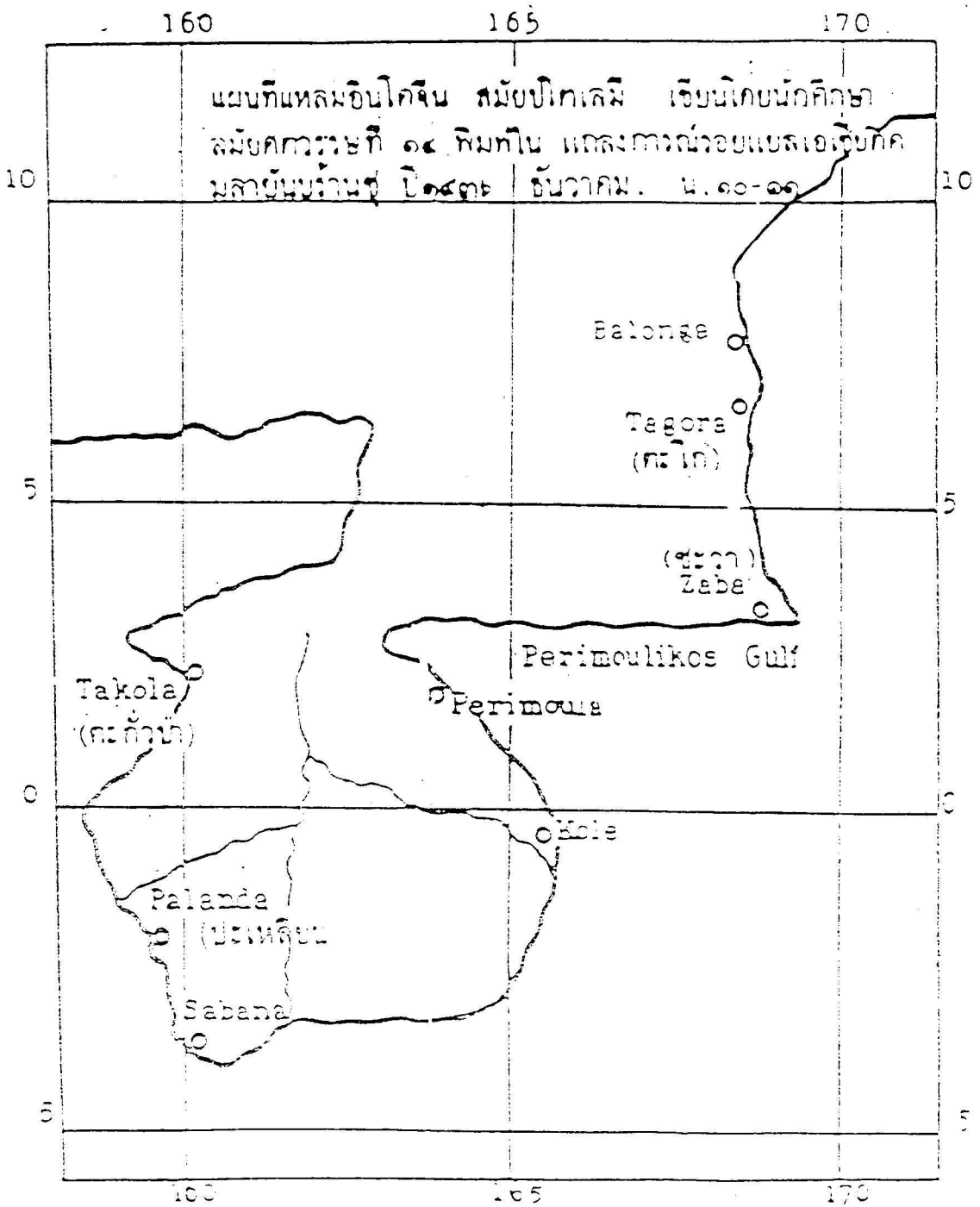
11. ลิงกอร์ เป็นชื่อที่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ได้เรียกชื่อเมืองคามพริงค์หรือนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ชื่อลิงกอร์นี้ชาวมาเลย์ใน

รัฐกัณฑ์และเมืองใกล้เคียงใช้เช่นเดียวกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวไทยมุสลิมในบริเวณดังกล่าวนี้ไม่เคยเรียกชื่อตามพจนานุกรมว่า “นครศรีธรรมราช” เลยแม้แต่ในสมัยโบราณ ยิ่งกว่านั้นแม้แต่คำว่า “นคร” เขาก็ไม่ใช้ เพราะเขามีคำว่า เนการี หรือ เนกรี (Negri) อันหมายถึงเมืองใหญ่หรือนครใช้อยู่แล้ว ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 3 จังหวัด ยังคงเรียกตามพจนานุกรมหรือนครศรีธรรมราชว่า ลิงกออยู่ คัวยเหตุนี้ชื่อ “ลิกอร์” ที่ชาวโปรตุเกส ฮอลันดา และยุโรปชาติอื่น ๆ ใช้เรียกชื่อตามพจนานุกรมหรือนครศรีธรรมราชว่า ลิงกออยู่ คัวยเหตุนี้ชื่อ “ลิกอร์” ที่ชาวโปรตุเกส ฮอลันดา และยุโรปชาติอื่น ๆ ใช้เรียกชื่อตามพจนานุกรมหรือนครศรีธรรมราช อาจจะเรียกตามที่ชาวมาเลย์และชาวพื้นเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยทั้ง 3 จังหวัดใช้ก็ได้ เพราะชาวยุโรปคงจะอาศัยชาวมาเลย์เป็นคนนำทางหรือเป็นล่ามในการแล่นเรือเข้ามาค้าขายกับเมืองท่าต่าง ๆ บนแหลมมลายูตอนเหนือหรือคาบสมุทรมลายู

12. ลิกอร์ (Ligor) เป็นชื่อที่พ่อค้าชาวโปรตุเกส ซึ่งเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือ ในรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 หรือเมื่อ พ.ศ.2061 นับเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่ได้เข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทย ใช้เรียกตามพจนานุกรมหรือนครศรีธรรมราช และพบว่าที่ได้เรียกแตกต่างกันไปเป็น “ละกออร์” (Lagor) ก็มีนักปราชญ์สันนิษฐานว่า คำว่า ลิกอร์ นี้ชาวโปรตุเกสคงจะเรียกเพี้ยนไปจากคำว่า “นคร” อันเป็นคำเรียกชื่อย่อของเมือง “นครศรีธรรมราช” ทั้งนี้เพราะชาวโปรตุเกสไม่ถนัดในการออกเสียงตัว “น” (N) จึงออกเสียงตัวนี้เป็น “ล” (L) ดังนั้นจึงได้เรียกเพี้ยนไปดังกล่าว แล้วในที่สุดชื่อ “ลิกอร์” นี้ก็กลายเป็นชื่อที่ชาวตะวันตกรู้จักกันดี ในจดหมายเหตุของวันวลิต (Jeremais Van Vliet) พ่อค้าชาวดัตช์ ซึ่งเป็นผู้จัดการห้างฮอลันดา และเข้ามาประเทศไทย ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ก็ได้เรียกเมืองนครศรีธรรมราชว่า “ลิกูร์” (Lijgoor, Lygoor) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จอห์น ครอเฟิด (John Crawford) ทูตชาวอังกฤษที่เป็นตัวแทนของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ เข้ามาเจรจากับรัฐบาลไทยก็เรียกนครศรีธรรมราชว่า “ลิกอร์” แม้แต่ในปัจจุบันชาวตะวันตกก็ยังใช้ชื่อนี้กันอยู่อย่างชื่อจารึกหลักที่ 23 ที่พบ ณ วัดเสมาชัย (คู่แสดกับวัดเสมาเมือง ต่อมารวมกันเป็นวัดเสมาเมือง) อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น ชาวตะวันตกรู้จักกันในนาม “จารึกแห่งลิกอร์” (Ligor Inscription) นอกจากนี้ยังเรียกด้านที่ 1 ของจารึกหลักนี้ว่า “Ligor A.W” และเรียกด้านที่ 2 ว่า “Ligor B.” ดังนั้นนอกจาก “ตามพจนานุกรม” แล้วชื่อเก่าของนครศรีธรรมราชอีกชื่อหนึ่งที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในระยะหลังคือ “ลิกอร์”

13. ละคร หรือ ละคร หรือ ละคร คงจะเป็นชื่อที่เพี้ยนไปจากชื่อ “นคร” อันอาจจะเกิดขึ้นเพราะชาวมาเลย์และชาวตะวันตกเรียกเพี้ยนไปแล้ว คนไทยก็กลับไปเอาชื่อที่เพี้ยนนั้นมาใช้ เช่นเคียว

ภาพที่ 5 แผนที่สมัยโบราณแสดงเมืองโกลี (Lole)

แผนที่แหลมอินโดจีน สมัยปโตเลมี เขียนโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีอยุธยา สมัยศตวรรษที่ 14 พิมพ์ใน แดงการณร์รอยแบลเอเซียติค มลาอันบรวันซุ ปี 1936 ธันวาคม น. 10-11.

กันกับที่เคยมีผู้เรียกนครลำปางว่า “เมืองนคร” หรือ “เมืองละคอน” เป็นต้น และคงเป็นชื่อที่ใช้เรียกกัน
ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ดังหลักฐานที่ปรากฏในเอกสารโบราณของทูตสิงหลที่รายงานไปยัง
ลังกา เมื่อ พ.ศ.2294 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในชื่อ “ปาฏลีบุตร” ข้างต้นนั้น นักปราชญ์บางท่านให้ความ
เห็นว่าที่ได้เรียกเช่นนี้ เพราะว่าเมืองนครเคยมีชื่อเสียงทางการละครมาแต่โบราณ แม้แต่สมัยกรุงธนบุรี
เมื่อเมืองหลวงต้องการฟื้นฟูศิลปะการละคร ยังต้องเอาแบบอย่างไปจากเมืองนครศรีธรรมราช

14. นครศรีธรรมราช เป็นชื่อที่อาจารย์ตรี อมาตยกุลและศาสตราจารย์ฮอร์ช เซเคต์
(Gorge Coedes) นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสมีความเห็นว่า เป็นชื่อที่คนไทยฝ่ายเหนือเรียกขานนามราช
ธานีของกษัตริย์ “ศรีธรรมราช” ตามนามอิสริยยศของกษัตริย์ผู้ครองนครนี้ ซึ่งถือเป็นประเพณีสืบต่อกัน
มาหลายพระองค์ จนเป็นที่รู้จักกันดีโดยทั่วไป และเป็นเหตุให้มีการขานนามราชธานีนี้ ตามชื่อ
อิสริยยศของกษัตริย์ผู้ครองนครนี้ ซึ่งได้ใช้เรียกขานกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นอย่างน้อยตราบนาน
ปัจจุบัน (ปรีชา นุ่นสุข)¹

ถ้าจะเริ่มต้นนับจุดกำเนิดของเมืองนครศรีธรรมราช โดยไม่นับชุมชนโบราณสมัยที่ดิน
แดนแถบนี้ยังเป็นทะเลผู้คนต้องอาศัยอยู่ริมเชิงเขาในเขตอำเภอลานสกาปัจจุบันนี้แล้ว ก็ถือว่าบริเวณ
บ้านท่าเรือ (ปัจจุบันเป็นเขตตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช) เป็นเมืองยุคแรกของ
นครศรีธรรมราช

เมืองในยุคแรกที่บ้านท่าเรือคงจะมีลักษณะเป็นชุมชนย่อยมาก่อน ต่อมาก็ค่อยขยายตัวเป็น
เมืองตั้งแต่ พ.ศ.601 เป็นอย่างน้อย ชื่อเมืองในระยะแรกจะเป็นคำ ตามพยางค์ ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤต
หรือไม่ก็ไม่อาจจะระบุได้ แต่ในหลักฐานจีนในช่วง พ.ศ.1000-1150 เรียกเมืองนี้ว่า เจียะ โท้ ในช่วง
พ.ศ.1151-1450 เรียกเมืองนี้ว่า โฮลิ่ง หรือ โพลิ่ง และหลัง พ.ศ.1451 ไปแล้วจึงได้เรียกเมืองนี้ว่า ตาม
พยางค์ หรือตั้งมาหลัง

¹ชื่อเมืองทั้งหมดรวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลายเล่ม เช่น ประวัติศาสตร์และ
โบราณคดีนครศรีธรรมราช ตำนานประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช บรรยายสรุปจังหวัด เป็นต้น

ความเหมาะสมของที่ตั้ง

เมืองในยุคแรกมีลำน้ำออกสู่ทะเลได้สะดวก เรือสินค้าสามารถแล่นเข้าออกเพื่อค้าขายได้ถึงตัวเมือง ได้แก่ พ่อค้าชาวอินเดียตอนใต้ ชาวลังกาและชาวจีน ชาวอินเดียและลังกาที่มายังเมืองตามพรลิงค์ แบ่งการเดินทางเป็น 2 เส้นทาง คือ

1. เล่นเรืออ้อมแหลมมลายูผ่านช่องแคบมะละกา แล้วเทียบชายฝั่งทะเลตะวันออก
2. แล่นเรือข้ามมหาสมุทรอินเดียมาขึ้นบกชายทะเลฝั่งตะวันตก เช่นเมืองตะกั่วป่า แล้ว

เดินทางต่อมายังเมืองตามพรลิงค์ โดยอาศัยลำน้ำ เช่น คลองสินปุนบ้าง เดินเท้าบ้าง

ส่วนชาวจีนนั้นแล่นเรือมาทางทะเลด้านอ่าวไทย ขึ้นฝั่งที่ตามพรลิงค์โดยสะดวกด้วยเหตุนี้ตามพรลิงค์สามารถทำการค้าขายได้ทั้งสองฝั่งทะเล ปรากฏหลักฐานของชาติที่มาค้าขายปรากฏอยู่ทั่วไป ชาวอินเดียและลังกาได้นำเอาศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเข้ามาเผยแพร่ในตามพรลิงค์เป็นอันมาก ขณะเดียวกันก็เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในพื้นที่ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ ได้แก่ เทวสถานของพราหมณ์ ลูกปัด เครื่องมือเครื่องใช้ และพระพุทธรูป เป็นต้น ส่วนชาวจีนนั้นแม้จะไม่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในตามพรลิงค์มากนักแต่ภายหลังที่ราชวงศ์ ซ้อง ได้ครอบครองเมืองท่ากวางตุ้ง และเมืองท่าข้างเคียงได้แล้ว ก็ได้เร่งค้าขายกับตามพรลิงค์มากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในบริเวณเมืองตามพรลิงค์ที่บ้านที่เรือมีเครื่องถ้วยชามสมัยซ้องของจีนฝังดินอยู่ไม่น้อย และบันทึกหลักฐานของจีนปรากฏต่อเนื่องกันตลอด

เมืองนครศรีธรรมราชเคยเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย แต่ภายหลังก็ตั้งตัวเป็นอิสระภาพ ระยะเวลา พ.ศ.1700-1800 นครศรีธรรมราชภายใต้การปกครองของกษัตริย์สามพี่น้อง คือ พระศรีธรรมมาโสกราช พระจันทรภาณุและพระพงษาสุระ มีความเจริญถึงขีดสุดทั้งด้านอาณาจักรและศาสนจักร มีเมืองขึ้นถึง 12 เมือง และได้ใช้ตรารูปสัตว์ประจำป็นกษัตริย์เป็นตราของเมืองขึ้นนั้น ๆ คือ

1. เมืองสาข (บุรี)	ใช้ตราหนู (ขวด)
2. เมืองปัต (คานี)	ใช้ตราวัว (ถดู)
3. เมืองกะถันตัน	ใช้ตราเสือ (ขาล)
4. เมืองปะหัง	ใช้ตรากระด่าย (เกาะ)
5. เมืองไทร (บุรี)	ใช้ตรางูใหญ่ (มะโรง)
6. เมืองพัทลุง	ใช้ตรางูเล็ก (มะเส็ง)
7. เมืองตรัง	ใช้ตราม้า (มะเมีย)
8. เมืองชุมพร	ใช้ตราแพะ (มะแม)
9. เมืองบันไทยสมอ (กระบี่)	ใช้ตราลิง (วอก)
10. เมืองสะอูเลา (สงขลา)	ใช้ตราไก่ (ระกา)

11. เมืองตะกั่วป่า	ใช้ตราหมา (จอ)
12. เมืองกระ (บุรี)	ใช้ตราหมู (กุน)
13. เมืองนครศรีธรรมราช	ใช้ตราคอกบัว

ในสมัยสุโขทัย ปรากฏคามศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่าเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองประเทศราชขึ้นกรุงสุโขทัย

สมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏในกฎมณเฑียรบาลว่า เมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองชั้น พระยามหานคร เป็นเมืองหน้าด่าน คุ่มครองดินแดนส่วนต่าง ๆ ทางใต้ ในสมัยสมเด็จพระรามาสมว เมื่อปราบแคว้นลานนามิชัยชนะ ก็ได้โปรดให้อพยพครัวหลานชาวไทยลงมาไว้ที่เมืองนครศรีธรรมราช และหัวเมืองทางปีกษ์ได้ 2 ครั้ง

เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ.2310 นครศรีธรรมราชได้ตั้งตัวเป็นอิสระ เรียกว่าชุมชน เจ้านคร แต่ได้ถูกพระเจ้าตากสินมหาราชปราบได้สำเร็จในปี พ.ศ.2313 แล้วยกฐานะให้ นครศรีธรรมราชเป็นเมืองประเทศราช จนถึง พ.ศ.2319 จึงได้แต่งตั้งให้เจ้านคร (หนู) ไปเป็นผู้ปกครอง นคร จนถึงสมัยกรุงธนบุรี และในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ได้มีการแต่งตั้งผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ทำการปกครองมากระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดระบบการปกครองแบบเทศาภิบาล โดยยกฐานะเมือง นครศรีธรรมราชขึ้นเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ.2439 จนกระทั่ง พ.ศ.2476 เมื่อยุบเลิกระบบ เทศาภิบาล จึงได้มีฐานะเป็น จังหวัดนครศรีธรรมราชมาจนถึงปัจจุบัน

อิทธิพลของอารยธรรมต่าง ๆ ในเมืองนครศรีธรรมราช

จากเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหินและกระดูกที่พบในที่ต่าง ๆ บนแหลมมลายู ทำให้ เชื่อว่าดินแดนแห่งนี้เป็นที่อยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่สิบล้านปีไม่ต่ำกว่า 5,000-20,000 ปี ต่อมาคนโบราณ เหล่านี้คงรวมกันอยู่เป็นชุมชน และขยายใหญ่ขึ้นตามระยะเวลาที่ผ่านมา ก่อนที่จะเข้าสู่สมัย ประวัติศาสตร์ ชุมชนได้ติดต่อระหว่างกลุ่มด้วยกันและค้าขายกันมานาน กระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 8 ได้มีการติดต่อกับอินเดียในด้านศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ

โดยเหตุที่ชาวอินเดียมีอารยธรรมสูงกว่า จึงแพร่วัฒนธรรมของตน นับตั้งแต่ภาษา ศาสนา กฎหมายและประเพณีปฏิบัติ ฯลฯ ให้แก่ชาวพื้นเมือง ชาวอินเดีย ถูกยกย่องให้เป็นครู เป็นหัวหน้า และเป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ และสมรสกับสตรีชาวพื้นเมือง ทำให้เลือดเนื้อเชื้อไขของชาวอินเดียและ วัฒนธรรมของชาวอินเดียฝังอยู่ในดินแดนภาคใต้หนาแน่นกว่าในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย สมัยก่อน ชาวภาคใต้เรียกครูชาวอินเดียนี้ว่า “ขอม” จากร่องรอยในท้องถิ่นและจากบันทึกของจีน ทำให้ทราบว่า ในพุทธศตวรรษที่ 7 นั้นมีอาณาจักรเล็ก ๆ เกิดขึ้นในดินแดนเอเชียอาคเนย์มากมาย โดยเฉพาะบนแหลม

มลายูมีอยู่ทั้งสองฟากฝั่งและตลอดทั้งแหลม พระนามของกษัตริย์ที่ทรงปกครองเป็นภาษาสันสกฤต และในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ก็ได้มีอาณาจักรฟูนันขึ้น ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 กษัตริย์ของอาณาจักรนี้เป็นชาวอินเดีย แล้วอาณาจักรฟูนันก็ได้แผ่อาณาเขตลงมาถึงแหลมมลายูและก็ได้สิ้นอำนาจไปในกลางพุทธศตวรรษที่ 12

ราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 ได้เกิดอาณาจักรใหม่ขึ้นในเอเชียอาคเนย์ 2 อาณาจักร คือ อาณาจักรทวารวดี ในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา อาณาจักรนี้จะแผ่อำนาจปกครองออกไปกว้างขวางแต่ไหนไม่ทราบชัด แต่ทางศิลปแล้วได้แพร่ออกไปไกลมาก เฉพาะทางปักษ์ใต้นั้นนอกจากที่พบในบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาก่อนแล้ว เมื่อเร็ว ๆ นี้ยังได้ไปพบในบริเวณจังหวัดปัตตานีอีกด้วย อีกอาณาจักรหนึ่ง คือ อาณาจักรศรีวิชัย ได้เข้าครองอำนาจในทะเลจีนตอนใต้แทนอาณาจักรฟูนันไว้ได้ทั้งหมด

อาณาจักรศรีวิชัย

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ กล่าวว่า อาณาจักรศรีวิชัยตั้งขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 12 แต่จดหมายเหตุจีนได้บันทึกไว้ว่า กรุงศรีวิชัยได้ส่งราชทูตไปเจริญทางไมตรีเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.1213 จึงพอจะกำหนดได้ว่าอาณาจักรศรีวิชัยจะตั้งขึ้นในปีนั้นหรือปีก่อนหน้านั้นเล็กน้อย (เพราะประเทศที่ไม่เป็นเอกราชย่อมจะส่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอื่น ๆ ไม่ได้)

กลุ่มนักประวัติศาสตร์ผสม (มีทั้งฝรั่ง อินเดียและไทย แม้อินโดนีเซียบางคน) มีความคิดเห็นว่าราชธานีของอาณาจักรศรีวิชัยควรจะตั้งอยู่ที่เมืองไชยาตอนกลางของภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะบริเวณเมืองปาดัมบังไม่ค่อขจะมีร่องรอยโบราณสถานสมัยศรีวิชัย ตรงกันข้ามกับเมืองไชยาที่ได้พบโบราณสถานและโบราณวัตถุสมัยนั้นมากมาย นครศรีธรรมราชเป็นเมืองบริวารเมืองหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย ปรากฏร่องรอยหลักฐานศิลปะศรีวิชัยอยู่ทั่วไป

ตามพดลิ่ง-นครศรีธรรมราช

ตามพดลิ่งน่าจะเป็นเมืองที่ตั้งขึ้นโดยชนชาวพื้นเมืองมาแต่โบราณ พร้อมกับเมืองไชยา และเมืองพัทลุง เดิมทีจะชื่ออย่างไรไม่ทราบ แต่เมื่อมีชนชาวอินเดียเข้ามาอยู่และได้รับการยกย่องอยู่ในวงการปกครองแล้ว ชาวอินเดียจึงตั้งชื่อให้ว่า “ตามพดลิ่งรัฐ” แคว้นตามพดลิ่ง เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 1 ตัวเมืองเดิมนั้นเดิมเชื่อว่าตั้งอยู่ที่เขาวัง อำเภอลานสกา ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปถึงเชิงเขา ต่อมาเมื่อมีผู้คนมาตั้งบ้านเรือนที่หาดทรายแก้วมากขึ้น เพราะติดทะเลเหมาะสมแก่การค้าขาย คนในเมืองเดิมก็ย้ายตามออกไปบ้าง เมืองเดิมที่ลานสกาจึงโรยร้างไป เช่นเดียวกับเมืองเก่า ๆ ในปักษ์หลายเมือง

เมื่อเมืองตามพริณคัมมีกำลังอำนาจได้ตั้งตัวขึ้นเป็นแคว้นหรืออาณาจักรตามพริณคัม มีอาณาเขตกว้างขวาง ด้านเหนือจดอาณาจักรศรีลังกา ทางใต้จดอาณาจักรลังกาสุกะ ต่อมาตกอยู่ในอำนาจของอาณาจักรพุนัน จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 12 แล้วต่อจากนั้นอาณาจักรศรีวิชัยก็เข้ามาครอบครอง ต่อจากการค้นคว้าของ ดร.ปรมวิธานนักประวัติศาสตร์คนสำคัญของประเทศศรีลังกาทำให้ทราบว่าราชวงศ์กษัตริย์ของอาณาจักรศรีวิชัย (ราชธานีอยู่ที่เมืองครหิ) ได้เกี่ยวข้องกับใกล้ชิดทางอภิเสกสมรสกับราชวงศ์กษัตริย์ลังกาตลอดมาตั้งแต่ต้น นอกจากนั้นเมื่อโจฬะเข้ายึดครองอาณาจักรศรีวิชัย เมื่อ พ.ศ.1568 ราชวงศ์โจฬะจากอินเดียก็ได้เข้ามาร่วมราชวงศ์ด้วย โดยพระเจ้าราเชนทรโจฬะได้ราชริควงศ์ของกษัตริย์อาณาจักรตามพริณคัมเป็นมเหสี

พ.ศ.1587 พระเจ้าราเชนทรโจฬะสวรรคต กษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทรก็ได้ขับไล่อำนาจโจฬะออกไปจากอาณาจักรศรีวิชัย (บนแหลมมลายู) และประเทศลังกาออกไปได้ ทั้งนี้เพราะกษัตริย์ที่ปกครองทรงเกี่ยวข้องกับญาติกันดังกล่าวแล้ว แต่ได้ถูกโจฬะเข้ามาปกครองพร้อม ๆ กับอาณาจักรศรีวิชัย ทำให้อาณาจักรศรีวิชัยและประเทศลังกาอ่อนแอลง

อาณาจักรศรีวิชัยที่ถูกตีและถูกโจฬะยึดครองเป็นเวลาถึง 20 ปี แล้วยังถูกพระเจ้าราเชนทรที่ครองแคว้นโจฬะต่อมา ได้ยกทัพมาโจมตีใน พ.ศ.1611 อีกครั้งหนึ่ง ได้เกิดความไม่สงบขึ้นภายในอีก ในบริเวณหมู่เกาะทะเลใต้ ได้ประกาศเป็นอิสระหลายแห่งที่เตรียมจะแยกตัวออกไป พุทธศักราชครั้งนี้คงจะทำให้อำนาจของกษัตริย์ศรีวิชัยที่อยู่เมืองครหิได้เสื่อมอำนาจลงอย่างหมดสิ้น ถึงกระนั้นอาณาจักรศรีวิชัย (หรือ “ชันโฟชิ” ตามที่จีนเรียกโดยพระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช ราชวงศ์ปทุมวงศ์ที่เป็นใหญ่อยู่ในเมืองทรวงปกครองต่อไปถึง พ.ศ.1620) กษัตริย์ตามพริณคัมได้ทรงย้ายเมืองไปสร้างใหม่ขึ้นบนหาดทรายแก้ว (ตำนานของเมืองนครศรีธรรมราช ว่าใน พ.ศ.1098) และได้ทรงสร้างพระบรมราชฐานไว้กลางเมือง พระองค์จึงทรงได้รับการเฉลิมพระนามใหม่เป็น “พระยาศรีธรรมมาโสกราช” เพราะทรงบำรุงพุทธศาสนาดุจดั่งพระเจ้าธรรมมาโสกราชของอินเดีย ตามที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 24 เหตุนี้จึงทำให้เมืองใหม่มีชื่อว่า “นครศรีธรรมราช” และเรียกกันในทางศาสนาว่า “สุลินุตรนคร” อีกด้วย และในปีนั้นเองได้ส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับเมืองจีนอีกครั้งหนึ่ง ดังจีนได้บันทึกไว้ความว่า พ.ศ. 1620 อาณาจักรชันโฟชิ ได้ส่งราชทูตมาสู่ราชสำนักจีน ตามบันทึกของจีนเห็นได้ว่าตั้งแต่บัดนั้นมา อาณาจักรศรีวิชัยใหม่ที่เมืองตามพริณคัมได้ส่งราชทูตและส่งราชบรรณาการไปสู่ราชสำนักจีนเสมอมามิได้ขาด น่าสังเกตว่า อาจจะเป็นเพราะเปลี่ยนการปกครองนี้กระมังที่ทำให้ราชวงศ์ชองที่เรียกอาณาจักรศรีวิชัยมาก่อนว่า “เซลิโฟชิ” มาเป็น “วันโฟชิ” และก็เพราะนครศรีธรรมราชได้เป็นใหญ่กำลังกล้าแข็งขึ้นเช่นนี้เอง จึงได้พยายามแผ่อำนาจขึ้นไปทางเหนือ ดังปรากฏว่า ในปีใดไม่ทราบแต่อยู่ในครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 17 (นายมานิต วิลลิโกคม ว่าพ.ศ.1446 และนายนิคม มุสิกะคามะ ว่าในพุทธศตวรรษที่ 16)

พระเจ้าชีวกราชแห่งนครศรีธรรมราชได้ยกกองทัพเข้ายึดเอาเมืองละโว้ได้ ขณะที่พระเจ้าอุจฉิตตจักรพรรดิเข้าเมืองชกทพออกไป ณ ชายแดน เพื่อยับยั้งกองทัพพระเจ้าตราพกแห่งนครทริภูไชยที่ขกมารุกราน แล้วพระเจ้าชีวกราชยกทัพออกไปตีกองทัพที่กำลังรบกันอยู่แตกไป ทำให้กษัตริย์ทั้งสองที่พ่ายแพ้ต้องรีบเคลื่อนทัพแย่งกันจะไปยึดนครทริภูไชย พระเจ้าอุจฉิตตจักรพรรดิไปถึงก่อนจึงได้เข้าครอง เป็นเหตุให้พระเจ้าตราพกต้องระเหระหนไป เมื่อพระเจ้าชีวกราชผู้มีชัยได้ออกทัพเข้ากรุงละโว้แล้วได้กระทำพิธีสักการะบวงสรวงรูปพระมารดา (อาจจะเป็นพระรูปพระนางจามเทวี อันถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองอย่าง “แม่ย่า” ที่สุโขทัย) เป็นการแสดงว่า ราชวงศ์ปฐมวงศ์มีสายสัมพันธ์กับราชวงศ์ละโว้กันมาแต่ก่อน

เมื่อพระเจ้าชีวกได้จัดการปกครองในกรุงละโว้เรียบร้อยแล้ว ก็ทรงมอบให้พระราชบุตรขึ้นครองแคว้นละโว้ มีพระนามว่า “พระเจ้าปะนะโกศลกัมโพชราช” และพระนามนี้เองที่ทำให้แคว้นละโว้มีชื่อใหม่ว่า “แคว้นกัมโพชนคร” ส่วนพระเจ้าชีวกได้กลับไปครองนครศรีธรรมราชเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือชิงกาลมาลีปกรณ์และจามเทวีวงศ์ ต่อมาได้ปรากฏเหตุการณ์อยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 35 (คงแม่ปางเมือง จังหวัดนครสวรรค์) ความว่า ใน พ.ศ.1710 พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชได้ทรงสั่งให้พระเจ้าสุนันต์ผู้ครองเมืองชานขปุระถวายนานพร้อมด้วยข้าพระ ช้าง ม้า นาค และข้าวของต่าง ๆ เพื่อบูชาพระอิฐพระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชที่สวรรคตแล้ว และได้ฝังพระอิฐไว้ในเมืองนั้น

เรื่องราวที่กล่าวมานี้ไปตรงกับจดหมายเหตุสมัชราชวงศ์ซ้อง ซึ่งได้บันทึกเหตุการณ์ที่อาณาจักรศรีวิชัยส่งราชทูตเข้าไปยังราชสำนักจีน ตั้งแต่พ.ศ.1503 เป็นลำดับมา แต่เมื่อถึง พ.ศ.1711 ได้บันทึกไว้ว่า กษัตริย์องค์ใหม่ (เป็นโอรสขององค์ก่อน) ได้ขึ้นครองราชสมบัติ ในอาณาจักรศรีวิชัยและได้มาข้านใน พ.ศ.1721 อีกครั้งหนึ่งว่า ราชทูตคณะใหม่ของอาณาจักรศรีวิชัยได้มาถึงประเทศจีนพร้อมด้วยเครื่องราชบรรณาการ และเชิญพระราชสาสน์

จากการสืบค้นพงศาวดารเหนือของนายมานิต วัลลิโกคม ได้ความว่า หลังจากที่แคว้นละโว้ถูกพระเจ้าอโนรธาเมืองแห่งพุกาม (พ.ศ.1589-1620) คุกคามเมื่อ พ.ศ.1601 แล้ว ในรัชกาลพระนารายณ์ถัดมาได้ย้ายลงมาตั้งราชธานีใหม่ตรงที่ปากแม่น้ำลพบุรี เรียกว่า “กรุงอโยธยา” ส่วนเมืองละโว้เดิมได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองลพบุรี” และให้มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง แคว้นอโยธยาได้เป็นใหญ่ครอบครองลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำจีน และแม่กลอง มากกระทั่งพระนารายณ์สวรรคต ได้เกิดศึกกลางเมืองอยู่ 2 ปี แล้วได้มีกษัตริย์องค์ใหม่ขึ้นครองอยู่ 9 ปี จึงทรงยกพระราชวังให้สร้างเป็นวัดศรีอโยธยาโดยทรงสร้างพระราชวังขึ้นใหม่ที่ปากแม่น้ำ เมื่อ พ.ศ.1951 สวรรคต พ.ศ.1654 ต่อมาจึงมีกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ขึ้นครองติดต่อกันมา 8 พระองค์ บางพระองค์ได้ปรากฏพระนามอยู่ในจดหมายเหตุจีน แคว้นนี้จีนเรียก “จินหลี่” หรือ “เจนลี่” มีการส่งราชทูตไปติดต่อกับจีนตั้งแต่ พ.ศ.1743 สำหรับกษัตริย์พระองค์ที่ 8

ทรงพระนามว่า พระรามาริบัติที่ 1 (ส่วนมากเรียกว่า “พระเจ้าอู่ทอง”) ทรงย้ายพระราชวังมาสร้างใหม่ที่ริมหนองโสนเมื่อ พ.ศ.1893 ซึ่งเป็นการเริ่มสมัยอยุธยาต่อไป

ส่วนคอนเหมือนนั้น ได้เกิดอาณาจักรขึ้น 2 แห่งคือ คอนเหนือของกลุ่มแม่น้ำ ปิง วัง ยม และน่านนั้น เป็นอาณาจักรไทยล้านนา ถัดมาเป็นอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเป็นอาณาจักรใหม่ที่ตั้งขึ้นเป็นอิสระในราว พ.ศ.1762-1780 ราวปี พ.ศ.1710-1723 ท้าวพิไชยเทพเชียงแสนแห่งกรุงโยธยา (กษัตริย์ในราชวงศ์นี้เรียกกันว่า “ท้าวอู่ทอง” ทุกพระองค์) ได้ยกทัพบุกลงมาจากเมืองเพชรบุรี พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชทรงยกทัพออกไปขัดขวาง ได้ปะทะกันที่ตำบลบางตะพาน ไพร่พลทั้งสองฝ่ายล้มตายลงมาก พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชทรงสลดพระทัย เพราะทรงรักความสงบมากกว่าสิ่งใดๆ จึงขอสงบศึกและทรงอธิษฐานเป็นพระญาติกัน พร้อมกันนั้นก็ทรงขอฝากพระมเหสี พระยาจันทรภาณุและพระยาพงศ์สุรหะผู้เป็นพระอนุชา เมื่อพระองค์ทรงสิ้นพระชนม์ไปแล้ว และหลังจากนั้นไม่กี่วันพระองค์ก็ได้เสด็จสวรรคตลงจริง ๆ พระยาจันทรภาณุได้เสวยราชย์แทนเป็น “พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช (ที่ 3)” เป็นอันว่าแต่นั้นไปอาณาจักรต้องขึ้นอยู่กับกรุงโยธยา แต่พอถึง พ.ศ.1724 พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งกัมพูชา ได้แผ่อำนาจเข้ามาถึงกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และยังสามารถไปได้ถึงเมืองครหิ (ไชยา) เพราะพระเจ้าคังอัญมหาราชศรีมัต ไคร โลกยราชเมธาภิษณซึ่งเป็นอุปราชที่เมืองละโว้ส่งให้มหาเสนาบดีขุนนางขอมผู้ไปรักษาเมืองครหิ สร้างพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางมารวิชัย แต่มีนาศปรก (หลักศิลาจารึกที่ 25) ปี พ.ศ.1730 พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชที่ 3 สวรรคต พระยาจันทรภาณุ ซึ่งขณะนั้นพระชนมายุมากแล้วเสวยราชย์แทน เป็นพระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชที่ 4) สวรรคต พ.ศ.1772

พ.ศ.1773 พระเจ้าจันทรภาณุดำรงอิสริยยศศักดิ์ว่า “พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช (แต่ในเอกสารต่างประเทศใช้พระนามพระเจ้าจันทรภาณุทั้งนั้น) โปรดให้จารึกข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 24 ที่พบในนครศรีธรรมราชว่า พระองค์ทรงเป็นหัวหน้าของราชวงศ์ปฐม ทรงพระนามว่า พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช และทรงมีพระบรมเดชานุภาพมาก เพราะในรัชกาลนี้อาณาจักรนครศรีธรรมราชมีหัวเมืองขึ้นราชล้อมอยู่ถึง 12 หัวเมือง กำหนดให้แต่ละหัวเมืองมีตราเป็นรูปสัตว์ประจำปีครบ 12 ปี เรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร”

ปรากฏข้อความในศิลาจารึกบนเกาะลังกาว่าใน พ.ศ.1790 พระเจ้าจันทรภาณุทรงยกทัพเรือไปรบลังกา ซึ่งขณะนั้นพระเจ้าปรีกรมพาทูที่ 2 ทรงปกครองอยู่ พระเจ้าจันทรภาณุทรงมีชัยชนะ มีนักประวัติศาสตร์บางคนกล่าวว่าเมื่อเสด็จกลับพระเจ้าจันทรภาณุได้อัญเชิญพระพุทธรูปหิงค์มาด้วย และเป็นเหตุให้ช่างก่อพระเจดีย์แบบลังกาที่ทอดพระเนตรเห็นจากลังกา สวมทับพระบรมธาตุองค์เดิมที่เป็นแบบศรีวิชัยเสีย แสดงว่าศาสนาพุทธลัทธิมหายานได้ตั้งต้นหมดไปจากนครศรีธรรมราชในครั้งนี้ด้วย นอกจากนั้นจดหมายเหตุจีนราชวงศ์ซ้อง กล่าวว่า สมัยนั้นอาณาจักรจันโพธิ (นครศรีธรรมราช) มี

แคว้นต่าง ๆ ขึ้นอยู่ถึง 15 แคว้น ซึ่งมีทั้งที่อยู่บนแหลมมลายู ชาว สุมาตรา และลังกา แต่ศาสตราจารย์ ฮอร์ซ เซเคต์ ให้ความเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ถ้าเป็นแคว้นต่าง ๆ บนแหลมมลายูแล้วเป็นแน่นอน เพราะ เกาะตุมาสะค (Tumasek) ที่ต่อมาเปลี่ยนเป็น “สิงคโปร์” นั้นเป็นที่เพี้ยนมาจากคำ “ธรรมาโคก” แห่งนครศรีธรรมราช เฉพาะเกาะลังกานั้นก็เชื่อได้เพราะพระเจ้าจันทรภาณุยกทัพไปยึดได้อู่ช่วงขณะหนึ่ง

ราว พ.ศ.1803 พระเจ้าจันทรภาณุทรงยกทัพไปรบลังกาอีกครั้งหนึ่ง โดยได้รับการช่วยเหลือจากกองทัพราชชาติโจฬะทมิฬและชาติปาณจย์ ซึ่งเป็นศัตรูกับพวกลังกามาแต่โบราณเข้าสมทบด้วย ตอนแรก ๆ พระเจ้าจันทรภาณุมีชัยชนะอยู่บ้าง แต่ภายหลังพวกทหารปาณจย์ก็กลับไปเข้ากับลังกา ตีพวกโจฬะแตกไป กองทัพนครศรีธรรมราชจึงแตกกลับมา พระเจ้าจันทรภาณุได้กลับมาถึงเมืองนครศรีธรรมราช ไม่นานก็สวรรคต (นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่าได้สิ้นพระชนม์ในสนามรบ) พระราชโอรสทรงเป็นกษัตริย์ครองแคว้นนครศรีธรรมราชแทนเป็นพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช (ที่ 6) ใน พ.ศ.1807 ต่อมาได้เกิดไข้ทำขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราช ผู้คนล้มตายมาก ถึงกับต้องลงเรือหนี เมืองจึงทิ้งร้างไปช่วงหนึ่ง พอโรคสงบแล้ว พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชที่ 6 และชาวเมืองได้อพยพกลับเข้ามาอยู่ดั้งเดิม¹

ความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยสุโขทัย

เรื่องราวของอาณาจักรนครศรีธรรมราชใน พ.ศ.1710 ที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 35 กล่าวถึงพระเจ้าศรีธรรมมาโคกมหาราชราชทรงตั้งให้พระเจ้าสุนด์กัผู้ครองเมืองธานยปุระ ถวายที่นาและอื่น ๆ เพื่อบูชาแก่พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ราชบิดาที่สวรรคตไปแล้ว และได้บรรจุพระอัฐไว้ในเมือง หลักฐานนี้แสดงว่าในพุทธศตวรรษที่ 17 มีกษัตริย์ของอาณาจักรนครศรีธรรมราชมีอำนาจอยู่ในภาคใต้ตลอดขึ้นไปในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาถึงปากน้ำโพ แต่ครั้งถึงพุทธศตวรรษที่ 18 กรุงอโยธยาได้มีอำนาจขึ้นในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแผ่ลงมาปกครองภาคใต้

ต่อมาราว พ.ศ.1722 พระเจ้าอู่ทองแห่งกรุงอโยธยากับพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชที่ 1 ได้ทำสงครามกันที่ตำบลบางตะพาน พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชแพ้ จึงทำไมตรีเป็นที่เป็นน้อง เป็นอันว่าอำนาจของกรุงอโยธยาได้แผ่ลงไปถึงดินแดนทางภาคใต้แล้วในต้นพุทธศตวรรษที่ 18 แต่ก็ปกครอง

¹ เก็บความจาก ดิเรก พรตตะเสน. 2521. บทความเรื่องพุทธศาสนาในนครศรีธรรมราช ในหนังสือประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช, อักษรสัมพันธ์ กรุงเทพฯ 2521 หน้า 101-169.

แคว้นนครศรีธรรมราชได้ราว 1-2 ปี ก็ถูกอำนาจของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมเข้ามาครอบงำแม่น้ำเจ้าพระยาใน พ.ศ.1724 กรุงโอชธยาก็ตกเป็นของขอมด้วย เมืองนครศรีธรรมราชจึงเป็นอิสระ

ในพ.ศ.1815 นั้นกำลังอยู่ในรัชกาลของพระเจ้าชัยเสนของกรุงโอชธยา พระเจ้าชัยเสนนี้เป็นบุตรเขยของพระเจ้าอู่ทอง ขณะที่ราชวงศ์ปฐมวงศ์ครองนครศรีธรรมราชอยู่ แม้แคว้นโอชธยามีอิทธิพลเหนือกว่า แต่ก็ถือว่าปฐมวงศ์เป็นที่นอกราชวงศ์อู่ทองตามที่สาบานกันไว้ จึงไม่ได้รับกวนแคว้นนครศรีธรรมราชด้วยอำนาจเลข แต่พอสิ้นราชวงศ์ปฐมวงศ์แล้ว พระเจ้าชัยเสนจึงส่งคนของพระองค์ลงไปปกครองทันที เป็นอันว่าแคว้นนครตกเป็นประเทศราชของโอชธยาโดยตรง

การส่งคนไปครองแคว้นนครศรีธรรมราชนั้น พระเจ้าชัยเสนทรงกำชับให้ผู้ออกไปปกครองพลเมืองอย่างเป็นธรรมอย่างเมืองที่เมืองน้อง และทรงได้สร้างเสริมพระบรมธาตุที่สร้างค้างมานานแล้วให้สำเร็จให้จงได้ เข้าเมืองนครใหม่จึงสร้างพระบรมธาตุกันเป็นงานใหญ่

ทางฝ่ายกรุงโอชธยา เมื่อพระเจ้าชัยเสนสิ้นพระชนม์แล้ว ก็ได้มีกษัตริย์เสวยราชย์ต่อ ๆ มาอีกสี่พระองค์ คือ

1. พระเจ้าสุวรรณราชา
2. พระเจ้าธรรมราชา
3. พระเจ้าบรมราชา
4. พระเจ้ารามาริบัติที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงเปลี่ยนนามกรุงว่า กรุงศรีอยุธยา

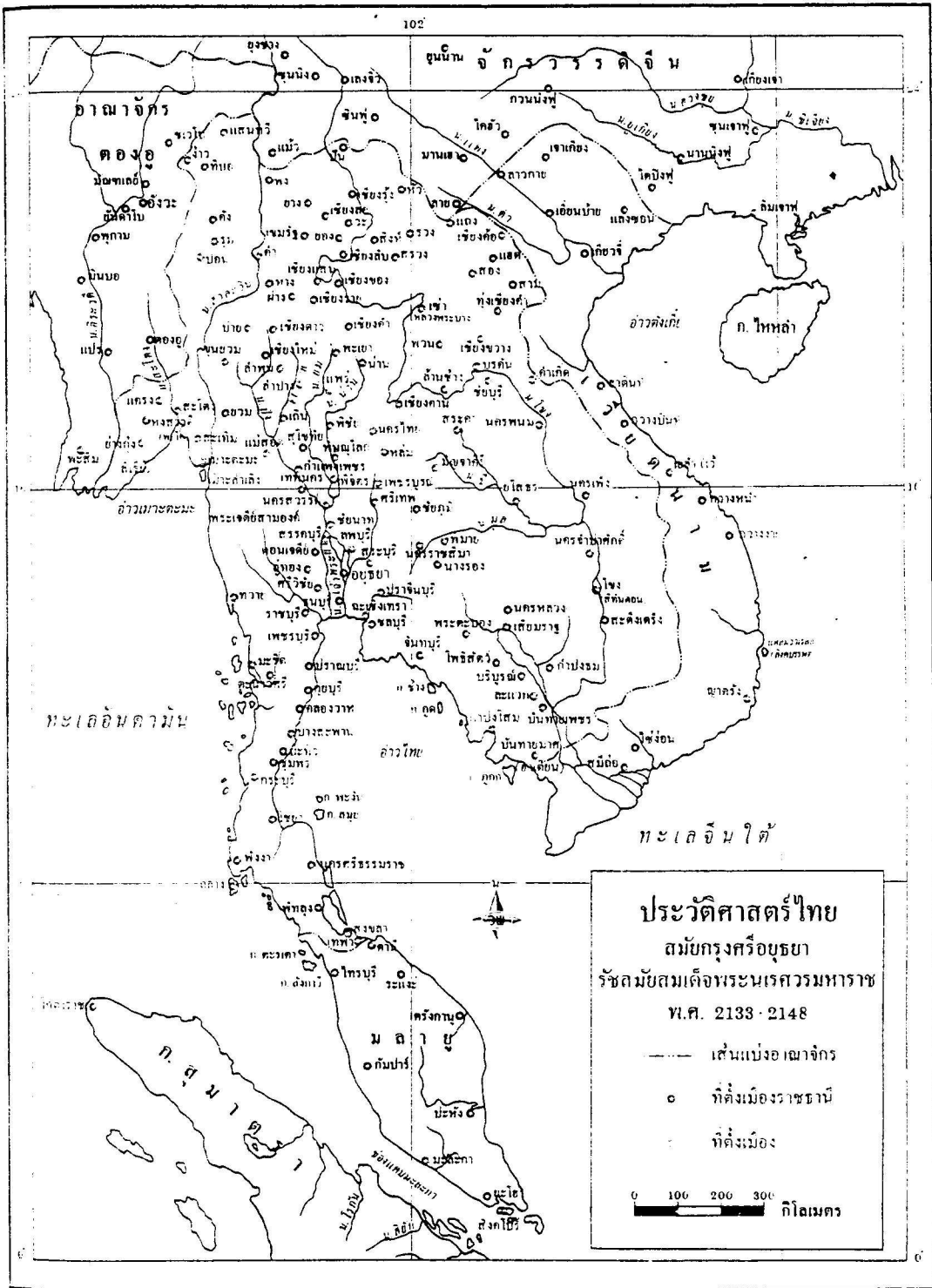
ส่วนเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ในรัชกาลพระเจ้าอู่ทอง ได้ยกฐานะเป็นเมืองพระยามหานคร ขึ้นตรงกับกรุงศรีอยุธยา นอกจากต้องส่งต้นไม้ทองเงินแก่กรุงศรีอยุธยาตามกำหนดแล้ว ต้องถือว่ามีอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองปักษ์ใต้ถึง 15 หัวเมือง และบรรดาเจ้าเมืองจะได้รับทินนามว่า “เจ้าพระยาศรีธรรมโศกราช” เสมอ

ความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยอยุธยาปรากฏว่าเมืองนครศรีธรรมราชมีฐานะเป็นเมืองชั้นพระยามหานครเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราชก็มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา

ประวัติของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยอยุธยาเท่าที่ค้นหาหลักฐานได้ คือ ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี พระองค์เสด็จไปปราบแคว้นลานนาไทยมีชัยชนะ โปรดให้อพยพครอบครัวลานนาไทยลงมาไว้เมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองปักษ์ใต้สองเมือง คือ เมืองสงขลาและพัทลุง ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่ามีชาวไทยได้มาอยู่ในจังหวัดทางปักษ์ใต้แล้วตั้งแต่ในคอนต้นสมัยอยุธยา

ภาพที่ 6 แผนที่อยุธยา

ที่มา : ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. 2531. แผนที่ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์. หน้า 117.

ใน พ.ศ.2173 เจ้าพระยาภาณุโพธิ์สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติกับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ขึ้นเสวยราชย์แทน เจ้าพระยาภาณุโพธิ์สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติไม่พอใจพวกอาสาญ่าญ่า ประจวบกับเวลานั้น เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชต้องหาว่าเป็นกบฏจึงออกอุบายขย่งความชอบของหัวหน้าญ่าญ่าชื่อนามานา ซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นออกญาเสนาภิมุขให้เป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชคุมพวกอาสาญ่าญ่าทั้งกรมลงไปครองเมืองนครศรีธรรมราช โดยเหตุผลว่าพวกวิถันคาจะชิงเอาเมืองนครศรีธรรมราชไปเป็นของคนเสีย สมเด็จพระเอกาทศวงศ์เป็นกษัตริย์อยู่ได้ 36 วัน ก็ถูกกำจัดออกจากราชสมบัติ เจ้าพระยาภาณุโพธิ์สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติได้ปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติเป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมืองปัตตานีไม่ยอมอ่อนน้อม ทักษิณจึงยกมาชุมนุมที่เมืองนครศรีธรรมราช ปราบเมืองปัตตานีได้สำเร็จ จึงโปรดให้ยกเมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งปวงขึ้นสมุหพระกลาโหมในปี พ.ศ.2174

ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา เมืองนครราชสีมาและเมืองนครศรีธรรมราชเป็นกบฏ กองทัพรุ่งศรีอยุธยาต้องยกออกไปปราบ พระชาวมราช เจ้าเมืองนครราชสีมาหนีออกไปพึ่งพระอารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช สมเด็จพระเพทราชาจึงโปรดให้พระยาสุรสงครามเป็นแม่ทัพคุมกองทัพยกไปตีทัพบกของพระชาวมราชแตก และให้พระยาราชวังสันคุมกองทัพเรือไปตีทัพเรือของเมืองนครศรีธรรมราชแตกอีก ทั้งทัพบกทัพเรือของพระยาสุรสงครามและพระยาราชวังสันก็เข้าล้อมเมืองนครศรีธรรมราชเอาไว้ พระอารามเดโชเห็นท่าว่าจะสู้ไม่ได้ จึงมีหนังสือไปถึงพระยาราชวังสันซึ่งเป็นสหายและเป็นเชื้อแซกด้วยกัน ขอให้ช่วยให้คนมีโอกาสนี้ได้ พระยาราชวังสันจึงจัดเรือให้พระอารามเดโชหนีไป ต่อมาเมื่อความปรากฏขึ้นว่าพระยาราชวังสันช่วยเหลือให้พระอารามเดโชหนี พระยาราชวังสันจึงต้องโทษประหารชีวิต

ในปลายสมัยอยุธยาก่อนที่จะเสียกรุงแก่พม่าคือในรัชกาลขุนหลวงสุริยาสน์อมรินทร์ ได้โปรดให้พระยาราชสุภาวดีซึ่งเป็นเจ้ากรมพระสุรัสวดีกลางในสมัยกรุงศรีอยุธยาออกมาเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และโปรดให้หลวงนายสิทธิ์ นายเวรมหาดเล็กออกมาเป็นพระปลัดเมือง ต่อมาพระยานครศรีธรรมราชต้องอุทธรณ์ จึงโปรดให้เข้าไปแก้คดีที่กรุงศรีอยุธยา และผลที่สุดได้แพ้ความจึงถูกถอดออกจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในระหว่างนั้นพม่ากำลังรุกประชิดกรุงศรีอยุธยา ทางกรุงศรีอยุธยาจึงไม่มีโอกาสที่จะส่งเจ้าเมืองมาปกครองเมืองนครศรีธรรมราชได้ คงมีแต่พระปลัดเมืองรักษาการอยู่เท่านั้น

ครั้นเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว พระปลัดเมืองจึงประกาศตั้งคนเป็นอิสระและยกกองทัพไปตีเมืองข้างเคียงมาเป็นเมืองขึ้นหลายเมือง และต่อมาได้ตั้งเป็นชุมนุมอิสระ ไม่ขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกกองทัพมาตีได้เมื่อ พ.ศ.2312 เมืองนครศรีธรรมราชจึงมารวมอยู่ในราชอาณาจักรไทยเหมือนอย่างเดิม

ความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงธนบุรี

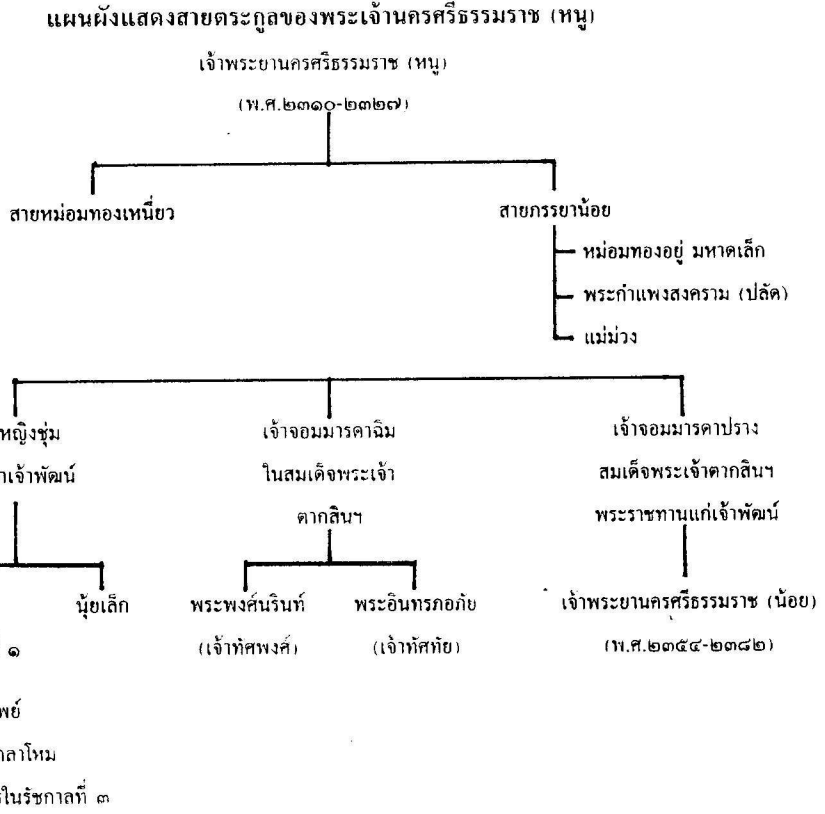
ครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อ พ.ศ.2310 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศนั้น นครศรีธรรมราชตั้งเป็นอิสระชุมนุมหนึ่ง เช่นเดียวกับชุมนุมอื่นอีกสี่ชุมนุม คือ ชุมชุมพระยาวชิรปราการ ชุมชุมพระฝาง ชุมชุมพระยาพิชัยโลก และชุมนุมกรมหมื่นเทพพิพิธ

ในเวลานั้น พระปลัด ผู้รักษาการเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งคนเป็นเจ้านครฯ และเป็นอิสระจากเมืองหลวง ทำนองเดียวกับชุมนุมอื่นดังกล่าวข้างต้น

เมื่อพระปลัด ผู้รักษาการเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งคนเป็นเจ้านครฯ ใน พ.ศ.2310 แล้วก็ยกทัพไปตีหัวเมืองปักษ์ใต้หลายเมือง และปกครองเมืองนครศรีธรรมราชอยู่ได้ประมาณ 3 ปี ครั้นถึง พ.ศ.2312 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดฯ ให้เจ้าพระยาจักรี พระยาอภัยรณฤทธิ์ พระยาอมราช และพระยาเพชรบุรียกทัพทางบกเป็นทัพหน้าไปปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราชก่อน แต่เมื่อทรงทราบว่างองทัพหน้าทำการไม่สำเร็จเพราะขัดแย้งกัน สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงเสด็จยกทัพเรือไปตีเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่ง เพื่อรวมเมืองที่แตกแยกกันอยู่ ให้ราชอาณาจักรเป็นปึกแผ่นแน่นหนาต่อไป ในการยุทธครั้งนี้ เจ้านครศรีธรรมราชต่อสู้ด้วยเชิงค่ายคูประตูหอรบ แต่พอกองทัพเมืองหลวงเข้าตีค่ายที่ทำมาหาก ที่คลองปากนคร ที่คลองศาลาสี่หน้าแตกพ่าย เจ้านครศรีธรรมราชให้หลวงสงขลา (วิเชียร) พาคนและครอบครัวอพยพไปพักพิงอยู่ที่เมืองปัตตานี แต่เมื่อกองทัพหลวงส่งเจ้าพระยาจักรี และเจ้าพระยาพิชัยราชายกทัพเรือติดตาม และมีหนังสือถึงเจ้าเมืองปัตตานี เจ้าเมืองปัตตานีก็ยอมส่งตัวเจ้าเมืองนครฯ กับครอบครัวมาถวายสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโดยดี ครั้นทางได้เมืองนครฯ เรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดฯ ให้พระเจ้าหลานเธอเจ้านราสุริยวงศ์ครองเมืองนคร ตั้งแต่ พ.ศ.2312 ครองอยู่ได้ 7 ปี ก็ถึงแก่พิราลัย ณ เมืองนครฯ เมื่อ พ.ศ.2319

ส่วนเจ้าเมืองนครฯ กับครอบครัวนั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นโปรดให้คุมเข้ามายังเมืองหลวง และมีพระราชดำริว่าเจ้าเมืองนครฯ ไม่มีความศรัทธาต่อพระองค์ จึงโปรดฯ ให้พันโททังปวง โดยที่ทรงปรารถนาให้เจ้าเมืองนครฯ ได้มีโอกาสรับราชการในกรุงธนบุรีจึงโปรดให้รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาระหว่างรับราชการในกรุงธนบุรีเจ้านครฯ ได้ประกอบกรณียกิจและโดยเสด็จราชการจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย ดังนั้นเมื่อเจ้านราสุริยวงศ์ถึงแก่พิราลัยเมื่อ พ.ศ.2319 จึงโปรดฯ ให้เจ้าเมืองนครฯ (หนู) กลับไปปกครองเมืองนครอีกครั้งหนึ่ง แต่ในครั้งนี้โปรดฯ ให้ได้รับศักดิ์เป็นพระเจ้านครศรีธรรมราชเข้าชั้นขนิษฐาและเกียรติเสมอเจ้าประเทศราช ตั้งพระอรรคมหาเสนาและจตุสดมภ์ ดำรงเมืองนครฯ ได้คล้ายคลึงกรุงธนบุรี

ภาพที่ 7 แผนผังแสดงสายตระกูลของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู)

ที่มา : คัดแปลงจาก องค์การค้ำชูสุภา “พงสาวดารเมืองนคร” ประชุมพงสาวดาร เล่ม 31 หน้า 5-6 (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ.1146 เลขที่ 1)

ตามกฎตั้งพระเจ้านครฯ พ.ศ.2319 นี้มีข้อรับสั่ง อันมีลักษณะคำสั่งทางการบริหารราชการแผ่นดินอยู่อย่างเด่นชัด ในทำนองแนวปฏิบัติการตั้งชุดที่มีทั้งการมอบอำนาจและคำสั่งเชิงกำหนดขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบอันชุดประจำ ณ ต่างประเทศ ที่ต้องยึดถือเป็นหลัก เช่น

พระราชโองการ มาถึงและพักที่เมืองโคให้ผู้รักษาเมือง ผู้รั้งเมือง กรมการเมืองนั้น ๆ ปลูกหอรับจัดสมโภชถวายบังคมตามธรรมเนียมและให้รับส่งต่อกันไปจนถึงเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อถึงแล้วให้เสนาบดี ข้าราชการใหญ่่น้อย เข้าเมืองนครฯ กระทำพิธีรับพระราชโองการ

ข้อความในกฎนี้ แสดงถึงการจัดบริหารการปกครองส่วนหนึ่งเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยของประเทศในสมัยกรุงธนบุรี โดยยุทธศาสตร์ของการให้เมืองใหญ่และมั่งคั่งอย่างเมืองนครฯ เป็นต้น มีอำนาจในการจัดการบริหารแบบเคียวกันกับของเมืองหลวง ให้เจริญก้าวหน้าทั้งกำลังรบและกำลังเศรษฐกิจ ในยามศึกสงครามกำลังเหล่านี้จะได้ผนึกเข้ากับกำลังของเมืองหลวงกับเมืองอื่น เป็นต้น

ในทางการบริหารบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรุงธนบุรีและเมืองนครฯ นั้น กฎหรือพระราชโองการแสดงถึงความสัมพันธ์ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ถึงการรับรู้เคารพขอบเขตอำนาจหน้าที่ของกันและกัน ถึงการประสานงาน รวมทั้งความมีมนุษยธรรมต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชา

การตั้งเจ้านครฯ เป็นพระเจ้านครฯ และการสร้างเสริมเมืองนครฯ ให้ยิ่งใหญ่ ในสมัยกรุงธนบุรีนี้มีข้อสันนิษฐานกันว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีพระดำริให้ราชวงศ์ของพระองค์สืบสายขึ้นต่อไป ทรงคาดคะเนสถานการณ์แวดล้อมทางการเมืองภายใน ประกอบกับการประเมินลักษณะนิสัยกับความปรีชาสามารถของพระราชโอรสกับเจ้านายเชื้อพระวงศ์องค์สำคัญ ๆ และทรงปรารถนาจะสถาปนาราชวงศ์แห่งพระองค์ไว้ที่กรุงธนบุรีมหานครแห่งหนึ่ง ที่กัมพูชาแห่งหนึ่ง และที่เมืองนครฯ อีกแห่งหนึ่ง

ในเรื่องความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ต่อบ้านเมืองนั้น เมืองนครฯ ได้พิสูจน์ให้เห็นที่เชื่อถือได้มาแล้วแต่กาลก่อน จึงได้ดำรงฐานะเป็นเมืองชั้นเอก คุมหัวเมืองฝ่ายใต้ โดยเฉพาะคูแควหัวเมืองมลายูของไทย ในสมัยกรุงธนบุรีนั้น พระเจ้านครศรีธรรมราชยังมีความสัมพันธ์ทางสกุลวงศ์กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีอีกชั้นหนึ่ง ด้วยได้ถวายราชธิดาองค์ใหญ่ (คุณฉิม) ที่ได้ราชโอรส (เจ้าฟ้าทัศพงษ์, เจ้าฟ้าทัศไภย) และราชธิดาองค์รอง (คุณปราง) ที่พระราชทานแก่เจ้านครฯ (พัฒน์) ก็เชื่อกันว่าได้โอรสติดครรภ์ไป (พระบริรักษ์ภูเบศร์) ได้เป็นเจ้านครศรีธรรมราช (น้อย) ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และเจ้านครฯ (น้อย) ผู้นี้ได้แสดงความสามารถ ความจงรักภักดีต่อแผ่นดิน ในการธำรงรักษาผลประโยชน์แห่งชาติในกรณีอังกฤษเจรจาขอเช่าเกาะหมากหรือเกาะปีนังจากเมืองไทรบุรี เมื่อ พ.ศ.2364

ในเรื่องพุทธศาสนา ความสัมพันธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ระหว่างนครศรีธรรมราชและ
กรุงธนบุรีมีดังนี้

เมื่อเมืองนครฯ ขอมวางอาวฐ และเจ้านครฯ (หนู) ขอมจ่านนแล้วสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
เสด็จประทับแรมหลบมรสุมอยู่ ณ เมืองนครศรีธรรมราช ประมาณ 6 เดือน

ระหว่างนั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลท่นุบำรุงทางพระศาสนา
หลายประการ

โปรดให้จัดงานสมโภชน์พระบรมธาตุอย่างมโหฬาร นูรณะปฏิสังขรพระอุโบสถ
พระวิหาร ศาลาการเปรียญ พระระเมียง และศาลากฎี

โปรดให้สังฆการีนิมนต์พระภิกษุเถระ เณร ชี ทั้งในและนอกเมืองนครศรีธรรมราช มารับ
พระราชทานข้าวสารองค์ละหนึ่งถัง เงินองค์ละหนึ่งบาท องค์ใดขาดผ้าสบงจีวร ก็พระราชทานไตรจีวร
ด้วย

นอกจากนั้นยังทรงแจกทาน ทุกวันพระอีกด้วย

เมื่อทรงวางตัวผู้ปกครองนครศรีธรรมราชแล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดฯ ให้อัญเชิญ
พระไตรปิฎก ลงเรือในขบวนเสด็จกลับกรุงธนบุรี เพื่อจารจรจำลองให้ครบบริบูรณ์แล้ว จะเชิญออกมาไว้
คังเก่า

ในครั้งนั้น โปรดให้นิมนต์พระอาจารย์ศรีและภิกษุสาธุศิษย์ที่หลบสงครามจากกรุงศรี-
อยุธยา มาพำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช เข้ามายังกรุงธนบุรีด้วย เมื่อเสด็จกลับกรุงธนบุรีในปีนั้น
โปรดตั้งพระอาจารย์ศรีเป็นพระสังฆราช ณ วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) และทรงให้จ้าง
ช่างจารจำลอง “พระไตรปิฎก” ฉบับเมืองนครศรีธรรมราชจนจบบริบูรณ์

ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสกุลวงศ์นครศรีธรรมราชกับราชวงศ์กรุงธนบุรี
เจ้านครศรีธรรมราช ตั้งแต่เจ้านคร (หนู) เป็นต้นมา มีความสัมพันธ์กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทั้งใน
ทางส่วนบุคคลและทางเชื้อสายสกุลวงศ์ สายสัมพันธ์ใกล้ชิดถึงสองชั้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้
เจ้านครศรีธรรมราชได้รับเกียรติยศสูงถึง “พระเจ้านครศรีธรรมราช” และเมืองนครศรีธรรมราชได้ศักดิ์
เสมอเมืองประเทศราช

เมื่อครั้งเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) เข้ามารับราชการในกรุงธนบุรี พร้อมด้วยครอบครัว
และข้าราชการบริวาร ระหว่าง พ.ศ.2312-2319 นั้น เจ้านครศรีธรรมราชปฏิบัติราชการภายในเมืองหลวง
และราชการสงคราม เป็นผลคิดเงินเป็นที่วางพระทัย ส่วนธิดาได้ปฏิบัติงานอยู่ทางฝ่ายในหลายคนแล้ว
ปรากฏว่า ต่อมาเจ้านครศรีธรรมราชได้ถวายธิดาคคนใหญ่ ชื่อ “คุณฉิม” แต่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและ
ธิดานั้นได้ราชโอรส ภายหลังธิดาคคนรอง ชื่อ “คุณปราง” ได้เป็นสนมของพระเจ้ากรุงธนบุรีอีกคนหนึ่ง

นอกจากนั้นริคาคนอื่น ๆ ของเจ้านครศรีธรรมราชยังได้เกิดชวดองเข้าไปอยู่ในสกุลวงศ์เจ้านายและตระกูลขุนนางสมัยกรุงธนบุรีอีกหลายสกุลด้วยกัน สกุลวงศ์เจ้านครศรีธรรมราช (หนู) และราชวงศ์กรุงธนบุรีที่เชื่อมโยงกันนั้น ยังสืบเชื้อสายต่อเนื่องจากปัจจุบันนี้

เมืองนครศรีธรรมราชกับกรณีสวรรคตของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี¹

เรื่องเหตุการณ์แวดล้อมเกี่ยวกับการสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมิได้ถูกสำเร็จโทษ แต่มาสวรรคตที่เมืองนครศรีธรรมราชนั้น ยังเป็นปัญหาโต้เถียงกัน ยังสรุปข้อเท็จจริงเป็นข้อยุติมิได้ เพราะข้อเท็จจริงไม่เพียงพอและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยังขาดที่หนักแน่นเด็ดขาดอยู่อีกมาก แม้แต่เรื่องที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมี “พระสติฟั่นเฟือน” ก็ยังเป็นปัญหาโต้เถียงกันจนทุกวันนี้ที่อาศัยเป็นข้ออ้างก็เพียงพฤติกรรมแวดล้อมเท่านั้น เรื่องเหล่านี้คงจะต้องศึกษาค้นคว้าหลักฐานไปสู่ข้อยุติตามควรแก่หลักวิชาต่อไปข้างหน้า

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระราชสมภพเมื่อ 7 เมษายน 2277 และตามหลักฐานที่มีอยู่ในสมัยปัจจุบัน ปรากฏคาบิเชกเมื่อ พ.ศ.2311 ครองราชย์อยู่ประมาณ 15 ปี และสวรรคตเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2325 พระชนมายุรวม 48 พรรษา

พฤติการณ์แวดล้อมที่นำไปสู่กรณีสวรรคตของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีใน พ.ศ.2324 กัมพูชาเกิดจลาจล กรุงธนบุรีให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) และเจ้าพระยาสุรสีห์ (สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ในรัชกาลที่ 1) นำกองทัพไปปราบจลาจลในกัมพูชา และให้กรมขุนอินทรพิทักษ์รัชทายาท กับกรมขุนรามภูเบศร์ไปในกองทัพด้วย ท่านแม่ทัพไทยทั้งสองได้รับสั่งไปด้วยว่าถ้าปราบจลาจลราบคาบแล้วให้จัดอภิเษกกรมขุนอินทรพิทักษ์เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชา แต่ขณะที่ปราบจลาจลกัมพูชายังไม่ทันเรียบร้อยก็เกิดจลาจลขึ้นทางกรุงธนบุรี พothองกองทัพไทยที่กัมพูชาทราบข่าวจลาจล ก็ให้พระยาสุรียอภิช ผู้เป็นเจ้าเมืองนครราชสีมาคนใหม่ ยกทัพล่วงหน้ามาคุมสถานการณ์ทางกรุงธนบุรี

ในกรุงธนบุรีขณะนั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงผนวช ณ วัดแจ้งในบริเวณพระราชวัง และกรมขุนอนุรักษสงครามหลานเธอ พร้อมด้วยวงศานุวงศ์ ถูกพระยาสุรสีห์กับพวกก่อการจลาจล กักขังล้อมกันด้วยกำลังทหารแน่นหนาไว้ในบริเวณพระราชวัง แล้วต่อมาปล่อยตัวกรมขุนอนุรักษ

¹ เก็บความจาก สงบ ส่งเมือง ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. 2521. บทความเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงธนบุรีกับหัวเมืองนครศรีธรรมราช ในหนังสือประวัติศาสตร์และโบราณคดี นครศรีธรรมราช. อักษรสัมพันธ์ กรุงเทพฯ หน้า 80-100.

สงครามออกจากที่กักขัง ให้ออกพลออกไปตีบ้านพระยาสุริยอภัย กรมขุนอนุรักษสงครามให้จุดไฟขึ้น เพื่อให้ไหม้ไปทางบ้านพระยาสุริยอภัย แต่บังเอิญลมพัดเพลิงหวนไปทางกรุงเสียม และเมื่อขับพลเข้าโจมตีบ้านพระยาสุริยอภัยจนหมอกโหมงเข้า ก็พ่ายแพ้กลับมา

พระยาสุริยอภัยทรงแต่งทหารออกติดตาม สืบจับกรมขุนอนุรักษสงครามกับพรรคพวกได้ และจองจำไว้ ฝ่ายพระยาสุริยอภัยกับพวกแตกกัน หลายคนไปขอมเข้าด้วยพระยาสุริยอภัย พระยาสุริยอภัยคงตั้งอยู่ในกรุง พระยาอภัยให้กระจายกำลังรายโอบเป็นแนวยาว ขยายไปจนถึงคลองนครบาล

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกลับมาถึงกรุงธนบุรี ได้ปรึกษาโทสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีในหมู่มุขมนตรี ข้อกล่าวหาว่ามี เป็นพระเจ้าแผ่นดินอาศัยอำนาจ ทรงแกร่งทำให้สมณพราหมณาจารย์ ราชวงศ์ข้าราชการ ประชาชนราษฎรประสบทุกข์ทรมานกรรม และพระพุทธศาสนา เสื่อมทราม ทำให้แผ่นดินเดือดร้อนทุกเส้นหญ้า แล้วลงความเห็น ว่า “เป็นเสี้ยนหนามหลักคออันใหญ่ของแผ่นดิน จะละไว้เสียมิได้ ควรจะสำเร็จโทษเสีย” ครั้นให้ทุกสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกล่าวแก้ว่า โทษของพระองค์มีประการใด “เจ้าตากสินก็รับผิดทั้งสิ้นทุกประการ” จึงสั่งให้สำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

พฤติกรรมแวดล้อมเกี่ยวกับข้อกล่าวหาบางประการและที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “พระสติฟั่นเฟือน” ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เช่น เรื่องสงฆ์ควรวาฬวันบคฤหัสถ์ที่เป็นโศคาได้หรือไม่ มีว่าเมื่อ พ.ศ.2323 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีดำรงสวามิภักดิ์พระราชาคณะดั่งนั้น สงฆ์ที่ไม่มั่นใจในพุทธศาสนา และเกรงพระราชอาญาต่างตอบในทางรับเพื่อให้ชอบพระอิริยาศัย ส่วนสงฆ์ที่มั่นในพุทธศาสนา ตอบในทางปฏิเสธ เป็นเหตุให้ทรงพระพิโรธว่า “ถวายพระพรผิดจากพระบาลี” จึงถูกสั่งลงพระอาญา เป็นต้นว่า สมเด็จพระสังฆราชวัดบางหว้าใหญ่พระพุฒาจารย์วัดบางหว้าน้อย และพระพิมลธรรมวัดโพธาราม พร้อมสงฆ์อื่น ๆ ของสามพระอาราม รวมถึงห้าร้อยรูป ถูกลงโทษโบยตี ณ วัดหงส์ และให้ลงโทษทำความสะอาดเวียงกุฎีของวัดหงส์ด้วย เรื่องเจ้าจอมโนรีพนักงานการคลัง ต้องขอหายขอกเงินในพระคลัง แล้วต้องโทษขังไฟถึงแก่ชีวิต และยังมีเรื่องราวราษฎรต้องคดีถูกลงโทษขังไฟตายอีกหลายราย เป็นต้น

โดยอาศัยหลักฐานเหตุการณ์แวดล้อม พฤติการณ์แวดล้อม ดังกล่าวข้างต้น พึงสรุปในขั้นนี้ได้ว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงถูกสำเร็จโทษ ณ ป้อมวิชัยประสิทธิ์ ทำกรุงธนบุรี เมื่อวันที่ 6 หรือ 7 เมษายน พ.ศ.2325 ทรงครองราชย์อยู่ 14 ปี 4 เดือน หรือ 14 ปี 4 เดือน 4 วัน และพระชนมายุประมาณ 48 พรรษา

อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีพระชนม์อยู่ในความจงรักภักดีความทรงจำของชาวไทยตราบนานทุกวันนี้

ชาวนครศรีธรรมราชบางส่วนมีความเชื่อว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรอดพระชนม์ จากพฤติการณ์แวดล้อมตอนปลายรัชกาลแห่งพระองค์ ระหว่าง พ.ศ.2324 กับ 2325 และเสด็จมาประทับอยู่ ณ เมืองนครศรีธรรมราชอีกประมาณสองสามปี แล้วเสด็จสวรรคตโดยสงบ

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดจะเห็นว่า ประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช สัมพันธ์กับ ประวัติศาสตร์กรุงธนบุรี เป็นประวัติไม่รู้จบสมัย จะสืบต่อไปอีกนานแสนนาน

ความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

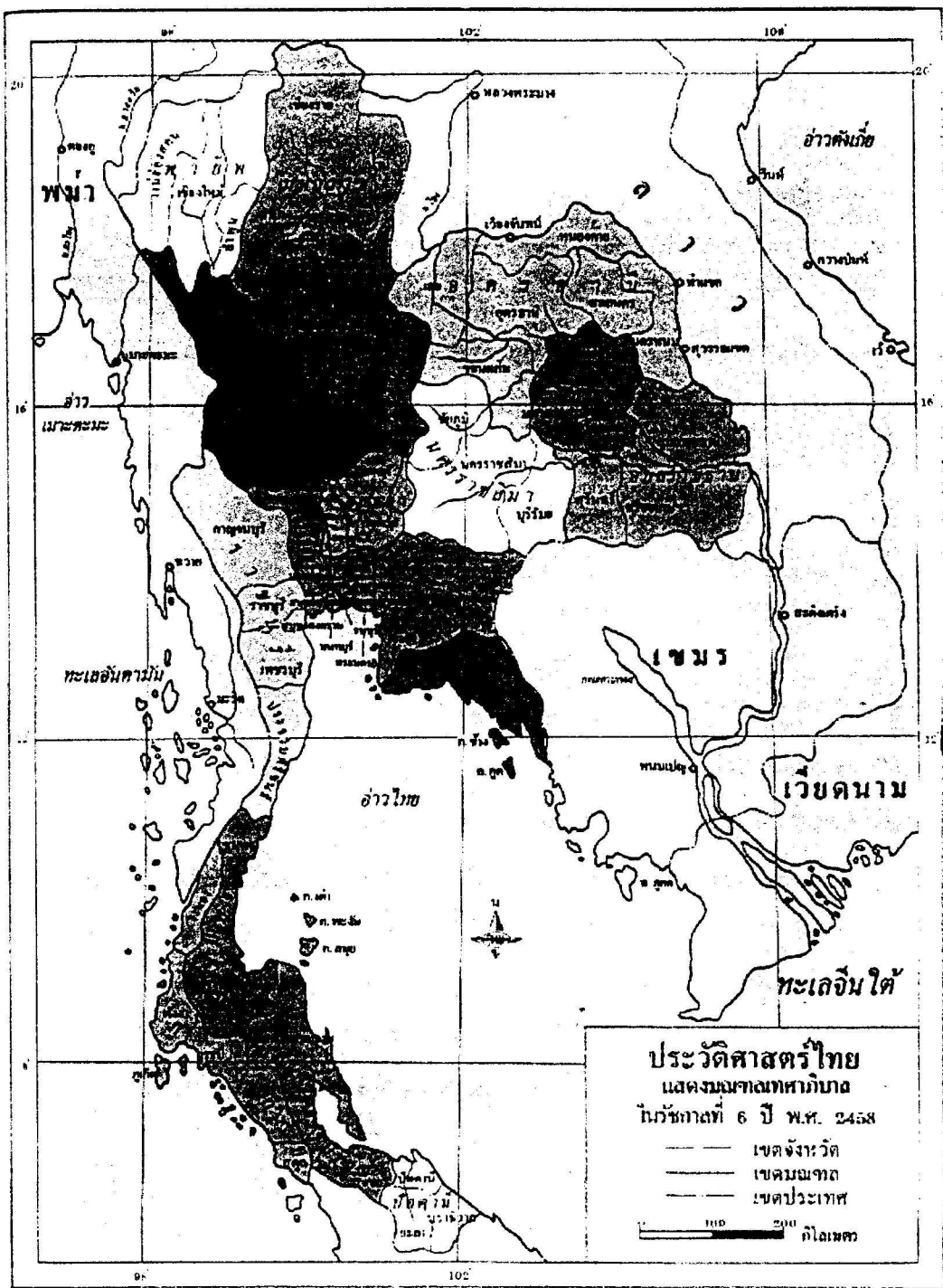
เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และสถาปนากรุงเทพฯ เป็นราชธานีในปี พ.ศ.2325 ทรงพระราชดำริว่า “การที่พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ยกย่องเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็นเจ้าประเทศราชนั้นเป็นการเหลือเกินไป จึงโปรดให้ลดบรรดาศักดิ์ลงเป็นเจ้าพระยานครและให้ลดตำแหน่งเสนาบดีเมืองนครลงเป็นกรมการเหมือนหัวเมืองอื่น ๆ ดังนั้น ตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ นครศรีธรรมราชจึงมีฐานะเป็นหัวเมืองเมืองชั้นเอก เช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลกและเมืองนครราชสีมา เมืองนครศรีธรรมราชจึงไม่มีอำนาจมากเหมือนในสมัยกรุงธนบุรี

ต่อมาในปี พ.ศ.2437 ในสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นระยะเวลาที่ทางราชานีกำลังดำเนินการปฏิรูปการปกครองบ้านเมืองในส่วนภูมิภาคเข้าสู่การปกครองแบบสมัยใหม่ที่เรียกว่า “ระบบเทศาภิบาล” อำนาจและบทบาทของเมืองนครศรีธรรมราชที่เคยเป็นหัวเมืองชั้นเอกและมีความสำคัญที่สุดของปักษ์ใต้ก็สิ้นไป กลายมาเป็นเมือง ๆ หนึ่งในมณฑลนครศรีธรรมราชอยู่ในบังคับบัญชาของข้าหลวงเทศาภิบาลเมืองนครศรีธรรมราชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงสมัยจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล (2325-2439)

นครศรีธรรมราชในสมัยการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล

เมื่อก่อนการปฏิรูปการปกครองนั้น หัวเมืองทางปักษ์ใต้มีความสำคัญมาก คือ เมืองนครศรีธรรมราชและเมืองสงขลา เพราะเมืองทั้งสองนี้ทำหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชาหัวเมืองประเทศราชมณฑลด้วย โดยเฉพาะในสมัยที่เจ้าพระยานคร (น้อย) เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชนั้น เมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจมากที่สุดใปักษ์ใต้ เพราะเจ้าพระยานคร (น้อย) เป็นคนเข้มแข็งเอาการและมีความมุ่งมั่นที่จะควบคุมหัวเมืองประเทศราชมณฑลทั้งหลายให้จงรักภักดีต่อประเทศไทย แต่หลังจากเจ้าพระยานคร (น้อย) ถึงแก่กรรมแล้ว เจ้าเมืองทั้งที่นครศรีธรรมราชและที่สงขลาอ่อนแอลง การควบคุมหัวเมืองประเทศราชมณฑลไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เป็นโอกาสอันดีให้อังกฤษซึ่งมามีเมืองขึ้นประชิดพรมแดนไทยอยู่ทางปักษ์ใต้ดำเนินการเข้ามาแทรกแซงทีละน้อย ๆ โดยเฉพาะทางไทรบุรี

ภาพที่ 8 แผนที่รัตนโกสินทร์

ที่มา : ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ. 2531. แผนที่ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์. หน้า 133.

อันเป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์เป็นเหตุให้ไทยกับอังกฤษมีกรณีพิพาทกันในเรื่องหัวเมืองมลายูหลายครั้ง ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงใช้นโยบายประนีประนอมและทรงเอาใจหัวเมืองประเทศราชมลายูอยู่ตลอดเวลา และทรงยกฐานะผู้ครองรัฐไทรบุรีขึ้นเป็นเจ้าพระยา ให้ไทรบุรีขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ แทนที่จะขึ้นตรงกับนครศรีธรรมราช และทรงมีพระราชดำริเห็นว่า ราชการในหัวเมืองปักษ์ใต้นั้นจะปล่อยไว้ช้าไม่ได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมดที่เคยขึ้นสังกัดกระทรวงกลาโหม มาอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงมหาดไทย

ในปี ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้น โดยมีพระยาสุโขมนต์วินิจ (ปิ่น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล

ครั้นถึงปี พ.ศ.2449 (ร.ศ.125) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุโขมนต์วินิจ ไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ และได้แยกบริเวณ 7 หัวเมืองออกจากมณฑลนครศรีธรรมราช ยกฐานะเป็นมณฑลปัตตานี มณฑลนครศรีธรรมราชในขณะนั้นจึงยังคงเหลืออยู่เพียงสามเมือง คือ เมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา โดยตั้งที่ว่าการมณฑล ที่เมืองนครศรีธรรมราช และได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฑิมพร กรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาล นครศรีธรรมราชจึงมีฐานะเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลนครศรีธรรมราชมาจนกระทั่งถึง พ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดระบบการปกครองส่วนภูมิภาคเสียใหม่ โดยรวมมณฑลเทศาภิบาลข้างเคียงกันตั้งขึ้นเป็นภาคให้มีอุปราชภาคเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด มีอำนาจเหนือข้าหลวงเทศาภิบาล (ซึ่งได้โปรดเปลี่ยนเป็นสมุหเทศาภิบาล) และข้าราชการพลเรือนทุกตำแหน่งในภาคนั้น ๆ สำหรับทางปักษ์ใต้ได้โปรดให้รวมมณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลสุราษฎร์ฯ และมณฑลปัตตานีเข้าด้วยกันเป็นมณฑลปักษ์ใต้ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ นครศรีธรรมราชจึงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของอุปราชนครปักษ์ใต้มาจนกระทั่งถึง พ.ศ.2469 ในสมัยรัชกาลที่ 7 จึงโปรดให้ยุบเลิกตำแหน่งอุปราชภาค และให้มณฑลเทศาภิบาลกลับไปขึ้นสังกัดกระทรวงมหาดไทยตามเดิม นครศรีธรรมราชจึงต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช และอยู่ในฐานะเช่นนั้นตลอดมา จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย และคณะราษฎรได้ประกาศ ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2476 ให้ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลทั้งหมด นครศรีธรรมราชจึงกลายเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทยอยู่สังกัดกระทรวงมหาดไทยสืบมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

พงศาวดาร ตำนานเมืองนคร

จารีตการบันทึกตำนานพงศาวดาร และประวัติศาสตร์ภาคใต้

ข้อมูลประวัติศาสตร์ภาคใต้ ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ได้จากหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ขวานหิน เครื่องมือต่าง ๆ ที่พบกระจายอยู่ทั่วไป เก่าที่สุดเป็นยุคหินใหม่

สมัยประวัติศาสตร์ บันทึกแรก ๆ ที่พบ นิยมทำในรูปของศิลาจารึก ปรากฏหลักฐานชัดเจนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-10 และมีต่อเนื่องมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ในส่วนของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้ถ่ายทอดข้อมูลในลักษณะประวัติศาสตร์บอกเล่า โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เรื่องตำนานท้องถิ่นของพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีเรื่องราวเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ในพื้นที่ภาคใต้ได้มีการนำประวัติศาสตร์บอกเล่าเชิงตำนานมาบันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร เชื่อมโยงกับความเชื่อทางพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ โดยเฉพาะเรื่องการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งแสดงถึงความเป็นอิสระของพื้นที่และความเป็นศูนย์กลางอำนาจท้องถิ่น

หลังจากที่อำนาจจากอาณาจักรที่ตั้งขึ้น ในส่วนกลางแผ่ขยายลงมาทางใต้แล้ว ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการบันทึกในลักษณะพงศาวดาร¹ ในบางเรื่องมีการผสมผสานกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น การลงศักราชกำกับเหตุการณ์

วัสดุที่ใช้บันทึกทางภาคใต้ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

1. ช่วงแรก การบันทึกแบบจารีตประเพณีสมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 (กรุงรัตนโกสินทร์) จะใช้สมุดข่อยหรือหนังสือบุก เป็นส่วนใหญ่ในส่วนของจดหมายเหตุจำพวกใบบอกจะใช้กระดาษสามวัง

2. ช่วงหลัง เป็นการบันทึกแบบพงศาวดาร ซึ่งมีพงศาวดารเมืองต่าง ๆ เกิดขึ้น แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ

2.1 ช่วงที่เขียนขึ้นก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก เป็นการเขียนขึ้น ตามการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าจากผู้รู้ต่าง ๆ ในท้องถิ่น หรือที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์บอกเล่า”

¹พงศาวดาร เป็นการบันทึกเรื่องราวในส่วนของผู้ปกครองเป็นสำคัญ มีการลงศักราชกำกับเหตุการณ์และเป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองและสงครามมากกว่าเรื่องอื่น ๆ

2.2 ช่วงที่เขียนขึ้นเมื่อได้รับอิทธิพลตะวันตก (ช่วง พ.ศ.2432-2471) เป็นการบันทึกพงสาวดารที่มีเป้าหมายสำคัญเพื่อ “รับใช้ประวัติศาสตร์แห่งชาติ” หรือเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ¹

ตารางที่ 9 แสดงตำนานพงสาวดาร ไบบอกที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว

ลำดับที่	ชื่อตำนาน/พงสาวดาร	ผู้แต่ง	ระยะเวลาที่แต่ง
1	ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช	ไม่ปรากฏ	สมัยอยุธยา
2	ตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช	ไม่ปรากฏ	สมัยสมเด็จพระนารายณ์
3	พงสาวดารเมืองนครศรีธรรมราช	หลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ณ นคร)	สมัยรัชกาลที่ 6
4	เรื่องตั้งพระยานครศรีธรรมราช	สารตราพระบรมราช- โองการ	พ.ศ.2285-2354
5	ทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรี- ธรรมราชและประวัติสังเขปเจ้าเมือง นครศรีธรรมราชบางคน	ทำเนียบข้าราชการ	พ.ศ.2354

การศึกษาประวัติศาสตร์จากตำนานและพงสาวดารนั้น จะให้ภาพคดีชีวิต ความเชื่อ รวมทั้งสภาพภูมิประเทศของท้องถิ่นในสมัยโบราณได้พอสมควร ทั้งสื่อตำนาน และพงสาวดารในสมัยหลังได้เผยแพร่มาากเพิ่มขึ้น เมื่อเกิดการพิมพ์ขึ้นในประเทศและกลับมาีความสำคัญขึ้นอีกในยุคปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของท้องถิ่นและชุมชนเพิ่มขึ้น

¹ เก็บความจากสถาบันทักษิณคดีศึกษา. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. พ.ศ.2529 เล่ม 4 หน้า 1300-1301.

ศิลาจารึกหลักที่ 24¹

- คำจารึก
1. สวสดี ศรีมตศรีนมนศาสนาครสุภท ยส ตามพวลิง
 2. เศวระ ส -- นิว ปตมวสชนคำวสปรทีโปตภาวะ สรุ
 3. เปน หิ จนทรภานุมทนะ ศรีธรรมราชา ส ะ ธรรมสาโสกสมานนี
 4. ดินิปุณะ ปญจามทวสาธิป || สวสดี ศรี กมตกุลตมุตถ (ต) ตาม
 5. พวลิงเศศวรภุชพลภิมเสนาชยายนส สกถมนุสยปญชา
 6. นุภาเวน พทว จนทรสุรชยานุภาวมิท ลโกปรัสิทธิกริตติ
 7. ธรจนทรภานู - ตี ศรีธรรมราชา กลียุคพรมานิ ทวตริงศาธกส สรีณี
 8. สตาธิกจตวรสทสรานชติกรานเต เสถาเลขมิว ภกตยามฤตวทม ---
 ต่อ้นไปอีก 7 หรือ 8 บรรทัด อ่านไม่ไคร่ออก สังกตเห็นได้แต่เพียง
 9. ---- นยาทิ ทรพยานี ----- มาตฤปีตฤ
 10. ----- สปริโกคยา -----
 - 11-12. ----- โพธิวฤกษ

คำแปล สวสดี

พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพวลิงค์ ทรงประพฤติประโยชน์เกื้อกูลแก่พระพุทธศาสนา พระองค์สืบพระวงศ์มาจากพระวงศ์อันรุ่งเรือง คือ ปทุมวงศ มีรูปร่างงามเหมือนพระกามะ อันมีรูปร่างราวกับพระจันทร์ ทรงฉลาดในนิติศาสตร์เสมอด้วยพระเจ้าธรรมมาโสกราชเป็นหัวหน้าของพระราชวงศ์.....ทรงพระนาม ศรีธรรมราช

ศรีสวสดี

พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพวลิงค์ เป็นผู้อุปถัมภ์ตระกูลปทุมวงศ พระหัตถ์ของพระองค์มีฤทธิมีอำนาจ.....ด้วยอนุภาพแห่งบุญกุศลซึ่งพระองค์ได้ทำต่อมนุษย์ทั้งปวงทรงเคษานุภาพ ประคองพระอาทิตย์ พระจันทร์ และมีพระเกียรติอันเลื่องลือในโลก ทรงพระนาม จันทรภานู ศรีธรรมราช เมื่อกลียุค 4332 -----

¹คำอ่านและคำแปลจารึกเป็นของศาสตราจารย์เชเคย์ (ประชุมจารึกภาคที่ 2 ฉบับพิมพ์ พ.ศ.2509) อ้างใน วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช หน้า 165-166.

พงสาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ฦ นคร)

เมื่อครั้งกรุงเก่า ในแผ่นดินเจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีเสวยราชสมบัติ พระยาราชสุภาวดีมาเป็นพระยาศรีธรรมมาโศกราชเข้าเมืองนครศรีธรรมราช โปรคให้หลวงนายสิทธิยาเวรมหาเด็กล¹ มาเป็นพระปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ภายหลังพระยานครศรีธรรมราชถูกอุรณต้องกลับเข้าไปกรุงเทพฯ ถอดจากเจ้าเมือง เวลากรุงเก่าเสียแก่พม่านั้นหาไม่เข้าเมืองไม่ มีแต่พระปลัดเป็นผู้รักษาราชการเมืองจึงตั้งตัวเป็นเจ้านคร ชกกองทัพไปตีเมืองชุมพร, เมืองปทิว, ไชยา, หลังสวน, กระ, ระนอง, ตะกั่วทุ่ง, ตะกั่วป่า, พังงา, เมืองพัทลุง, สงขลา, ตานี, หนองจิก, เทพา, ชะอรั้ง, เมืองไทร, ปะลิส, สตูล, ภูเก็ต, รวมทั้งเมืองศรี, กระบี่, กาญจนดิษฐ์ มาขึ้นเจ้านคร เจ้านครตั้งเป็นชุมนุม 1 ไม่ขึ้นต่อกรุงเทพฯ²

เมื่อปีฉลูเอกศกจุลศักราช 1131 เจ้ากรุงธนบุรีมีอำนาจจึงแต่งตั้งให้เจ้าพระยาจักรี (แขก) 1 พระยายมราช 1 พระยาศรีพิพัฒน์ 1 พระยาเพชรบุรี 1 ชกกองทัพมาตีชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช แม้ทัพทั้งปวงต่างก็ยกไปแล้ว ภายหลังทรงเห็นว่ากองทัพที่ยกอ่อนแอนัก พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงชกกองทัพหลวงหนูนออกมาตีเมืองชุมพร, เมืองไชยาแตกเป็นลำดับ เจ้านครให้อุปราชตั้งค่ายต่อสู้ที่ทำหมาก 1 ค่าย คลอดปากนคร 1 ค่าย คลองศาลาสี่หน้า (คือปากพญา) 1 ค่าย กองทัพธนบุรีที่ยกมาตีแตก หลวงสงขลา(วิเชียร) พาเจ้านครกับครอบครัวอพยพไปอยู่เมืองตานี พระเจ้ากรุงธนบุรีก็ชกกองทัพเข้าเมืองนครศรีธรรมราช ดำรัสให้พระยาจักรี พระยาพิชัยราชา ชกกองทัพเรือติดตามเจ้านครไป

ฝ่ายพระยาดานีเกรงพระเดชานุภาพ ก็จับเจ้าเมืองนครและครอบครัวส่งมาถวายแด่โดยดี

ขณะนั้นโปริคให้ต่อเรือรบขึ้นที่นั่น 100 ลำเศษ และพระราชทานพระราชทรัพย์ให้ข้าราชการทั้งปวงทำการสถาปนาซ่อมแซมแปลงพระอารามที่เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นหลายอาราม

¹หลวงสิทธิยาเวรคนนี เข้าใจว่าชื่อหนู ด้วยมีในคาถาประกาศพิธีตรุษเมืองนคร ใช้คำว่า มุสิกในทีฆานานามเมื่อเป็นเจ้านครฯ เห็นจะเป็นเชื้อข้าราชการเก่าในเมืองนครศรีธรรมราช

²ชื่อหัวเมืองต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ไม่ถูกตามจริง ด้วยเป็นเมืองตั้งทีหลังครั้งเจ้าเมืองนครหลายเมือง และที่รู้เป็นแน่แท้ เมืองไทรและเมืองตานี ตั้งเป็นอิสระเหมือนกันมิได้นครศรีธรรมราชครั้งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช

ครั้นทรงจัดการบ้านเมืองเสร็จแล้ว ก็เสด็จยกทัพกลับกรุงธนบุรี และให้เชิญพระไทร ปิฎกที่เมืองนครศรีธรรมราชมางานจำลองไว้ที่กรุงธนบุรีด้วยทั้งจบ ครั้นแล้วจึงเชิญต้นฉบับมาส่ง ใว้อย่างเดิม

แต่ตัวเจ้านครกับครอบครัวนั้น เมื่อเลิกทัพกลับก็คุมเข้ามายังกรุงธนบุรีด้วย แต่ทรง พระราชดำริว่าเจ้านครไม่มีความคิดต่อพระองค์ ซึ่งได้รบพุ่งกันก็เพราะต่างคนถือว่าตัวเป็นใหญ่จะ ลงเห็นว่าเจ้านครเป็นขบถนั้นไม่ได้ จึงโปรดพระราชทานให้พันโทฯ ให้รับพระราชทานน้ำพระ พิพัฒน์สัตยาอยู่เป็นข้าราชการในกรุงเทพฯ ต่อไป

แล้วโปรดให้พระเจ้าหลานเธอเจ้าหนารัฐวิวงศ์ อยู่ครองเมืองนครศรีธรรมราชได้ 7 ปี เจ้าหนารัฐวิวงศ์ถึงแก่พิราลัยที่เมืองนครศรีธรรมราช ณ ปิวอก อัฐศก จุลศักราช 1138 ฝ่ายเจ้านครเข้า มาอยู่ในกรุงธนบุรีไว้ว่างใจได้รับราชการตามเสด็จไปทัตสิก เจ้ากรุงธนบุรีไว้ว่างพระทัยในดวงนคร จึงให้เจ้านครกลับไปครองเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อปิวอกอัฐศก จุลศักราช 1138 ได้รับพระ สุพรรณบัฏเป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช เจ้าฉันทสิมา¹ มีเกียรติยศเสมอเจ้าประเทศราช ดังพระยา อรรคมหาเสนาและจตุสดมภ์สำหรับเมืองนครได้คล้ายกรุงธนบุรี ที่ว่าราชการเมืองนครเดิมเรียกว่า ท้องพระโรงซึ่งก่อด้วยอิฐอยู่หลังศาลากลางจังหวัดทุกวันนี้²

เจ้านครมีหม่อมชื่อทองเหนี่ยว เป็นบุตรสาวจีนปาด จีนปาดเป็นที่จีนบ่วย จีน 2 คนที่ นื่องเป็นเศรษฐีมั่งมีมาก ศพจีนปาดฝังอยู่ริมคลองที่จะไปท่าแพ เรียกว่า กัง ทุกวันนี้ เจ้านครมีธิดา ด้วยหม่อมทองเหนี่ยว 2 คน ชื่อ คุณชุ่ม 1 คุณปราง 1 และเจ้านครมีบุตรด้วยภรรยาอื่น คือหม่อม ทองอยู่ 2 คน ชื่อ พระกำแหง 1 แม่ม่วง 1

คุณชุ่มได้เป็นภรรยาเจ้าพัฒนา ซึ่งเป็นบุตรปลัดมีพี่สาวคน 1 ชื่อคุณชี คุณชีไม่มีสามี

¹เรื่องพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งเจ้านครเป็นเจ้าประเทศราชอ้างเหตุในสารตราอีกข้อ หนึ่งว่า ได้ถวายธิดาทำราชการ และธิดานั้นมีพระราชโอรส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว ทรงพระราชวิจารณ์ว่า ท่านองพระเจ้ากรุงธนบุรีจะได้ปรารภเรื่องสืบสันตติวงศ์ พิศุเคราะห์ตาม ความมุ่งหมายดูเหมือนดังพระทัยจะให้กรมขุนอินทรพิทักษ์ ลูกพระองค์ 1 ครองกรุงกัมพูชา ให้เจ้าทัษพงษ์ ลูกเธอ ซึ่งภายหลังเป็นพระพงษ์นรินทร์ ซึ่งเป็นหลานเจ้านครครองเมือง นครศรีธรรมราช ส่วนกรุงธนบุรีนั้นจะมอบราชสมบัติประทานเจ้าฟ้าสุพันธุวงศ์ที่เรียกว่าเจ้าฟ้า เหมิน ด้วยเป็นพระราชนัดดาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ด้วยเหตุนี้จึงตั้งเมือง นครศรีธรรมราชเป็นเมืองประเทศราชไว้

²ตึกหลังนี้ข้าพเจ้าได้เคยเห็น เป็นตึกเล็ก ๆ ทำค้ำง สงสัยว่ามีชื่อท้องพระโรง และเป็น ของสร้างทีหลัง อาจจะสร้างตรงที่ท้องพระโรงเจ้านคร จึงเรียกว่าท้องพระโรง ครั้นเจ้านครนั้นแม่ ในกรุงธนบุรีท้องพระโรงนั้นยังไม่เป็นตึก

มารดานั้นเรียกว่า คุณหญิง ๆ สร้างวัดประคู้ คุณชีสร้างวัดแจ้ง ที่อยู่ตำบลท่าวังเตี้ยนี้ คุณปรางนั้น เมื่อเจ้านครเข้าไปถูกกักขังอยู่กรุงเทพฯ ได้ถวายเป็นพระสนมเจ้ากรุงธนบุรี¹

ครั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ได้เสด็จเล็งถวัลย์ราชสมบัติ ทรงพระราชดำริว่า ที่เจ้ากรุงธนบุรียกเจ้านครขึ้นเป็นพระเจ้าประเทศราชนั้นเป็นการเหลือเกินไป จึงโปรดให้ลดบรรดาศักดิ์ลงเป็นเจ้าพระยานคร และให้ลดตำแหน่งเสนาบดีเมืองนครเป็นกรมการเหมือนหัวเมืองอื่น ๆ และให้ยกเมืองสงขลาซึ่งขึ้นเมืองนครอยู่ในครั้งนั้นเป็นหัวเมืองขึ้นกรุงเทพฯ ด้วย

ต่อมาเจ้านครศรีธรรมราชแก่ชราว่าราชการบ้านเมืองทันเพื่อนไป เจ้าพัฒนา บุตรเขยเข้าไปเป็นโจทก์ฟ้องกล่าวโทษเจ้านครมีตราให้หาเจ้านครก็บิดพลิ้วเสียหลายครั้ง แล้วจึงได้ตัวเข้ามากรุงเทพฯ โปรดให้อาออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองนครศรีธรรมราช เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าตั้งเจ้าพัฒนาอุปราชบุตรเขยเจ้านครให้เป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช เมื่อปีมะโรงฉศก จุลศักราช 1146 และครั้งนั้นพระยาสงขลามีความผัดจึงโปรดให้เมืองสงขลากลับไปเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราชดังแต่ก่อน เจ้านครถึงแก่อนิจกรรมที่กรุงเทพฯ เจ้าพระยานครพัฒนกับคุณหญิงขุ่มได้เก็บอัฐิเจ้านครกับอัฐิหม่อมทองเหนี่ยวมาก่อเจดีย์ ทำศึกบรรจุไว้ที่วัดแจ้งเมืองนคร

ครั้นเมื่อเจ้าตากออกจากราชสมบัติแล้ว เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(พัฒนา) กับคุณหญิงขุ่ม จึงได้รับคุณปรางซึ่งเป็นสนมพระเจ้าตาก พาออกมาจากกรุงเทพฯ แต่เวลานั้นมีครรภ์ได้ 3 เดือนแล้ว มาคลอดที่เมืองนคร บุตรเป็นชายให้ชื่อว่าคุณชายน้อย² พระยาศรีธรรมราช(พัฒนา) มีบุตรกับ

¹ชื่อลูกเมียเจ้านครไม่เคยปรากฏชัดเจนในที่อื่น ในบัญชีนี้ขาดคุณฉิมที่คุณปรางไป 1 คน คุณฉิมนั้นที่บิดาทูลถวายพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้เป็นสนมเอกปรากฏในหนังสือพระราชวิจารณ์ว่า เทียบที่กรมบริจาทกคศิริสุदारักษ์ มีลูกเธอ 2 องค์ ชื่อเจ้าทัษพงษ์ ภายหลังได้เป็นพระพงษ์นรินทร์ องค์ 1 เจ้าทัษพงษ์ ภายหลังได้เป็นพระอินทรอภัยวงศ์ 1 คุณปรางน้องคุณฉิมที่กล่าวว่า ถวายตัวในพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น ตามเรื่องราวที่ปรากฏ เห็นจะไม่ได้เป็นพระสนมอยู่ก่อน ด้วยปรากฏว่า เจ้าพระยาพิชัยราชาให้เฝ้าแก่เข้าไปขอต่อเจ้าจอมมารดาฉิม พระเจ้ากรุงธนบุรีทราบ ทรงพระพิโรธ ว่า เจ้าพระยาพิชัยราชาบังอาจจะมาเป็นเขยน้อยเขยใหญ่กับพระองค์ ถึงให้ประหารชีวิตเจ้าพระยาพิชัยราชาแต่คุณปรางนี้อยู่ในวังต่อมามีครรภ์ขึ้น พระเจ้ากรุงธนบุรีพระราชทานแก่เจ้าพัฒนาอุปราชเมืองนครรับไปคลอดบุตร เมื่อปีมะเมีย จุลศักราช 1136 บุตรนั้นคือเจ้าพระยานครน้อย จึงเชื่อกันว่า เจ้าพระยานครน้อยเป็นลูกพระเจ้ากรุงธนบุรี

²ตรงนี้ผิด ที่จริงคุณปรางออกไปแต่ครั้งกรุงธนบุรีดังกล่าวมาแล้ว

คุณหญิงซุ่ม 1 ชื่อ คุณหญิงใหญ่ 1 คุณหญิงเล็ก 1¹ และมีบุตรชายกับภรรยาน้อยที่ได้รับสัญญาบัตร
คือนายจ่าขงมหาเล็ก 1 พระราชภักดี(ร้าย) ยกกระบัตเมืองนคร 1 บุตรหญิงชื่อหนู ภรรยา
เจ้าพระยาพิภพากรณ์ 1 ชื่อทิม 1 ทิมนี้เมื่อรัชกาลที่ 2 ได้เข้าไปอยู่ที่วังกรมหมื่นศักดิ์พิศเสฟได้รับ
พระราชทานเกียรติยศเป็นกรมพระราชวังบวรฯ ทิมก็ตามเสด็จไปอยู่ในกรมพระราชวังบวรฯ ด้วย
ครั้งกรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์พิศพิศเสฟสวรรคตแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ทิมมารับราชการใน
พระบรมมหาราชวัง ครั้นรัชกาลที่ 4 ทิมกลับไปรับราชการเป็นพนักงานเฝ้าหอพระอิฐฝ่ายพระราช
วังบวรฯ ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดปีละ 1 ชั่ง ครั้งวันที่ 19 ธันวาคม ร.ศ.110 ทิมถึงแก่กรรม

เมื่อพม่ายกทัพบก ทัพเรือมาทางเมืองมะริดในเดือนอ้าย เก่งห่วนแมงยีเป็นแม่ทัพใหญ่
แต่งให้ฮื่อห่วนเป็นแม่ทัพ ยกทัพเรือไปทางทะเลเมืองถลาง แล้วให้เนมโฮขุนงรัตเป็นทัพหน้า
ตัวเก่งห่วนแมงยีเป็นแม่ทัพยกมาตีเมืองชุมพร, เมืองไชยา เจ้าเมืองทั้งสองเห็นว่าพม่ายกมามาก
ไม่สามารถสู้รบได้ จึงเทครัวเข้าป่าทั้งเมืองเสีย พม่าก็เผาบ้านเมืองเสียทั้ง 2 เมือง แล้วยกมาตีเมือง
นครศรีธรรมราช

ขณะนั้น เจ้าพระยานครพัฒนา ได้ข่าวว่า เมืองชุมพรเสียแก่พม่าแล้ว จึงแต่งตั้งให้
กรมการคุมพลพันเศษมาตั้งขัดตาทัพพม่า อยู่ที่ท่าคอแคนเมืองไชยาครั้นพม่ายกไปยังไม่ได้รับ พม่า
คิดอุบายให้คนชาวเมืองไชยาไปร้องบอกหลวงชาวเมืองว่า กรุงบางกอกเสียแก่พม่าแล้วอย่าสู้รบเลย
ให้ออกมาเสียแต่โดยดีเถิดกรมการนำความไปแจ้งแก่เจ้านครพัฒนา เจ้านครพัฒนาสำคัญว่าจริง
เพราะมิได้เห็นทัพกรุงออกไปช่วย ด้วยในเวลานั้นกรุงเทพฯ ยังรบติดพันกับพม่าทางเมือง
กาญจนบุรี จึงยังมีได้ยกไปช่วยเจ้าพระยานครพัฒนาจึงทิ้งเมืองเสีย พาพรรคพวกครอบครัวหนีไปอยู่
ที่นอกเขา ตำบลจันดีปลายคลองขุดควน แขวงอำเภอฉวาง ที่ซึ่งเจ้าพระยานครพัฒนาไปตั้งอยู่
เรียกว่า ทัพเจ้าพระยา ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ พม่าได้เมืองนครศรีธรรมราชก็เข้าตั้งอยู่ในเมือง
ให้รวบรวมรีพลกองทัพ จะยกไปตีเมืองพัทลุง เมืองสงขลาต่อไป

ฝ่ายข้างเมืองพัทลุง เจ้าเมืองกรมการได้แจ้งว่าเมืองชุมพร เมืองสงขลา
เมืองนครศรีธรรมราช เสียแก่ข้าศึกแล้ว จึงปรึกษากันคิดจะยกครอบครัวหนี ยังมีพระสงฆ์องค์ 1
ชื่อ มหาช่วย เป็นเจ้าอธิการวัดในแขวงเมืองพัทลุง สำแดงวิชาเวทมนต์ลงเลขยันต์กะตุคประเจียดมงคล
ให้แก่กรมการนายบ้านชาวเมืองทั้งปวง คนเหล่านั้นก็นิยมยินดีถือมันเอาสิ่งนั้นเป็นเครื่องป้องกัน

¹ที่เรียกว่าคุณหญิงนี้ เป็นคำพวกชาวนครเรียก แต่เรียกกันในกรุงเทพฯ ว่า คุณนุ้ยใหญ่
คุณนุ้ยเล็ก

²บุตรเจ้าพระยานครพัฒนา นอกจากบัญญัตินี้ ได้ความว่าชื่อฉิม เป็นพระยาภักดีภูธร อยู่วัง
หน้าคน 1 ชื่อ นายเวกคน 1 นายกุนคน 1 ไม่ได้ทำราชการ

ศาสตราจารย์ฯ พาให้โจกล้าขึ้นถึงอาจสู้อด้วยพม่าได้ กรมการจึงจัดพลได้พันเศษ แล้วเชิญท่านมหาช่วยอาจารย์ขึ้นคานหาม(นับว่าขี่ช้างมาในกองทัพด้วย) ยกออกมาตั้งคอกยรบทัพพม่าอยู่กลางทางห่างเมืองพัทลุง พระมหาช่วยมีปืน 2 กระบอกชกคืนส่งให้ศิษย์เดินยิงมาหน้าช้าง พม่าข้าศึกดูเห็นเป็นกองทัพใหญ่ยกมาก็แตกหนีไป ครั้นเมื่อกรมพระราชวังบวรฯ เสด็จยกทัพเรือมาถึงเมืองชุมพร ตั้งค่ายหลวงประทับอยู่ในเมือง จึงมีพระบัณฑูรคำรัสสั่งให้พระยาขลาโหมราชเสนา พระยาจำแสนฮากร กองหน้า ยกทัพบกถ่วงออกไปตั้งอยู่ ณ เมืองไชยาเป็นหลายค่าย

ฝ่ายกองทัพพม่า แจ้งว่าทัพกรุงยกออกไป แม่ทัพจึงให้เนมโยคนรักกองหน้า ยกกองทัพมารับทัพกรุง แก่งห่วนแมงยี่แม่ทัพก็ยกทัพหนุนมา พอทัพหน้าพม่ายกมาปะทะทัพไทยที่เมืองไชยายังไม่ทันจะตั้งค่าย ไทยก็ยกเข้าล้อมพม่าไว้รอบ บุคสนามเพลาะรบกันกลางแปลงแต่เช้าจนค่ำ พอฝนตกห่าใหญ่ลงมา พม่าจึงแหกออกจากที่ล้อมหนีไปได้ พลทหารไทยไล่ติดตามพม่าไปในเวลากลางคืน พม่ามิได้หยุดรอบ เลยบายทางหนีไปข้างตะวันตก

ฝ่ายแม่ทัพเรือซึ่งไปตีเมืองกลาง เมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่งแตกแล้วก็ยกเลขไปถึงเกาะกลาง ให้พลทหารขึ้นตั้งค่ายล้อมเมืองไว้ ขณะนั้นในเมืองกลาง พระยากลางถึงแก่กรรมลงแต่ภรรยาพระยากลางชื่อจัน กับน้องสาวอีกคนหนึ่ง(ชื่อมุข) เป็นคนใจกล้าหาญของอาจ จึงให้กรมการเกณฑ์ไพร่บ้านพลเมืองทั้งชายหญิง ออกตั้งค่ายรบพม่ากับพม่านอกเมือง ยิงปืนใหญ่น้อยโต้ตอบสู้รบกันอยู่ทุกวัน จนประมาณได้เดือนเศษพม่าก็หักเอาเมืองมิได้ ไพร่พลในกองทัพก็ขัดสนเสบียงอาหารลง ก็จำเป็นต้องเลิกทัพกลับไป

ขณะนั้นเจ้าเมืองกรมการ ตามหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งปวงซึ่งหนีพม่าไปนั้น ก็กลับมาเฝ้ากรมพระราชวังบวรฯ ทั้งสิ้น ทรงโปรดมิให้เอาโทษ เพราะเห็นว่าศึกหนักเหลือกำลังที่จะสู้รบ จึงให้ไปรวบรวมไพร่บ้านพลเมืองมาอยู่ตามภูมิลำเนาเดิม แล้วเสด็จมาถึงเมืองนครศรีธรรมราช ให้ตามได้ตัวเจ้าพระยานครศรีธรรมราชพัฒน์มา ทรงพระกรุณาโปรดยกโทษให้ อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระมหาช่วยซึ่งได้ช่วยป้องกันเมืองพัทลุงนั้น เป็นผู้ไ้ราชการมีความชอบมากแต่ถ้าพิจารณาไปข้างหน้าก็สมควรจะเห็นว่ามัวหมองอยู่จึงให้สีกออกจากบรรพชิต แล้วตั้งให้เป็นพระยาทุกขราษฎร์ ผู้ช่วยราชการเมืองพัทลุง ทำราชการฝ่ายมรวาต แล้วทรงพระราชดำริว่า บรรดาเมืองแขกมลายูที่ตั้งชายทะเลตะวันตกทั้งปวง ยังมีได้อ่อนน้อมขึ้นแก่กรุงสยาม ควรจะไปตีเอาเสียให้จงได้ พระราชอาณาเขตสยามจะได้แผ่ไพศาลไปในประเทศปากใต้ฝ่ายตะวันตกจึงโปรดให้แม่ทัพหน้ายกไปก่อนทัพหลวงก็ยกหนุนไปตีเมืองคานีที่เป็นเมืองใหญ่ได้ และเมืองอื่น ๆ คือเมืองตรงกานู, เมืองกลันตัน, เมืองไทร เป็นต้น เหล่านี้มาขอมสวามิภักดิ์โดยดี กับหัวเมืองแขกเล็กน้อยทั้งปวงก็ตีได้อีกหลายเมือง ที่ยอมขึ้นไม่มีต้องตีก็มี แล้วมีพระบัณฑูรคำรัสสั่งให้แต่งคั้งหนังสือบอกข้อราชการเข้ากราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ จึงโปรดให้มีตราหากองทัพกลับ กรมพระราชวังบวรฯ ทรงจัดราชการหัวเมืองฝ่ายตะวันตกเรียบร้อยแล้ว ก็เสด็จยกทัพกลับคืนกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีตราออกไปเลื่อนยศผู้รักษาเมืองกรมการผู้มีความชอบแล้วตั้ง จัน ภรรยาพระยาถลางซึ่งได้ช่วยรบผู้บ้านเมืองไว้ได้นั้น ขึ้นเป็นที่ท้าวเทพกษัตรี ตั้งมุกน้องสาวคนหนึ่งเป็นที่ท้าวศรีสุนทร อยู่ในเมืองถลางด้วย ครั้นนั้นกรมพระราชวังบวรฯ ทรงได้ปืนทองมาแต่เมืองตานี 2 กระบอก ยาว 3 วา สอกสืบ 2 นิ้วกึ่งกระบอก1 ยาว 5 สอกสืบ 9 นิ้วกระบอก 1 กระบอกใหญ่ให้จารึกบอกว่ พระยาตานี โปรดให้หล่อขึ้นเป็นคู่กันอีกกระบอก 1 จารึกชื่อว่า นารายณ์สังหาร แล้วให้หล่อขึ้นอีก 6 กระบอก ใหญ่รองเป็นคู่ ๆ ลงมา

เมื่อในรัชกาลที่ 1 นั้น เจ้าพระยานครศรีธรรมราชพัฒน์ ถวายคุณหญิงน้อยใหญ่ ธิดาทำราชการในพระราชวังหลวง มีพระเจ้าลูกเธอ พระองค์อรุโณทัย ได้ไปเป็นกรมหมื่นศักดิ์พลเสพแล้วต่อมาได้เป็นกรมพระราชวังบวรฯ ในรัชกาลที่ 3 คุณหญิงน้อยเล็กถวายในกรมพระราชวังบวรฯ มีพระองค์เจ้าหญิงปัทมาภรต คุณชายน้อย ถวายเป็นมหาดเล็ก ได้เป็นที่นายศัลวิชัยมหาดเล็กหุ้มแพรแล้วเลื่อนเป็นที่พระอนุรักษภูเบศร์ ผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราช ครั้นถึงรัชกาลที่ 2 เจ้าพระยานครศรีธรรมราชพัฒน์ มีความทุพพลภาพ โปรดให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี เจ้าพระยาจางวาง เป็นผู้ตกแต่งบ้านเมือง พระอนุรักษภูเบศร์ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาศรีธรรมราชสำเร็จราชการเมืองนคร เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ได้แต่งกำแพงด้านเหนือและสร้างพระอุโบสถ หอไตรสามหลัง ที่วัดท่าโพธิ์ อุโบสถวัดสำราญไชย พระวิหารหลวง ในวัดพระบรมธาตุกับได้ปฏิสังขรณ์วัดแจ้ง วัดประคู่อีกด้วย แต่ทักเกษครรอบองค์พระบรมธาตุของเดิมชำรุดพระครูการามเจ้าวัดสระเรียงเป็นผู้ปฏิสังขรณ์ ครั้นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีถึงแก่อสัญกรรม พระยาศรีธรรมราชน้อย ได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยา ภรรยาชื่อท่านผู้หญิงอินเชื้อเข้ามาแต่กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าทรงเรียกว่า พี่อิน¹ ท่านผู้หญิงอินมีบุตรธิดากับเจ้าพระยาคนน้อย 6 คน คือ

1. เจ้าจอมมารดา น้อยใหญ่ ในรัชกาลที่ 3 เป็นเจ้าจอมมารดาพระองค์เจ้าเฉลิมวงศ์
2. เจ้าจอม น้อยเล็ก ในรัชกาลที่ 3
3. เจ้าพระยามหาศิริธรรม ชื่อ น้อยใหญ่ เรียกอีกชื่อ¹ ว่า เมือง ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก

ได้เป็นนายศัลวิชัย เข้าใจว่าเมื่อในรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3 เป็นพระเสน่หามนตรี ปลัด แล้วเลื่อนเป็นพระยาพิทลุง แล้วเข้ามาเป็น พระยาอุทัยธรรม รับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ ถึงรัชกาลที่ 4 โปรด

¹มีในจดหมายเหตุของนายพันโท โถ อังกฤชแต่งเรื่องเมืองนคร เมื่อครั้งรัชกาลที่ 3 ว่า ท่านผู้หญิงอินนี้เป็นราชินิกุล ชื่อที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวคำรัสเรียกว่า พี่อิน นั่นก็เป็นความจริงมีปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุหอสมุดสมมติ สืบตามได้ความจากนางสาวกลาง ณ นคร ธิดาเจ้าพระยาคน น้อยกลาง ว่า ท่านผู้หญิงอินนั้นเป็นธิดาพระยาพินาศอัครเสนาบดีกระกูลทางบางช้าง พระยาอภัยสงครามที่มีได้เป็นพระยาถลางเป็นน้องท่านผู้หญิงอิน

ให้เป็นเจ้าพระยามหาศิริธรรม ผู้รักษากรุงเก่า

4. เจ้าพระยานคร น้อยกลาง ในรัชกาลที่ 3 เป็นพระเสน่หามนตรี ปลัดเมืองนคร ได้เป็นพระยานครต่อเจ้าพระยานครน้อย ถึงรัชกาลที่ 4 โปรดให้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยานคร

5. พระยาเสน่หามนตรี ชื่อ น้อยเล็ก หรือเอียด ในรัชกาลที่ 3 เป็นหลวงฤทธิ นายเวรมหาดเล็ก แล้วเลื่อนเป็นพระยาเสน่หามนตรี

6. คุณน้อยหญิง อยู่เมืองนคร ไม่ได้ทำราชการ

เจ้าพระยานคร น้อย มีบุตรธิดาด้วยภรรยาอื่นอีกหลายคนสืบได้รายชื่อ คือ

ส่วนบุตร

1. ชื่อแสง ได้เป็นพระยาไทรบุรี แล้วมาเป็นพระยาพังงา เมื่อในรัชกาลที่ 3
2. ชื่อนุด เป็นพระยาเสนานุชิต ผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วป่า
3. ชื่อกล่อม เป็นพระยาวิชิตสรไกร ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ในรัชกาลที่ 4
4. ชื่อพุ่ม เป็นพระยากาญจนดิษฐบดี ในรัชกาลที่ 5
5. ชื่อม่วง เป็นพระอุทัยธานี ผู้ว่าราชการเมืองตรัง
6. ชื่อหงส์ เป็นพระวิชิตสรไกร รับราชการอยู่กรุงเทพฯ
7. ชื่อฉิม เป็นพระเจริญราชภักดีธรรมพิพัฒน์ ผู้ว่าราชการเมืองสมุย
8. พระราชานุรักษ์ ชื่อไรสืบไม่ได้ความ รับราชการอยู่ทางเมืองไชยา
9. ชื่อเสม เป็นหลวงศรีสุพรรณดิฐ ปลัดเมืองกาญจนดิษฐ์
10. นายเถื่อน ไม่ได้ทำราชการ
11. นายเคช ไม่ได้ทำราชการ

ส่วนธิดา

1. คุณพัน
2. คุณดลภ
3. คุณทิม
4. คุณปราง
5. คุณแยม
6. คุณพุ่ม
7. คุณอิม

ทั้ง 7 นี้ถวายตัวทำราชการในพระบรมมหาราชวัง เมื่อรัชกาลที่ 3

8. คุณกลั่น ถวายตัวทำราชการในพระบรมมหาราชวัง เมื่อรัชกาลที่ 3 ได้เป็นท้าวศรี

ตั้งจางในรัชกาลที่ 5

9. คุณบัว ถวายตัวทำราชการในพระบรมมหาราชวัง เมื่อรัชกาลที่ 4 เป็นเจ้าจอมมารดา มีลูกเธอ 5 พระองค์ คือกรมขุนศิริราชสังกาศ และกรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์ เป็นต้น

10. คุณแอม ไม่ได้ทำราชการ

เวลานั้นเมืองไทรบุรี กับเมืองปะลิส สดุด แข็งเมืองไม่ขึ้นกรุงเทพฯ เจ้าพระยาศรีธรรมราช (น้อย) รับอาสาไปตีเมืองไทร มีทหาร คือ พระณรงค์วิจิตร 1 พระมหาจักรงค์ 1 เป็นแม่ทัพ หลวงเทพเสนา หลวงชาญพลรบ ทหารรอง

ครั้นตีเมืองไทรแตกแล้ว เจ้าพระยาศรีธรรมราชได้เลื่อนยศเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมมาโสกราช¹ ให้พระบริรักษ์ภูธร (แสง) พระเสนานุชิต (นุด) ซึ่งเป็นบุตรในหม่อมช่วยทั้ง 2 อยู่รักษาการเมืองไทรบุรี

เจ้าพระยาศรีธรรมมาโสกราชตั้งต่อเรือปาก 3 วา ที่บ้านคอน เข้าไปถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประทานนามว่า เรือพระที่นั่งอมรมนสวรรค์และเวลานั้น (เจ้าพระยามหานครเข้าไปอยู่กรุงเทพฯ) ให้พระณรงค์ชลธิ์อยู่รักษาราชการเมืองนครศรีธรรมราช

ฝ่ายคุณกุเคนหลานพระยาไทร ช่างสุมกองทัพ แล้วให้นายแท่นเอาเหล็กมาลอบอุดรชนวนปืนใหญ่ที่เมืองศรีสะเกษหมุดทุกกระบอก นายแท่นนี้เดิมเป็นบุตรหลวงแพ่งกรรมการเมืองศรีสะเกษไปเข้าแบกเปลี่ยนชื่อเป็นคุณงาม² แล้วคุณกุเคนตีได้เมืองไทรอีก พระบริรักษ์ภูธร พระเสนานุชิต บุตรเจ้าพระยาศรีธรรมมาโสกราช น้อย ผู้รักษาราชการเมืองไทร พาถันอพยพหนีมาเมืองนครฯ ต้องอาวุธพวกแบกเจ็บสาหัส เจ้าพระยาศรีธรรมมาโสกราช น้อย ผู้บิดาโกรธตั้งให้ลงโทษเจ็บหลังบุตรทั้ง 2 นั้นอีกคนละ 30 แล้วขกทัพไปตีเมืองไทรบุรีต่อไป

คุณศัลวิชัยบุตรคนที่ 3 ของเจ้าพระยาศรีธรรมมาโสกราช (น้อย) ซึ่งไปรักษาราชการเมืองพัทลุงกลับมาเมืองนครแล้ว ไปรดเกล้าฯ ให้ไปเป็นเจ้าพระยามหาศรีธรรมพลโลปลัดมภ์³ ผู้สำเร็จราชการกรุงเก่า³ เจ้าพระยามหาศรีธรรมพลโลปลัดมภ์มีภรรยาชื่อ คุณหญิงเผือก บุตรสมเด็จ-

¹ชื่อพระยามหานครตามทำเนียบเดิมเป็น “พระยาศรีธรรมมาโสกราช” เป็นเจ้าพระยาหรือเป็นพระยาที่เหมือนกัน พึงเปลี่ยนเป็นพระยาศรีธรรมราช เมื่อในรัชกาลที่ 4

²นายแท่นคนนี้ทราบว่ามีหลังกลับมาอยู่เมืองศรีสะเกษอีก มาอยู่จนในรัชกาลที่ 5 สมเด็จเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ออกไปตรวจราชการ ได้ความว่ายังคบโจรสลัด จึงให้ประหารชีวิตเสียอย่างโทษถึงครั้งเป็นขบถด้วย

³ครั้งนี้เข้าใจผิด เรื่องจริงปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ คือเมื่อเจ้าพระยามหานครน้อยถึงอสัญกรรมในรัชกาลที่ 3 ทรงพระราชดำริว่า พระยาพัทลุงจะครองเมืองนครศรีธรรมราชไม่ได้จึงย้ายเข้ามาเป็นพระยาอุทัยธรรมอยู่ในกรุงเทพฯ ได้เป็นเจ้าพระยาต่อใน รัชกาลที่ 4

เจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ มีบุตร 3 คน คือ พระยาบำเรอบริรักษ์ หนูใหญ่ 1 พระยาศรีสรราช หนูเล็ก 1 คุณหนูสี 1 คุณหนูสี 1 คุณหนูชิตวายุตัวในวังหลวงในรัชกาลที่ 4 มีบุตรกับหม่อมทับทิม (บุตรหลวงกะเดา บ้านลำแบ่น) คือ คุณหญิงใหญ่ 1 พระนราธิราช 1 คุณพลับ 1 คุณพลับวายุตัว วังหลวงในรัชกาลที่ 4 เจ้าพระยานครศรีธรรมราชโสกราชได้ถวายพระแท่นถมตะทอง 1 พระราชทานถม 1¹ เจ้าพระยานครน้อย (น้อย) เป็นโรคลมให้อาเจียนน้ำลายเหนียวเสมหะปะทะหน้า ออก ป่วยมาแต่ ๗ วัน 6 ค่ำ ครั้น ๗ วัน 6 ค่ำ ปีกุน จุลศักราช 1201 โรคกำเริบขึ้นให้หอบเสมหะ คั่งครอก ๆ ให้มือเท้าเย็นนิ่งแนไป ครั้นเวลา 5 ทุ่มเศษ เจ้าพระยาศรีธรรมมาโสกราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อเจ้าพระยาศรีธรรมโสกราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว พระเสนหามนตรี (น้อยกลาง) ได้เป็นพระยาศรีธรรมราช ผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราชต่อมาถึงรัชกาลที่ 4 โปรดให้เลื่อนยศขึ้นเป็นเจ้าพระยา เจ้าพระยาศรีธรรมราช (น้อยกลาง) มีท่านผู้หญิง คือ หม่อมราชวงศ์หญิง หม่อมราชวงศ์หญิงมีบุตรชาย 1 คุณพร้อม 2 คุณถัด 3 คุณเอี่ยม 4 หญิงคือ 1 คุณอ้อม 2 คุณกลาง 3 คุณสว่าง กับบุตรหญิงอีก 1 คน เป็นไข้ทรพิษ ถึงแก่กรรมตั้งแต่วัยเด็ก บุตร ภรรยาชื่อ นายบัว มารดาชื่อ บัว 1 นายเกด มารดาชื่อเกด 1 เมื่อเจ้าพระยานคร (น้อยกลาง) ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว คุณพร้อมเดิมเป็นพระเสนหามนตรีแล้วได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาศรีธรรมราช ผู้ว่าราชการเมืองนคร คุณถัดเดิมเป็นพระเสนหามนตรี แล้วเลื่อนเป็นพระศิริธรรมบริรักษ์ ปลัดเมือง คุณเอี่ยมเดิมเป็นพระภักดีดำรงฤทธิ์ ผู้ช่วยราชการเมืองนคร แล้วเลื่อนเป็นพระยาตรังคภูมาภิบาล ผู้ว่าราชการเมืองตรัง ภายหลังกลับจากเมืองตรังมาเป็นผู้ช่วยพิเศษเมืองนคร และเป็นพนักงานคลัง เมืองเมื่อศก 121 ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนเป็น พระยาบริรักษ์ภูเบศร์ คุณอ้อมได้ถวายเป็น เจ้าจอมในรัชกาลที่ 4 เมื่อสิ้นรัชกาลนั้นแล้วกลับมาอยู่เมืองนครศรีธรรมราช ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.2459 คุณกลางไม่ได้ถวายและไม่มีสามี คุณสว่างถวายเป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ 5 นายบัว เป็น หลวงอนุสรสิทธิกรรม นายอำเภอสิชล แม่บัวมารดา หลวงอรุณนั้นเป็นบุตรเจ้าพระยานครน้อย

¹เข้าใจว่าพระราชทานถมนั้น เจ้าพระยานคร น้อยกลาง ทำถวายเมื่อในรัชกาลที่ 4

จดหมายบอกข่าวถึงเจ้าพระยานครฯ

อธิบาย

จดหมายฉบับนี้ เป็นจดหมายมีบอกข่าวราชการในกรุงเทพฯ ถึงเจ้าพระยานคร น้อย แต่ยังเป็นพระยานครฯ อยู่เมื่อในรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ได้มาจากเมืองนครศรีธรรมราช ประทานไว้ในหอพระสมุควชิรญาณ เมื่อปีมะโรง พ.ศ.2459 ด่วนจดหมายเป็นสมุดคำเขียนด้วยเส้นดินสอสังเกตุฝีมือเห็นว่าเขียนเมื่อในรัชกาลที่ 2 จึงเข้าใจว่าจะเป็นตัวต้นจดหมาย ด้วยในครั้งนั้นจดหมายไปมาถึงกัน ใช้ทั้งกระดาษเพลและสมุดคำ ถ้าเป็นจดหมายไปปรเทศมักจะเขียนสมุดคำด้วยเขียนง่ายไม่ต้องร่าง มีตัวอย่างดังเช่นจดหมายหลวงอุดมสมบัติ มีถึงมาเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ เมื่อยังเป็นพระยาศรีพิพัฒน์เป็นแม่ทัพลงไปเมืองสงขลา ซึ่งได้พิมพ์แล้วนั้น ต้นหนังสือ ก็เขียนในสมุดคำทั้งนั้น

จดหมายฉบับนี้ ลักษณะที่ใช้ตัวอักษรและถ้อยคำ เป็นชาวเขียน ตัวผู้เขียนคงเป็นชาวนครซึ่งเข้ามารับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ แต่มีโชคจนขึ้นเลวเพราะเป็นผู้ที่เข้าเฝ้าเห็นได้ใกล้พระองค์ อาจจะได้อินกระแสรบสัง ทั้งในเวลาเสด็จประพาส และเวลาเสด็จออกกว่าราชการในท้องพระโรง คงปรากฏอยู่ในจดหมาย ถ้าสันนิษฐานตามตัวซึ่งเคยได้อินชื่อเสียง ข้าพเจ้าเข้าใจว่า น่าจะเป็นจดหมายของเจ้าพระยามหาศรีธรรมฯ บุตรคนใหญ่ของเจ้าพระยานครฯ เวลานั้นเข้ามารับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นที่นาย ศัลวิชัยหุ้มแพรมหาดเล็ก เสียดายนักที่ได้จดหมายฉบับนี้มาแต่ตอนกลางตอนคืนและตอนท้ายขาด หายไปเสีย แต่ถึงกระนั้นเห็นควรจะพิมพ์รักษาไว้ไม่ให้สูญ ด้วยนับว่าเป็นหนังสือสำคัญในทางที่จะให้ความรู้โบราณคดีแก่ผู้ซึ่งจะได้อ่านในปัจจุบันนี้ จึงได้พิมพ์ไว้ท้ายพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับนี้ด้วย

เรื่องราวอันเป็นมูลเหตุแห่งจดหมายนี้นั้น คือ เมื่อแรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองสงขลายังเป็นเมืองขึ้นอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช มาจนปีจอ จุลศักราช 1152 แยกเมืองตานีเป็นขบถขึ้น เวลานั้นเจ้าพระยานคร พัดน์ ผู้เป็นต้นสกุล ณ นคร สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพระยาสงขลา นุนสุข ผู้เป็นต้นสกุล ณ สงขลา เป็นพระยาสงขลา เมืองสงขลามีความชอบในการปราบปรามแขกขบถเมื่อเสร็จการปราบปรามแล้วทรงพระราชดำริว่า เมืองนครตรวจคร่ากับราชการหัวเมืองแขกไม่ได้ ทว่าถึง จึงโปรดให้ยกเมืองสงขลาเป็นหัวเมืองใหญ่ ขึ้นกรุงเทพฯ เลื่อนยศพระยาสงขลานุนสุขขึ้นเป็นเจ้าพระยา แต่นั้นพระยานครฯ กับพระยาสงขลาก็ไม่ชอบกันลงมาทั่วทุกชนชั้นบุรุษ เพราะเมืองทั้งสองพรมแดนติดต่อกัน แต่ก่อนเมืองนครฯ เคยมีอำนาจแต่เมืองเคียวฝ่ายข้างเมืองสงขลาท่าเลทองที่ เหมาะแก่การค้าขายทางทะเล ด้วยอยู่ปากน้ำ สินค้าเมืองพัทลุงและเมืองนครข้างฝ่ายใต้ต้องออกทางนั้น สกุล ณ สงขลาเป็นพ่อค้า เข้าใจแสวงหาผลประโยชน์ทั้งที่

จะได้จากการค้าขาย และเกลี้ยกล่อมผู้คนพลเมืองที่อยู่ใกล้เคียง เข้าไปตั้งภูมิลำเนาในพื้นที่เมืองให้มากขึ้น หรือถ้าจะว่าโดยย่อ ก็คือ ตั้งแต่เมืองสงขลาได้เป็นหัวเมืองใหญ่ แล้วก็ตั้งหน้าแข่งเมืองนครเรื่อยมา ข้างเมืองนครก็ขัดขวาง ด้วยจะรักษาอำนาจและป้องกันผลประโยชน์ เหตุอันนี้มีอยู่เสมอ พระยาทั้ง 2 เมืองจึงไม่เข้ากัน อริกันตลอดไปจนในราชการ เช่น ปรากฏอยู่ในหนังสือจดหมายเหตุวงอุดมสมบัตินั้นเป็นตัวอย่าง ทั้ง 2 ฝ่ายต้องคุมเชิงระวังผัดขอบไม่ให้เสียแค้นคู่กัน ด้วยเหตุนี้ทั้งพระยาและพระยาสงขลาต่างตั้งลูกหลานที่เข้ามารับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ ให้คอยสืบสวนข่าวคราว โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องด้วยเมืองสงขลาหรือเมืองนครบอกไปให้ทราบกันเสมอ ไม่ใช่สืบแต่ข้างเมืองนครหรือเมืองสงขลาฝ่ายเดียว ข้าพเจ้าเคยได้เห็นต้นจดหมายเจ้าพระยาสงขลา เม่น แต่เมื่อเป็นจ่าเรศในรัชกาลที่ 3 มีบอกข่าวไปถึงเมืองสงขลา ฉบับ 1 แต่ข้อความไม่สำคัญถึงควรจะพิมพ์ไว้ เช่นจดหมายฉบับนี้

ผู้ที่ได้อ่านจดหมายเหตุวงอุดมสมบัตินี้ ย่อมต้องออกปากชมว่ากระบวนการจำของหลวงอุดมสมบัตินั้นเป็นอย่างไร ด้วยจดจำได้จนถึงถ้อยคำที่รับสั่งว่าอย่างไร ๆ ถ้าใครอ่านจดหมายฉบับนี้ จะได้รับความรู้อีกอย่างหนึ่งว่าวิธีจดจำอย่างนั้น เป็นวิธีเขียนจดหมายกันในครั้งนั้นเพราะจะเห็นได้ต้นจดหมายฉบับนี้ ว่าเขียนทำนองเดียวกันกับจดหมายหลวงอุดมสมบัตินี้ แต่หากได้ต้นฉบับมาน้อยไม่พอจะสันนิษฐานได้ว่าความจดจำของผู้เขียนจดหมายฉบับนี้ดีเพียงไร

ถ้าว่าเฉพาะเนื้อเรื่องที่ปรากฏในจดหมายฉบับนี้ที่กล่าวถึงเรื่องคนหนีเข้าไปอยู่ในเขตสงขลา ข้าหลวงออกไปสักเลข พระยาสงขลา แซ่ง ซึ่งเป็นตำแหน่งขึ้นใหม่ในเวลานั้น ไม่จับคนผู้คนมาให้ข้าหลวงสักนั้น พอจะเข้าใจได้ว่าด้วยเหตุใด เพราะพระราชกำหนดมีอยู่ว่าคนอยู่เมืองไหนถ้ามิได้รับอนุญาตหากโอนให้ไปอยู่ต่างเมือง ไม่ขาดจากสังกัดเมืองเดิม ข้างพระยาสงขลาตั้งใจเกลี้ยกล่อมคนเมืองนคร เมืองพัทลุงเอาเข้าไปไว้เมืองสงขลา ข้างพระยาทรอยากจะได้คนกลับมาข้อนี้เองเป็นเหตุให้ซ่อนเร้นผู้คนพระยาสงขลา แซ่ง นี้อยู่มาจนถึงรัชกาลที่ 3 คนเดียวกับพระยาสงขลาที่ปรากฏในเรื่อง จดหมายเหตุวงอุดมสมบัตินี้

ตัวความในจดหมาย

(ข้างคั่นฉบับขาด) กราบทูลว่า ซึ่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาสุรเสนา พระยาพิชัยสงครามออกไปชำระไทยแขกซึ่งหนี กับเลกต่างเมืองและเลกหนีตาทัพไปอยู่เมืองสงขลา และเมืองแขกขึ้นแก่เมืองสงขลานั้นหาไม่ได้สักคน หลวงเทพเสนีอ่านหนังสือบอกใบของพระยาสุรเสนาแต่ต้นจนจบ แล้วอ่านหนังสือพระยาพิชัยสงครามถวายต่อไป อ่านแต่ที่ยืมข้อซึ่งว่าได้ชำระเลกต่างเมืองได้เมืองนคร เมืองพัทลุง เมืองไชยา ซึ่งชำระได้และยังมีได้ชำระจนจบ แต่ต้นหนังสือนั้นหาอ่านถวายไม่ ครั้นอ่านหนังสือจบแล้วพระโองการตรัสว่า เมื่อกระนั้นแล้วจะให้อยู่ที่ไหนได้ เอาเข้ามาเสียเมื่อไม่เห็นแก่ราชการแผ่นดินเป็นแต่อย่างนี้ ถ้ามีราชการทัพศึกจะมีเสียไปหรือไม่เป็นใจทำการก็เอาตัว เข้ามาเสียกรุงจะให้คนอื่นออกไปเป็นก็ได้ แล้วตรัสตามขุนวิเศษภักดีว่ามาแต่สงขลาเมื่อใด ขุนวิเศษภักดีกราบทูลว่ามาแต่เดือนสิบเอ็ด มาลงเรือที่เมืองนครมาถึงเมืองชุมพรต้องพายุลมว่าว ขึ้นเดินบกมาแต่เมืองชุมพรเดือนเส้าพระโองการรับสั่งถามว่าพระยาสุรเสนายังอยู่เมืองสงขลาหรือขุนวิเศษภักดีกราบทูลว่ายังอยู่ที่เมืองสงขลา แล้วพระโองการตรัสว่าเมื่อพระยาสงขลาออกไปก็ได้ว่ากล่าวออกไปแล้วก็ยังเป็นอย่างนี้ ไทยแขกหนีไปอยู่เป็นหนักเป็นหนาแต่สักคนหนึ่งก็ไม่ได้ ด้วยไม่เป็นใจที่จะให้เป็นราชการแต่ครึ่งเคียงพระยาสงขลาอยู่หลายครั้งแต่มีได้ตรัสกับผู้ใด ด้วยละอองพระบาท¹ และเจ้านายอื่นก็ไม่ได้ไปเฝ้าขุนนางผู้ใหญ่ก็หาผู้ใดไม่ แล้วรับสั่งว่าจะข้ามไปวัดแจ้งแล้วเสด็จขึ้น เมื่อวันถวายหนังสือเพลาเช้าที่พระแกลนั้น กรมการเมืองสงขลาหาผู้ใดไปเฝ้ามิได้ แต่หลวงรักษาสมบัติพวกกรมทำไปเฝ้าที่พระแกล

ครั้นพระโองการเสด็จขึ้นแล้ว เอาความไปกราบทูลพระเจ้าลูกเธอ² ที่วัง ตามข้อความในหนังสือพระยาสุรเสนา พระยาพิชัยสงคราม และในพระโองการครึ่งเคียงแก่พระยาสงขลา แล้วพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปวัดแจ้ง ไปพบกับละอองพระบาทที่วัด ละอองพระบาทที่วัด ละอองพระบาทกรมเจศ ก็มีได้ถาม ละอองพระบาทกรมหมื่นศักดิ์ก็ได้ตรัสบอกละอองพระบาทกรมเจศ และเมื่อข้าพเจ้าลงเรือตามเสด็จละอองพระบาทกรมหมื่นศักดิ์ไปวัดแจ้ง ข้าพเจ้าไปข้ามตรงแพพระยาสงขลา ซึ่ง (ผู้) ช่วย ราชการอยู่เห็นพระศรีสมบัตินั่งพูดคุยกันอยู่กับ (ผู้) ช่วยราชการที่แพ ครั้นเพลาสามโมงเช้าพระโองการเสด็จข้ามไปวัดแจ้ง เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยไปดูทำการอยู่ที่วัดแจ้ง

¹ ละอองพระบาทตรงนี้เข้าใจว่ากรมหมื่นศักดิ์พลเสพ

² พระเจ้าลูกเธอครั้งนี้ หมายถึงกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า

พระเจ้าลูกเธอชวนละอองพระบาทจะลงมารับเสด็จพระโองการที่พลับพลา ละอองพระบาทครัสกับพระเจ้าลูกเธอว่าคอยรับเสด็จอยู่ที่นี้เถิด ละอองพระบาทและพระเจ้าลูกเธอก็ทาลงไปรับเสด็จพระโองการไม่ ครั้นพระโองการเสด็จที่ขวทศพระเนตรกุฎีและกระฎี เสด็จมาถึงที่ละอองพระบาทและพระเจ้าลูกเธอ เจ้าพระยาอภัยภูธร เจ้าพระยาพระคลัง พระยาศรีพิพัฒน์คอยเฝ้าอยู่ พระโองการเสด็จมาถึงครัสว่าจะนั่งด้วย พระโองการก็เสด็จอยู่บนพระที่นั่งเก้าอี้ ครัสคิดแต่ที่จะทำกุฎีทำกระฎี ทำหอไตร ทำโรงฉัน ครัสไปแต่ด้วยการวัดทั้งนั้น ด้วยหนังสือซึ่งพระยาสุรเสนา พระยาพิชัยสงคราม บอกเข้าไปนั้นพระโองการหาครัสที่วัดไม่ แล้วพระโองการเสด็จกลับ

ครั้นเพลาค่ำ พระโองการเสด็จออก รับสั่งถามด้วยราชการแล้วอ่านราชการปากน้ำปากลัดถวาย แล้วจึงรับสั่งถามละอองพระบาทว่าเป็นอย่างไร ซึ่งพระยาสุรเสนานอกไปชำระไทยแขก แต่สักคนหนึ่งก็ไม่ได้ ละอองพระบาทนิ่งเสียไม่กราบทูลสิ่งใด พระโองการครัสเคืองแก่พระยาสงขลา ว่าข้าหลวงออกไปอยู่แขกไทยก็ไม่ชำระส่งให้ แล้วว่าไปที่สกุลจะจัดแจงกรมการคนใดให้อยู่ชำระกับข้าหลวงก็หาไม่ ไม่กลัวไม่เกรง¹ เมื่อเข้าของบ้านไม่เป็นที่ใจด้วยจะได้ที่ไหน จะให้ข้าหลวงไปที่ขวหาเอาแล้วจะกลับว่าข้าหลวงไปทำให้คนแตกคั่นหนีไปเสียอย่างนี้ ถ้ามีราชการทัพศึกจะมีเสียดราชการไปหรือ ที่จะให้เป็นเจ้าเมืองไปนั้นที่ไหนจะให้เป็นไปได้ เอาตัวเข้ามาไว้ ณ กรุงเสีย ใครเห็นกระไรเล่า แต่พระโองการครัสเคืองแก่พระยาสงขลาปนอยู่เป็นอันมาก เจ้านายและขุนนางมิได้กราบทูลพระโองการหามิได้ จึงมีพระโองการครัสว่าชวนกันเกรงใจพระยาสงขลาเสียสิ้น ไม่มีใครจะพูดด้วย เมื่อเป็นอย่างนี้จะมีเสียดงานเสียดการไปหรือ แล้วพระโองการครัสว่า ละอองพระบาทกรมหมื่นศักดิ์เล่าครั้นจะว่าออกเป็นพวกนครว่าออกไม่ได้² ครั้นจะว่าออกเล่าเป็นเจ้าข้างหนึ่งจะว่านั้นยาก จะรับสั่งถามพระเจ้าลูกเธอว่าละอองพระบาทกรมหมื่นศักดิ์พูดออกไม่ได้เป็นพวกนคร พระเจ้าลูกเธอเป็นคนกลางแล้วก็ไม่เข้าพวกเห็นกระไรเล่า พระเจ้าลูกเธอกราบทูลว่า ความที่พระยาสุรเสนา พระยาพิชัยสงครามบอกเข้ามานั้นหาทราบว่าจะไรไม่ แต่เมื่อ (ผู้) ชั่วราชการเข้ามา ทราบอยู่ว่าแขกนั้นพระยาสงขลาจัดแจงไว้บ้างอยู่แล้ว (ผู้) ชั่วราชการสงขลาเห็นได้ที่กราบทูลอ่อน ๆ แต่พอพระโองการได้ยินว่าแขกนั้น พระยาสงขลาจัดไว้ได้ร้อยเศษ เอาไปส่งให้พระยาสุรเสนา ๆ ไม่รับ พระโองการทรงทราบแต่หาครัสมาว่าประการใดไม่ ครัสบ่นเคืองแก่พระยาสงขลาต่อไป ว่าเป็นผู้น้อยไม่ยำเกรงผู้ใหญ่ เป็นอย่างนี้ ถ้ามีราชการทัพศึกที่ไหนจะเอาการข้าหลวงซึ่งให้ออกไปไม่ใช่ผู้น้อยเป็นถึงพระยาสุรเสนา ก็ไม่มีความเกรงแล้วจะให้ใครไปอีกเล่า แล้วไทยแขกผู้คนก็ไม่ใช่ไพร่บ้านพลเมืองของตัว คนเขาคั่นต่างหากแกล้งเกียดกันไว้แต่พออย่าให้ได้

¹ ตรงนี้ที่ทำให้เข้าใจว่า เมืองสกุลขึ้นเมืองสงขลาในเวลานั้นบางที่จะมาขึ้นอยู่ชั่วคราวแต่ไม่นาน

² เจ้าจอมมารดากรมหมื่นศักดิ์เป็นธิดาเจ้านครพัฒน์

เป็นการจะทำทำนองเหมือนพระยาสงขลาพี่ชาย¹ นั้นเป็นลูกศิษย์หมื่นไวย พุดจากลับกลอกจรีด
 อย่างนั้นเกลียดนักหาชอบไม้ พระยาสงขลาคนนี้ดูแลก่อนและเหมือนว่าจะ (เป็นคนตรง) อยู่
 ประเดี๋ยวนี้ได้เข้าหาสำนักไหนอีกเล่า หรือว่า (รับมรดก) ต่อมาแต่พี่ชายแล้วครีว่าทำนองพระยา
 สงขลาที่ตายชังนัก น้องแก่เป็นไป.....แล้ว ครีว่าพระยาพัทลุง.....ดูแลแรกเมื่ออยู่.....

(ฉบับที่ได้มาเท่านี้)

¹คือ พระยาสงขลา จ้อง

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

อาทิติมยังมีเมืองหนึ่งชื่อนันทบุรี เจ้าเมืองชื่อท้าวโกสีหราช มีพระอัคมเหสีชื่อนางมหาเทวี มีพระราชบุตรศรีผู้น้องชื่อนางเหมชาลา ชายชื่อทนทกุมาร และยังมีเมืองหนึ่งชื่อชนบทบุรี อยู่ข้างฝ่ายทักษิณทิศ เจ้าเมืองชื่อท้าวอังสุรราช พระอัคมเหสีชื่อจันทเทวี และท้าวอังสุรราช มารบชิงทันตราตุ แก่ท้าวโกสีหราช ๆ ก็ขาดหัวเสียดเมืองแก่ท้าวอังสุรราช นางเหมชาลากับเจ้าทันตกุมารก็รับเอาพระทันตราตุลงสำเภาไปเมืองลังกาเกิดลมร้ายสำเภาแตก เจ้าทันตกุมารกับนางเหมชาลาก็จพาพระทันตราตุขึ้นที่หาดทรายแก้วชเลรอบ ก็เอาพระธาตุฝังไว้ที่หาดทรายแล้วก็เข้าเรือนอยู่ในที่ลับ

ยังมีพระอรหันต์องค์หนึ่ง ชื่อ พระมหาเถรพรหมเทพ มาโดยนภากาศ เห็นรัศมีพระธาตุช่วงโชคนาการขึ้น พระมหาเถรก็ลงนมัสการพระธาตุ นางเหมชาลากับเจ้าทันตกุมารก็เล่าความแก่พระมหาเถรเหมือนกล่าวมาแล้วแต่หลัง แลพระมหาเถรทำนายว่าในหาดทรายชเลรอบนี้เบื้องหน้ายังมีพระธาตุองค์หนึ่งชื่อ พระยาศรีธรรมมาโสกราช จะมาตั้งเป็นเมืองใหญ่ แล้วจะก่อพระมหาธรรมธาตุสูง 37 วา แล้วพระมหาเถรสั่งเจ้าสองพี่น้องไว้ว่ามีทุกข์สิ่งใดให้เข้าสำนักถึงพระองค์ ว่าเท่านั้นแล้วพระมหาเถรก็กลับไป

เจ้ากุมารทั้งสองก็พาพระธาตุนั้นไป ครั้นถึงท่าเมืองตรงก็โดยสารสำเภาไปถึงกลางทะเลใหญ่ก็เกิดอัศจรรย์ใช้ใบสำเภาไปมิได้ ชาวสำเภาก็ชวนกันว่า เจ้าทั้งสองนี้ลงโดยสารสำเภาจึงเกิดอัศจรรย์ขึ้นและว่าจะนำเจ้าทั้งสองนั้นเสียด เจ้าทั้งสองก็สำนึกถึงพระมหาเถร ๆ ก็นฤมิตเป็นครุฑปีกประมาณข้างละ 300 วา เสด็จมาในอากาศอัศจรรย์ก็หาย และพระมหาเถรบอกแก่ชาวสำเภาว่า พระญาณาคพบวิวารขึ้นมานมัสการพระธาตุจึงเกิดอัศจรรย์ว่าเท่านั้นแล้วพระมหาเถรก็เสด็จไป นายสำเภาก็ใช้ใบไปถึงเมืองลังกาทวีป เจ้าลังกาได้รับพระธาตุขึ้นไว้บนปราสาทแล้ว จึงถามเจ้าทั้งสองพี่น้องว่าจะกลับไปเมืองทนทบุรีเล่า เจ้าลังกาก็ให้แต่งสำเภาเจ้าสองพี่น้องแล้วบรรทุกของให้เต็มสำเภา แล้วจึงแต่งราชสารให้เจ้าเมืองทนทบุรี ว่าเป็นบุตรท้าวโกสีหราช ซึ่งทิวคคในการทำสงครามนั้นกลับมาในเมืองทนทบุรีเล่า อย่าให้ท้าวอังสุรราชทำอันตรายแก่เจ้าสองพี่น้อง ถ้าท้าวอังสุรราชทำอันตรายแก่เจ้าสองพี่น้องเห็นว่าเมืองทนทบุรีกับกรุงลังกาจะเป็นศึกแก่กัน แล้วเจ้ากรุงลังกาให้มหาพราหมณ์ 4 คน พาพระบรมธาตุมาทนานหนึ่ง ให้ฝังที่เจ้าสองพี่น้องซ่อนพระทันตราตุ้นั้น มหาพราหมณ์กับเจ้าสองพี่น้องก็ใช้สำเภามาถึงหาดทรายแก้ว มหาพราหมณ์ก็แบ่งพระธาตุออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งใส่ผอบแก้วแล้วใส่แม่ขันทองขึ้นฝังที่รอยเจ้าสองพี่น้องฝังพระธาตุแต่ก่อน ก่อพระเจดีย์สรวมไว้แล้วผูกภาพย่นครึกษาอยู่ ยังพระธาตุส่วนหนึ่งนั้น มหาพราหมณ์ก็พาไปเมืองทนทบุรี

ยังมีเมืองหนึ่งชื่อหงาวดี มีกำแพงสามชั้นล้อมสามวันจึงรอบเมืองประตูเมืองมีนาคราช เจ็ดหัวเจ็ดหาง มีปราสาทราชมณเฑียร มีพระมหाराช 3000 ยอดใหญ่ 30 ยอด ค้ำซ้ายค้ำขวา กลางสูงสุด หมอก มีพระพุทธรูป 4000 พระองค์ เจ้าเมืองนั้นชื่อพระยาศรีธรรมมาโสกราช มีพระอรรคมเหสีชื่อ สังขเทวี มีบุตรชายสองคน ๆ หนึ่งชื่อเจตราช อายุยืนได้ 100 ปี ถัดนั้นชื่อเจ้าพงษ์กระษัตริย์ ยังมีบาตร 4 คนบำรุงเจ้าเมืองนั้นอยู่ อยู่มาเกิดไข้ชุลมหายักษ์มาทำอันตราย ไพร่พลล้มตายเป็นอันมาก พระยา กัฬา พระยาฉิมวงศ์และไพร่พลลงสำเภาใช้ไปมาตั้งอยู่ริมชล

ยังมีพราน 8 คน ๆ หนึ่งชื่อพรหมสุริยคามเมื่อมาตามริมทะเล มาถึงหาดทรายชเลรอบพบ แก้วดวงหนึ่งเท่าลูกหมากสง จึงพราน 8 คนเอาแก้วไปถวายแก่พระยา แล้วกราบทูลว่าได้ที่หาดทราย นั้น กว้างขาวมีน้ำอยู่รอบ พระยาก็จ้างพรหมสุริยนำบาตรทั้ง 4 คนมาลูที่นั่น บาตรทั้ง 4 คนก็เขียนแผนที่ นั้นไปถวายพระยาให้แต่งสำเภาแล้วจัดคนที่รู้คุณพระพุทธรเจ้า 100 หนึ่งกับบาตรทั้ง 4 คน พาแผนที่ ภูมิสำเนาไปถวายเจ้าเมืองลังกา ๆ ก็ยินดีนักหนา จึงตรัสถามว่ายังมีอยู่ถาหาไม่ บาตรกราบทูลว่าพระสงฆ์ เจ้าไม่มี แลเจ้าลังกาว่ายังมีพระสงฆ์องค์หนึ่ง ชื่อ พระพุทธคำเกษร เกิดวิวาทกันกับเพื่อนสงฆ์ เจ้าเมือง ลังกาขอโทษกันเสีย เจ้ากูไม่ลงให้ก็นิมนต์เจ้ากูไปเกิด พระพุทธคำเกษรก็ลงสำเภามาด้วยบาตรทั้ง 4 คน ยังมีพระยาศรีธรรมมาโสกราช ๆ ก็มีน้ำใจศรัทธาในการกุศลให้เกลี้ยกล่อมผู้คนซึ่งอยู่คังป่าเข้ามาประชุม กันเป็นอันมาก แล้วพระยาศรีธรรมมาโสกราชเจ้าพงษ์กระษัตริย์แลพระพุทธคำเกษรบาตรทั้ง 4 คนปลุกษา กันจะตั้งเมืองหาดทรายแล้วจะก่อเจดีย์แลพระพุทธรูปไว้ ครั้นสนทนากันแล้ว พอเกิดไข้ชุลมคนล้มตาย เป็นอันมาก พระยากับพระพุทธคำเกษรบาตรทั้ง 4 คน พาญาติวงศ์ข้างม้าหนีไปอยู่กะหม่อมโลก ฌ หาดทรายชเลรอบนั้นแล เมื่อศักราชได้ 1098 ปี พระยาศรีธรรมมาโสกราชก็สร้างการลง ณ หาดทราย ชเลรอบ เป็นเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร แล้วสั่งให้ทำอิฐทำปูนก่อพระธาตุครั้งนั้น แลยังมีพระ- สิหังค์ล่องขเลมา แต่เมืองลังกามาซึ่งเกาะปีนัง แลพื้นมาถึงหาดทรายแก้วที่จะก่อพระมหาธาตุนั้น

ครั้งนั้นยังมีพระยาศรีธรรมมาโสกราชองค์หนึ่ง เป็นเจ้าเมืองมัทยมประเทศ มีพระ อรรคมเหสีชื่อนางสันตมิดา ให้นักรบถือราชสารมาถึงพระยาศรีธรรมมาโสกราช ในราชสารนั้นว่า พระยาศรีธรรมมาโสกราชก่อพระมหาธาตุ 84,000 พระองค์แต่ยังมีได้พระบรมธาตุไปประจุ รู้ความไปว่า พระยาศรีธรรมมาโสกราช ก่อพระมหาธาตุองค์หนึ่งสูง 37 วา แล้วยกพระบรมธาตุขึ้นประจุพระบรมธาตุ แลเมืองมัทยมประเทศ พระธาตุ 84,000 ยังหาได้พระบรมธาตุไปประจุไม่ จะขอแบ่งพระธาตุไปประจุ ครั้นแจ้งในราชสารนั้นแล้ว พระยาก็จ้างนักเทศสั่งสอน บาตรทั้ง 4 คนเล่าเรียนสวดมนตร์ไหว้พระตาม นักเทศเรียนมา แลปลุกษาว่าจะคิดฉันทิ ที่จะรู้แห่ง พระธาตุจะเอาขึ้น จะได้แจกประจุพระเจดีย์ 84,000 พระองค์ พระยา ให้เอาทองเท่าลูกฟักผูกค้อม้าป้าวทั่วทั้งเมือง

ยังมีผู้เฝ้าคนหนึ่งอายุได้ 120 ปีว่ารู้แห่ง อำมาตย์เอาทองส่งให้แล้วเกาะตัวผู้เฝ้านั้นมาทูลแก่พระญา ๆ ก็ตามผู้เฝ้ากราบทูลว่าเมื่อตัวข้าพเจ้ายังน้อย บิดาของข้าพเจ้าได้เอาดอกไม้ไปถวายที่นั่น พระญาก็ให้นำไปถวายที่นั่น พระญาก็ให้นำไปขุดลง พบพระเจดีย์มีภาพขนดรักษาอยู่เอาขึ้นมิได้ พระญาก็ให้นำเอาทองเท่าถูกฟักแวงนค้อม้าไปป่าหาผู้รู้แก่ภาพขนด

ครั้งนั้นยังมีบุรุษผู้หนึ่งชื่อนายจันที และบิดานั้นไปเรียนศิลปวิชาเมืองโรมพิไสย ครั้นได้แล้วเอาน้ำหมึกสักไว้ที่ลำขาแล้วกลับมา พระอาจารย์ใช้ภาพขนดมาตัดศีรษะเอาไป อักษรอันนั้นข้าพเจ้าเขียนเรียนไว้ อำมาตย์ก็เอาทองให้แล้วพาตัวบุรุษมา พระญาก็ให้แก่ภาพขนด จึงร้อนขึ้นไปถึงพระอินทร์ ๆ ก็ใช้พระวิษณุกรรมมายกพระธาตุขึ้น พระญาก็ป็นไปเมืองมัทมประเทศตามมีศรามาขอนั้น จึงพระวิษณุกรรมช่วยพระญาก่อพระเจดีย์ประจุพระบรมธาตุนั้นไว้ แล้วตั้งเมืองสิงสองนักษัตรขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช ปีชวด ตั้งเมืองสายถือตราหนูหนึ่ง ปีฉลูเมืองตานีถือตราโคหนึ่ง ปีมะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็กหนึ่ง ปีมะเมียเมืองตรังถือตราม้าหนึ่ง ปีมะแม เมืองชุมพรถือตราแพหนึ่ง ปีวอกเมืองพัทลุงถือตราสิงห์หนึ่ง ปีระกาเมืองอุเลาถือตราไก่หนึ่ง ปีจอเมืองตะกั่วป่าถือตราสุนัขหนึ่ง กุนเมืองกระถือตราหมูหนึ่งเข้ากัน 12 เมืองมาช่วยทำอิฐปูนก่อพระมหาธาตุขึ้นยังหาสำเร็จไม่ พอใช้ทำลง พระญาก็พาญาติวงศ์ลงสำเภานี้ ใช้ไปถึงกลางขเลผู้คนตายสิ้นเมืองนั้นก็ร้างอยู่ครั้งนั้น

เมื่อศักราชได้ 1196 ปียังมีพระญองค์หนึ่งชื่อพระญาศรีโสธรงมาแต่ฝั่งตะวันตก นางอรรคมเหสีชื่อนางจันทาทเทวี น้องชายคนหนึ่งชื่อเจ้าธรรมธรรมกระษัตริย์ได้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช แลพระสืหิงค์มาประทับณพระธาตุแล้วอยู่ 7 วัน ก็จากเมืองนครไปเมืองเชียงใหม่ พระญาศรีโสธรงถึงแก่กรรม ท้าวธรรมกระษัตริย์ผู้น้องได้เป็นเจ้าเมืองนั้น เมื่อศักราช 1198 ท้าวธรรมกระษัตริย์ถึงแก่ความตาย

ยังมีพระญองค์หนึ่งชื่อท้าวศรีธรรมมาโสกราช เป็นเจ้าเมืองอิทปัตบุรีชื่อน้องชายชื่อท้าวจันทภาณุ 1 ชื่อท้าวพลญสุธา 1 พาญาติวงศ์ไพร่พลช้างม้าหนี่ใช้ห้า คั้นคดมาช้านานประมาณได้ 8-9 ปี มาถึงหาดทรายแก้วพบพรมสุริยาทำไร่อยู่ นายเทียนบัณฑิตเป็นชื่ออยู่องค์หนึ่ง แลพลพระญาศรีธรรมมาโสกราชยกมาแต่อินทปัตต์นั้น 30,000 เกนตั้งค่ายลงมันแล้วเกณฑ์านาทำไร่ แลเกณฑ์อิฐปูนก่อกำแพงเมืองรอบแล้วก่อพระมหาธาตุขึ้นตามพระญาศรีธรรมมาโสกราชทำไว้แต่ก่อน

ครั้งนั้นยังมีชาวอริยพงษ์อยู่เมืองหงษาวดีกับคน 100 หนึ่ง พาพระบดไปถวายพระบาทในเมืองลังกาต้องลมร้ายสำเภานแตกซัดขึ้นปากพนัง พระบดซัดขึ้นปากพนังชาน้ำพาขึ้นมาถวาย สั่งให้เอาพระบดวางไว้ที่ห้องพระโรง แลศชาวอินทพงษ์กับคน 10 คนซัดขึ้นปากพุนเดินตามริมทะเล มาถึงปากน้ำพรุณน้อยชาน้ำพาตัวมาฝ่า ศชาวเห็นพระบดศชาวก็ร้องให้ พระญาก็ถามศชาว ๆ ก็เล่าความแต่ต้นแรกมานั้น แลพระญาก็ให้แต่งสำเภานให้ศชาวไปเมืองหงษาวดีนิมนต์พระสงฆ์ ศชาวก็ลง

สำเภาไปนิมนต์พระสงฆ์มา 2 พระองค์ องค์หนึ่งซ่อมหาปเรียทศศรี องค์หนึ่งซ่อมหาเรตัจจานุเทพ ฝ่ายนักเขียนทั้งสองพระองค์มา ทำพระธาตุลงปูนเสร็จแล้วพระญาให้แต่งสำเภาไปนิมนต์พระสงฆ์เมืองลังกามาเสกพระมหาธาตุ

ครั้งนั้นยังมีสำเภาลำหนึ่งซัดขึ้นปากน้ำพระญาน้อย ในสำเภานั้นมีแต่ศรีฝึงกับกะแวงเต็ม ลำสำเภาแต่คนไม่มี พระยาก็ให้เอากะแวงมาถูรอบพระมหาธาตุ ศรีฝึงนั้นก็ให้ฝั้นเทียนสิ้น แล้วมีตราไปถึงเมืองขึ้นทั้ง 12 นักษัตริ์ มาทำบุญฉลองพระธาตุ จึงปรากฏไปถึงท้าวพิไชยเทพเชียงกวา ผู้เป็นบิดาท้าวอุทองเจ้ากรุงศรีอยุธยา สท้าวอุทองยกไพร่พลยี่สิบแสนเจ็ดพันสามร้อย มาตั้งอยู่แม่น้ำแห่งหนึ่ง มีพระราชสารมาถึงพระญาศรีธรรมมาโสกราช ๆ ก็จัดเอาพลเมืองได้ยี่สิบแสนเจ็ดพันสามมาขอเท่ากับพลท้าวอุทอง ยกไปตั้งท่ากำเร ท้าวอุทองยกไปตั้งบางคณาการทำพารอาหารไปทุกแห่งจนถึงบางกการแลทหารทัพหน้าทั้งสองฝ่ายรบกัน ไพร่พลทั้งสองฝ่ายล้มตายเป็นอันมาก พระญาศรีธรรมมาโสกราชดำริในพระทัย ว่าตัวเรานี้ได้สร้างพระเจดีย์ วิหารแลก่อพระพุทธรูปปลูกไม้พระศรีมหาโพธิ แลได้ยกพระมาลิกะเจดีย์ที่เมืองอินทปัต แลทำประตุ 2 ประตุ ช้างคนทำวันพันตำลึงทอง แลพระบรมมองค์หนึ่ง ทำด้วยสำริดยาว 4 เส้น พระเจดีย์สูงสุดหมอก อีฐยาว 5 วา หนา 1 พระระเบียงสูง 15 วา ระเบียงสูงเส้นหนึ่ง หนาเสา 9 สอก แป่ย่อมหิน พระนั่งย่อมสำริด สูงละองค์ 15 วา ตะกั่วคาคทองพระระเบียงหนา 6 นิ้ว บนปรางกว้าง 2 เส้นเหลี่ยมเสา พระเจดีย์กว้างเหลี่ยมละ 2 เส้น กะโศกฉัตรหิน 9 วา แม่กะโศกเหลี่ยมใหญ่ 4 กำ ลูก 3 กำขึ้นถึงปรางบน หงษ์ทอง 4 ตัวย่อมทองเนื้อแล้ว ๆ มาทำพระมาลิกะเจดีย์ ปลูกพระศรีมหาโพธิและจำริญ พระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แล้วได้ไปนิมนต์พระเมืองลังกา เมืองหงษามาทำบุญฉลองพระธาตุได้จำแนกแจกทานเป็นอันมาก แลทำศึกกันรู้พลล้มตายก็จะเป็นราระเวรไปเป็นอันมาก จะขอเป็นไมตรีนั่งอาสน์เคียงกันกับท้าวอุทอง เมื่อท้าวอุทองกับท้าวศรีธรรมมาโสกราชจะเป็นไมตรีกันนั้น ท้าวอุทองขึ้นบนแท่นแล้ว พระญาศรีธรรมมาโสกรจะขึ้นไปมิได้ ท้าวอุทองก็จงพระกรขึ้น มงกุฎของพระเจ้าศรีธรรมมาโสกราชตกจากพระเศียร แล้วศรีธรรมมาโสกราชก็สัญญาว่า เมื่อตัวพระองค์กับอนุชาของพระองค์ยังอยู่ให้เป็นทองแผ่นเคียงกัน ถ้าท้าวอุทองต้องประสงค์สิ่งใดจะจัดแจงให้ นานไปเบื้องหน้าให้มาขึ้นกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายท้าวอุทองก็รับเป็นไมตรีแก่กันแลท้าวอุทองว่า ถ้าท้าวศรีธรรมมาโสกราชต้องการสิ่งใดท้าวอุทองจะจัดให้มา เจริญความแก่กันแล้ว ต่างองค์ต่างยกไพร่พลคืนเมือง

ท้าวศรีธรรมมาโสกราชก็ตั้งอารามก่อพระเจดีย์ ปลูกพระศรีมหาโพธิราชทางมาจนถึงเมืองนคร ตั้งแต่บัดนั้น ทั้งสองภาราได้แต่ของบรรณาการตอบแทนกันมิได้ขาดปี เมื่อพระญาศรีธรรมมาโสกราชถึงแก่กรรม เมื่อศักราช 1200 ปี พระญาจันทกานูเป็นเจ้าเมือง พระญาพงษาสูราเป็นพระญาจันทกานูตั้งฝ่ายทักษิณพระมหาธาตุเป็นเมืองพระเวียง อยู่มาท้าวศรีธรรมมาโสกราชถึงแก่กรรม พระญาจันทกานูผู้น้องเป็นเจ้าเมือง ครั้งนั้นเจ้าเมืองชวชยกไพร่พลมาทางเรือ มารบเอาเมืองมิได้ ชาวาก็เอาเงินปรายเข้า

กอไม้ไผ่แล้วกลับไป อยู่มาภายหลังชาวเมืองถางไม้ไผ่เก็บเงินชวากลับมารบอีกเล่า เจ้าเมืองแต่งทหาร ออกรบอยู่แล้วเจ้าเมืองพาญาติวงศ์ออกจากเมืองไปอยู่เขาแดง แลกรมการรบกับชวา ๆ ก็แตกไป ภายหลังชวากไพร่มาทอดอยู่ ณ ปากน้ำ มีราชการมาว่าเจ้าเมืองชวาให้เอาลูกสาวมาถวายให้เจ้าเมืองนคร ลงไปรับ พระญาติก็แต่งไพร่พลลงไป ชวาก็จับตัวพระญาติ นางอรรคมเหสีก็ตามพระญาติไปถึงเกาะ อันหนึ่งได้ชื่อว่าเกาะนาง โดยครั้งนั้นชวาก็ให้เจ้าเมืองผูกส่วยไข่เปิดแก่ชวา ๆ ก็ให้พระญาติมาเป็น เจ้าเมืองอยู่เล่า

อยู่มายังมีพระมหาเถระองค์หนึ่ง ชื่อ สัจจานุเทพ อยู่เมืองนครป่าหมาก รื้อญาติโยมมาอยู่ เมืองนครศรีธรรมราชด้วยพระมหาเถรพรหมสุริยขที่ดั่งเขตอารามปลูกพระศรีมหาโพธิ์ก่อพระเจดีย์ ก่อกำแพงไว้ ให้ญาติโยมรักษาอยู่ตามพระญาติศกถวายไว้ นั้น ได้ชื่อว่าวัศเพิม อยู่มาถูกนายเทียน บัณฉิศศิดด้วยข้าสาวของพระญาติ ๆ ก็ให้จับจะฆ่าเสีย จึงถูกนายเทียนแค้นเข้าในวัศ พระมหาเถรไม่ให้ อยู่มาถูกนายเทียนไปดูงาน พระญาติก็ให้คนจับฆ่าเสีย พระมหาเถรรู้ก็เคืองใจ รื้อญาติโยมออกไป ก่อพระวิหารพระพุทธรูปได้ชื่อว่าวัศหว่าทยาน แล้วไปตั้งอารามอยู่เขาน้อย พระมหาเถรถึงแก่กรรม พระญาติขึ้นไปแต่งการศพ ได้ชื่อว่าเขาคุมพนม แล้วพระญาติก็คืนเมือง จึงพระญาติชวาให้มาเอาส่วย ไข่เปิดไข่ไก่อโดยพระญาตินั้น

อยู่มายังมีเด็กคนหนึ่งพ่อแม่เชื้อใจอยู่ตำบลบ้านพืดชนเอาลูกใส่เปลไ่ว้ร่วมไม้กลางนา มีงู ตัวหนึ่งเอาแก้วมาไว้ในเปล พ่อแม่ได้เห็นแก้วดั่งชื่อลูกว่าพังการ ครั้งเด็กใหญ่เลี้ยงโคกระบือได้ เด็ก หลายก็มาเล่นด้วย พังการให้คาบไม้ภาขคนละเล่ม วันหนึ่งพังการชวนพวกเด็กวิดปลาแล้วให้ สัจญาแก่กันว่าถ้าปลาออกหน้าที่ผู้ใดจะคิดหัวเสีย ปลาวิ่งออกหน้าที่เด็กคนหนึ่ง พังการก็เอาคาบ ภาขตัดหัวเด็กนั้นขาดตาย พ่อเด็กไปบอกกรมเมือง ๆ ไปทูลแก่พระญาติ ๆ ก็เอาเด็กนั้นเป็นบุตร พระญาติก็คิดแข็งเมืองกับชวา พระญาติให้บุตรครอบพระเวียง พระญาติชวาให้เอาส่วยพระญาติไม่ให้ พระญาติชวา ยกทัพเรือมารบพระญาติให้พังการเป็นทหารออกรบ พังการฆ่าพวกชวาเสียสามสิบคนสี่สิบคน ทุกวัน พลชวาทายมากนักแลจะได้เห็นตัวพังการก็หาไม่ ชวาก็แตกหนีไป พระญาติแบ่งเมืองให้ พังการฝ่ายหนึ่ง พระญาติมาถึงแก่กรรมก็เกิดไข้ห่า ชาวเมืองล้มตายหลบไข่ไปอยู่ครอกหัวขรอกเขา เมืองก็ร้างอยู่ช้านาน

ยังมีศรีมหาราชาถูกนายนภพระทาสุรากับคนทั้งหญิงทั้งชาย 100 คนมาตั้งอยู่สุคต่าน้ำชื่อ ว่า เมืองถานดกา ก็เกิดถูกชื่อพระญาติ ๆ ก็เกิดถูกชื่อศรีมหาราชา เป็นผู้ใหญ่อยู่เมืองถานดกา ยังมีขุนศรี แปลอ้อมแสนเมืองขวางอยู่เมืองสระ มีพยานแปลคนตามเนื้อหลงมาพบพระเจดีย์เดิม จึงนายก็คืนไป บอก กับขุนศรีแปลอ้อมแสนเมืองขวาง เมืองสระนั้นขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราชแลเมืองสระนั้น เกิดไข้ห่า จึงแม่นางแอดครือมาตั้งเมืองสระนั้นมาพบเมืองแล้วมาตั้งทุ่งหลวงหริเมือง

ยังมีนายไทยผู้หนึ่งชาวกรุงศรีอยุธยาใช้เรือมาทอดอยู่ปากน้ำนครศรีธรรมราช นายไทยวางว่าว ๆ นั้นก็ขาด นายไทยตามว่าวมาพบพระเจดีย์เดิมแลพบเจ้าไทยสององค์ องค์หนึ่งชื่อมหาเถรพุทธสาท องค์หนึ่งชื่อมหาเถรพรหมสุริย์เทียวโคจรมา นายไทยก็เล่าความแก่เจ้าไทย ๆ ให้นำไปคูที่พระเจดีย์เดิมแล้วนายไทยก็ลงเรือไป ภายหลังเจ้าไทยทั้งสองพบมหาธาตุหลายลงเทียมพระบรรลัγγ์รอยเสื่อเอาเนื้อขึ้นกินที่นั่น เจ้าไทยก็กลับไปอยู่อารามดังเก่าเล่า

ยังมีผขาวอริยพงษ์อยู่กรุงศรีอยุธยา ใช้เรือมาทอดอยู่ปากน้ำ พระญาแลมาพบเจ้าไทยทั้งสองพระองค์ แลผขาวอริยพงษ์นั้นว่าพบตำราพงษาว่าเมืองนครผู้เฒ่าผู้แก่แห่งผขาวมาทำพระมหาธาตุคอกอยู่ช้านานแล้ว จึงพระมหาเถรบอกว่าเมืองร้างเสียช้านานแล้ว พระมหาธาตุก็ทำลายลงถึงบรรลัγγ์ ผขาวกับเจ้าไทยก็ชวนกันแล้วถาง แล้วจดหมายกว้างยาวบรรลัγγ์พระมหาธาตุ แลพระพุทธรูปพระเจดีย์แลแจ้งหัวค้ำแพ่งเมือง แล้วผขาวอริยพงษ์ก็ลงเรือไปกรุงศรีอยุธยา นำเอาเรื่องราวขึ้นถวายพระเจ้าอยู่หัว ๆ รับสั่งให้นิมนต์ปเรียนทศสรีชาวหงษาวิชาซึ่งมาอยู่กรุงศรีอยุธยา มาปเรียนทศสรีออกมากับนายแวงจำพระบรรพต มาด้วยพระมหาปเรียน แล้วมีศรามาให้นิมนต์พระสงฆ์มาช่วยแต่งพระบรมธาตุ แลพระสงฆ์ทั้งหลายรื้อญาติโยมมารักษาพระบรมธาตุ แลพระสงฆ์ทั้งหลายมาฟังพระบรรพตแล้วกลับไปรื้อญาติโยม จึงนิมนต์พระมหาเถรสุทธิชาติพงษ์รื้อญาติโยมมาแต่ขนอม นายผ่องหัวพันคุมไพร่ช่วย พันไกรพลदानมาสร้างวัดมิ่งคุณ มหาเถรเหมรังศรีรื้อญาติโยมมาแต่โองพदानสร้างวัดขนุน นิมนต์มหาเถรเพชมาแต่ชายคั้งรื้อญาติโยมไพร่ช่วยพันศรีขนา มาสร้างวัดจันทเมาลี พระมหาเถรมังคลาจารย์รื้อญาติโยมมาแต่ภูทิวหลวง สร้างวัดหริศพระธาตุ พระมหาเถรโชติบาลมาแต่ปิดโวกเขาพระบาทกับ นายมันทสรสร้างวัดฝาง พระมหาเถรสรเพชมาแต่โองพदानรื้อญาติโยมไพร่ช่วยพันศรีขนาสร้างวัดอาคเนพระธาตุ พระมหาเถร อนุรุทธรื้อญาติโยมมาแต่ศโสทรสร้างวัดประคู้ พระมหาเถรพงษารื้อญาติโยมมาแต่เพชรบุรีสร้างวัดโคกพาศ์พระมหาธาตุ จึงมหาปเรียนทศสรีปลุกภูอยู่พาศ์พระมหาธาตุ จึงพระมหาเถรมงคลเอาไม้ศรีมหาโพธิใส่อ่างทองลงสำเภารื้อญาติโยมมาแต่เมืองลังกา สร้างวัดลับปลุกพระศรีมหาโพธิ ฝ่ายอุครพระมหาธาตุปลุกทั้งอ่างทอง แล้วก่ออาสน์ล้อมรอบก่อพระพุทธรูปสามค้ำน ฝ่ายปัจฉิมก่อพระบรรทมองค์หนึ่งพระระเบียงรอบ 28 ห้องชื่อว่าพระโพธิมณเฑียร จึงพระมหาปเรียนทศสรีแลผขาว อริยพงษ์นายแวงนิมนต์พระมหาเถรพุทธสาครวัดพระเดิมเป็นป่าแก้วตามพระบรรพต พระเจ้าอยู่หัวให้นางแม่เรือนหลวงรับพระพุทธรูปมาใส่ยาดรต่าง แลมีศรามาให้แม่เจ้าเรือนหลวง 40 ห้างานเป็นข้าพระทาน พระกันปัญญา จึงพระสงฆ์ทั้งหลายกับพระศรีมหาราชาเจ้าเมืองถาน ดกา ก็ชักชวนคนชองหัวชองเขาออกมาแต่งพระมหาธาตุแต่ยอดลงมาถึงบรรลัγγ์ แล้วทำการฉลองพระธาตุ พระศรีมหาราชาสร้างวัดหริศพระธาตุ พระมหาเถรมงคลประชาออกมาแต่กรุงศรีอยุธยา พระศรีมหาราชานิมนต์ให้อยู่อารมนั้น ๆ ชื่อกะคิเงินแก้วห้อง พระศรี-

มหาราชาก่อชุกชีแลวิหารแล้ว พระศรีมหาราชาดังแก่กรรม ขุนอินทราผู้ถูกกินเมืองลานคากอยู่ เมียขุนอินทราชื่อนางเอื้อย ถูกชายชื่อนาศรี ถูกหญิงชื่อนางราม มีพระราชโองการออกมาว่าให้ขุนอินทราแต่งลูกเข้าไปถวาย ขุนอินทราแต่งลูกหมอช้างเข้าไปแทน หมอช้างก็ตามลูกเข้าไปด้วย หมอช้างให้กราบทูลว่าขุนอินทราหาเอาลูกสาวเข้ามาถวายไม่ โปรดให้ข้าหลวงออกมาสืบ ๆ สมตามด้อยคำ หมอช้างกราบทูล จึงให้เอาขุนอินทราไปตีเสี้ยที่ประตูท่าชี แล้วเอาลูกเมียผู้คนเข้าไปเป็นข้าหลวง นายศรีถูกขุนอินทรานั้นโปรดให้เป็นนายศรีทูล ตั้งแต่บัดนั้นมาเมืองนครศรีธรรมราชก็อันครธานเป็นช้านาน หาผู้กินเมืองมิได้

เมื่อศักราชได้ 1815 ปี มีพระโองการให้นายศรีทูลออกมากินเมืองนครศรีธรรมราช จึงพระมหาปเรียนทศศรีแลพระสงฆ์ทั้งหลาย ทำเรื่องราวให้ศขาวอริยพงษ์กับนายเวงเอาเข้าไปถวาย มีรับสั่งให้นายช่างเอาทองแดงหล่อยอดพระมหาธาตุปิดทองเต็มแล้ว ให้ศขาวอริยพงษ์รับเอามา ครบให้นายสามราชหงษ์ออกมาทำสารบาญชี ญาติโยมพระสงฆ์ทั้งปวงให้ขาดจากส่วยอากรจากอาณาประชาราษฎร์ให้เป็นเชิงเป็นตะกุดเข้าพระ นายสามราชหงษ์ทำบาญชีเข้าพระโยมสงฆ์ทั้งปวงอันรอมมาอยู่ นั้น ทำพระระเบียงล้อมพระธาตุแล้วทำกำแพงล้อมพระระเบียงทั้งสี่ด้าน แล้วทำที่พระห้องพระระเบียงให้แก่พระสงฆ์ผู้ต้องพระราชนิมนต์นั้น ได้แก่ มหาวมงคลแต่มุขอิสาน 15 ห้อง ได้แก่ โขติบาล 12 ห้อง ช่างประตูเหมรั้งศรีถึงธรรมศาลา แต่ขึ้นไปได้แก่มหาเถรสุทธิพงษ์ 15 ห้องถึงมุขอาคเน แต่ขึ้นไปได้แก่พระสงฆ์เถรพิเศษ 17 ห้อง ได้แก่ ขุนไชยกุมารเจ้าเมืองบัทเทยสมอพระประทานห้องหนึ่ง ได้แก่ พระมหาเถรสรพิเศษ 6 ห้อง ได้แก่ ขุนศรีพลแปดล้อมเมืองขวางเจ้าเมืองสระ 4 ห้อง ได้แก่ แม่ นางอ้วทอง นายราม สักสัพฤทธิบาท 7 ห้องถึงมุขพายัพแต่ขึ้นไปได้แก่ขุนแปดสระ เจ้าเมืองศรี 5 ห้อง ได้แก่ ราชพัทธยา เจ้าเมืองพัทลุง 6 ห้อง ได้แก่ ขุนจุลาเจ้าเมืองลุงห้อง 1 ได้แก่ ราชรัศห้วเมืองไสย ขุนอินทราเจ้าเมืองเข้าด้วยห้อง 1 ได้แก่ นายสกลาเสมียน ขุนอินทราเข้าด้วย 3 ห้อง ได้แก่ นายฉุฉิน้องห้วพันส่วย 2 ห้อง ได้แก่ นายจอมศรี นายน้อยชอดม่วงห้อง 1 ได้แก่ นายคำห้วปากห้อง 1 ได้แก่ นางเจ้าเรือนหลวงห้อง 1 ได้แก่ มหาปเรียนทศศรี ศขาวอริยพงษ์นายพุทธศร 10 ห้อง ได้แก่ มหาเถรอรุทธ 3 ห้อง ได้แก่ ขุนคลองพล 3 ห้องถึงมุขอิสานเข้ากัน 165 ห้องพระพุทธรูป 165 พระองค์

แลจึงมหาปเรียนทศศรีแลพระสงฆ์ทั้งหลาย แลศขาวอริยพงษ์แลนายสามราชหงษ์ ก็ให้วัดกำแพงรอบพระระเบียงทั้งสี่ด้านให้แก่พระสงฆ์ทั้งปวง กำแพงฝ่ายบูรพ์ 4 เส้น 13 วา แต่มุขอิสานไปได้แก่พงไพลโพธิมณเฑียรเส้น 6 วา ได้แก่ นายรัตนโน โขติบาลเส้น 4 วา ได้แก่ นายรัศมหาเถรเหมรั้งศรีถึง พระธรรมศาลา 9 วา ได้แก่ มหาเถรสุทธิชาติพงษ์วัคฆังคุด 19 วา ได้แก่ เพหารหลวง 9 วา ได้จนมุขอาคเนด้านทักษิณได้แก่สังฆเถรพิเศษเส้น 2 วา ได้แก่ เจ้าเมืองบันทายสมอ 9 วา มหาเถรสรพิเศษ 19 วา ได้แก่ มหาเถรธรรมกัลยาเส้น 2 วา จนมุขหรีดี ด้านปัจฉิมได้แก่เพหารหลวง 8 วา ได้แก่ มหานนทสาริช

19 วา ได้แก่กัลยามิตร 12 วาทั้งประตูด้วย ได้แก่ ขุนไชยสุรา 9 วา ประตูดข้างหนึ่งด้วย ได้แก่ราชาศรีเทวา
 เจ้าเมืองกัณฑ์ 9 วา ขุนศรีพลแปดล้อมแสงเมืองขวางเจ้าเมืองสระ 9 วา ได้แก่อ้วทอง นายราม ส่วน
 พุทธิบาท 12 วา จนมุมพายัพ แด่ด้านอุดรไปได้แก่ขุนแปดสันเจ้าเมืองตรง 8 วา ได้แก่ราชาพัทธยา
 เจ้าเมืองพัทลุง 10 วา ได้แก่ขุนจุลาเจ้าเมืองลุง 8 วา ได้แก่ นายฉุฉิน้อยหัวปากส่วย 4 วา ได้แก่นายจอมศรี
 นายน้อยชอคม่วง ได้แก่นายคำหัวปากส่วย ได้แก่นางแม่เจ้าเรือนหลวง ขุนอินทราชาช่วยด้วย 5 วา ได้แก่
 มหาทรอนุรุธ 9 วา ได้แก่ขุนคลองพล 4 วาจนมุมอีก 3 เข้ากันทั้งสิ้นด้านเป็นกำแพงทำนี้ 17 เส้นกับ
 วาหนึ่ง

จึงพระสงฆ์ทั้งหลายร้องฟ้องว่าจะขอที่ภูมิลักไว้สำหรับญาติโยมทำเป็นนาจ้งหันสำหรับ
 อารามสำหรับพระระเบียง จึงขุนอินทราชาแลพระสงฆ์ทั้งหลาย ก็ทำกระบวนให้นายสามราชหงษ์
 แลผขาวอริยพงษ์เข้าไปถวาย จึงมีพระบรรพตครุสให้หาขุนอินทราชาแลพระสงฆ์เข้าไป จึงขุนอินทราชา
 แลพระสงฆ์เข้าไป จึงมีพระบรรพตครุสให้ขุนรัตนกร คุมคนสามร้อยคนมารั้งเมืองนครศรีธรรมราช
 จึงมีพระบรรพตครุสให้ขุนอินทราชาเป็นศรีมหาราชา ศรีมหาราชาที่ทูลด้วยกิจพระศาสนาแลพระสงฆ์
 ให้เจ้าคณะ ถวายขบวนแลปาณูชีพระสงฆ์ทั้งหลายก็ทูลด้วยที่ภูมิลักขอให้ญาติโยมพระสงฆ์ทั้งหลาย
 สร้างสวนไร่นาไว้สำหรับอาราม สำหรับพระห้องสำหรับพระสงฆ์ทั้งหลาย และมีพระบรรพตให้
 นายสามจอมจำพระบรรพตออกมาด้วย ศรีมหาราชาให้ทำสารบาณูชีที่ภูมิลักทั้งสองฝ่ายชเลแดนไว้แก่
 พระสงฆ์ เข้าให้ญาติสร้างสวนไร่นาดินป่าสำหรับพระห้องพระระเบียงแลพระสงฆ์เมื่อมหาศักราช
 1550 ปีนั้น จึงศรีมหาราชาแลนายจอมแจกคินป่า ๗ หัวปากนายคำ ให้แก่พระมหาธาตุเจ้า 150 เส้น
 ฝ่ายบูรพ์ให้อำแดงสาขาพยาบาล 9 เส้น แลให้นายศรีรักพยาบาล 5 เส้น รั้วหนึ่งเป็นนาจ้งหันวัดให้แก่
 นายทองใสหัวปาก ในโพธิมณฑลวิหาร วัดให้พระกัลปนา เป็นนาจ้งหันในสิบหัวหมวดนายทองใส
 พยาบาล ให้วัดภูมิลักแก่พระเคิมแลมหาทรพุทธศาคร บัณชิตเคียนพยาบาล ตำบลสกตเมือง เป็นนา
 2099 กะบั้ง ให้วัดภูมิลัก ให้แก่พระระเบียงมหาทรสุทธิชาติพงษ์ วัดภูมิลัก ให้แก่พระมหาทรเหมรังศรี
 ให้นายแพงนายว้วพยาบาลอำแดงทาน้อง มหาทรเหมรังศรี สร้างเป็นนาจ้งหันให้วัดภูมิลักให้แก่
 มหาทรปริยันทศศรีสำหรับพระระเบียง 10 ห้อง ให้นายพุทธศรพยาบาลฝ่ายทักษิณค้อแดนด้วย
 พระธรรมศาลา ฝ่ายสตินแม่น้ำเป็นแดน เป็นนา 11 เส้นกับรั้วหนึ่ง แลฝั่งสิลาไว้เป็นแดนทั้งสี่ทิศ ให้
 วัดภูมิลักให้แก่อุโบสถ 6 เส้น ให้วัดภูมิลักให้แก่มหาทรสังฆเถรเพ็ช เป็นนาจ้งหันตำบลปัจฉิมพรคิ
 เมืองนาขวางเจ็ดริ้ว ให้แก่พระธรรมศาลาเป็นนา 8 เส้น เป็นนาจ้งหัน มหาทรเหมรังศรีตำบลท่ากะง
 ให้แก่มหาทรสังฆเถร ตำบลท่าซาก เป็นนาจ้งหันเข้าพระเป็นนา 17 เส้น ให้วัดภูมิลักให้แก่นายทองสุก
 ให้วัดภูมิลักให้แก่พงไพลตำบลโพธิมณฑลวิหาร ให้วัดภูมิลักให้แก่มหาทรโศคิบาลให้นายรัตพงษ์พญา
 ให้วัดภูมิลักให้แก่พระเคิม เป็นนาจ้งหันพระมหาทรพุทธศาคร ตำบลครอกเมืองเป็นนา 11 เส้นกับ

ริ้วหนึ่ง ให้วัดภูมิศักดิ์แก่พระระเบียง เป็นนาจังหวัดพระมหาเถรธรรมแลมหาเถรเพ็ช ให้วัดภูมิศักดิ์ให้เป็นนาเชิงคติเป็นนาสองเส้น ฝ่ายอาคณเมืองเป็นนาเชิงคติสงฆ์ให้เจ้าคณะ ให้วัดพระภูมิศักดิ์ให้แก่พระระเบียง เป็นนาจังหวัดพระมหาเถรธรรมกัถาให้บาทูรัตพยาบาล

แลศรีมหาราชาแลนายสามจอมวัดที่ภูมิศักดิ์ให้แก่ ทั้งนี้ให้ญาติทั้งปวงพยาบาล แลให้พระชาคำแพง แลพระระเบียงทั้งนั้นด้วยแล้ว แลให้ขุนศรีพลเอาเชิงกำชี่ ให้วัดพระคูหาวัดลำพูนฉวางเมืองสระ ให้เอาจากมางพระธรรมศาลา ให้มหาเถรเหมรังศรีรักษา แลมหาเถรรังศรีรักษาห้องฟ่องว่านาซึ่งแจกนั้นน้อยนัก แลจะขอคืนป่าดกบถบางนำเดิมนาคะโหนอีกเล่า จึงศรีมหาราชาแลนายสามจอมให้นายรัคปลัดศรีมหาราชาไปวัดคินป่าแลบางน้ำเดิมนาคะโหนอีกเล่า ให้แก่มหาเหมรังศรี ๆ ก็ให้นายวัวอำแดงราอำแดงทา นื่องมหาเถรเหมรังศรีสร้างเป็นนากำนันห้องแล้ว อำแดงเอื้อยให้แก่นายไซ ที่พระมหาเถรเหมรังศรี ข้างหัวนอนอำแดงทราสร้างนั้นให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่อำแดงสัง สร้างเป็นนาจังหวัดพระเจดีย์ แล้วให้วัดภูมิศักดิ์ให้นายอุจน์จังหวัดเป็นนาพระกัลปนา ให้วัดภูมิศักดิ์ให้นายสามบุรุษแลอำแดงใหม่รักษา ให้วัดภูมิศักดิ์ให้นายแผ่นหนาพระกัลปนา ให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่พระมหาเถรเหมรังศรีให้นางเพงสร้างเป็นนาจังหวัด ให้วัดภูมิศักดิ์ให้ในกัลปนาในหัวสิบนายหมู่สร้างเป็นนาจังหวัด 9 เส้น 3 หมวค เป็นนาจังหวัดเจ้าคณะ แล้ววัดภูมิศักดิ์ตำบลท่าชีให้พระธรรมศาลา ให้นายอินสร้างเป็นนาเข้าพระแลจังหวัดพระมหาเถรเหมรังศรี ให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่นายสามเพ็ช นายจัวด้วง อำแพงเอื้อยอำแดงบุญนองสร้างคลองแจะ เป็นนาจังหวัดสำหรับพระธรรมศาลา มหาเถรเหมรังศรี ให้วัดภูมิศักดิ์แก่นายจัว อำแดงเอื้อย อำแดงบุญนองสร้างคลองตำบลแควมาครเป็นนาจังหวัดสำหรับพระธรรมศาลา มหาเถรเหมรังศรี ให้วัดภูมิศักดิ์แก่นายอุ้น นายคำศรีสร้างตำบลพระกระเสด เป็นนาจังหวัดพระมหาเถรเหมรังศรี ให้วัดภูมิศักดิ์แก่ชาวลาดินสร้างตำบลลุมให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่มหาเถรมังคลาจารย์ แลมหาเถรนนทสารี้อสร้างตำบลยวนกระแลบทะเล ให้นายเกิดสร้างพยาบาลสำหรับพระระเบียง ให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่นายพุทธสรแลศขาวอริยพงษ์ สร้างเป็นนาจังหวัดปเรียนทศศรีให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่นายพุทธสรแลศขาวอริยพงษ์ สร้างตำบลท่าชี 3 ริ้วเป็นนามหาปเรียนทศศรี ให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่นายพุทธสรตำบลพาศ์เมือง สร้างเป็นนาจังหวัดปเรียนทศศรี ให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่มหาเถรเพ็ช ตำบลท่าชีสร้างสำหรับพระระเบียง ให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่นายคำตำบลลง ให้วัดภูมิศักดิ์ให้แก่นายเทพตำบลพะเดียน สำหรับพระธรรมศาลา แลมหาปเรียนทศศรี เหมรังศรี ทั้งนี้ยอมศรีมหาราชาแลนายสามจอมแจกคินป่าให้ทุกสังกัดทุกหมู่จึงศรีมหาราชาแลนายสามจอมแจกทำบาญชีที่เชิงภูควัดให้แก่แม่นางเจ้าเรือนหลวง แลหัวสิบชาวปทาร์พระกัลปนา แลวัดให้ผู้ครองเพณิแลพระสงฆ์อันขึ้นแก่เจ้าคณะแลพระสงฆ์วัดนอกวัดเลศนารายทั้งหลายให้ทุกตำบลตามพระบรรพตแล้ว ให้นายสามจอมเข้าไปถวายบังคมแล้วถวายขบวนพระมหาธาตุแลพระระเบียงแลโพธิมณฑลเจียรแลพระเคิมแลอารามแลบาญชีแลญาติพระสงฆ์แลที่ภูมิศักดิ์ทั้งปวง แลนายสามจอมทูลด้วยพระเจดีย์แล

พระเพทาร์ แลขอประดิษฐานผู้คน แลญาติไว้เป็นข้าพระแลขอที่ภูมีศักดิ์ จึงมีพระราชโองการอนุโมทนาด้วย นายสามจอม จึงให้นายแวงจำ พระบรรพตไปมอบที่ภูมีศักดิ์ แลเข้าพระไว้สำหรับพระนั้น แลห้ามราชการทั้งปวงนั้น มีราชโองการไว้สำหรับพระแลนายสามจอมได้ที่ภูมีศักดิ์ตำบลบ้านสนได้พระระเบียงได้กำแพงล้อมมหาธาตุด้วย แล้วยพระศรีมหาราชาสร้างพระวิหารฝ่ายทักษิณพระมหาธาตุ แลก่อนพระเจดีย์เพทาร์สูง 7 วาปิดทองลงถึงอาสน์ ก่อนพระพุทธรูปทั้งสี่ด้าน ๆ ละแปดพระองค์ เข้ากัน 32 พระองค์ พระพุทธรูปประธานด้านละองค์เป็นพระ 36 พระองค์ ได้ชื่อพระวิหารหลวง แลพระมหาเถรเหมรังศรีสร้างพระธรรมศาลา ขุนศรีพลแปดอ้อมแสนเมืองขวาง เอาเชิงกฏีวิศณุหาวิศณุวางวัดคำพูน เอาจากมางพระธรรมศาลา

อยู่มาพระศรีมหาราชาถึงแก่กรรม สักราช 1861 ปี โปรดให้ข้าหลวงออกมา เป็นศรีมหาราชาแต่งพระธรรมศาลา ทำระเบียงล้อมพระมหาธาตุ แลก่อนพระเจดีย์วิศก มีพระบัญชาให้พระศรีมหาราชาไปปรับเมืองลานตาก ศรีมหาราชาถึงแก่กรรมเอาศพมาไว้วิศก แลเอามาก่อเจดีย์ไว้วันพระเดิม 9 ยอด

เมื่อศักราชได้ 1919 ปี โปรดให้หลวงศรีวรวงษาเป็นเจ้าเมือง มาทำวิหารฝ่ายอุดรพระธาตุทักษิณ พระโพธิมณฑลเชียร ก่อนพระสูง 7 สอก หล่อพระสามฤกษ์องค์หนึ่งไว้ปัจฉิม เมียหล่อองค์หนึ่งไว้ฝ่ายบูรพ์ ชื่อว่าเพทาร์เขียน แลอุทิศข้าหญิงชายไร่นาไว้สำหรับรักษาพระ โปรดให้หลวงพิเรนทรเทพมาเป็นเจ้าเมือง พระทิพราชาน้องพระญาสุพรรณเป็นปลัด สึกอาลัยกมาตีเมืองแล้วไปตีเมืองพัทลุงได้ ทิพราชาเป็นแม่ทัพไปตีได้คืนแล้ว

เมื่อศักราช 2039 ปี โปรดให้พระยาพลเทพราชมาเป็นเจ้าเมืองเกณฑ์คนให้ตกแต่งทำกำแพง กำรับไว้แล้วเข้าไปกรุงทางเมืองสระ

เมื่อศักราช 2141 ปี โปรดให้พระยาศรีธรรมราชะเคชะมาเป็นเจ้าเมือง อูงคนะให้ลักปหม่าหนาเป็นแม่ทัพเรือมารบเสียดขุนคำแห่งปลัดฉรอปากพระญา ข้าศึกรุกเข้ามาถึงดินกำแพงฝ่ายอุดร พระยาศรีธรรมราชออกรบศึกหนีไป

เมื่อศักราช 2144 ปี โปรดให้พระรามราชทำน้ามาเป็นเจ้าเมืองเอาขุนเขาราชมาเป็นปลัด รู้ข่าวศึกอูงคนะจึงพระยาให้ขุนฝ่ายบูรพ์ แต่ล่าน้ำทำวังมาออกล่าน้ำฝ่ายทักษิณ

เมื่อศักราช 2171 ปี สึกอูงคนะยกมา พระยาให้ตั้งค่ายคูฝ่ายอุดร แลแต่งเรือหุ้มเรือพาย พลประมาณห้าหมื่นเศษ รบกันเจ็ดวันเจ็ดคืน ขุนพัญจาทออกหักทัพกลางคืนศึกแตกลงเรือศึกเผาไว้ทำโพเสียด พระญาถึงแก่กรรม พระญาแก้วผู้หลานก่อนพระเจดีย์บรรจุธาตุไว้วันพระธรรมศาลา

ศักราช 2197 ปี มีพระบรรพตโปรดให้พระญาบริพัตรพลราชเจ้าเมืองตะนาวศรีมหานครมาเป็นเจ้าพระญานครศรีธรรมราช เชไชยชอกภัยพิริบรากรมพาหุเจ้าพระญานครศรีธรรมราช

อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

หลักฐานทางโบราณคดีแสดงอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์เข้ามาสู่จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง ราวพุทธศตวรรษที่ 8-12 ทั้งนี้จะเห็นได้จากเทวรูปพระนารายณ์สวมหมวกแขก รุ่นแรกและนับว่าเก่าแก่ที่สุด ซึ่งเทวรูปเหล่านี้มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 9-11

ทางด้านศิลาจารึก ในช่วงแรกนี้มีอยู่สองหลัก คือ จารึกหลักที่ 28 พบที่วัดพระมหาธาตุ-วรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ซึ่งตัวอักษรนั้นมีความเก่าถึงพุทธศตวรรษที่ 11 และอีกหลักหนึ่งเป็นจารึกพิเศษ พบที่วัดมหาธาตุวรมหาวิหารเช่นกันยังอ่านไม่ออกเป็นภาษาสันสกฤตเป็นรูปเสมา มี 8 บรรทัด บรรทัดละ 3 หรือ 4 ตัว มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 หรือก่อนนั้น¹

พุทธศตวรรษที่ 12-14 อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ได้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะในยุคนี้นางวงศ์ปิลละของอินเดียได้ส่งเสริมศาสนาพราหมณ์ เพื่อแข่งกับพุทธศาสนา โดยการสร้างลัทธิภคินีในหมู่ชนผู้นับถือพระอิศวรและพระนารายณ์ พร้อมทั้งอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์ให้แพร่หลายไปยังประเทศต่าง ๆ โดยส่งพราหมณ์ออกมาพร้อมกับพ่อค้าอินเดีย

ในจังหวัดนครศรีธรรมราชพบทั้งเทวรูปในลัทธิไศวะนิกายและไวษณพนิกายทั่วบริเวณอำเภอสิชล ท่าศาลา และอำเภอเมือง เช่น บริเวณเขาจอมทอง วัดนาขอม เขาคา เทพราช คอนไคร บ้านนาควาย และตำบลท่าเรือ ในเขตอำเภอเมือง เทวรูปดังกล่าวมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 เป็นต้นมา

ด้านศิลาจารึก มีศิลาจารึกหลักหนึ่งอยู่ที่วัดมเหยงคณ์ อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช เขียนด้วยภาษาสันสกฤต มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 กล่าวถึงการสร้างระเบียง ห้องครีว และพระอุโบสถสำหรับพระสงฆ์ และการบำรุงคณะพราหมณ์ ยังปรากฏโบสถ์พราหมณ์ วิหารพระศิวะ และพระนารายณ์อยู่กลางเมืองในปัจจุบัน

พุทธศตวรรษที่ 14-16 เป็นช่วงที่พุทธศาสนานิกายมหายานกำลังรุ่งเรืองอยู่ในคาบสมุทรมลายู แต่ศาสนาพราหมณ์ในยุคนี้อาจไม่ได้เสื่อมไป พราหมณ์มีหลักการในเรื่องพิธีกรรมคล้ายคลึงกันซึ่งช่วยเสริมอำนาจของผู้ปกครองอาณาจักร

ในปัจจุบันเรื่องราวของเมืองนครศรีธรรมราชที่แท้จริงยังไม่มีหลักฐานชัดเจน เป็นการตีความโดยอาศัยจารึก ตำนาน บันทึกติดต่อกับจีนในการส่งเครื่องราชบรรณาการ และเอกสารเกี่ยวกับ

¹ เนื่องจากเป็นภาษาสันสกฤตโบราณ ยังไม่มีผู้อ่านจารึกหลักนี้

พุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ชินกาลบาตีปกรณ์ ตามความคิดของ อาจารย์ขจร สุขพานิช¹ สรุปรวมได้ ว่า ในระยะแรก ต้นวงศ์ของอาณาจักรนครศรีธรรมราช คือ พระเจ้าศรีธรรมโศกราชนั้น ตั้งเมืองอยู่ที่ ลพบุรีมาก่อน โดยคอกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรขอมบ้าง เป็นอิสระบ้าง ภายหลังจึงอพยพลงมาอยู่ ทางใต้ ซึ่งปรากฏในศิลาจารึกภาษาสันสกฤตต่าง ๆ ในภาคใต้ ดังตำนานพระธาตุเมืองนครฯ และ ต่อมาติดต่อกับลังกา นำศาสนาพุทธลัทธิหินยานเข้ามาในประเทศไทย ในช่วงเวลาตรงกับสมัยของ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์แห่งกรุงสุโขทัย และมีหลักฐานในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเพิ่มเติมเรื่อง ความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาของเมืองนครศรีธรรมราชในหน้า 2 บรรทัดที่ 29-30 ว่า

“สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิณฑุใดโร หลากกว่าปุครูในเมืองนี้ ทุกคนถูกแต่ศรีธรรม-
ราชมา”²

หลังจากมาตั้งราชธานีที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นช่วงที่มีความเจริญรุ่งเรือง ครอบครอง เมืองต่าง ๆ โดยรอบ และชกกองทัพลงไปโจมตีลพบุรี พวกเขกทมิฬในลังกา ซึ่งเป็นการชักนำพุทธ- ศาสนานิกายหินยานมาดังกล่าวข้างต้น ในช่วงนี้น่าจะเป็นชื่ออาณาจักรตามพรลิงค์และเมื่อเสื่อมอำนาจ ลง กรุงสุโขทัยซึ่งขยายอำนาจลงมาครอบครอง (คาดว่าเป็นสมัยของพ่อขุนรามคำแหง) จึงเปลี่ยนชื่อ อาณาจักรเป็นนครศรีธรรมราช เป็นสัญลักษณ์ถึงกษัตริย์เดิมผู้ก่อตั้งอาณาจักรสมัยโบราณมา

¹วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. บทความเรื่องราชวงศ์ศรีธรรมโศกราช. ของอาจารย์ขจร สุขพานิช หน้า 58-67.

²อ้างใน วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. 2521. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรี-
ธรรมราช. หน้า 167.

แหล่งท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์

ความเป็นเมืองพระของนครศรีธรรมราช แม้จะมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาด้วยเสรีภาพและความเป็นเมืองเปิด เป็นเมืองท่าการค้า ทำให้มีศาสนาอื่น ๆ โดยเฉพาะศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ อยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช และผสมผสานกันด้วยคติลอมมา ประชากรชาวนครศรีธรรมราชนับถือพุทธศาสนาร้อยละ 88 มีวัดอยู่มากกว่า 600 แห่ง พระสงฆ์มากกว่า 5,000 รูป นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 11 ด้วยจำนวนมัสยิด 97 แห่ง โดยมีมัสยิดชอลาสุตดิน เป็นมัสยิดที่เด่นสว่างงามและสวยงามที่สุด (อยู่ที่สี่แยกท่าช้าง) นอกนั้นอีกร้อยละ 1 ของชาวนครศรีธรรมราชนับถือคริสต์ศาสนาและศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาพราหมณ์โดยมีโบสถ์คริสต์เก่าแก่ที่ตลาดท่าวังหลังหนึ่ง ส่วนโบสถ์พราหมณ์เดิมนั้นถูกรื้อแล้ว คงเหลือแต่เทวสถานหอพระอิศวรและหอพระนารายณ์

นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบันกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งแต่ละแห่งจะมีสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณวัตถุที่แตกต่างกัน มีอายุเก่าแก่มากมายหลายศาสนา ดังรายละเอียดสรุปในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 10 แสดงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แยกรายอำเภอ

เลขที่	แหล่งท่องเที่ยว	ลักษณะ/ส่วนสำคัญ
1	อำเภอเมือง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	วัดคู่บ้านเมือง เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก มีพระบรมธาตุเจดีย์
2	วัดท้าวโคตร	รวมวัดโบราณไว้ 5 วัด อุโบสถสร้างด้วยศิลปสมัยอยุธยาตอนต้น และมีภาพเขียนฝาผนัง
3	วัดหน้าพระลาน	มีบ่อน้ำที่ใช้ในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา
4	วัดเสมาเมือง	เป็นวัดฝ่ายหินยานจำพรรษาวัดแรก พบจารึกแสดงความสำคัญของอาณาจักรศรีวิชัย
5	วัดวังตะวันตก	กุฏิทรงไทย เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่นของสมาคมสถาปนิกสยามปี 2535

เลขที่	แหล่งท่องเที่ยว	ลักษณะ/ส่วนสำคัญ
6	วัดสวนหลวง	วิหารมีฝาผนังตกแต่งด้วยปูนปั้น ฝีมือสกุลช่างเพชรบุรี มีรายละเอียดสวยงาม
7	วัดสวนบ้าน	โบสถ์มีจิตรกรรมแบบตะวันตก
8	หอพระพุทธสิหิงส์	พระพุทธสิหิงส์ที่กษัตริย์ลังกาสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.700
9	วิหารพระสูง	สถาปัตยกรรมและพระพุทธรูปสมัยอยุธยา
10	เจดีย์ยักษ์	เจดีย์สูงเป็นอันดับ 2 ของเมืองนครศรีธรรมราช
11	ศาลพระเสื้อเมือง	ศาลาเทพารักษ์ประจำเมือง ซ่อมแซมจนเป็นศิลปะจีนในปัจจุบัน
12	หอพระอิศวร	รูปเคารพพระอิศวร ศิวลึงค์ และฐาน
13	หอพระนารายณ์	เทวรูปพระนารายณ์
14	กำแพงเมือง	หลักฐานเมืองตั้งแต่สมัยโบราณ
15	ศาลาประตูหก	ศาลาหน้าเมือง
16	แก่งหินวัดประดู่และวัดแจ้ง	บิวบรจอุฐิของเจ้าพระยานครและเชื่อว่ามียูของพระเจ้าตากสินด้วย
17	จวนออกขุนนาง (ยามาคา นางามาซา)	เป็นข้าหลวงกินเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อปี พ.ศ.2172
18	สระล้างดาบศรีปราชญ์	เชื่อว่าถูกประหารที่เมืองนครฯ เรื่องผู้สาว เป็นที่ล้างดาบ ที่ตัดศีรษะศรีปราชญ์
19	อนุสาวรีย์วีรไทย (เจ้าพ่อคำ)	อนุสรณ์ทหารไทยที่เสียชีวิตในภาคใต้ช่วงญี่ปุ่นบุกในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484
20	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช	ศูนย์รวมศิลปโบราณวัตถุ
21	มัสยิดชอลาสุคีน	มัสยิดที่สวยงามที่สุดในจังหวัด
	อำเภอพรหมคีรี	
1	วัดเขาขุนพนม	พระพุทธรูป พระพุทธรบาท เชื่อว่าเป็นที่พำนักของพระเจ้ากรุงธนบุรี ช่วงบั้นปลายชีวิต

เลขที่	แหล่งท่องเที่ยว	ลักษณะ/ส่วนสำคัญ
2	ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเขา ขุนพนม	ศูนย์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และโบราณคดี ค่ายพักอบรม
1	อำเภอถ้ำพรรณรา วัดถ้ำทองพรรณรา	พระพุทธไสยาสน์ และตำนานมีถ้ำสวยงาม
1	อำเภอท่าศาลา วัดโมคลาน	ศาสนสถานศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย
1	อำเภอสิชล โบราณสถานเขาคา	ศาสนสถานศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย
1	อำเภอขนอม วัดกระดังงา	วัดสมัยอยุธยา จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
2	วัดเขาธาตุ (วัดธาตุนาราม)	เจดีย์ปะการัง
3	วัดเจดีย์หลวง	ชุมชนโบราณ ร่องรอยศาสนาพราหมณ์
1	อำเภอปากพนัง วัดนันทาราม (วัดใต้)	หลวงพ่อมุศ ศิวลึงค์
1	อำเภอจุฬาภรณ์ ศิลาจารึกเขาช่องคอย	ศิลาจารึกที่เก่าที่สุดในภาคใต้ อายุราว พ.ศ. 11-12
1	อำเภอทุ่งสง พระโพธิสัตว์กวนอิม	ปฏิมากรรมปูนปั้น สูง 19 เมตร

เลขที่	แหล่งท่องเที่ยว	ลักษณะ/ส่วนสำคัญ
1	อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ป่ากรุงชิง	ค่ายและฐานบัญชาการรบของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ ตามตำนานเชื่อว่าเป็นเมืองโบราณ ปัจจุบันยังไม่มี การสำรวจ

ที่มา : รวบรวมและจัดทำโดยผู้วิจัย

ประวัติสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานและโบราณวัตถุ

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

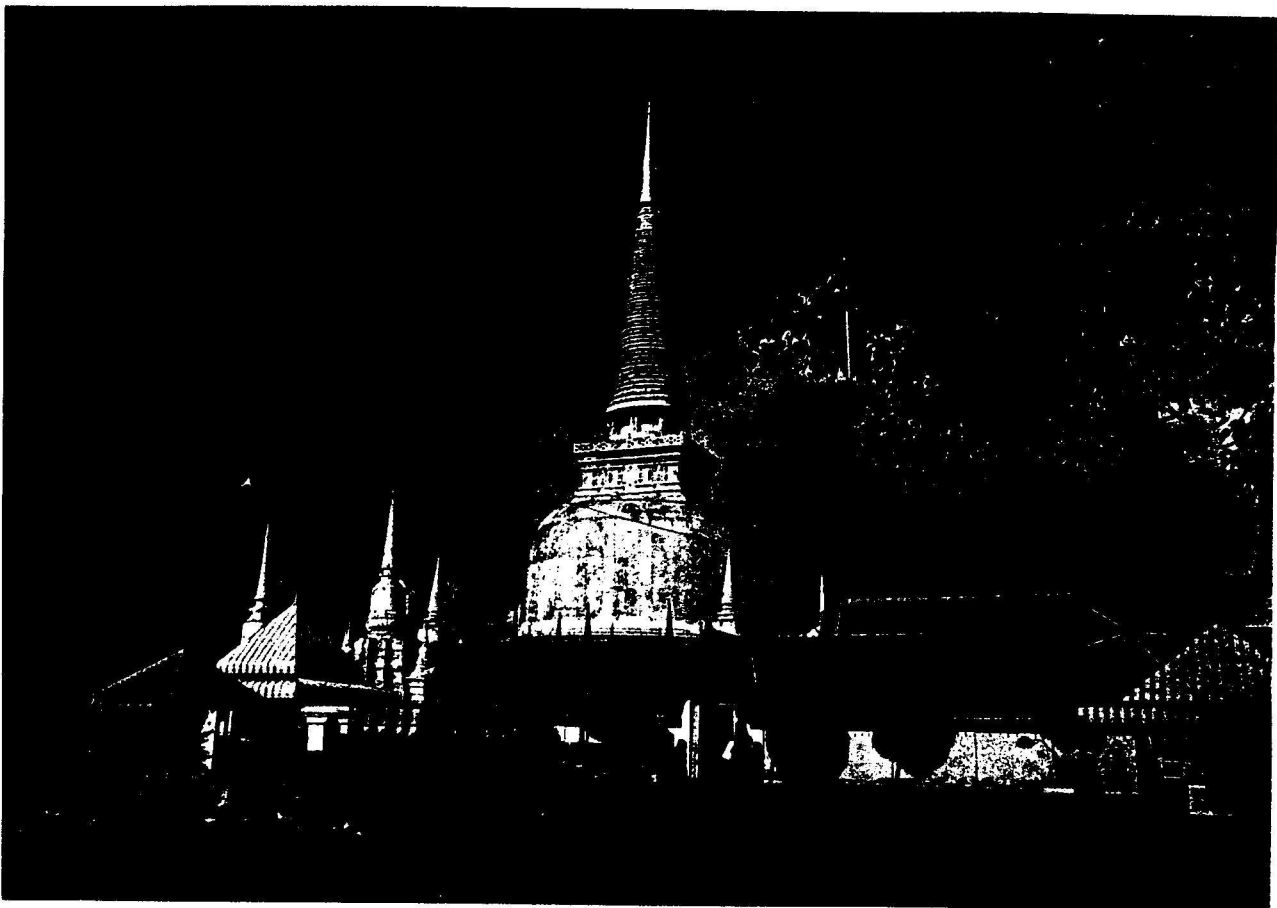
วัดพระมหาธาตุแต่เดิมไม่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษาเพราะครั้งแรกจัดเป็นเขตพุทธาวาส ส่วนวัดที่พระสงฆ์อยู่อาศัยมีบริเวณรอบ ๆ วัดพระมหาธาตุ มีรอบทั้ง 4 ทิศ คือ ทิศเหนือมีวัดพระเดิม วัดมังกุด (สองวัดนี้รวมเข้าเป็นวัดพระมหาธาตุแล้ว) และมีวัดโรงช้าง (ซึ่งร้างไปแล้ว) ส่วนทางทิศใต้ มีวัดพระลาน วัดโคกธาตุ วัดท้าวโครต วัดไฟไหม้ วัดศพ (สองวัดนี้รวมกันเป็นวัดท้าวโครต) และวัดชานา ทางด้านทิศตะวันออก มีวัดคังคัง วัดธรมาวดี วัดสิงห์ (ทั้งหมดนี้ได้ร้างไปหมดแล้ว) และมีวัดสระเรียง วัดหน้าพระบรมมหาธาตุ และวัดหน้าราหู (ซึ่งรวมเข้ากับวัดหน้าพระบรมมหาธาตุ) ด้านทิศตะวันตก มีวัดพระนคร วัดแม่จี (ซึ่งร้างไปแล้ว) และวัดชลเจนีชน (ชายคลอง)

สำหรับการบำรุงรักษาโบราณสถานภายในวัด เจ้าผู้ครองนครร่วมกับพระเถระผู้ใหญ่เป็นที่เคารพ ช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์เป็นครั้งคราว โดยเจ้าผู้ครองนครในสมัยนั้น ๆ จะได้ตั้งตำแหน่งสมณศักดิ์ให้พระสงฆ์รับภาระขึ้นโดยเฉพาะคือ ตำแหน่งพระครูเหมเจดียนุรักษ์ เป็นหัวหน้าและมีผู้ช่วยอีก 4 รูป คือ พระครูกาแก้ว มีหน้าที่รับผิดชอบและรักษาพระบรมธาตุทิศบูรพา และพระครูการาม มีหน้าที่รักษาพระบรมธาตุทิศทักษิณ พระครูกาชาด มีหน้าที่รักษาพระบรมธาตุทิศปัจฉิม พระครูกาเดิม มีหน้าที่รักษาพระบรมธาตุทิศอุดร ตำแหน่งพระครูทั้ง 4 นี้ไม่ได้เข้าไปอยู่จำพรรษาอยู่ในบริเวณองค์พระบรมธาตุ แต่ยังคงจำพรรษาอยู่ที่วัดเดิมของตน

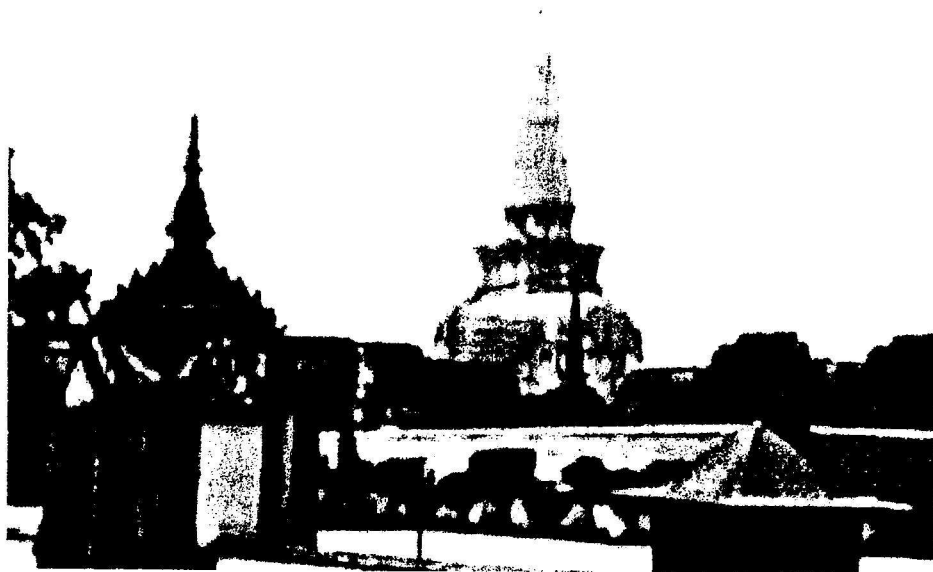
เมื่อปีพุทธศักราช 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้เสด็จไป
 ประภาสเมืองนครศรีธรรมราช ทรงเห็นว่าสมควรมีพระสงฆ์มาดูแลวัดพระมหาธาตุเป็นประจำ จึง
 รับสั่งให้สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง
 อุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ให้นำนิมนต์พระสงฆ์จากวัดเพชรจริก ตำบลศาลามีชัย เมืองนครศรีธรรมราช ให้มา
 จำพรรษาดูแลวัด จึงมีพระสงฆ์อยู่ประจำตลอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และได้รับพระราชทานนามว่า
 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในปีพุทธศักราช 2458

ความสำคัญอยู่ที่องค์พระเจดีย์ใหญ่ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมา
 สัมพุทธเจ้า อันเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งเดินทางมาเพื่อสักการบูชาองค์
 พระบรมธาตุอยู่เป็นประจำ

ภาพที่ 10 พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชอันสง่างามสมคำร่ำลือ

**ภาพที่ 11 พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชอันเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของ
พระพุทธเจ้า**

ที่มา : www.carvariety.com/Touring

โบราณสถานที่สำคัญที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

องค์พระบรมธาตุเจดีย์

ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญอันดับหนึ่ง เพราะเป็นที่บรรจุประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแต่โบราณกาล ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์

1. สูงจากพื้นถึงยอด 37 วา หรือ 53.075 เมตร
2. เส้นผ่าศูนย์กลางที่ฐาน 22.98 เมตร
3. ฐานยาวด้านละ 18 วา 1 สอก 14 นิ้ว
4. ส่วนยอดหุ้มด้วยทองคำ สูง 6 วา 2 สอก 1 คืบ หรือ 8.294 เมตร
5. องค์เจดีย์สูงเป็นที่ 2 ของประเทศไทย

พระบรมธาตุเจดีย์องค์ที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ เป็นทรงโอคว่ำ (โอ คือ ภาชนะเครื่องสานอย่างหนึ่ง สำหรับใส่ของ รูปร่างคล้ายขัน) หรือระฆังคว่ำ

วิหารพระทรงม้าหรือวิหารพระมหากิเลนขจรณ์

เป็นวิหารที่อยู่ติดกับองค์พระมหาเจดีย์ทางด้านทิศเหนือ เป็นอาคารเดียวกันกับวิหารเขียน แต่มีผนังกันแบ่งส่วน เดิมมีประตูเคียนทะลุถึงกันได้ เพิ่งมาปิดกันตอนที่ใช้วิหารเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน ชาวเมืองเรียกว่า วิหารพระทรงม้าตรงกลางมีบันไดเป็นทางขึ้นไปสู่ลานประทักษิณรอบองค์พระมหาเจดีย์ ทั้งสองข้างมีรูปปั้นเทพยดา และสัตว์ในเทพนิยายด้านขวามือมีรูปพระหลักเมือง และอื่น ๆ อีกมากมาย

พระวิหารทับเกษตร

เป็นวิหารหรือระเบียงรอบดินพระธาตุ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ จำนวน 92 องค์ รอบฐานพระมหาเจดีย์ทำเป็นซุ้มมีหัวช้างโผล่ออกมา คล้ายเป็นช่อหรือคานรับพระเจดีย์ จำนวน 22 ซุ้ม วิหารทับเกษตรยังมีธรรมาสน์อยู่ทั้ง 4 ด้าน สำหรับพระได้แสดงพระธรรมเทศนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนาอีกด้วย

วิหารเขียน

อยู่ติดกับวิหารพระทรงม้า สาเหตุที่เรียกวิหารเขียนก็เพราะที่เสาและผนังเดิมมีภาพลายเส้นของหลวงศรีวรวงศ์ซึ่งเป็นผู้สร้างเมื่อ พ.ศ.1919 ภายในวิหารเขียนมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบอุ้มทอง และพระพุทธรูปอีกหลายองค์

วิหารโพธิ์ลังกา

เป็นวิหารที่มีต้นศรีมหาโพธิ์ใหญ่ที่นำมาจากลังกา วิหารนี้ก็ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานเก็บสิ่งของที่มีค่ามากมายเช่นกัน ที่ประตูทางเข้าวิหารโพธิ์ลังกา มีพระพุทธรูปทรงเครื่องประทับยืนปางประทานอภัย สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวบ้านเรียกว่าพระพวย เพราะที่ฐานบัวมีน้ำไหลออกมาเหมือนพวยกา เชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลความสำเร็จให้ได้ เมื่อชาวบ้านมาขอบนบาน โดยเฉพาะมาขอบนบานให้ได้บุตร เชื่อกันว่าจะได้สมปรารถนา ดังนั้นที่ฐานจึงมีรูปเด็กที่พ่อแม่ขอได้สมปรารถนามาตั้งไว้เป็นจำนวนมาก และเชื่อว่าใครรับใบโพธิ์ที่ตกลงมาก่อนถึงพื้นได้ จะมีโชคลาภ

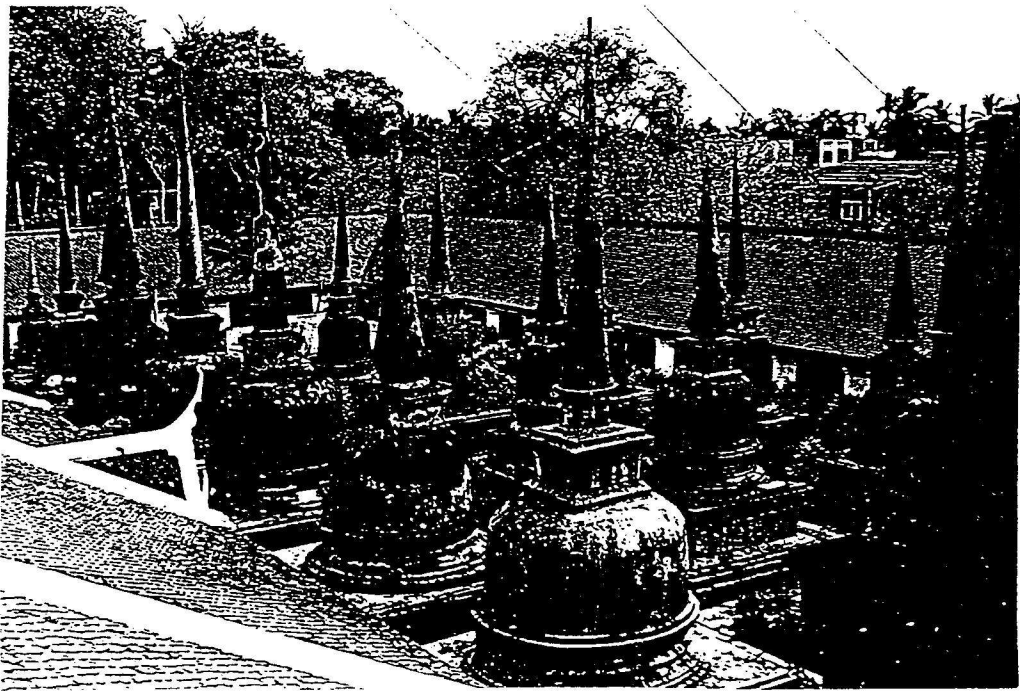
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์สองชั้น ตั้งอยู่บริเวณวัดสวนหลวงตะวันออก (ร้าง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2517

ภายในอาคารจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุที่พบในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้ตอนเหนือ คือ จังหวัดชุมพร ระนอง กูเก็ด กระบี่ พังงา สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช อีกทั้งได้ย้ายศิลปโบราณวัตถุบางชิ้นจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เพื่อจัดแสดงให้สมบูรณ์ตามหลักวิชาการ เป็นพิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์ศิลปโบราณคดี และชาติพันธุ์วิทยาประจำท้องถิ่น

ภาพที่ 12 ระเบียงคดและวิหารภายในบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และเจดีย์ขนาดต่าง ๆ

158 องค์

วิหารสามจอม

อยู่ข้างประตูพระระเบียงด้านทิศตะวันออก ตามตำนานกล่าวว่า นายสามจอมเป็นผู้สร้างพร้อม ๆ กับพระเจดีย์องค์ใหญ่ ที่ผนังหน้าพระวิหารสามจอมมีรูปปั้นแม่พระฉวีบีบมวยผม ภายในวิหารมีพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างกษัตริย์โบราณ สวมชฎาขอดสูง เป็นฝีมือช่างสมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกกันว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราช ดังนั้นวิหารหลังนี้จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วิหารพระเจ้าศรีธรรมโศกราช

วิหารพระกัจจายะหรือวิหารพระแอด

เป็นวิหารที่อยู่ถัดจากวิหารสามจอมไปทางทิศเหนือ มีพระกัจจายะนะ ซึ่งคนส่วนมากเรียกว่า พระแอด ประดิษฐานอยู่ คนทั้งหลายนับถือมาก เพราะเชื่อว่ามีอภินิหาร บันดาลให้เกิดลาภผล และหายจากโรคปวดหลังได้ตามความปรารถนา โดยนำไม้มาค้ำที่ด้านหลังพระ

วิหารคคหรือพระระเบียงคค

ก่อนเป็นกำแพงมีหลังคาล้อมรอบบริเวณพระมหาธาตุเจดีย์ชั้นในไว้ทั้งหมด ภายในวิหารคคมีพระพุทธรูป 173 องค์ ชาวบ้านเรียกว่า พระค้ำ เพราะมีอยู่รอบค้ำขององค์พระมหาธาตุฯ เป็นที่บูชาสักการะพระธาตุด้วยดอกไม้ธูปเทียน

เจดีย์รอบองค์พระมหาธาตุ

ภายในบริเวณเขตพระระเบียงวิหารคค จะมีเจดีย์ขนาดต่าง ๆ เรียงรายรอบพระมหาธาตุเจดีย์ รวมทั้งหมด 158 องค์ ลักษณะเจดีย์เหล่านี้จำลองแบบมาจากพระมหาธาตุเจดีย์ ซึ่งแสดงว่าพุทธศาสนิกชนมาช่วยกันสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา

วิหารหลวง

วิหารหลวง คือ พระอุโบสถของวัดพระมหาธาตุเชื่อว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นของคู่กันกับพระมหาเจดีย์ เป็นอาคารสูงใหญ่ ตั้งเสาเอนปลายเข้าหากันทำให้ดูสวยงาม มีเสารอบนอก 40 ต้น ข้างในวิหารอีก 24 ต้น ด้านหน้ามีประตู 3 ประตู ด้านหลังมี 2 ประตู ภายในมีพระประธานชื่อ พระศรีศาสดาขะมุณีศรีธรรมราช ปางมารวิชัยสมัยอยุธยา

พระพุทธบาทจำลอง

ตั้งอยู่ด้านเหนือของพระมหาธาตุเจดีย์นอกพระวิหารคด สร้างเป็นมณฑปบนเนินสูง ภายในมีแผ่นศิลาสลักจำลองพระพุทธบาท ซึ่งเจ้าพระยาสุรธรรมมนตรีเป็นผู้สร้างที่ใกล้บันไดทางขึ้นไปพระพุทธบาท มีซุ้มพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เรียกว่า พระบุญมาก

ภาพที่ 13 เนินพระพุทธบาทจำลอง ซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือขององค์พระบรมธาตุฯ

ภาพที่ 14 วิหารหลวง เป็นโบราณสถานที่อยู่กับองค์พระบรมธาตุสร้างในสมัยสุโขทัย

วัดท่าโคตร

วัดท่าโคตรเดิมตั้งอยู่ในตำบลนา อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันขุดเป็นตำบลในเมือง เป็นวัดท่าเก่าแก่มากวัดหนึ่งปัจจุบันนี้วัดท่าโคตรได้รวมพื้นที่วัดร้างจำนวน 5 วัด เข้าด้วยกัน วัดศก วัดชายนาวัดวา วัดธาราวดี (วัดไฟไหม้) และวัดท่าโคตร ทำให้บริเวณกว้างขวางภายในบริเวณวัดท่าโคตรจึงรวมโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้มาก เช่น ใบเสมาโบราณ และเจดีย์ศิลปะศรีวิชัย เดิมอยู่ในสภาพทรุดโทรม ต่อมาในปีงบประมาณ 2531 กรมศิลปากรได้บูรณะโคธรักษาทรงเดิมไว้มากที่สุด ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ พระอุโบสถเก่า เป็นอุโบสถสมัยต้นอยุธยา มีภาพเขียนปรากฏอยู่ ปัจจุบันกรมศิลปากรได้บูรณะแล้ว

วัดหน้าพระลาน

วัดหน้าพระลานอยู่ทางทิศใต้ของวัดพระบรมธาตุรวมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นศูนย์รวมแห่งพระพุทธรูปเก่าแก่และสำคัญหลายองค์ นอกจากนี้ที่วัดหน้าพระลานมีบ่อน้ำที่เลื่องลือกันโดยทั่วไป ถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา และพิธีทำน้ำพระพุทธมนต์ อนึ่ง แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือน้ำอภิเษกในนครศรีธรรมราชมีอยู่ 5 แห่งคือ

1. น้ำบ่อวัดเสมาเมือง อยู่ในวัดเสมาเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
2. น้ำบ่อวัดเสมาไชย เป็นวัดคู่แฝดกับวัดเสมาเมือง
3. น้ำบ่อวัดประดู่ขาว เป็นวัดร้างตั้งอยู่ในตำบลคลัง อำเภอเมือง เคียงนี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของวัดถูกกลบเพื่อสร้างอาคารเรียนเมื่อ พ.ศ.2517
4. น้ำห้วยเขามหาชัย เป็นลำห้วยที่ไหลมาจากเขามหาชัย ผ่านลงมาในบริเวณที่เป็นสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ถือเป็นน้ำที่มีโชคชัย
5. น้ำห้วยปากนาคราช เป็นห้วยที่มีความคดเคี้ยวเมื่อน้ำมากมองดูเหมือนตัวพญานาคราช อยู่ในตำบลห้วยแก้ว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศาลพระเสื้อเมือง

พระเสื้อเมืองเป็นเทวดาหรือเทพารักษ์ประจำเมือง ทำหน้าที่ป้องกันภัยอันตรายทั้งปวง รักษากำลังไพร่พลและให้ความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ประชาชนและบ้านเมือง ศาลพระเสื้อเมืองตั้งอยู่บริเวณหลังสถานีอนามัยชั้นหนึ่งนครศรีธรรมราช ตำบลในเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นศาลที่ตั้งไว้เพื่อประดิษฐานเทวรูปของพระเสื้อเมือง ศาลเดิมนั้นสร้างในสมัยอยุธยาได้มีการซ่อมแซมและดัดแปลง

เรื่อยมา จนบัดนี้มีรูปทรงคล้ายศาลเจ้าของจีนไปมากแล้ว ภายในศาลพระเสื้อเมืองมีเทวรูปพระเสื้อเมือง เป็นเทวรูปประทับยืนข้าง ๆ มีสคริตรงเครื่องกษัตริย์นั่งคุกเข่าข้างหนึ่ง การประดับภายในก็เป็นศิลปะจีนทั้งหมด

หอพระพุทธสิหิงค์

หอพระพุทธสิหิงค์เป็นโบราณสถานที่สำคัญของเมือง เป็นคู่มารมีของพระพุทธสิหิงค์ เดิมเป็นหอพระในวังของกษัตริย์และเจ้าเมืองนคร ตั้งอยู่ระหว่างศาลากลางจังหวัดกับศาลจังหวัด หอพระพุทธสิหิงค์สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2457 แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.2458 ภายในหอพระพุทธสิหิงค์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน โดยมีผนังก่ออิฐถือปูนกันอยู่ ตอนหน้าประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ และพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ตอนหลังมีพระปรารักษ์จำนวนสามองค์สำหรับเป็นที่บรรจุพระอัฐิและอัฐิของตระกูล ณ นคร

พระพุทธสิหิงค์

พระพุทธสิหิงค์เป็นพระพุทธรูปที่กษัตริย์ลังกาโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.700 ครั้นพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงทราบข่าวความงามของพระพุทธสิหิงค์จึงขอให้พระเจ้าศรีธรรมโศกราชแห่งนครศรีธรรมราช ส่งจุดไปขอพระราชทานพระพุทธสิหิงค์จากกษัตริย์ลังกา เมื่อได้มาแล้วพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จมารับถึงนครศรีธรรมราช แล้วนำไปประดิษฐาน ณ สุโขทัยในประเทศไทย (นับถึง พ.ศ.2528) มีพระพุทธสิหิงค์ 3 องค์คือ

1. พระพุทธสิหิงค์ซึ่งประดิษฐาน ณ หอพระพุทธสิหิงค์จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. พระพุทธสิหิงค์ซึ่งประดิษฐาน ณ วัดสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่
3. พระพุทธสิหิงค์ซึ่งประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

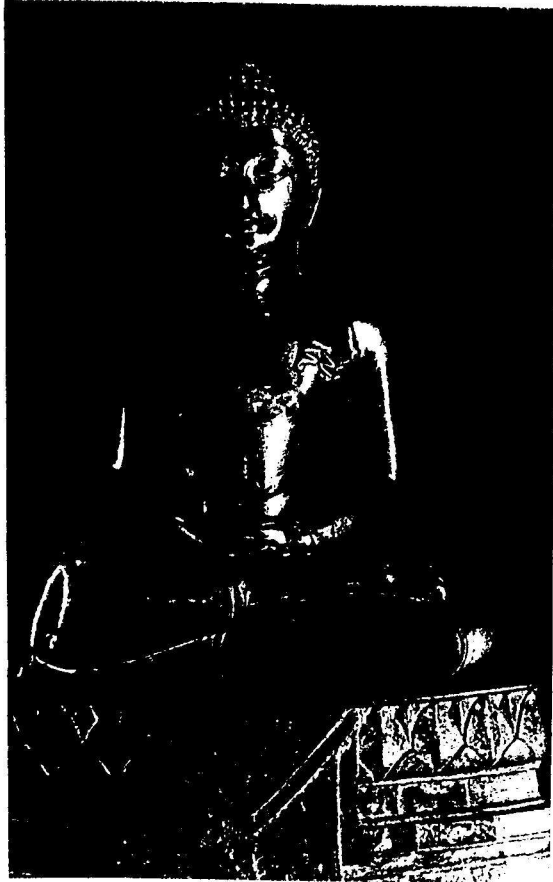
กรุงเทพฯ

พระพุทธสิหิงค์ซึ่งประดิษฐาน ณ หอพระพุทธสิหิงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพระพุทธรูปที่ศิลปกรรมอยู่ในตระกูลช่างแบบนครศรีธรรมราช หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า แบบขนมดัม เป็นพระพุทธรูปที่งดงามมากองค์หนึ่ง พระพักตร์กลม อมยิ้ม พระอุระอวบอ้วน ประทับนั่งในท่าขัดสมาธิเพชร

หอพระอิศวร

หอพระอิศวรตั้งอยู่ริมถนนพระราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตรงข้ามหอพระนารายณ์ ทางด้านเหนือของหอพระอิศวรเป็นวัดสมาเมือง และ

ภาพที่ 15 ภาพพระพุทธรูปหินงัก

ภาพที่ 16 ภาพหอพระอิศวร

ด้านใต้เป็นเสาชิงช้า แต่เดิมมีโบสถ์พราหมณ์อยู่บริเวณเสาชิงช้าด้วย บัคนีโบสถ์พราหมณ์ได้ปรักหักพังไปหมดสิ้นแล้ว คงปรากฏอยู่แต่เสาชิงช้าซึ่งสร้างขึ้นใหม่แทนของเก่าซึ่งใช้ในพิธีตรีขัมปวาช และตรีปวาชของพราหมณ์เมืองนคร หอพระอิศวรเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพพระอิศวร อันเป็นเทพองค์หนึ่งของพราหมณ์ ใช้เป็นเทวสถานสำหรับประกอบพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอยุธยา แต่ของเดิมชำรุดไปหมดแล้ว อาคารที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้เป็นอาคารที่กรมศิลปากรบูรณะขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ.2509 ภายในหอพระอิศวรเป็นที่เก็บรักษาศิวลึงค์และฐานศิวลึงค์ ซึ่งย้ายมาจากโบสถ์พราหมณ์

วัดเสมาเมือง

วัดเสมาเมืองเป็นวัดเก่าแก่พอ ๆ กับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นวัดคู่แฝดกับวัดเสมาชัย ซึ่งร้างไปแล้วคามหลักฐานปรากฏว่าพระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงสร้างเมื่อ พ.ศ.1318 หลังจากได้ทรงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์แล้ว 18 ปี โดยทรงเลือกเอาทำเลใจกลางเมืองเป็นที่สร้าง คงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ภิกษุฝ่ายหินยานจำพรรษาเป็นวัดแรก วัดนี้จึงนับเป็นต้นกำเนิดของวัดทั้งหลายในนครศรีธรรมราช วัดเสมาเมืองเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของนครศรีธรรมราช และอาณาจักรศรีวิชัยเป็นอย่างมาก จารึกจากวัดเสมาเมืองซึ่งสลักบนหินทรายเป็นรูปใบเสมา สูง 1.04 เมตร ฐานกว้าง 40 เซนติเมตร และส่วนยอดกว้าง 50 เซนติเมตร (ศิลาจารึกหลักที่ 23) นั้น ได้กลายเป็นหลักฐานที่ช่วยคลี่คลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของชาติได้เป็นอย่างมาก วัดเสมาเมืองในปัจจุบันมีถนนราชดำเนินตัดผ่านหน้าวัด ตั้งอยู่ในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

หอพระนารายณ์

หอพระนารายณ์ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนินตรงข้ามหอพระอิศวร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง หอพระนารายณ์เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพพระนารายณ์ อันเป็นเทพองค์หนึ่งของพราหมณ์ และเป็นเทวสถานสำหรับประกอบพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ เพราะพราหมณ์ที่เข้ามาเมืองนครมีอยู่สองพวก พวกแรกนับถือพระอิศวรเป็นใหญ่ กระทำพิธีกรรมที่หอพระอิศวรหรือฐานพระศยม พวกหลังนับถือพระนารายณ์เป็นใหญ่ กระทำพิธีกรรมที่หอพระนารายณ์ ภายในหอพระนารายณ์ประดิษฐานเทวรูปปั้น ซึ่งชำรุดองค์หนึ่งคล้ายพระนารายณ์สี่กร ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นเทวรูปที่อยู่เดิมหรือสร้างใหม่แทนของเดิม

ภาพที่ 17 ภาพหอพระนารายณ์

ที่มา : www.carvariety.com/Touring

ภาพที่ 18 ภาพกำแพงเมือง

กำแพงเมือง

กำแพงเมืองนับเป็นสัญลักษณ์แห่งความเก่าแก่ของนครศรีธรรมราช ตามตำนานเมืองนครกล่าวไว้ว่า กำแพงเมืองชั้นแรกสุดนั้นสร้างในสมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราชโดยเป็นกำแพงดิน ผู้สร้างคือชาวอินเดียและมอญฝ่ายใต้ กำแพงเมืองก่ออิฐถือปูนที่ปรากฏอยู่เพียงบางส่วน ในด้านเหนือของเมืองโบราณนั้นสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 สันนิษฐานว่ารูปแบบการสร้างคงจะสร้างทับลงบนแนวกำแพงเมืองที่มีอยู่แต่เดิม ซึ่งอาจเป็นกำแพงเมืองแบบปึกเสาปูนดิน แนวกำแพงเมืองโบราณเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชาวจากทิศเหนือไปทิศใต้ประมาณ 2,238.50 เมตร ด้านทิศเหนือกว้าง 456.50 เมตร ส่วนด้านทิศใต้กว้าง 465.50 เมตร มีประตูเมืองทั้งหมด 10 ประตู

ศาลาประตูหก

ศาลาประตูหกเป็นศาลาหน้าเมือง มีมาแต่โบราณตั้งอยู่ตรงข้ามสนามหน้าเมืองด้านตะวันออกของถนนราชดำเนิน ระหว่างโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราชในปัจจุบัน แต่เดิมตรงบริเวณที่สร้างศาลาประตูหกนี้เป็นประตูเมืองด้านเหนือชื่อว่า ประตูชัยศักดิ์ แต่ชาวเมืองเรียกว่า ประตูชัยเหนือ ในบริเวณศาลานี้มีประตูขนาดใหญ่อยู่หกต้น ชาวเมืองจึงเรียก หลาโคหก (หลา คือ ศาลา โค คือ ดันประตู) ด้วยเหตุที่ศาลาประตูหกนั้นสร้างมาแต่โบราณ จึงได้มีการซ่อมแซมบูรณะและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาแทบทุกยุคทุกสมัย จนปัจจุบันนี้ศาลาประตูหกเป็นศาลาทรงไทยที่มีความแข็งแรง มั่นคง ส่วนต้นประตูหกต้นที่เคยมีมาแต่เดิมได้ล้มตายไปตามกาลเวลาหลายปีแล้ว

วิหารพระสูง

ภายในบริเวณ โรงเรียนเบญจมราชูทิศ (เก่า) มีวิหารอยู่ทางมุมด้านตะวันตกเฉียงใต้ เรียกว่า วิหารพระสูงหรือ โบสถ์พระสูงเป็นวิหารตั้งบนเนินดินสูง ตัววิหารเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคาเครื่องไม้รูปแบบสถาปัตยกรรมอยุธยาตอนปลาย ฝั่งด้านในวาดภาพดอกไม้ร่วง ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่ง เป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยาเรียกว่า พระสูง พระพุทธรูปองค์นี้เป็นที่เคารพของคนโดยทั่วไปเช่นกัน

สระล้างดาบศรีปราชญ์

ศรีปราชญ์เป็นกวีเอกแห่งกรุงศรีอยุธยามีชีวิตรุ่งเรืองในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เนื่องจากประพาศิคิดพระราชประเพณีจึงถูกเนรเทศมาอยู่ที่นครศรีธรรมราช ครั้นมาอยู่ที่นครศรีธรรมราชได้ประพาศิคิดในทางผู้สาว จึงถูกเข้าพระยานครสังปะหารชีวิตเสีย สถานที่ที่เป็น

อนุสรณ์ในการประหารศรีปราชญ์ คือ สระล้างดาบศรีปราชญ์ กล่าวกันว่าเมื่อประหารชีวิตศรีปราชญ์แล้ว เพชฌฆาตได้นำดาบมาล้างที่สระดังกล่าว

ภาพที่ 19 ภาพสระล้างดาบศรีปราชญ์

กุฏิทรงไทยวัดวังตะวันตก

ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน บริเวณที่เชื่อว่าตรงข้ามกับวัดวังตะวันตกอันเป็นวิเวกสถานของเจ้าจอมปราง เดิมเป็นอุทยานต่อมาเจ้าพระยามนทร (น้อย) ขกวัดวังตะวันตกและอุทยานตรงข้ามให้เป็นวัดเช่นเดียวกัน จึงเป็นวัดวังตะวันตก พ.ศ.2431 พระครูกาชาด (ช่อง) พร้อมด้วยสานุศิษย์ได้สร้างกุฏิขึ้นหมู่หนึ่งเป็นเรือนเครื่องสับ 3 หลัง มีหลังคาจั่ว แต่ละหลังคลุมเชื่อมต่อกัน ตัวเรือนฝาปะกนตามประตูหน้าต่างและช่องลม ประดับด้วยลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองนครปี พ.ศ.2535 สมาคมสถาปนิกสยามคัดเลือกกุฏิวัดวังตะวันตกให้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่นประเภทปูชนียสถานและวัดวาอาราม

วัดสวนหลวง

ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน ตรงข้ามกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภายในเขตเมืองพระเวียงอันเป็นเมืองโบราณ สิ่งสำคัญของวัดนี้คือ วิหารที่มีผนังตกแต่งด้วยปูนปั้นแบบนูนต่ำ

วัดสวนป่า

อยู่ใกล้สามแยกหอนาฬิกา ภายในโบสถ์มีจิตรกรรมแบบตะวันตกงดงามมากเป็นผลงานของ แนบ ทิชินพงศ์ ผู้มีผลงานดีเด่นด้านศิลปะเมืองนครศรีธรรมราช

แก่งจันทัดประตูและวัดแจ้ง

ตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนินใกล้กับสนามกีฬาจังหวัด ก่อสร้างในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เป็นที่ประดิษฐานบัวบรรจุน้ำของเจ้าพระยาจักร และเชื่อว่าทั้งอัฐิของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชอีกด้วย

เจดีย์ยักษ์

เจดีย์สูงใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากเจดีย์พระบรมธาตุ อยู่ข้างสำนักงานเทศบาลนครศรีธรรมราช บริเวณวัดเจดีย์เดิมซึ่งร้างไปแล้วสันนิษฐานว่าสร้างโดยโคทศิรีเศรษฐีชาวมอญกับบริวารที่อพยพหลบภัยมาอาศัยเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อประมาณปี 1546

จวนออกยาเสนาภิมุข (ยามาดา นางามาซา)

ออกยาเสนาภิมุขเป็นชาวญี่ปุ่น เดิมชื่อ ยามาดา นางามาซา มาอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยของพระเจ้าทรงธรรมในฐานะทหารอาสาศึก มีโอกาสทำความดีความชอบพิเศษหลายครั้ง จนกระทั่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นออกยาเสนาภิมุข และได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่ไปกินเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ.2172 ปัจจุบันมีบริเวณที่แสดงร่องรอยว่าเป็นจวนที่พักของออกยาเสนาภิมุข อยู่ที่บริเวณร้านอาหารแกงส้มในเมือง ถนนนางงาม (ข้างศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช)

อนุสาวรีย์วีรไทย

หล่อด้วยทองแดงรมดำ เป็นรูปทหารจับปืนติดคาบเตรียมแทง ชาวบ้านเรียกว่า จำคำ หรือ เจ้าพ่อคำ สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ของทหารไทยในภาคใต้ที่เสียชีวิตในการปะทะกับทหารญี่ปุ่น ในสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ประดิษฐานอยู่บนถนนราชดำเนินในคำขวัญราชูอันเป็นที่ตั้งกองทัพภาคที่ 4 ปัจจุบัน นอกจากนี้ในคำขวัญราชู ยังมีห้องประชุม บ้านรับรอง สนามกอล์ฟ สนามยิงปืน และร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกด้วย

วัดเขาขุนพนมและศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเขาขุนพนม

อยู่ในเขตหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จากตัวเมืองใช้ทางหลวงหมายเลข 4016 ถึงกิโลเมตรที่ 21 ผ่านตลาดพรหมโลก มีทางแยกขวาไปอีก 2.5 กิโลเมตร วัดเขาขุนพนม เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีถ้ำที่กำแพงก่ออิฐถือปูนมีใบเสมาเช่นเดียวกับกำแพงเมือง ผนังด้านหน้ามีลายปูนปั้นประดับเครื่องลายครามจีน ในถ้ำมีพระพุทธรูปสำริดประมาณ 30 องค์ และพระพุทธรูปบาทสำริด ถ้ำในวัดแห่งนี้มีหลายถ้ำทะลุถึงกันหมดเหมือนค้ำคูประดูหอรบ ซึ่ง

บางคนสันนิษฐานว่าเป็นที่ประทับของพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่บางท่านก็ว่าเป็นที่พักผ่อนของเจ้าหญิงเกษมณีธิดาของเจ้านราศรีวงศ์ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ.2312-2319 ริมทางเดินขึ้นเขาขุนพนม มีศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาเขาขุนพนม เสริมสร้างความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ประชาชน ชุมชนเขาขุนพนมเป็นชุมชนวัฒนธรรม มีกิจกรรมการเข้าค่ายพักแรมการรวมกลุ่มเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาชมสวนผลไม้ด้วยจักรยาน

วัดถ้ำทองพรรณรา

ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลถ้ำพรรณรา อำเภอถ้ำพรรณรา ห่างจากถนนเอเชีย (สาย 41) หลักกิโลเมตรที่ 192-193 ประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 1 กิโลเมตร ตำนานเล่ากันว่า มีชีปริงและชีปรางนำสัมภาระและผู้คนเดินทางมาทางทะเลเพื่อนำแก้วแหวน เงินทอง ไปสร้างพระบรมธาตุ เมื่อมาถึงอุเวือ (ปัจจุบันคือบ้านปากรา) ได้ทราบว่าพระบรมธาตุสร้างเสร็จแล้วจึงได้ขึ้นบงกหาสถานที่ที่เหมาะสมคือถ้ำทอง แล้วได้สร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ในถ้ำดังกล่าว แล้วนำแก้วแหวน เงินทอง บรรจุไว้ในพระพุทธรูปไสยาสน์นั้นด้วย เมื่อถึงแก่กรรมลูกหลานจึงได้สร้างพระพุทธรูปขึ้น 2 องค์ นำกระดูกของชีปริง ชีปรางบรรจุ และพอถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ก็จะมีการทำบุญบูชาพระพุทธรูปไสยาสน์และพระพุทธรูปที่บรรจุกระดูกชีปริง ชีปราง ซึ่งต่อมาเรียกว่า พระปริง พระปราง เป็นประจำตลอดมาทุกปี ซึ่งประเพณีขึ้นถ้ำ ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ประชาชนทั่วทุกสารทิศ มานมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์ แก่บนด้วย ขนมอบอง ขนมลา และที่ขอมถ้ำต่าง ๆ ภายในวัด ซึ่งมีอยู่หลายถ้ำ มีทั้งถ้ำมิด ถ้ำแจ้ง

แหล่งโบราณคดีวัดโมกคาน

อยู่ในเขตตำบลคอนคา อำเภอท่าศาลา ห่างจากตัวเมือง 10 กิโลเมตร ไปตามทางหลวงหมายเลข 401 ถึงบ้านหน้าทับเลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวง 4022 อีก 6 กิโลเมตร เดิมบริเวณนี้ว่ากันว่าเป็นโบราณสถานของพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย กำหนดอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-14 หลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบัน ได้แก่ แนวเสาหิน หินแกะสลักรอบประตูอาคารธรณีประตู ชิ้นส่วนโยนิและศิวลึงค์ สระน้ำโบราณแท่นตั้งเทวรูป ซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานไว้ตั้งแต่ พ.ศ.2518

แหล่งโบราณคดีเขาคา

อยู่ตำบลเสาเกา อำเภอติซล เดินทางโดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 401 จากสี่แยกจอมพิบูลย์ ถึงกิโลเมตรที่ 99 แยกซ้ายเข้าถนนจินดาประชาสวรรค์ประมาณ 7 กิโลเมตร บริเวณเขาคาเป็นศาสนสถานสำคัญในลัทธิไสวณิกาย ซึ่งเคารพนับถือพระศิวะ หรือพระอิศวรเป็นเทพเจ้าสูงสุด มีเขาคาประคองเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางและโบราณสถานเล็ก ๆ กระจายเป็นบริเวณโดยรอบ มีการค้นพบโบราณวัตถุที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น ฐานโยนิ (ฐานศิวลึงค์) ศิวลึงค์ ท่อโสมสูตร (ท่อน้ำมนต์) ตลอดจนซากโบราณสถานที่เป็นเทวสถาน สระน้ำโบราณ อายุโบราณเขาคาราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 กรมศิลปากรได้ทำการบูรณะเสร็จเรียบร้อยแล้วเมื่อ พ.ศ.2540

วัดกระคังงา

เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอขนอม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา วัดนี้ห่างจากถนนสายอำเภอขนอม-ในเพลา ประมาณ 200 เมตร ภายในอุโบสถมีภาพเขียนพุทธประวัติวิจิตรบรรจง นอกจากนี้มีพระประธานเป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยาอยู่ภายใน และมีโบราณวัตถุที่น่าสนใจมากมาย โดยเฉพาะเครื่องถ้วยชาม เป็นต้น

วัดธาตุธาราม หรือวัดเขาธาตุ

อยู่ในเขตอำเภอขนอม มีเจดีย์ปะการังประดิษฐานอยู่บนยอดเขาธาตุ ตามตำนานกล่าวว่าเจดีย์นี้ได้ทำการก่อสร้างหลังจากสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยผู้มีจิตศรัทธาจากเมืองไซยา ได้รวบรวมเงินทองและของมีค่าต่าง ๆ เพื่อไปบรรจุที่พระบรมธาตุเมืองนคร แต่ได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้มีจิตศรัทธาคงกล่าวจึงได้ร่วมมือกันสร้างเจดีย์ขึ้นบนเขาธาตุ ซึ่งสร้างด้วยหินปะการังทั้งองค์ องค์เจดีย์เป็นรูปโอคว่ำมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-6 เมตร รอบ ๆ เจดีย์มีพระพุทธรูปแกะสลักหินทรายแดง ประดิษฐานบริเวณเจดีย์ เชื่อว่าคงเป็นแหล่งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาสมัยหนึ่งในบริเวณอ่าวทางตอนเหนือของคาบสมุทรมนี้

วัดเจดีย์หลวง

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 บ้านท่าใน ตำบลควนทอง อำเภอขนอม เป็นชุมชนโบราณ ซึ่งมีร่องรอยของเนินดิน สระน้ำ หินชิ้นส่วนของเทวรูป แท่นเทวรูป แท่นศิวลึงค์ ที่กระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น จากอำเภอขนอมสามารถเดินทางไปเกาะสมุย เกาะพะงันจากท่าเรืออำเภอขนอมได้ด้วย

วัดนันทาราม

อยู่ในเขตอำเภอปากพนัง เดิมชื่อวัดไค้ เป็นวัดที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุศ พระพุทธรูปหินทรายแดงสมัยกรุงศรีอยุธยา หลวงพ่อบุศเป็นปูชนียวัตถุที่เคารพสักการะของชาวปากพนังมาก นอกจากนี้ภายในวัดยังได้เก็บรักษาสิวลึงค์องค์ใหญ่องค์หนึ่ง พบที่โบราณสถานเขาตา อายุประมาณ 1200 ปี ในราวศตวรรษที่ 12-14 สลักจากหินปูนและสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่พบในภาคใต้ วัดนันทารามตั้งอยู่ที่ถนนชายน้ำ ปากพนังฝั่งตะวันออก

ตลาดจารึกเขาช่องคอย

อยู่ที่บ้านโคกสะท้อน หมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอจุฬาภรณ์ จารึกเป็นอักษรปัลลวะภาษาสันสกฤต ซึ่งเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบในภาคใต้ กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 มีข้อความเป็นเรื่องขอที่พำนักจากพระอิศวรและเทพเจ้าป่า แล้วลงท้ายด้วยข้อความอันเป็นคติว่า ถ้าคนคืออยู่ในหมู่บ้านของชนเหล่าใด ความสุขและผลจกมีแก่ชนเหล่านั้น

พระโพธิสัตว์กวนอิม

ตั้งอยู่ในเขตอำเภอทุ่งสง เป็นปฏิมากรรมปูนปั้นขนาดใหญ่สีขาวสะอาดตา มองเห็นเด่นแต่ไกล มีความสูงถึง 19 เมตร ปางปฏิหารแผ่เมตตา พระหัตถ์ซ้ายถือแจกันหลั่งน้ำทิพย์ พระหัตถ์ขวาทรงถือกิ่งหลิว ประทับยืนบนดอกบัวใหญ่ เคียงข้างด้วยกุมาร ชาย หญิง ทูลทิดด้วยพระยามังกร ประดิษฐานกลางสระน้ำใหญ่รายรอบด้วยน้ำพุ ที่มูลนิธิจำปอกง (หลวงพ่อด) ทุ่งสง ถนน หมู่บ้านพัฒนา ตำบลปากแพรก ห่างจากตลาดทุ่งสงประมาณ 1 กิโลเมตร

ป่ากรุงชิง

ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีทางเดินเท้าที่พัฒนาแล้วจากที่ตั้งของหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ด้วยระยะทาง 3.8 กิโลเมตร บริเวณโคยรอบทางเดินเป็นฐานที่ตั้งสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) ภาคใต้ เป็นเส้นทางลาดตระเวน จุดป้องกันแหล่งสะสมอาหารและแหล่งหลบการโจมตี และยังเป็นเส้นทางเขาสลายตัวของฝ่ายรัฐบาลด้วย

ระหว่างทางเดินจะพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น หลุมขวาก บันได 3 ชั้น (ทางลาดชันที่เป็นสมรภูมิ เหมาะสมในการป้องกันค่าย) สนามบาสคอมมิวนิสต์ ถ้าประจักษ์ (ที่หลบภัยจากการโจมตี) ถ้าเกลือ (ที่เก็บเสบียงอาหาร) เส้นทางไปสิ้นสุดที่ศาลาฝนแสนห่า ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นเส้นทางเดินลงไปชมน้ำตกฝนแสนห่า ซึ่งเป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดในอุทยาน (มีระยะทางเดินลงไปในหุบเขาอีกประมาณ 500 เมตร)

ผลสรุปและข้อเสนอแนะ

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวครบถ้วน สมบูรณ์มากที่สุด จนยากที่จะมีจังหวัดใดในประเทศไทยเทียบได้ ประกอบด้วย

1. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีเก่าแก่มากตั้งแต่ยุคหินใหม่มาจนถึงปัจจุบัน เช่น ชุมชนโบราณ เมืองโบราณ
2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นดินแดนที่มีป่าคงคิบนที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ มียอดเขาหลวง ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ มีน้ำตกที่สวยงามอยู่ทั่วไป
3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนา ในเขตตัวเมืองนครศรีธรรมราชเองก็มีศาสนสถานต่าง ๆ อยู่มากมาย
4. แหล่งท่องเที่ยวทางทะเล ชายหาดและหมู่เกาะ
5. เทศกาลและประเพณีสำคัญประจำท้องถิ่น เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีลากพระ กีฬารชนวัว

นอกจากนี้ กิจกรรมเสริมการท่องเที่ยว เช่น ลีนค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก อาหารพื้นเมือง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดก็มีอยู่มากมาย

จากการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2535 ได้มีการเก็บข้อมูล โดยการประเมินความพร้อมของการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 630 ราย และไทย 695 ราย แล้วนำมาประเมินตามราชจังหวัดพบว่า จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีการท่องเที่ยวในระดับกลางเมื่อสิ้นแผน 8 โดยมีปัญหาทางกายภาพดังนี้

1. ปัญหาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการใช้พื้นที่อนุรักษ์ของกรมป่าไม้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว
2. ปัญหาของคุณภาพของถนนและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
3. คุณภาพและความเพียงพอของสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะน้ำประปา¹

¹สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนา

โดยประเมินลำดับความสำคัญของปัญหาทางกายภาพ จังหวัดนครศรีธรรมราช ไว้ดังนี้

1. ขาดที่พักและบริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน
2. ปัญหาการเข้าถึงตัวจังหวัดและถนน
3. ปัญหาการขาดแคลนสาธารณูปโภคโดยเฉพาะน้ำประปาและโทรศัพท์
4. การอนุรักษ์โบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและประวัติศาสตร์¹

ในปัจจุบันปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขไปมากแล้ว ทำให้ปัญหาทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวลดลงไปมาก เช่น ที่พักและบริการ ในปัจจุบันมีการลงทุนด้านนี้ที่เหมาะสมและในสถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งก็แก้ไขให้มีการใช้ที่พักชั่วคราวได้

ปัญหาที่ยังเหลืออยู่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ

1. ปัญหาการจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ
2. ปัญหาภาพพจน์ของจังหวัดและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. ปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อม
4. ปัญหาการทำลายสภาพแวดล้อมจากนาุ้ง

ข้อเสนอแนะการพัฒนาที่เหมาะสม

ในการจัดทำแผนท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะศึกษาถึงศักยภาพทางการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง และจัดทำแผนพัฒนาด้านกายภาพ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขาดแนวทางในการประสานแผนพัฒนาทางกายภาพกับแผนการตลาดและขาดการมองภาพโดยรวม สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวให้ครบบริบูรณ์ ดังนั้นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราชและผู้เกี่ยวข้อง ควรจะดำเนินการดังนี้

1. ควรให้ความรู้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ต้องการความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการบูรณะซ่อมแซมและบำรุงรักษา
2. แสดงและเผยแพร่ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยภาษาที่เข้าใจง่าย และกระชับ²

¹สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หน้า 4-17 ถึง 4-18.

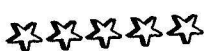
²ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราช โดยส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะของตำนาน พงศาวดารที่เขียนขึ้นโดยใช้ภาษาและสำนวนโบราณเข้าใจยาก ควรปรับให้คนทั่วไปเข้าใจง่ายขึ้น

3. ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวควบคู่ไปกับแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น สุราษฎร์ธานี สงขลา ภูเก็ต เนื่องจากในปัจจุบันมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบายเชื่อมต่อกันได้
4. จัดชุดการท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน โดยใช้เวลาที่เหมาะสม เช่น อุทยานแห่งชาติ เขาลง ซึ่งสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ และชีววิทยา ภูมิศาสตร์ ได้อย่างเหมาะสม
5. จัดระยะเวลาที่เหมาะสมของการท่องเที่ยว โดยทำแผนภูมิอย่างชัดเจนแต่ละแห่ง เช่น การล่องแก่งคลองกลาย น้ำตกกรุงชิง ไม่ควรไปช่วงหน้าฝน เป็นต้น
6. จัดเครือข่ายส่งต่อการท่องเที่ยวให้กับชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างครบวงจร พร้อมกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ของที่ระลึก สาธารณูปโภค เป็นต้น
7. จัดโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้วยตนเองด้านท้องถิ่น เพิ่มขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อม เช่น ควรพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาลงขึ้นเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม
8. จัดการวางแผนการใช้ที่ดินในจังหวัด แบ่งเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรม และเกษตรกรรมอย่างชัดเจน
9. จัดการเรื่องสาธารณูปโภคให้เหมาะสมเพียงพอบริการต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้น

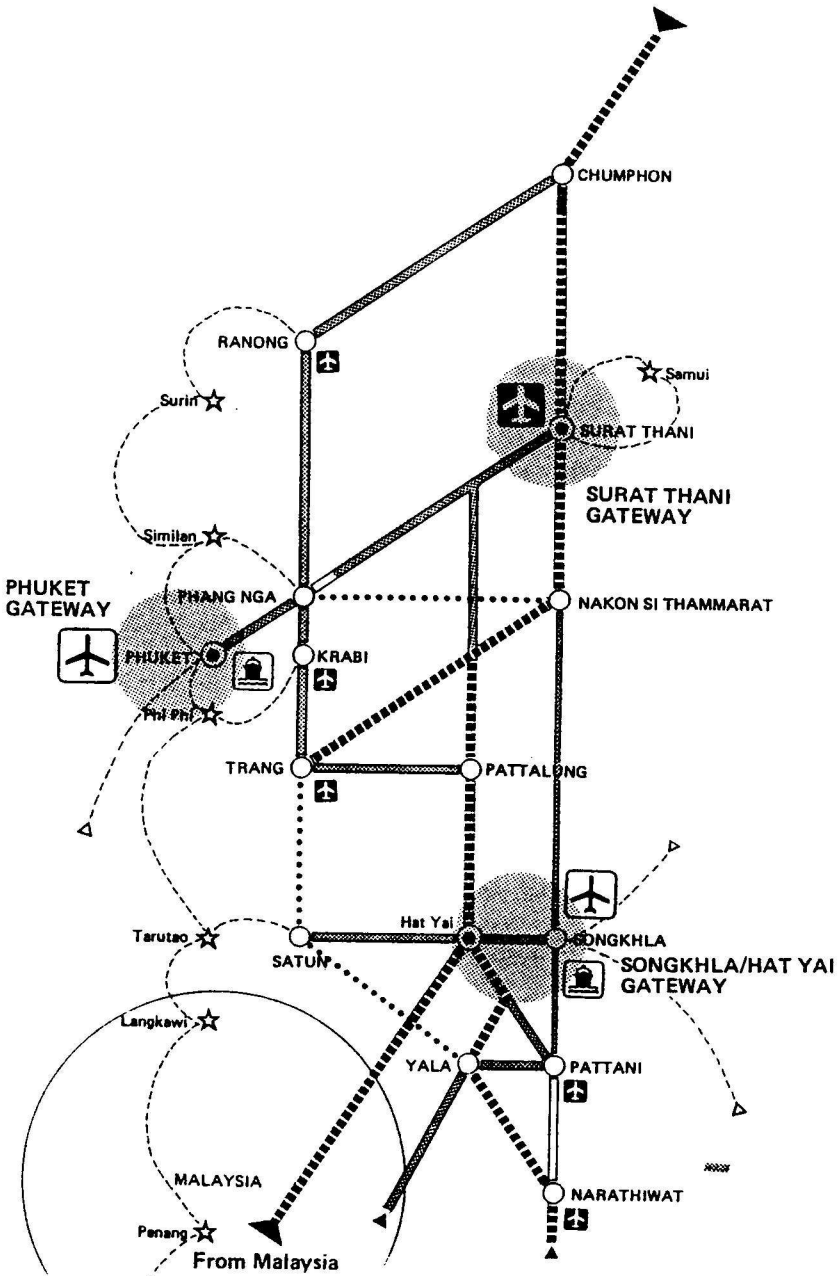
ผลสรุป

จากศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีอยู่อย่างครบถ้วนทุกด้าน ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางทะเล แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บนภูเขา และป่าไม้ที่สมบูรณ์ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราชควรมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ เพื่อพัฒนาไปสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคใต้ทั้งการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน สนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นศูนย์กลางของการพักผ่อน เพื่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยรอบต่อไป และยังมีทางเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวทางชายฝั่งทะเลตะวันตกที่สะดวกรวดเร็วอีกด้วย

สิ่งสำคัญที่สุดคือ การร่วมมือกันระหว่างส่วนราชการทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น จัดทำแผนระยะยาวทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสม รวมทั้งการแก้ไขภาพพจน์ของจังหวัดด้านความปลอดภัยและเป็นไปตามคำขวัญประจำเมืองนครศรีธรรมราชต่อไป

ภาพที่ 20 เส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคใต้

ที่มา : พัฒนจากแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคใต้ เล่ม 1 หน้า 24.

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง. 2527. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค : จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2539. ที่นี้เมืองไทย. กรุงเทพฯ : บุควอลิตี้ จำกัด.
_____. 2539. อนุสาร อสท ฉบับเวียนแผ่นดินเมืองนคร. 37, 2 (กันยายน).
- การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. เล่ม 1-2 เอกสาร โรเนียวเย็บเล่ม.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2534. ภูมิลักษณะประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ชวนะ เพชรแก้ว และปรีชา นุ่นสุข. 2520. กำแพงเมือง : มรดกวัฒนธรรมของชาวนคร. สงขลา :
มงคลการพิมพ์.
- บริษัทที.เอ็ม.พีบริชชิง จำกัด. 2526. เพื่อนเดินทางรวมภาคใต้. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์.
- สะอาด ชมะสุนทร, พ.อ. 2524. เมื่อญี่ปุ่นบุกเมืองนคร. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสการพิมพ์.
- เมืองโบราณ (ฉบับคาบสมุทรไทย) 2527. 10, 1 (มกราคม - มีนาคม).
- วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. 2521. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ :
อักษรสัมพันธ์.
_____. 2526. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2.
ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์.
- วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. 2534. ประวัติศาสตร์และโบราณคดี นครศรีธรรมราช ชุดที่ 5.
กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์.
- ส. พลายน้อย. 2523. ชาวต่างชาติในประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2535. โครงการทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยว
ของประเทศ เล่ม 1-2. กรุงเทพฯ : เอกสาร โรเนียวเย็บเล่ม.
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2529. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์
_____. 2529. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์.
- สันต์ ภาษิต. 2540. นิทาน 4 ภาค (ภาคใต้). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. 2543. บรรยายสรุปจังหวัด
นครศรีธรรมราช ประจำปี 2543. นครศรีธรรมราช : สำนักงานจังหวัด.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช. 2538. ข้อมูลการตลาดจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2538.

นครศรีธรรมราช : สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง. 2537. กรุงเทพฯ : พี. เอส. พี.

สำนักพิมพ์สารคดี. 2537. นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.

สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2537. รายงานข้อมูลพื้นฐานโครงการจัดทำแผน
ลงทุนนครศรีธรรมราช. สงขลา.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2523. รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัย
กรุงศรีอยุธยา. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

อรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยาและคณะ (แปล). 2522. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. เล่ม
1-2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ภาคผนวก 1

สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอเมือง อำเภอพิปูน อำเภอพรหมคีรี อำเภอลานสกา อำเภอฉวาง กิ่งอำเภอช้างกลาง และกิ่งอำเภอนบพิตำ มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 597 ตารางกิโลเมตร ได้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2517 ประกอบด้วยเทือกเขาที่สลับซับซ้อน มียอดเขาหลวงสูงสุด 1,835 เมตร จากระดับน้ำทะเล ซึ่งสูงที่สุดในภาคใต้เป็นแหล่งของต้นน้ำลำธารและคลองต่าง ๆ กว่า 15 สาย สภาพป่าเขาเป็นแบบป่าดงดิบชื้น และป่าดิบเขา ที่มีพรรณไม้และสัตว์ที่อุดมสมบูรณ์ เส้นทางเดินทางท่องเที่ยวไปอุทยานฯ สามารถใช้เส้นทางได้เป็นวงรอบด้วยสภาพแวดล้อมสวยงามตามธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญของโลก มีพืชและสัตว์ที่หายากอยู่มากมาย บางชนิดพบได้เฉพาะที่เขาหลวงเท่านั้น ความสวยงามและความอุดมสมบูรณ์ของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ที่มีสภาพแวดล้อมที่น่าสนใจ และมีการชักชวนชุมชนโคจรอบและนักท่องเที่ยวเข้าใจความสำคัญของธรรมชาติและสามารถจัดระบบรองรับนักท่องเที่ยวที่ดี ทำให้อุทยานแห่งชาตินี้ได้รับรางวัลยอดเยี่ยม (ไทยแลนด์ ทัวริซึม อวอร์ด) ประจำปี 2541 รางวัลยอดเยี่ยมประเภท แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

น้ำตกกะโรม

อยู่ในเขตอำเภอลานสกา จากตัวเมืองใช้ทางหลวงหมายเลข 4016 ไป 9 กิโลเมตร แยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 4015 ไปอีก 20 กิโลเมตร ทางเข้าน้ำตกอยู่ทางขวามือ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชไหลลงมา จากยอดเขาดกหลั่นลงมาเป็นชั้น ๆ มีหนานหรือชั้นถึง 19 ชั้น เช่น หนานฝั่ง หนานน้ำรวง หนานคาคฟ้า และหนานสอยดาว ซึ่งเป็นหนานที่สูงที่สุดประมาณ 1300-1400 เมตร พระมหากษัตริย์และราชวงศ์ของไทยเสด็จประพาสน้ำตกแห่งนี้ จากหลักฐานพระปรมาภิไธยย่อของรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 คือ จปร และ วปร

บ้านคีรีวง

อยู่ในเขตอำเภอลานสกา เป็นชุมชนเก่าแก่ที่อพยพมาอยู่เชิงเขาหลวง ตำบลกำโลน อันเป็นเส้นทางขึ้นสู่ยอดเขาหลวง ชาวบ้านมีวิถีชีวิตสงบ สังคมแบบเครือญาติ อาชีพหลักทำสวนผลไม้ผสม เรียกว่า สวนสมรม เช่น มังคุด เงาะ ทุเรียน สะตอ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2531 ได้เกิดมหาอุทก-ธรณีภัย หมู่บ้านถูกน้ำพัดหายไปนับ 100 หลัง ซึ่งวัดและชาวคีรีวง ได้รักษาพระอุโบสถและที่หลบภัย

ไว้เป็นอนุสรณ์สถาน ชุมชนคีรีวงได้เป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ไทยแลนด์ ทัวริซึม อวอร์ด) ประจำปี 2541 ประเภทเมืองและชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบชาวสวนอยู่กับธรรมชาติ และได้พัฒนาบริการนักท่องเที่ยวขึ้นมาเป็นธุรกิจใหม่ของชุมชน ประกอบด้วยการนำทางเดินป่า ถูกหาบ การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ โดยการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวคีรีวง เป็นองค์กรกลางของชาวชุมชนจัดแบ่งหน้าที่ไปยังกลุ่มต่าง ๆ ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง นักท่องเที่ยวจะไปเที่ยวชมวิถีชีวิตของชุมชนคีรีวงได้ตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูการผลิตไม้ดอกชุกเดือนกรกฎาคม - กันยายน นอกจากนี้การเดินป่าขึ้นสู่ยอดเขาหลวงก็ต้องเริ่มต้นที่หมู่บ้านคีรีวงเช่นกัน

น้ำตกพรหมโลก

อยู่ในเขตตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี ห่างจากตัวเมืองไปตามทางหลวงหมายเลข 4016 (นครศรีธรรมราช-พรหมคีรี) ถึงกิโลเมตรที่ 20 มีทางแยกซ้ายเข้าทางหลวง 4132 อีกประมาณ 5 กิโลเมตร จัดว่าเป็นน้ำตกขนาดใหญ่ที่มีลานหินกว้างและสวยงามแห่งหนึ่ง มีต้นน้ำจากเทือกเขานครศรีธรรมราชไหลลงมาบนแผ่นหิน 4 หาน (ชั้น) ได้แก่ หานบ่อน้ำวน หานวังไม้ปัก หานวังหัวบัว หานวังฮ้ายเล สายน้ำไหลผ่านหมู่ไม้หนาแน่นร่มรื่นเชิงเขา แล้วไหลไปเป็นคลองท่าแพร และลงสู่อ่าวไทยที่ตำบลปากพูน

น้ำตกฮ้ายเขียว (หรือโนเขียว)

อยู่ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 30 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 4016 ใช้เส้นทางเดียวกับน้ำตกพรหมโลก แต่เลยไปจนถึงกิโลเมตรที่ 26 มีทางแยกซ้ายเข้าไปอีก 3 กิโลเมตร ต้นน้ำเกิดจากเขาหลวงเช่นกัน มีทั้งหมด 9 ชั้น เช่น หานช่องไทร หานบังใบ หานไม้ไผ่ หานเสื่อผ่าน หานนบุปผาสวรรค์ หานหินกอง หานหัวช้าง หานไทรกวาดลาน หานฝาแฝด สภาพทั่วไปยังคงเป็นป่าดิบ สองข้างทางเข้าน้ำตกเป็นสวนพฤษชาวนครเรียกว่า พฤษภาคทราย เพราะมีรสเผ็ด กลิ่นหอม หากชมทิวทัศน์ยอดเขาหลวงซึ่งมีความสูง 1835 เมตร จากระดับน้ำทะเล ควรไปชมที่น้ำตกแห่งนี้

น้ำตกกรุงชิง

เป็นน้ำตกที่สวยงามและสำคัญของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ที่ตั้งอยู่ในตำบลกรุงชิงกิ่งอำเภอнопิตำ ชื่อกรุงชิงมาจากคำว่าต้นชิง ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ตระกูลปาล์มชนิดหนึ่งที่มีอยู่มากในเขตนี

น้ำตกกรุงชิงมีอยู่หลายชั้น ชื่อต่างกันไป เช่น หนานมัดแพ หนานฝนแสนห่า หนานปลิว หนานจน หนานโจร หนานต้นตอ หนานวังเรือบิน ชั้นที่น่าดูมากที่สุด ได้แก่ หนานฝนแสนห่า เพราะน้ำตกจาก หน้าผาสูงชันประมาณ 100 เมตร กระแสน้ำแผ่เป็นผืนกว้างกระจายออกเป็นละอองเหมือนม่านฝน ไม่จับกันเป็นเกลียวน้ำ คังน้ำตกทั่วไป จึงเรียกว่า ฝนแสนห่า น้ำตกชั้นนี้ยังมีความสำคัญที่ปรากฏอยู่ ด้านหลังธนบัตรราคา 1,000 บาทของไทยอีกด้วย บริเวณน้ำตกกรุงชิงอยู่ในความดูแลของหน่วยพิทักษ์ แห่งชาติเขาหลวงที่ ขล. 4 น้ำตกกรุงชิงมีเส้นทางอันสมบูรณ์ ระยะทาง 3.8 กิโลเมตร เข้าไปถึงหนาน ฝนแสนห่า ทั้งยังมีศูนย์อบรม ที่พัก และสถานที่สำหรับเล่นแคมป์กองไฟ การเดินทางจากตัวเมือง ใช้เส้นทางหลวงสายนครศรีธรรมราช - พรหมคีรี (4016) ถึงสามแยกนาทรงเลี้ยวซ้ายไปถึงกิ่งอำเภอบพิค้ำแล้วเลี้ยวขวา (4186) รวมระยะทาง 70 กิโลเมตร

ถ้ำแก่งคลองกลาย

อยู่ในเขตกิ่งอำเภอบพิค้ำ กิจกรรมถ้ำแก่งด้วยเรือยาง จัดโดย อบต. กรุงชิง อยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลกรุงชิง ใกล้กับน้ำตกกรุงชิง มีเส้นทางในการถ้ำแก่งสองระยะคือ ปากคลองพิค้ำ-ลานหินดาน ระยะทาง 2.5 กิโลเมตร ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ปากคลองพิค้ำถึงบ้านทุ่งในระยะทาง 6 กิโลเมตร ใช้เวลา ประมาณ 3 ชั่วโมง

ถ้ำหงส์

อยู่ในเขตกิ่งอำเภอบพิค้ำ เป็นถ้ำขนาดกลางภายในถ้ำมีธารน้ำไหลผ่านตลอดแนวถ้ำก่อน ไหลลงใต้ดินไปสู่ถ้ำธารภายนอก ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยรูปร่างต่าง ๆ กันและมีลักษณะพิเศษที่พบ เห็นได้ไม่มากนัก คือ ภายในถ้ำมีน้ำตกที่ไหลผ่านหินสามชั้น การเที่ยวชมภายในถ้ำจะต้องเดินท่องน้ำ ตลอด สามารถเดินทะลุออกไปอีกด้านหนึ่งได้ ความยาวประมาณ 300 เมตร ถ้ำหงส์นี้อยู่ในความดูแล ของหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขานันที่ ขน. 6 (คลองรำแพน) การเดินทางไปตามเส้นทางเดียวกับ น้ำตกกรุงชิงแต่ถึงก่อน

น้ำตกยอดเหลืองหรือน้ำตกเมืองใหม่

อยู่ในเขตกิ่งอำเภอบพิค้ำ อยู่ทางทิศใต้ของน้ำตกกรุงชิง ท้องที่หมู่ที่ 6 ตำบลนาทรง เป็น น้ำตกขนาดกลาง มีสี่ชั้น คือ หนานเคย หนานกระโคด หนานหญ้าคา หนานปลิว สามารถลงเล่นน้ำได้ สภาพทั่วไปเป็นป่าร่มครึ้ม การเดินทางจากตัวเมืองใช้เส้นทางนครศรีธรรมราช-พรหมคีรี (4016) เป็น ระยะทาง 40 กิโลเมตร

น้ำตกท่าแพ

อยู่ในท้องที่หมู่ที่ 14 ตำบลช้างกลาง กิ่งอำเภอช้างกลาง สามารถเดินทางจากตัวเมือง นครศรีธรรมราชไปตามเส้นทางสายนคร-จันดี-ฉวาง-บ้านส้อง (ทางหลวง 4015) ประมาณ 36 กิโลเมตร และมีทางแยกขวามือ มีป้ายบอกเข้าน้ำตกท่าแพประมาณ 2 กิโลเมตร น้ำตกท่าแพมีความสวยงามไม่แพ้ที่อื่น ซึ่งมีน้ำตกประมาณ 10 ชั้น โดยเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวได้หาความสนุกสนาน และความเพลิดเพลิน 3 ชั้น คือ หานนแพน้อย หานนางครวญ หานนเคย

น้ำตกสวนอายุ

อยู่ในท้องที่หมู่ที่ 5 ตำบลคลองชะเอย อำเภอฉวาง สามารถเดินทางจากตัวเมือง นครศรีธรรมราชไปตามเส้นทางสาย นคร-ลานสกา-จันดี (4015) ระยะทางประมาณ 55 กิโลเมตร มีแหล่งธรรมชาติน้ำตกที่สวยงามประมาณ 5 ชั้น เปิดบริการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ 3 ชั้น หานนช่องสัมหลอด หานนคันเหียง หานนเลากา

น้ำตกสวนขัน

อยู่ในท้องที่หมู่ที่ 3 ตำบลสวนขัน กิ่งอำเภอช้างกลาง สามารถเดินทางจากตัวเมือง นครศรีธรรมราชไปตามเส้นทางสายนคร-ลานสกา-จันดี (4015) ระยะทางประมาณ 55 กิโลเมตร และต่อรถโดยสารประจำทางสาย จันดี-พิบูล ระยะทาง 4 กิโลเมตร มีแหล่งธรรมชาติที่สวยงามซึ่งเหมาะ ในการเดินป่าชมธรรมชาติ ศึกษาพันธุ์ไม้และการเที่ยวชมน้ำตก เพื่อความเพลิดเพลินประมาณ 3 ชั้น

อุทยานแห่งชาติเขานัน

ห่างจากอำเภอท่าศาลาประมาณ 30 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของ อำเภอท่าศาลา อำเภอลิขิต และในเขตของกิ่งอำเภอนบพิตำ นอกจากนี้อุทยานเขานันยังมีอาณาเขตที่ ครอบคลุมเขาป่าสงวนแห่งชาติป่าเขานัน และเขตป่าสงวนแห่งชาติป่ากรุงชิงบางส่วน อุทยานแห่งชาติ เขานันมีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 436 ตารางกิโลเมตร ลักษณะเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน เป็นแนวทิศ ต่อมาจากอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นป่าต้นน้ำของคลองหลายสาย การเดินทางจากตัวเมืองใช้เส้นทาง หลวงหมายเลข 401 จนข้ามคลองกลายผ่านบ้านสระแก้ว อำเภอท่าศาลา ประมาณหลักกิโลเมตรที่ 110 แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปบ้านปากเขา เข้าสู่ทำการอุทยานแห่งชาติเขานันอีกประมาณ 15 กิโลเมตร

น้ำตกสุนันทา

เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่มีความงดงามตามธรรมชาติ สายน้ำไหลจากหน้าผาชั้นสูงสู่อ่างน้ำ เบื้องล่างและไหลลงสู่ถ้ำคลองกลาย ถ้ำน้ำสายสำคัญในเขตอำเภอท่าศาลา สามารถจัดกิจกรรมล่องแพ ตามลำน้ำได้ในช่วงฤดูน้ำหลาก น้ำตกสุนันทาอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขานัน

น้ำตกกรุงนาง

อยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา เป็นน้ำตกสามชั้นขนาดกลาง แต่ละชั้นสูงประมาณ 30 เมตร ตั้งอยู่ที่บ้านสวนปราง แยกจากเส้นทางไปบ้านปากลง เป็นทางลูกรังใช้ได้ตลอดปี

น้ำตกคลองปาว

เป็นน้ำตกที่สวยงามอีกแห่งหนึ่ง มีลักษณะไหลลดหลั่นเป็นชั้น ๆ เป็นต้นกำเนิดของคลองกลาย ตลอดลำคลองกลายมีโขดหินสวยงาม การใช้เส้นทางไปบ้านปากลงเข้าสู่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขานันที่ ขน. 1 (คลองกลาย) ระยะทางประมาณ 3.5 กิโลเมตร แล้วเดินเท้าต่อประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงน้ำตก ในเขตอุทยานแห่งชาติเขานันมีสถานที่ตั้งเดินที่ให้บริการนักท่องเที่ยวติดต่อได้ที่อุทยานแห่งชาติเขานัน

หาดสระบัว

อยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา สามารถเดินทางโดยทางหลวงหมายเลข 401 ห่างจากอำเภอเมือง 20 กิโลเมตร มีทางแยกขวามือไปถึงชายหาดลักษณะชายหาดเป็นแนวยาวจากเหนือลงใต้ ซึ่งประกอบด้วยหาดสวรรค์นิเวศน์ หาดจันทร์เพ็ญ หาดสันติสุข หาดปากน้ำท่าศาลา หาดสระบัว หาดบ้านหน้าทับ หาดบ้านปากพิง และหาดปากน้ำปากนคร แต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ หาดสระบัว บริเวณหาดสระบัวน้ำทะเลค่อนข้างขุ่นและมีตะกอนโคลน ไม่เหมาะกับการเล่นน้ำทะเล

หาดลิซด

ชาวท้องถิ่นเรียกกันว่าหัวหินลิซด เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมานานของอำเภอลิซด บริเวณชายหาดเป็นแนวหินไปจนจรดหาดชายไค้ง ซึ่งเป็นบริเวณที่เล่นน้ำได้ บริเวณชายหาดมีบริการที่พัก และร้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว

หาดหินงาม

อยู่ในเขตอำเภอสิชล เป็นหาดที่มีลักษณะพิเศษ คือ บริเวณหาดเต็มไปด้วยก้อนหินกลมเกลี้ยงมีสีน้ำตาลสวยงามและเป็นที่มาของชื่อหาดหินงาม ตลอดแนวชายหาดไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ

หาดคอเขา (หาดปิติ)

อยู่ในเขตอำเภอสิชล ชายหาดอีกแห่งที่ชาวท้องถิ่นนิยมไปพักผ่อน เป็นหาดที่ต่อเนื่องจากหาดหินงาม บริเวณโดยรอบได้รับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พัก และร้านอาหาร สำหรับบริการนักท่องเที่ยว การเดินทางโดยทางหลวงหมายเลข 401 จากอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ประมาณ 70 กิโลเมตร เข้าสู่อำเภอสิชล จากตัวอำเภอสิชลแยกขวาไปทางบ้านปากน้ำระยะทาง 3 กิโลเมตร ถึงชายหาดสิชลและจากหาดสิชลไปอีก 1.5 กิโลเมตร ถึงหาดหินงามและหาดคอเขาห่างจากหาดหินงามประมาณ 2 กิโลเมตร

น้ำตกสี่ขีด

อยู่หมู่ที่ 2 ตำบลสี่ขีด อำเภอสิชลใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 4105 ห่างจากหาดสิชลไปทางทิศตะวันตก 15 กิโลเมตร เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่เกิดจากภูเขาด้านตะวันตก เปลี่ยนระดับเป็นระยะลดหลั่นเป็นชั้น ๆ ท่ามกลางความสวยงามของร่มไม้กับสายน้ำ นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอุทยานแห่งชาติน้ำตกสี่ขีด

อุทยานแห่งชาติหาดขนอมหมู่เกาะทะเลใต้

อยู่ในเขตอำเภอขนอม ที่ทำการของอุทยานแห่งชาติหาดขนอมหมู่เกาะทะเลใต้ตั้งอยู่บนเส้นทางถนนขนอม-โรงไฟฟ้า แยกซ้ายเข้าไปประมาณ 100 เมตร เนื้อที่ของอุทยานครอบคลุมพื้นที่ทางทะเล เกาะแก่ง ภูเขาและพื้นที่ชายฝั่งทะเลของอำเภอขนอมทั้งหมด รวมทั้งพื้นที่ทางทะเลบางส่วนของจังหวัดสุราษฎร์ธานี อุทยานแห่งชาติขนอมหมู่เกาะทะเลใต้ประกอบด้วยเกาะน้อย เกาะวังใน เกาะวังนอก เกาะแดน เกาะราบ เกาะท่าไร่ เกาะผี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอ่าวขนอม อ่าวท้องท่าคำ อ่าวท้องกลาง อ่าวท้องหี อ่าวท้องยาง และภูเขาต่างๆ เช่น เขาทรายดำ เขาผีหงาย เขาคอ เขาเพล เขาคาคฟ้า เป็นต้น

หาดในเพลา

เป็นหาดที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอขนอม และเป็นจุดที่เด่นที่สุดในการท่องเที่ยว ลักษณะหาดเป็นแนวยาวโค้งขนานกับแนวภูเขา ทิวทัศน์ภาพโดยรอบมีความเป็นธรรมชาติที่งดงาม หาดทรายขาวสะอาดเหมาะสำหรับการเล่นน้ำและบริเวณหาดในเพลายังเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือน โดยมีที่พัก ร้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว

อ่าวขนอม

เป็นอ่าวที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาอ่าวต่าง ๆ ของอำเภอขนอม อ่าวขนอมห่างจากตัวอำเภอขนอมประมาณ 1.5 กิโลเมตร สามารถเดินทางโดยทางหลวงสาย 4014 ซึ่งแยกจากทางหลวงหมายเลข 401 ประมาณ 17 กิโลเมตร ผ่านตลาดสุขาภิบาลอำเภอขนอมประมาณ 1 กิโลเมตร จากนั้นจึงเลี้ยวขวาไปตามตัวหาดขนอม หาดขนอมนั้นเป็นชายฝั่งทะเลที่สวยงามติดต่อกัน

หาดหน้าด่าน

ลักษณะเป็นหาดแนวยาว ทรายขาว มีสวนมะพร้าวโดยรอบ สถานที่เงียบสงบ สามารถมองทิวทัศน์น้ำทะเลสีครามสวยงาม

หาดในเปร็ด

อยู่ในเขตอำเภอขนอม ลักษณะหาดเป็นแนวยาวโค้งสวยงาม บริเวณหาดมีโขดหินสลับบางแห่ง อยู่ระหว่างหาดหน้าด่านและหาดในเพลา ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว และเป็นอีกมุมหนึ่งที่มีความร่มรื่นของธรรมชาติทะเลที่ประทับใจผู้มาเยือน

อ่าวท้องหยี

อยู่ในเขตอำเภอขนอม หาดทรายงามที่มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์ เหมาะสำหรับการพักผ่อนแบบแคมป์ปิ้ง หรือเดินเท้า อ่าวท้องหยีมีพื้นที่อยู่ในวงล้อมของเขาเพลา และเขากลางทำให้หาดทรายสงบเงียบและเป็นส่วนตัว การพักผ่อนต้องติดต่อจากเจ้าของสถานที่ การเดินทางใช้เส้นทางถนนลูกรังต่อจากหาดในเพลาที่บริเวณขนาบน้ำรีสตอร์ท ระยะทางประมาณ 2.5 กิโลเมตร

ถ้ำเขาวังทอง

อยู่ในเขตอำเภอชนอม ห่างจากตัวเมืองประมาณ 77 กิโลเมตร เป็นถ้ำที่มีความงดงามทางธรรมชาติแห่งหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช ภายในถ้ำเขาวังทอง มีลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ บ้างเล็กบ้างหลายห้อง มีหินงอกหินย้อยที่มีลักษณะรูปร่างแปลก ๆ ต่างกันมากมาย อาทิ คล้ายเจดีย์ ไคโนเสาร์ น้อยหน้า ไข่ดาว เป็นต้น การเข้าชมบางห้องจะต้องใช้วิธีคลาน ถอด หรือปีนป่าย ซึ่งเป็นการเพิ่มความสนุกสนานในการเข้าชมเป็นอย่างยิ่ง การเดินทางจากอำเภอชนอมเลี้ยวขวาทางแยกไปยังอำเภอคอนสารแล้วซ้ายอีกครั้งหนึ่ง ตรงปากทางเข้ามีศาลาที่พักผู้โดยสารเป็นที่สังเกต ชื่อศาลาดันสกุล เข้าไปอีกประมาณ 6 กิโลเมตร ถึงปากทางเข้าถ้ำ ผู้ที่ต้องการเข้าชมถ้ำเขาวังทองต้องติดต่อขอกุญแจจากผู้ดูแลถ้ำก่อนได้ที่บ้านที่อยู่ตรงปากทางเข้าถ้ำ

เขาพลาญคำ

เป็นภูเขาที่ติดทะเลเป็นรอยต่ออำเภอชนอมและอำเภอลิชล ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถานที่พัฒนาและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเขาพลาญคำ ตั้งอยู่ในตำบลทุ่งไผ่ มีหาดที่สวยงามคือบริเวณหาดท้องช้างสามารถลงเล่นน้ำได้ เขาพลาญคำมีสัตว์ป่าประเภทกินพืชอาศัยอยู่จำนวนมาก เช่น กวาง กระเจิง และนกนานาชนิด การเดินทางแยกจากตัวเมืองลิชลไปทางเหนือตำบลทุ่งไผ่ประมาณ 12 กิโลเมตร

ชายทะเลปากพ่องและแหลมตะลุมพุก

อยู่ในเขตอำเภอปากพ่อง เป็นสถานที่รำลึกเหตุการณ์การเกิดมหาวาตภัยครั้งใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ.2505 ลักษณะของชายหาดปากพ่องเป็นชายหาดยาวไปตามชายฝั่งทะเล มีแหลมตะลุมพุกเป็นแหลมทรายรูปจันทร์เสี้ยวยื่นไปในอ่าวไทย ซึ่งอยู่บริเวณตอนบนของอำเภอปากพ่อง ด้านที่ติดกับทะเลด้านใด (อ่าวนครศรีธรรมราช) มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ส่วนด้านนอกที่ติดกับอ่าวไทยเป็นหาดทรายและมีดินสนขึ้นเป็นแนวยาว การเดินทางไปชายทะเลปากพ่องและแหลมตะลุมพุกใช้ทางหลวงหมายเลข 4013 (นครศรีธรรมราช-ปากพ่อง) มีทางแยกเข้าสู่แหลมตะลุมพุกประมาณ 16 กิโลเมตร ตลอดเส้นทางมีการทำนาุ้งสองข้างทางสลับกับแนวป่าชายเลน

อุทยานแห่งชาติน้ำตกโยง

เรียกกันทั่วไปว่าน้ำตกโยงใสใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ 126.675 ไร่ ครอบคลุมท้องที่อำเภอทุ่งสง อำเภอฉวาง อำเภอนาบอน ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2530 มีสภาพป่าและทิวทัศน์ที่อุดมสมบูรณ์ และสวยงามอีกแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะน้ำตกโยงที่มีลักษณะเป็นกระแสน้ำ

ที่รวมกันเป็นเกลียวเชือกเส้นมหึมา ตกจากหน้าผาที่สูงชันสู่เบื้องล่างที่มีลักษณะเป็นอ่างน้ำขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีน้ำตกปลิวที่บริเวณป่าแพรงเป็นน้ำตกขนาดเล็กสูงประมาณ 25 เมตร มีทางเดินขึ้นจากบ้านน้ำร้อนไปจนถึงชั้นบนสุด ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง การเดินทางไปยังอุทยานแห่งชาติน้ำตกโงกจากตัวเมืองใช้เส้นทางสายนครศรีธรรมราช-ทุ่งสง เป็นระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร แล้วให้แยกเข้าไปทางขวาอีกประมาณ 3 กิโลเมตร ก็จะถึงอุทยาน มีสถานที่ตั้งเต็นท์ไว้บริการนักท่องเที่ยว

ถ้ำตลอด

อยู่ในเขตอำเภอทุ่งสง ห่างจากที่ว่าการอำเภอทุ่งสงประมาณ 500 เมตร ถ้ำตลอดเป็นถ้ำเล็ก ๆ เกิดจากภูเขาชัชชุมพล ตัวถ้ำสามารถเดินทะลุได้ตลอดจึงได้ชื่อว่าถ้ำตลอด หรือถ้ำลอด มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์ใหญ่ ทอดองค์ยาว ตามแนวถ้ำเชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ได้รับการตกแต่งด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ โดยอาจารย์แนบ ทิชนพงศ์ จิตรกรที่มีชื่อเสียงของชาวนครศรีธรรมราช บริเวณโดยรอบได้รับการปรับปรุงให้เป็นสวนสาธารณะ มีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม

น้ำตกกระแนะ

อยู่ในท้องที่หมู่ที่ 6 ตำบลพิปูน อำเภอพิปูน สามารถเดินทางจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชไปตามเส้นทางสายนคร-ลานสกา-จันดี (4015) ระยะทาง 55 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางเดียวกับทางไปน้ำตกสวนอาช และสวนขัน และต่อรถโดยสารสายจันดี-พิปูน ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร ก่อนถึงที่ว่าการอำเภอพิปูน 1 กิโลเมตร มีทางแยกขวามือ มีป้ายบอกเข้าน้ำตกคลองกระแนะ ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งมีแหล่งธรรมชาติน้ำตกที่สวยงามประมาณ 10 ชั้น

น้ำตกคลองจ้งและเดินป่าเขาเหมน

น้ำตกคลองจ้งอยู่ในพื้นที่อำเภอนาบอนเป็นน้ำตกขนาด 7 ชั้น มีความสวยงามมากที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้ น้ำตกเกิดจากเทือกเขาเหมนซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดเป็นอันดับรองจากเขาหลวงและเขานัน (เทือกเขานครศรีธรรมราช) สภาพบริเวณน้ำตกยังเป็นสภาพป่าที่สมบูรณ์ยิ่งและการเดินป่าเขาเหมนซึ่งมีลักษณะรูปทรงปิรามิด มีความลาดชันที่ความสูง 1,235 เมตร มีหมอกหนาให้สัมผัสอากาศเย็นสบายตลอดปี มีพันธุ์ไม้ป่าที่สวยงามและมากกว่า 300 ชนิด การเดินทางจากตัวเมืองใช้เส้นทางสายนครศรีธรรมราช-ทุ่งสง ถึงที่สามแยกควนไม้แดงเลี้ยวเข้านาบอน ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร ถึงน้ำตกคลองจ้ง สำหรับการเดินป่าเขาเหมนอย่างน้อยสองวันหนึ่งคืน และช่วงเดินป่าที่เหมาะสมคือเดือนธันวาคมถึงเมษายนของทุกปี

ภาคผนวก 2

ประเพณีที่สำคัญ

ประเพณีที่สำคัญที่ชาวนครศรีธรรมราชยึดถือและปฏิบัติจนเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นมีตลอดปี ประจำแทบทุกเดือน ตั้งแต่เดือนอ้ายถึงเดือนสิบสอง ได้แก่ ประเพณีให้ทานไฟ ประเพณีกวนข้าวยาคุมรูปยาสาธ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีวิสาขบูชา ประเพณีตักบาตรรูปเทียน ประเพณีสารทเดือนสิบ และประเพณีลากพระ

ประเพณีให้ทานไฟ ช่วงเดือนอ้ายต่อเดือนยี่อันเป็นช่วงหน้าหนาว ชาวนครระแวกต่าง ๆ จะนัดหมายกันไปก่อกองไฟปรุงอาหารร้อน ๆ เพื่อทำบุญเลี้ยงพระกันบนลานวัดตั้งแต่เช้าครู่ ยังไม่สว่างซึ่งบางครั้งเตรียมกันตั้งแต่กลางคืน เป็นที่ครึกครื้น มีกองกองไฟตั้งเตาถ่านนับสิบ ทำอาหารสารพัด โดยเฉพาะขนมพื้นบ้านที่หาได้ยากในทุกวันนี้ ก็สามารถได้พบเห็นซื้อหาพาไปถวายพระกันเคี้ยวนั้นก็ ได้ เช่น ขนมครก ขนมกรอก ขนมเบื้อง ข้าวเหนียวเหลืองหน้ากุ้ง ขนมปะคา ขนมจาก เสร็จแล้วก็ทักทายรื่นเริงผลัดเปลี่ยนกันชิมหรือซื้อของกันและกัน ที่ขายได้เงินเท่าไรก็ถวายพระท่าน ทำอย่างนี้ไปตามวัดต่าง ๆ จนกว่าจะครบทุกวัน ซึ่งตรงวันกันบ้างต่างวันกันบ้างตามแต่จะนัดหมาย

ประเพณีกวนข้าวยาคุมรูปยาสาธ และประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ นับเป็นเดือนสามช่วงเดือนมาฆะซึ่งข้าวในนาคำดังเป็นน้ำนม นำมาปรุงร่วมกับผลไม้และส่วนปรุงอื่น ๆ ที่บ้านช่องร้านค้าไหนมีอะไรก็พาไปกวนผสม ปัจจุบันนิยมนำนมมาผสมเพราะหาซื้อง่าย และเข้ากันได้ดี แต่ละหมู่บ้านจะตั้งกระทะใหญ่ไว้กวนกันทั้งคืน จนได้ข้าวมรูปยาสาธที่ถือกันว่าผู้บริโภคจะมีสติปัญญาปราดเปรื่องดังองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่รับบิณฑบาตรข้าวมรูปยาสาธ จากนางสุชาดา แล้วทรงตรัสรู้บรรลุสัมโพธิญาณ ปัจจุบันประเพณีกวนข้าวได้ผนวกมาจัดก่อนวันมาฆบูชา เพื่อต่อเนื่องเข้าประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุที่ชาวนครจากทั่วทุกระแวกต่างมุ่งมาทำบุญเดือนสามวันมาฆบูชา ณ วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช นับแสนคน ด้วยมีตำนานแต่โบราณว่าการบูชาพระพุทธองค์โดยนำผ้าขาวยาวสีขาว สีแดง สีเหลือง เขียนภาพพระพุทธประวัติเป็นผ้าพระบฏ แห่แหนยาวเหยียดตามถนนหนทาง ไปห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์นั้น บรรพบุรุษชาวนครศรีธรรมราชปฏิบัติสืบเนื่องกันแต่ครั้งพระเจ้าศรีธรรมโศกราชและถือว่าเป็นการบูชาพระพุทธองค์โดยตรงด้วย ใครไม่มีผ้าก็มาร่วมกองบุญกับผ้าที่เขาเตรียมไว้ได้ผ้าของใครผืนสั้นก็มาผูกต่อกันกับผืนอื่นสมัครสมานนำเลื่อมไสย

ประเพณีสงกรานต์พระพุทธรูปหิงค์วันสงกรานต์ เดือนห้าหลังการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งเข้าสู่ฤดูร้อนปีใหม่ไทย แต่เดิมชาวนครศรีธรรมราชมีพระพุทธสิหิงค์องค์จริงองค์หนึ่งในสามมานานนม ประเพณีตรุษสงกรานต์ของเมืองนครจึงยิ่งใหญ่ เสียหายแต่ไม่มีการถือปฏิบัติในช่วงหลังนี้ แต่ก่อนในวันที่ 13

เมษายน จะถือว่าเป็นวันเจ้าเมืองเก่า คือ เทวคาประจำเมือง ประจำนักษัตรพากันไปชุมนุมบนสวรรค์ วันนั้นชาวนครจะทำความสะอาดหะสถาน เครื่องใช้ไม้สอย มีทุกข์โศกใดก็สะเคาะหรือลอยเคราะห์ กันในวันนี้ ผู้ที่มีฝีปากว่าเพลงบอกได้ ก็ตั้งคณะเพลงบอกออกทอดคัมภีร์ตามบ้านเรือน เพื่อบอกกล่าว ประกาศสงกรานต์และชักทายละเล่นกันไปสนุกสนาน องค์พระพุทธรสิหิงค์ก็จะได้รับการจัดขบวน อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่สนามหน้าเมือง เพื่อได้สักการะสงกรานต์ ในวันที่ 14 ซึ่งเป็นวันว่าง คือ ว่าง เจ้าเมือง ว่างเทวคารักษาคุ้มครอง คนนครหยุดการทำงานทุกอย่าง แม้แต่สาธกยังนำไปแช่น้ำเสียไม่ให้ใช้นอกจากสงกรานต์พระพุทธรสิหิงค์แล้ว พระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพ แสดงความกตัญญูคุณเดวเทวีในวันนี้ ตกค่ำการละเล่นต่าง ๆ จะเต็มไปด้วยหมอลออทุกหัวระแหงตั้งแต่สะบ้า เขียวหางษ์ ฆนไก่ ประชันเพลงบอก หนังสือ มโนหรา เรียกกันว่า เล่นว่างถึงวันที่ 15 เมษายน ซึ่งเทวคาประจำนักษัตรใหม่ลงมาประจำรักษาเมืองแล้วชาวนครก็พากันแต่งตัวสวยงามรับเจ้าเมืองใหม่พร้อมกับนัดหมายกันไปรดน้ำผู้ใหญ่ ประจำเมืองประจำตระกูล ประจำหมู่บ้าน โดยประกอบเบญจาเป็นบุษบก 5 ชั้นให้ขึ้นอยู่รับน้ำหอม น้ำปรุง

ประเพณีวิสาขบูชา แต่เดิมวันวิสาขบูชาจะมีการประดับโคมไฟ บูชาองค์พระบรมธาตุ อย่างวิจิตรสวยงามถึงขั้นประชันแข่งขันกันระหว่างหมู่บ้าน ชุมชน และสถาบันต่าง ๆ บ้างก็นำผ้ามาห่ม บูชาองค์พระบรมธาตุอย่างครั้งมาบูชา ร่วมกับการเวียนเทียน ในขณะที่ตามบ้านเรือนจะจุดเปรียง ตะเกียงน้ำมันรอบบ้าน บ้างทำเป็นฉัตร 7 ชั้น เก้าชั้นตั้งไว้หน้าบ้าน สว่างไสวแวววาวไปทั่ว

ประเพณีตักบาตรรูปเทียน เป็นประเพณีมีเฉพาะที่เมืองนครนี้เท่านั้น เพื่อเป็นการจัดดอกไม้ รูปเทียนถวายพระสงฆ์ให้รับบูชาพระพุทธรและพระบรมธาตุเจดีย์ ในระหว่างพรรษา ชาวนครจะจัดดอกไม้ไปถวายพระในวันเข้าพรรษา พร้อมรูปเทียนมากมายให้เพียงพอ สำหรับพระสงฆ์ใช้ตลอดพรรษา เมื่อตักบาตรดอกไม้รูปเทียนแล้ว ค็นวันเข้าพรรษานี้ชาวนครต่างก็จุดเปรียงรอบองค์พระบรมธาตุ ทั่วบริเวณวัดสว่างวอมแวมไปทั่ว กำหนดวันเข้าพรรษาคือวันแรม 1 ค่ำเดือน 8 ประเพณีตักบาตรรูปเทียนจะทำขึ้นที่วัดพระมหาธาตุเป็นพิธีใหญ่ โดยมีพระภิกษุจากวัดต่าง ๆ มาร่วมด้วย ในช่วงบ่ายเวลาประมาณ 14.00 น. ชาวบ้านจะนำดอกไม้รูปเทียนมัดรวมกัน ถวายพระที่จะเดินมาบิณฑบาตร

การจุดเปรียงนั้น คือ การจองเปรียง ซึ่งเป็นพิธีของพราหมณ์ จุดโคมเพื่อรับเทพเจ้า ชาว นครศรีธรรมราชรับมาใช้ในพิธีบูชาพระบรมธาตุด้วย การทำเปรียงจะนำค้ำยดิบวางไว้ในภาชนะเล็ก ๆ หรือเปลือกหอย เติมน้ำมันสัตว์หรือน้ำมันมะพร้าวลงไปแล้วจุดไฟ

ประเพณีสารทเดือนสิบ เชื่อกันว่าในวันแรมเดือนสิบ พญายมจะปล่อยเปรตที่ทนทุกข์เวทนาในนรกอเวจีขึ้นมาเยี่ยมบุตรหลานรับส่วนบุญส่วนกุศล ชาวนครจึงมีประเพณีเฉพาะเมือง

ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันแรม 13 ค่ำ นับเป็นวันจ่าย พวกกันจ่ายซื้อหาสิ่งของข้าวปลาอาหารสำหรับทำบุญ โดยมีขนมห้าชนิด ที่เป็นคตินิยมต้องมีเสมอคือ

ขนมทอง มุ่งหมายให้เป็นแพฟองลอยพานุรพชนล่องข้ามห้วงมหรณพ

ขนมลา มุ่งหมายให้เป็นแพพรหมเครื่องนุ่มห่ม

ขนมกงหรือขนมไข่ปลา มุ่งหมายให้เป็นเครื่องประดับ

ขนมศิขรา มุ่งหมายให้เป็นเงินเบี้ยสำหรับใช้สอย

ขนมบัว มุ่งหมายให้บุรพชนให้เป็นลูกสะบ้า เล่นด้อนรับสงกรานต์

วันแรม 14 ค่ำ สรรพสิ่งทั้งหลายจะถูกบรรจุกษณะตามแต่จะหามาได้ เช่น กะละมัง กระบุง กระเชอ แม้กระทั่งแข่งก็ใช้ เรียกว่าหมรับ แต่ละครอบครัวเครือญาติซึ่งไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนถือกันว่าจะต้องมาร่วมกันยกหมรับ ไปวัดพร้อมกับนำโคศบรจอุฐิ ภาพถ่าย ราชข้อบรรพบุรุษ ญาติสนิทที่ตายไปแล้วด้วย เพื่อทำพิธีบังสุกุลหลังจากถวายหมรับแก่พระแล้ว นอกจากนี้ยังมีการตั้งเปรต โดยการแบ่งขนมเดือนสิบบางส่วนมาวางตามบริเวณวัด กำแพงวัด โคนต้นไม้หรือจัดตั้งศาลาร้านไม้ไผ่ที่เรียกกันว่าหลาเปรต เพื่อกรวดน้ำแผ่ส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ ที่ถูกหลานญาติวงศ์ไม่ได้ทำบุญให้ และอาหารเหล่านี้เป็นที่นิยมพากันแย่งชิงสนุกสนาน เรียกว่าชิงเปรต การยกหมรับตั้งเปรตนี้อาจมีถึง 2 วัน คือ วันแรม 15 ค่ำด้วย

ประเพณีลากพระ สืบเนื่องจากพุทธประวัติครั้งพุทธกาลซึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษาและโปรดพระพุทธรมาดา ณ สวรรค์ชั้นดุสิต จนออกพรรษา กำหนดเสด็จกลับจากดาวดึงส์ ชาวเมืองจึงแห่แหนกันไปรับเสด็จ แล้วอัญเชิญเสด็จประทับบุษบกเข้าเมือง ประเพณีลากพระก็เกิดความรำลึกดังกล่าว ในวันออกพรรษานั้นเอง เริ่มตั้งแต่ออกพรรษาประมาณ 10 วัน วันที่ลากพระต้องตีโพน เรียกว่าคุมพระ เพื่อแจ้งข่าวชาวบ้านซึ่งพากันมาตกแต่งประดับประดาบุษบกที่เรียกกันว่าพนมพระและอ้อเหลือนมพระในที่สุด พระพุทธรูปยืนปางอุ้มบาตร ซึ่งชาวบ้านนิยมนำไปประจำทุกวัด ก็อัญเชิญมาล้างขันธุ ห่มผ้าแพรพรรณ ปักคั่นสวยงามเพื่อประดับนมพระเป็นพระลาก ส่วนใหญ่แล้วพระลากมักจะเป็นพระเงินแท้ทั้งองค์ แต่ปัจจุบันหายากแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งจะนำข้าวเหนียวมัดห่อใบพ้อเตรียมไว้ทุกบ้าน และนำมาใส่บาตรที่นมพระในเช้าวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 ที่เรียกกันว่าดักบาตรหน้าถ้อ หลังพระฉันเช้าแล้ว พุทธศาสนิกชนทุกเพศทุกวัยก็พากันลากพระจากแต่ละวัด แห่แหนผ่านตลาดบ้านเรือนเป็นที่สนุกสนาน ผู้ที่อยู่ตามบ้านก็ลงมาร่วมลากด้วย ถือว่าได้บุญ ที่ได้เตรียมข้าวเหนียวมัดก็มาใส่บาตรบ้างซัดใส่คนลากบ้าง เรียกกันว่า ซัดคัม ซึ่งคนถูกซัดก็กินได้เลข ช่วงนี้บพ็องเฮโล สาระพา สาระพาเฮโล... จะดั่งกันแทบทุกทิศทางเพราะวัดเมืองนครมีมาก นมพระจึงมากมายผ่านไปมา ตกเย็นนมพระทั้งหมดก็จะไปจอดชุมนุมกัน ณ จุดหมาย การแสดงละเล่นมหรสพมากมาย คนที่ไม่ได้

ร่วมลากพระ จะพากันคุดห่องหาอาหารไปฝากคนลากพระบ้าง ไปรับประทานกันเองบ้าง ถ้าเป็นพระบวชในเมืองนครก็นิยมไปที่สนามกีฬาปัจจุบัน และที่วัดศาลามีชัย ส่วนพระน้าก็นิยมไปชุมนุมกันที่ทุ่งท่าลาด ปัจจุบันย้ายไปชุมนุมกันที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ คือนั้นพระจะนอนค้างนอกวัดจนรุ่งเช้าจึงลากพระกลับวัด สำหรับที่อำเภอปากพนัง ซึ่งมีแม่น้ำปากพนังกว้างขวางนอกจากจะเป็นพระน้าแล้ว ยังมีเรือแข่งและการทะเล่น ชักหลอด คือ การปั่นเลน ชักใส่กันในหมู่ผู้ที่ตั้งใจจะเล่นกัน เป็นที่สนุกสนานด้วย

ภาคผนวก 3

เครื่องถม ตามกษัตริย์

ถมนคร ชื่อนี้เป็นที่รู้จักและนับเป็นหนึ่งในบรรดาศิลปอาชีพชั้นสูงที่มีมาแต่ครั้งอยุธยา ยังไม่เป็นที่ยุติว่าหัตถศิลป์การทำเครื่องถมของประเทศไทย และของเมืองนครศรีธรรมราชันั้นเริ่มตั้งแต่เมื่อใด แต่ในประวัติศาสตร์โลกนั้น ปัจจุบันนี้ได้พบเครื่องถมที่เก่าแก่ที่สุดในโรมันและหีบเครื่องสำอางสตรี อาชुरะหว่าง 210 ปี ก่อนพุทธกาลถึงราว พ.ศ.1019 ทำให้สันนิษฐานว่าถมนครนี้อาจรับมาจากโรมันผ่านทางอินเดียหรือกรีก หรือเปอร์เซีย เมื่อประมาณ 800 ปีก่อน ในขณะที่บางท่านกลับเห็นว่าถมนครนี้น่าจะเกิดที่นี่ เพราะบางหลักฐานทางกรีกก็กล่าวไว้ว่ารับศิลปะนี้มาจากทางตะวันออกเช่นกัน

สำหรับประวัติศาสตร์โลกนั้น เครื่องถมนับเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และที่สำคัญคือเมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชส่งคณะราชทูตไทยไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ประเทศฝรั่งเศสนั้น พระราชสาส์นถูกบรรจุไว้ในหีบพระถมตะทองพร้อมทั้งราชบรรณาการถมทองด้วยพร้อมกันนั้นในการเฝ้าสมเด็จพระสันตะปาปา ณ กรุงวาติกัน ของคณะราชทูตกรุงสยามครั้งนั้น ราชบรรณาการก็คือกางเขนถมพร้อมราชสาส์นในหีบถมตะทองบนพานถมตะทอง และเมื่อเครื่องถมทั้งหลายในครั้งสมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดรับสั่งให้เข้าเมืองนครศรีธรรมราชจัดหาช่างถมที่มีฝีมือเข้าไปทำ ณ กรุงศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2199-2231 จึงทำให้หลายฝ่ายสรุปว่าถมนครนั้นรับมาจากฝรั่งเศสที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในนครศรีธรรมราชตั้งแต่ปี พ.ศ.2061

ครั้งรัตนโกสินทร์นั้นเครื่องถมนับเป็นของสูง เป็นสมบัติของผู้สูงศักดิ์โดยช่างแทบทั้งนั้นเป็นชาวนคร แม้ที่อพยพไปตั้งบ้านช่างถมที่กรุงเทพฯ แต่คุณภาพก็ยังสู้ถมจากเมืองนครไม่ได้ สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งมีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและหัตถกรรมนั้นเครื่องถมก็รุ่งเรืองมากเมื่อถึงรัชกาลที่ 3 เครื่องราชูปโภคทั้งหลายล้วนแต่เป็นเครื่องถม ได้แก่ พระแท่นที่เสด็จออกขุนนางกับพระเสด็จ ในรัชกาลที่ 4 มีพระเก้าอี้ถม พระที่นั่งภัทรบิฐ และพนักเรือพระที่นั่งกราบด้วยถมครั้งรัชกาลที่ 5 เมื่อสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ก็ทรงโปรดให้ช่างถมเมืองนครทำพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ ประดิษฐานไว้หน้าท้องพระโรงกลางภายใต้เศวตฉัตร และยังมีพระที่นั่งถมทองขนาดใหญ่ที่พระเจ้าพระยามหานครให้ช่างทำขึ้นเพื่อทูลเกล้าถวายอีกด้วย

นอกจากเป็นเครื่องราชูปโภคแล้ว เครื่องถมนครยังนับเป็นราชบรรณาการ กล่าวคือเป็นของขวัญชิ้นสำคัญของพระเจ้าอยู่หัวเสมอมา เช่นครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานถวายแก่สมเด็จพระราชินีวิกตอเรียแห่งอังกฤษ และจนบัดนี้ยังคงแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์

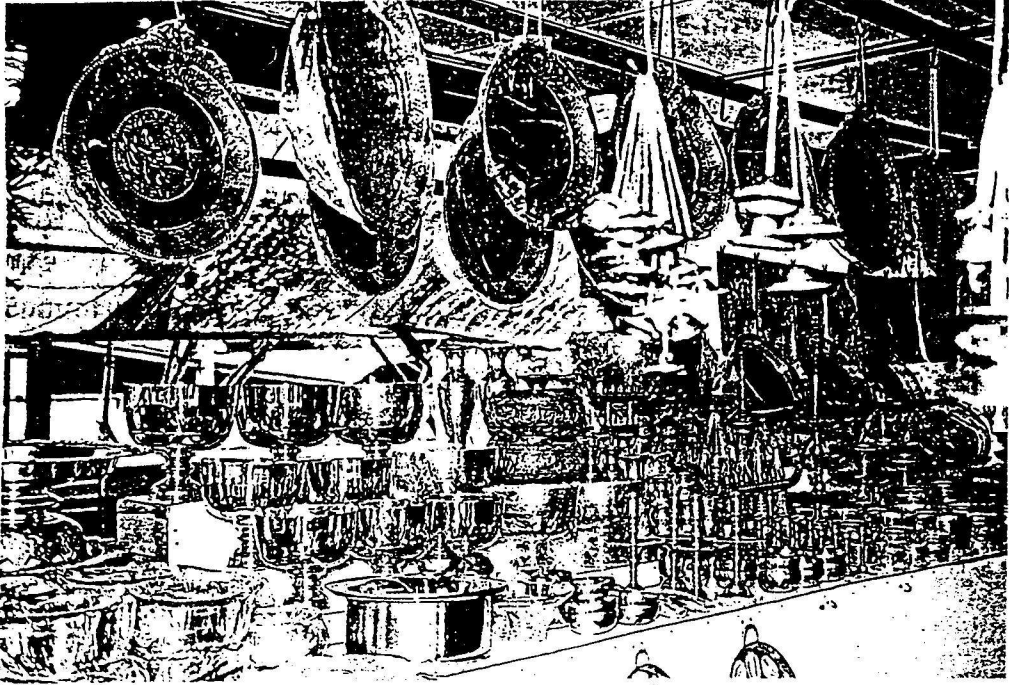
พระราชวังบัคกิงแฮม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันทรงพระราชทานเครื่องถมนครแค่มเด็จพระราชินีอลิซาเบธที่ 2 แห่งอังกฤษ แค่ประธานาธิบดีไอเซนฮาวแห่งสหรัฐอเมริกา เฉพาะอย่างยิ่งทรงเลือกหีบบุหรือถมทอง และดัลบีแปงถมทองแก่แพทย์ และนางพยาบาลทั้ง 4 ที่ร่วมกันถวายการประสูติและอภิบาลพระองค์ท่าน ณ เมืองบอสตัน

ช่างถมในกรุงเทพฯ ทั้งที่บ้านพานถมและที่ได้รับความนิยมถึงขั้นขุนปราชญ์คณบดีกรมการช่างถมนั้น ไม่สืบทอดถึงปัจจุบัน แต่ทางนครนั้นพระรัตนธัมมิ์ศรีธรรมราช (ม่วง รัตนธัชโช) หรือเจ้าคุณวัดท่าโพธิ์ ได้จัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาช่างถมขึ้นในวัด จนพัฒนาเป็นวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน ทำให้ยังมีเครื่องถมนครผลิตอยู่ถึงปัจจุบัน ทั้งถมทองและถมเงินเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปี พ.ศ.2530 นายเหิง โสภภาพค์ ช่างถมชาวนครศรีธรรมราชได้รับการเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (เครื่องถม)

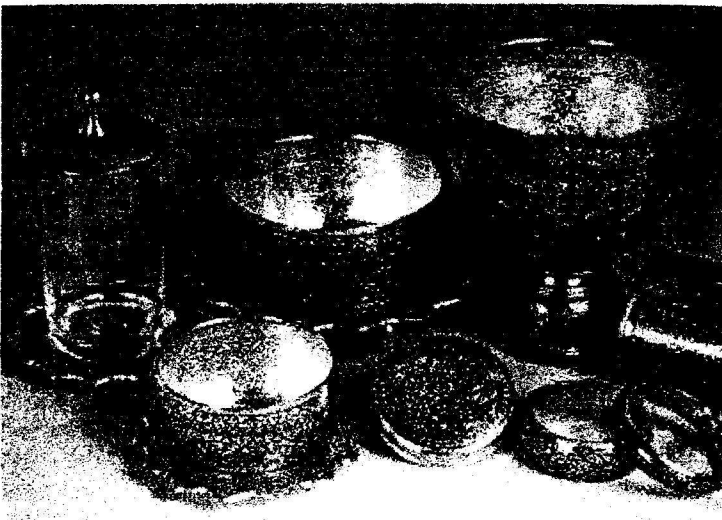
เครื่องถมนครปัจจุบัน เนื่องจากทองและเงินมีค่าสูงขึ้นประกอบกับการทำต้องอาศัยเวลา และฝีมือชั้นสูงจึงมีราคาสูง สามารถหาซื้อได้ทั่วไปโดยชิ้นเล็ก ๆ เช่น ลอกเก็ด สายสร้อย หัวนม มีขายตามร้านค้าที่ระลึก ในขณะที่เครื่องถมชิ้นใหญ่ตั้งแต่หีบทอง ดัลบีถม ขันถม ถาดถม กรอบรูปถม ฯลฯ ซึ่งมีราคาตั้งแต่พันบาท หมื่นบาทถึงแสนบาท สามารถหาซื้อได้ที่ร้านจำหน่ายผลงานวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราชข้างวัดบูรณาราม ร้านสุพจน์ ผู้ผลิตเครื่องถมส่งสำนักพระราชวัง สำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นของขวัญระดับชาติ และร้านทองรูปพรรณแทบทุกร้าน

ส่วนสายสร้อย สามกษัตริย์ ซึ่งเป็นหัตถศิลป์เอกลักษณ์ของเมืองนครศรีธรรมราชอีกอย่างหนึ่งนั้น สามารถสืบเรื่องราวได้ว่า เริ่มจากช่างเงินจากเมืองไทรบุรี ที่ถูกกองทัพเจ้าพระยานครศรีธรรมราชยกไปตีและกวาดต้อนมาหลายครั้งหลายหนในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยชาวไทยมุสลิมเหล่านี้รวมกลุ่มตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บริเวณท่าช้างหลังสนามหน้าเมือง ซึ่งต่อมาวัดท่าช้างอารามหลวงร้างลง จึงได้สร้างมัสยิดซอลาสุดดินขึ้นแทน และบริเวณตลาดแขก โดยยังคงประกอบหัตถศิลป์เครื่องทองเงินสืบต่อมา ไม่เพียงแต่สายสร้อยสามกษัตริย์อันประกอบด้วย ทอง นาก และเงิน ช่างชามนครได้ประยุกต์และผลิตเครื่องประดับเงินมากมาย ทั้งสายสร้อยประดับพลอยประกอบชุดไทยพระราชนิยม สายสร้อยและเข็มขัดที่ถักจากด้ายเงินจนเป็นเส้นใหญ่ สายสร้อยที่มีดัมพ์ห้อยนำรักหลายรูปแบบ ทั้งรูปหัวใจ รูปตะกร้อ รูปลูกแก้ว รูปครานโม กระทั่งที่ประดับด้วยเพชรหน้าทั้ง ลูกประคำ กังไสต่าง ๆ กำไลและต่างหูก็เป็นงานที่พัฒนารูปแบบทันสมัย เช่น เลข ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากมายนั้น ช่างเงินเมืองนครศรีธรรมราชก็สามารถถักออกมานานาลวดลาย หาซื้อได้ทั่วทั้งเมืองนคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนถนนท่าช้างหลังสนามหน้าเมืองซึ่งเป็นแหล่งผลิตดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ ของดีเมืองคอน นอกจากจะเป็นเมืองพระแล้ว ชาวเมืองคอนยังเป็นช่างทองที่ดีด้วย
ในภาพเป็นร้านขายของที่ระลึกและเครื่องทองเหลือง

ภาพที่ เครื่องทองเหลืองเมืองนคร ที่ชาวเมืองคอนภูมิใจในฝีมือมาก

ประวัติผู้วิจัย

ผู้วิจัย	อาจารย์รัชณี กัลยาณคุณาวุฒิ
ผู้ช่วยวิจัย	นักศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ นางสาวกอร์ปกานต์ กัลยาณคุณาวุฒิ นางกัญญา เฮ่งประคิษฐ์ นางสาวเพียงเพ็ญ สิทธิจันทร์
ประวัติการศึกษา	อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อักษรศาสตร์บัณฑิต (ประวัติศาสตร์ – ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	อาจารย์ประจำ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
วิชาที่สอน	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อารยธรรมยุคใหม่ มนุษย์กับอารยธรรม
สถานที่ติดต่อ	ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ e-mail address krachane@ratree.psu.ac.th โทรศัพท์ 074-446128 โทรสาร 074-446128

